



T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KIRSAL ALANDA ÇALIŞAN KADINLARIN TOPLUMSAL
CİNSİYET ALGISI**

Adana İli Örneği

REMZİYE AVCI
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Kırıkkale- 2022



**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KIRSAL ALANDA ÇALIŞAN KADINLARIN TOPLUMSAL
CİNSİYET ALGISI**

Adana İli Örneği

**REMZİYE AVCI
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL**

Kırıkkale- 2022

KABUL-ONAY

Remziye Avcı tarafından hazırlanan “KIRSAL ALANDA ÇALIŞAN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNİSYET ALGISI (Adana ili örnekleme)” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Kırıkkale Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı

İmza:

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Başkan: Doç. Dr. Fahri Atasoy

Kırıkkale Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı

İmza:

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Doç. Dr. Hülya Çakır

Yozgat Bozok Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı

İmza:

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 14/01/2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Remziye AVCI

13.12.2021

ÖZET

KIRSAL ALANDA ÇALIŞAN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI

Adana İli Örneği

KIRIKALE ÜNİVERSİTESİ

Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Aralık 2021, 159 sayfa

Toplumsal cinsiyet bireylerin, rollerinin kontrollerini ellerinden alınarak sistematik bir şekilde kurgulamaktadır. Bu roller bireyin toplum içerisindeki norm ve davranışlarını hem şekillendirmekte hem de devam ettirmektedir. Ataerkil toplum yapısı içerisinde hayatına devam eden birey bu rolleri içselleştirmesi için gerekli mekanizmalara yerleştirilmektedir. Bu mekanizmalardan kasıt toplumsal alan olarak sınıflandırılan özel alan kamusal alan olarak adlandırılan cinsel rollere göre ayrılmış alanlar kastedilmektedir. Bu alanların oluşmasında biyolojik cinsiyetin etkisinin olduğu vurgulanması toplumun yaratmış olduğu toplumsal cinsiyet algısından başka bir şey değildir.

Kadının cinsiyet rolleri bakımından dezavantajlı konumu her toplum yapısında karşımıza çıkmaktadır. Kırsal toplum yapısında tarıma dayalı ekonomik kalkınmanın başat olduğu kesimlerde kadınlar hem tarımsal faaliyetlerde hem de ev içi rollerde aktif olarak yer almaktadır. Kadının emek yükünün bu kadar fazla olduğu kırsal toplumlarda verdikleri emeğinin görülmemesi ve kendi mülklerinde gerçekleştirdikleri tarla bağ, bahçe işlerinin de ev işi rollerin devamı gibi algılanması kadınların emeklerini değersizleşmesine neden olmaktadır. Bu durum üretim ve yeniden üretim içinde olan kadınlar için oldukça zorlayıcı ve yıpratıcı bir hale dönüştürmektedir.

Sanayileşmeyle birlikte değişen toplum yapılarından en çok etkilenen kesim kırsal alanlar olmaktadır. Teknolojiyle birlikte değişen üretim sistemleri, bir sürü değişikliği de beraberinde getirmekte idi. Maddi unsurların toplumdaki manevi unsurları etkilemediği düşüncesi mümkün olmadığı düşünülmektedir. Toplumdaki değişen teknolojik değişiklikler elbette toplumsal cinsiyet rollerinde değişiklik yaşatmaktadır.

Araştırmamızın kilit noktasını oluşturan toplumsal değişme ve toplumsal cinsiyet rolleri farklılaşması düşüncesinden yola çıkılarak kırsal alanda yaşanan toplumsal değişimler sonucunda cinsiyet rollerindeki değişimleri ve bu değişimlerin etkileri analiz edilemeye çalışılmaktadır. Toplumsal cinsiyet algısının kırsaldaki kadının perspektifinden bakılması hedeflenmiştir. Kırsal alanda aktif ve yoğun emeği olan kadının toplumsal değişime uğramış kırsaldaki toplumsal cinsiyet algısı analiz edilerek betimlenmeye çalışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Kırsal Alan, Toplumsal Değişme, Kadın

ABSTRACT

THE SOCIAL STATUS OF WOMEN WORKING IN RURAL AREAS PERCEPTION OF GENDER

Example of Adana Province

Kırıkkale University

Institute of Social Sciences

Department of Sociology, Master's Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

December 2021,159 pages

Gender systematically constructs individuals by taking away the control of their roles. These roles both shape and maintain the norms and behaviors of the individual in society. The individual, who continues his life in the patriarchal social structure, is placed in the necessary mechanisms to internalize these roles. What is meant by these mechanisms is the private space classified as social space, the areas separated according to sexual roles called public space. Emphasizing that biological sex has an effect on the formation of these areas is nothing but the perception of gender created by the society.

The disadvantaged position of women in terms of gender roles is encountered in every social structure. In rural society, women are actively involved in both agricultural activities and domestic roles in areas where economic development based on agriculture is dominant. The fact that women's labor is not seen in rural societies where the labor load is so high and that the field or garden work they perform on their own property is perceived as a continuation of their housework roles causes women's labor to be devalued. This situation turns it into a very challenging and wearisome situation for women who are in production and reproduction.

Rural areas are the most affected part of the changing social structures with industrialization. Changing production systems with technology brought along a lot of changes. It is thought that it is not possible to think that material elements do not affect the spiritual elements in society. Changing technological changes in society, of course, cause changes in gender roles.

Based on the idea of social change and gender role differentiation, which is the key point of our research, it is tried to analyze the changes in gender roles as a result of social changes in rural areas and the effects of these changes. It is aimed to look at the perception of gender from the perspective of rural women. It is tried to be described by analyzing the gender perception of women who have active and intense labor in the rural area, in the rural area, which has undergone social change.

Keywords: Gender, Rural Area, Social Change, Women

TEŞEKKÜR

Tez yazım süreci ve öncesinde bana karşı gösterdiği sabır ve anlayışa, uzaklığa rağmen ilgisini hep hissettirdiği için kıymetli hocam Prof. Dr. Dolunay ŞENOL'a ,

Eğitim hayatım boyunca arkamda olan ve beni sürekli destekleyen değerli annem Zeliha AVCI' ya ve babam Mustafa AVCI'ya,

Desteklerini ve sevgilerini hep hissettim sevgili kardeşlerim Oğuzsan AVCI ve Salih Can Avcı'ya,

Bana benden daha çok inanan hem eğitim hem de özel hayatımda en büyük destekçim olan değerli dostum Sümeyye GEDİK'e,

Uzakları yakın eden ve tez sürecinde bana moral veren ve desteklerini hiç esirgemeyen sevgili arkadaşlarım Fatih POLAT'a ve Leyla KASAP'a,

Çocukluğumdan beri hep yanımda olan, tezde de son dakika imdadıma yetişen Fadime ÖZDEMİR'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vi
TABLolar DİZİNİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
ARAŞTIRMANIN METOLOJİSİ.....	6
1.1. Araştırmanın Konusu	6
1.2. Araştırmanın Amacı	7
1.3. Araştırmanın Önemi	8
1.4. Araştırmanın Yöntemi	9
1.5. Çalışmanın Araştırma Soruları	11
1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	12
1.7. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler	13
İKİNCİ BÖLÜM.....	14
TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSU	14
2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları	14
2.1.1. Cinsel kimlik:.....	18
2.1.2. Cinsel Roller	19
2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	21
2.3. Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları	24
2.4. Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü	26
2.5. Toplumsal Cinsiyet ve Ataerkillik	29
2.6. Toplumsal Cinsiyet Algısının Oluşumu ve Sosyalleşme	32
2.6.1. Aile.....	33
2.6.2. Eğitim.....	35

2.6.3. Evlilik.....	38
2.6.4. Annelik.....	40
2.6.5. Değişen Annelik Anlayışı.....	42
2.7. Toplumsal Cinsiyet Yaklaşımları.....	43
2.7.1. Geleneksel Yaklaşım	43
2.7.2. Eşitlikçi Yaklaşım.....	44
2.7.3. Feminist Yaklaşım	45
2.8. Toplumsal Cinsiyet Kuramsal Çerçeve.....	50
2.8.1. Biyolojik Kuram	50
2.8.2. Sosyal Rol Kuramı.....	52
2.8.3. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	53
2.8.4. Sosyal Baskınlık Kuramı	54
2.8.5. Psikanalitik kuram	55
2.8.6. Sembolik Etkileşimci Kuram.....	57
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	60
TOPLUMSAL DEĞİŞME VE KADIN.....	60
3.1. Toplumsal Değişme Kavramı ve Türkiye	60
3.2. Toplumsal Değişim İçinde Türk Kadınının Yeri.....	66
3.3. Türkiye’de Kırsal Alan Kavramı ve Değişimi	70
3.4. Kırsal Toplum Yapısının Dinamikleri.....	76
3.5. Kırsalda Kadın Kavramı.....	79
3.5.1. Köy kadını.....	81
3.5.2. Kasaba kadını.....	82
3.6. Kırsal Kesimde Kadının Sosyo-kültürel Konumu.....	83
3.6.1. Eğitim hayatında kadının yeri.....	84
3.6.2. Kırsaldaki Kadının Evlilik Algısı	85
3.6.3. İş bölümü ve Karar Almada Kadının Yeri.....	87
3.7. Kırsal Dönüşümün Kadın Üzerindeki Yansıması	89
3.8. Kırsal Alanda Kadının Çalışma Yaşamındaki Yeri ve Sosyal Güvenlik	92
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	99
4.1. Bulgular ve Değerlendirme	99
4.2. Görüşme Grubundaki Kadınların Demografik Yapısı	101
4.3. Katılımcıların Meslekleri ve Evlilik Şekilleri	102
4.4. Çocuk Sahibi Olma ve Çocuğa Bakış Açısı	107
4.5 Yaşlılıkta Seçilen Mekân ve Nedenleri	115

4.6. Çalışma Yaşamı ile Evlilik ve Çocuk İlişkisi.....	117
4.7. İş bölümü ve Aile İçi Karar Alma	121
4.8. Gündelik Hayat ve Boş Zamanı Değerlendirme	124
4.9. Kadın Olmak ve Yaşamak.....	127
4.10. Kır ve Kent Kadının Ayrımı.....	134
4.11. Kadın ve Erkek Arasındaki Farklılıklar	137
4.12. Sosyal Güvenlik	140
SONUÇ VE ÖNERİLER	142
KAYNAKÇA.....	150



TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Cinsiyete göre seçilmiş göstergeler	38
Tablo 3.2: Tarım alanında çalışan 15 yaş üstü grubun sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlılık durumu (Bin)	95
Tablo 3.3. Yıllar itibariyle kayıt dışı istihdam oranları (%).....	97
Tablo 4.4. Katılımcıların demografik bilgi verileri.....	101
Tablo 4.5. Esnaf olarak çalışan kadınların yaş, çocuk sayısı, evlilik yaşı ve evlilik şekli verileri.....	102
Tablo 4.6. Ev eksenli çalışan kadınların yaş, çocuk sayısı, evlilik yaşı ve evlilik şekli verileri	102
Tablo 4.7. Tarım ve hayvancılık alanında çalışan kadınların yaş, çocuk Sayısı, evlilik yaşı ve evlilik şekli verileri	103
Tablo 4.8. Kadınların çocuk sahibi olma kararlarının verileri	108
Tablo 4.9. Katılımcıların çocuk sayıları verileri	108

KISALTMALAR DİZİNİ

TÜİK:

Türkiye İstatistik Kurumu



GİRİŞ

Bir kadının neyi ne kadar yapacağı dünyaya geldiği andan itibaren konuşulmaktadır. Ait olduğu renk daha doğmadan belirlenerek toplumdaki sınırları çizilmektedir. Toplum içinde beğenilme ve takdir duygusuyla büyütülen kadın ne kadar çok cinsiyet rolünü kabul ederse o kadar çok takdir edilmektedir. Bir kadın ne istediğini topluma göre bilmesi gerekir, neyi ne kadar istediği toplumdaki rolü ile ölçülü olmalıdır. Küçük bir kız çocuğu iken bile hizmet eylemine meyilli olmalıdır. Sosyalizasyon sürecinde, aslında en çok takdiri oyun oynarken değil bulaşık yıkarken toplamaktadır.

Kadın hayatında bir sürü de denetleyici vardır. Denetleyicilerin ne dediği her zaman önemlidir. Çoğu zaman o denetleyici aynadaki yansıma da olmaktadır. Öyle oturmamalı öyle konuşmamalıdır. Davranışlar rollere uygun olmalıdır. Kadın dediğin herkesin içinde gülmez, kahkahalar içine atılmalıdır. Sahi nasıl bir şey bu kadın olmak? Çocukluktan beri duyulan bir şeydir “kadın dediğin...” diye başlayan cümleler. Öznesi aynı sıfatları sürekli değişen bu cümlenin anlamından doğan onlarca kadın vardır. Toplum onları her duruma her şekle ve zamana göre uyarlayarak tabi olunan kadınlık algısını oluşturmaktadır. Kabul edilen her rol, oluşan algının da süresini uzatmaktadır. Yukarıda bahsedilen toplumsal cinsiyet durumları yalnızca kadınlar için değildir elbette erkekler içinde aynı olduğu düşünülmektedir. Ama erkekler bu rolleri kadınlardan daha iyi oynadığı için mi nedir, kadınlar toplum içerisinde erkeğin hep arkasında, ikinci planda kalmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetine atfedilen, toplum tarafından oluşan normların kabul ediliş şeklidir. Sosyalleşmenin katkısıyla toplumsal yapı içerisinde yer alan rollerinin birey tarafından yerine getirilmesi beklenmektedir. Toplum kadın ve erkeğe ayrı roller vererek toplumsal cinsiyet düzenin sosyal hayat içinde devam ettirmesini sağlamaktadır. Roller çoğu zaman bireyi çelişkili bir durum içine girdirebilmektedir. Kadından bir yandan becerikli, iş bitiren olması beklenirken, diğer yandan da zayıf, korunmaya muhtaç olması beklenmektedir. Kadın çalışkan olsun ama tek başına da ayakları üzerinde durmasın zihniyeti, toplum içerisinde bireylerin rol karmaşasına girmesine sebebiyet vermektedir. Bir yandan da çok fazla rol yüklenmektedir. Hem güçlü hem naif, hem cesur, hem ürkek, hem becerikli, hem

muhtaç gibi özelliklerinin yanında bir de iyi aşçı, iyi anne, iyi öğretmen, iyi doktor, gibi bir çok rolleri bünyesinde barındırması gerekmektedir. Erkek için de bu durum aynı boyutta cereyan etmektedir. Erkek cesur olsun, ekonomik ve bedensel yönden güçlü, evin geçimini yüklensin ama derdini söylemeyi bilmesin, şikâyet etmemeli her daim güçlü görülmelidir. Ağlamamalı, duygularını içine atmalı, düşünceli ama kılıbık olmayacak şekilde davranmalı ifadelerin yer aldığı söylemlerde toplumdaki erkek algısının da bu şekilde devam ettiği görülmektedir. Toplumsal olarak bakıldığında bu rollerin hepsinin gerçekleştirilme amacının doğal bir durum olarak gösterilmek istenilse de bu rollerin hepsi kurgulan toplumsal insanın bir sonucu, toplumsal cinsiyet algısının bir şekli olarak karşılaşılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eksenindeki kadınlık ve erkeklik kavramların tamamen kültürel toplumsal öğelerdir. Cinsiyet gibi tek düze olmayan toplumsal cinsiyet olgusu, zamana ve toplumların içinde yaşadığı mekâna göre farklılıklar göstermektedir. Her toplumun kendi rengi ve dokusuna uygun kalıplar içerisinde, o toplumda yaşayan kadın ve erkekte beklenen belirli tutum ve davranışlar vardır(Bingöl,2014,s.109). Bu tutum ve davranışlar neticesinde ayrılan özel alan ve kamusal alanda cinsiyetlenmiş iş bölümleri yapılmaktadır. Bu iş bölümüne toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü denilmektedir. Kadın ve erkeğin iki ayrı alanda kendinden beklenen rolleri gerçekleştirirken, yine cinsiyetlerine uygun iş bölümü de beklenmektedir. Özel alana ait olduğu düşünülen kadın için ev işleri ve çocuk bakımı uygun görülürken, erkeklere kamusal alanda kalmalarını sağlayan market, pazar, alışveriş gibi işler düşmektedir. Böyle bir durum karşısında kadının kamusal alanda yer alması beklenen ve kabul edilen bir durum olmaktan çok uzaktadır.

Toplumsal değişme ile yaşanan sürecin içerisinde kadın ve erkek için ayrılan özel ve kamusal alan kavramı, eskiye oranla sivri köşelerinin kaldırıldığı görülmektedir. Tabi olunan toplumsal cinsiyet rolleri yaşanan teknolojik değişmelerle birlikte değişim içerisine girdiği söylenebilmektedir. Özellikle kadının kamusal alanda daha aktif olarak rol alması bu gelişmelerin en önemlisi olduğu söylenebilmektedir. Kadınların kamusal alana girdiği ve artık geçim konusunda ekonomik ortaklık sergilendiği durumlarda, erkek özel alan içinde ev içi rollerin ortaklığı konusunda yeteri kadar yer almadığı görülmektedir. Dolayısıyla kadın için toplumsal roller iki katına çıkmaktadır. Dışarıda aile ekonomisi için çalışan kadın eve gelince ev içi rollerinde başrol kendilerine verilmektedir.

Bir Türk Atasözünde şöyle bir ifade yer almaktadır; “Kadınlar herşeyi, erkekler de geri kalanını yapar.” Kadın toplumsal cinsiyet bağlamındaki iş yükünün erkeklerle kıyasla daha fazla olduğunu düşüncesini kırsal kadını üzerinden açıklamak gerekirse, Atasözünde yer alan ifade ile doğruluk payının olduğu görülmektedir. Kırsal kadını hem üretimde hem de yeniden üretimde erkeklerden daha çok çalışır ve daha aktif rol almaktadır. Üretimde yoğun iş yükü olan kadının çoğu zaman bu emekleri ev içi rollerin devamı olarak nitelendirilmekte ve görülmemektedir. Özellikle de aile mülkü içerisinde kadın ücretsiz işçi kategorisindedir. Kadının kültürel olarak konumu genelde erkeklerin gölgesinde kalmaktadır.

Toplum kendi iç dinamiklerin değişimleri ve dışındaki koşulların zorlamasıyla sürekli bir yeniden kurulma süreci içindedir. Toplumsal değişim içerisinde gerek kırsal alan gerekse köy toplulukları içerisinde farklılaşmalar meydana gelmektedir. Özellikle sanayileşme ile kentleşme, kitle iletişim ve ulaşım ile gelen farklılıklar hem ulusal boyutta hem de kırsal alanda gelişmeyi etkileyen en önemli faktörlerdir. Her alanda hızlı değişimlere neden olan modernliğin toplumsal cinsiyet rollerini etkilenmemiş olduğunu düşünmek mümkün değildir. Kültürel değişim içinde en çok etkilenen insan ve dolayısıyla kadın bu süreçten en çok etkilenen özne olmuştur. Üretim ve yeniden üretim içerisinde aktif olan ve kültür aktarım ilişkisinden dolayı kadının özne olarak alınması, kültürün şekillenmesine yardımcı aramaktır. Ancak değişim sürecinde toplumsal cinsiyet rollerinde tümüyle bir değişiklikten bahsetmek söz konusu olmamaktadır.

Yapılan bu çalışmada Adana ili kırsalında çalışan kadınların, toplumsal cinsiyet algıları analiz edilerek, üretim ve çalışma alanlarında ne kadar ve nasıl aktif olduğu, değişen kırsal yapı içinden kadının toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yansıtıldığı ve devam edilen rollerde değişim olup olmadığı araştırılmıştır.

Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde araştırma metodoloji kısmı yer almaktadır. Araştırma konusunun belirlenmesinde etkili olan faktörlere değinilmiştir. Çalışma boyunca hangi yöntemlerin kullanıldığı ve bu yöntemlerin araştırmaya uyumu belirtilmiştir.

İkinci bölümde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu kavramların net olarak bilinmesi kadın ve erkeklerin toplumdaki rollerini analiz etmek açısından önemli bir nokta olduğu düşünülmektedir. Toplum

içerisinde cinsiyet rollerinin benimsenmesi durumundan dolayı ayrılan alanlarda kadınlar konumları itibari ile dezavantajlı hale gelmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinin ardından oluşan ayrımcılık, cinsiyet kalıp yargıları ile başlığı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Toplum içerisinde var olan toplumsal cinsiyet düzenlenmesine bakıldığında aile içerisinde de ister cinsel roller üzerinde olsun ister iş gücü piyasalarında oluşan durumu olsun tüm bunları toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü ile pekiştirmektedir. Buna bağlı olarak da toplumdaki kadın ve erkek işi algısına toplumsal iş bölümü başlığı ile açıklık getirilmek istenmiştir. Günümüzdeki kadın erkek arasındaki ilişkiyi adlandırmak için ataerkillik kavramının iyi anlaşılmasının son derece önemli olduğu konusuna değinilerek toplumsal cinsiyet ve ataerkillik bağlantısı kurulmaya çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyet algısının oluşumunda etkili olan sosyalizasyon sürecindeki bileşenler (Aile, Eğitim, Evlilik, Annelik) dört başlık altında ele alınmış, sosyalleşme durumunda aktif rol olan annelik kavramına ek olarak değişen toplum yapısı içerisindeki rolleri ayrı bir başlık şeklinde incelenmiştir. Toplumsal Cinsiyet yaklaşımları olan Geleneksel, Eşitlikçi ve Feminist yaklaşımların bakış açıları ile toplumsal cinsiyet olgusu incelenmiştir. Kuramsal çerçevede ise, toplumsal cinsiyet kuramlarının ne olduğuna, kuramın kimler tarafından oluşturulduğuna, kimlerin etkili olduğuna ve etkili olan kişilerin yaklaşımlarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise toplumsal değişim ve kadın kavramlarına yer verilmiştir. Toplumsal değişim kavramının ne olduğunu toplumlar üzerindeki etkisi kapsamlı olarak ele alınıp, Türkiye üzerindeki etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Toplumsal değişimi sosyal kültürel bir değişim olarak ele alındığında tüm insanları kapsayan bir düşünce olduğu vurgusu yapılabilir. Toplumsal değişim içerisinde kadının konumu kültürel anlam için oldukça önemlidir. Toplumsal değişim konusuna genel bir çerçeveden bakıldıktan sonra kadın üzerinde yapılan çalışmalar ve kadın kimliğinin de yaşanan değişimler aktarılmaya çalışılmıştır. Kırsal alanı tasnif ederken, Türk toplum yapısının özünü incelemek gerekir, tarıma dayalı olan bir toplum yapısından zaman içerisinde nasıl sanayi toplumuna dönüştüğünün nedenlerine bakılarak açıklanması önemli bir husustur. Bu nedenle kırsal alan kavramını ve değişimiyle birlikte kırsal toplum yapısının dinamikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Yaşanılan yerleşim yerleri bir anlamda insanların yaşam tarzlarına ve standartlarına, hayata bakış açılarına yön vermekte etkin durumundadır. Kentte ve kırsal alanlardaki yaşayış tarzları bir bakıma kadınların

kimliklerini belirlemede etken rol oynamaktadır. Kentli kadın kavramı araştırma kapsamı dışında olmasından kaynaklı olarak sadece kırsaldaki kadın kavramına yer verilerek, köy kadını ve kasaba kadını olarak iki alt başlık şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır. Sosyokültürel etkenler, kadına atfedilen ekonomik ve siyasal kimliklerin ötesinde Türk toplum yapısında kadının statüsünü ortaya çıkaran en büyük yaptırıma sahip olduğu söylenebilmektedir. Kırsal kesimde Kadının sosyo-kültürel konumunu; eğitim hayatındaki yeri, evlilik algısı, iş bölümü ve karar almadaki yerini kavramsal olarak ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Kırsal yapının dönüşümü ve kadına yansımaları noktası ayrı başlık şeklinde açıklamaya çalışılmıştır. Kırsal kadının ekonomik etkinliğine bakılarak, üretimin her aşamasında yer alan kadının emeğinin önemli olduğu hususu ele alınarak, kırsal alandaki kadının çalışma yaşamındaki yeri ve sosyal güvenlik başlığı altında açıklamaya çalışılmıştır.

Dördüncü ve son bölüm olan Kırsal Alanda Yaşayan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algısını Anlamaya ve Analiz Etmeye Yönelik Saha Çalışması kısmında, kırsalda ikamet eden 30 kadınla yapılan görüşme verileri ele alınmıştır. Katılımcılara 18 soru yöneltilmiş ve bu sorulara verdikleri cevaplar analiz edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde kartopu tekniği kullanılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ardından Adana'nın kırsalındaki toplumsal cinsiyet düzeninin ele alındığı araştırmada, geleneksel yapının hâkim olduğu bölgede sosyoekonomik ve kültürel yapısına uygun olarak şekillenen toplumsal cinsiyet düzeni ve düzene bağlı oluşan olgular anlaşılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte kadınlar doğrudan gözlemlenerek, görüşleri alınarak toplumsal cinsiyet roller arasındaki somut ilişkilerin nasıl görüldüğü, ataerkillikten ne yönde etkilendiği, toplumsal cinsiyet rolleri algısının değişim gösterip göstermediği araştırmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu

Toplumsal cinsiyetlenme durumu birey daha dünyaya gelmeden başlamaktadır. Cinsiyetlere atfedilen anlamalardan biri de cinsiyete uygun renk seçimidir. Bireyin cinsiyetini belirlemek için kullanılan mavi ve pembe renkler, cinsiyetin kategorileşmesine kolaylık sağlamaktadır. Bu iki renk aynı zamanda toplumsal hayatın sınırlarını, alanlarını hem belirlemekte hem de kontrol etmektedir. Toplumsallaşma ile bu iki rengin farkı daha da belirginleşmektedir.

Bireyin sosyalleşmesi ile kafasında belirlenen kadın ve erkek tanımlaması zamanla kalıp yargılara dönüşmeye başlar. Bireyler kendi alanlarına uygun rolleri hayatları boyunca sürdürmeleri gerekmektedir. Aksi durumda toplumsal normlarda sapmalar olacağı düşünülmektedir. Peki neden bu kadar önemli bu roller ve alanlar? Bu sorunun temeline inildiğinde toplumsal cinsiyet olgusu ile karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Toplumsal alanlar belirlenirken cinsiyetten referans alındığı görülmektedir. Kadın cinsiyetinin doğurgan olması onun hane içinde yani özel alanda kalmasına uygun bir sebep olarak görülmektedir. Cinselliğin de baskın olduğu toplumsal cinsiyet rollerinde kadının ve erkeğin doğurgan ya da doğurtan olması ile bağlantı kurularak onların kamusal alan ya da özel alanda kalmasına karar verilmektedir. Tıpkı renkler de olduğu gibi hangi alanın bize uygun olduğu biz doğmadan belirlendiği görülmektedir.

Özellikle gelenekselci toplum yapısında daha keskin olan bu roller ve alanlarda kadın daha dezavantajlı konumdadır. Kırsal toplum yapısına sahip olan topluluklarda kadını denetleme mekanizması erkeğe oranla daha fazladır. Erkeklerin kendi alanlarında daha özgür hissetmelerine sebebiyet veren ataerkil sistem kadınları kendi alanlarında kısıtlamalara maruz bırakmaktadır.

Kadının kırsal alanda tabi olduğu yeniden üretim mekanizmasının içinde bir de tarla, bağ, bahçe işleri ile uğraşması onu yoğun bir emek yükü ile karşı karşıya bırakmaktadır. Kadınların kırsaldaki konumuna bakıldığında toplumsal cinsiyet rollerinin neden bu kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Kadına biçilen bu roller sayesinde kırsal toplum yapısında işlevsellik tıkır tıkır işlemektedir. Kadının üretim ve yeniden üretimin öznesi olması kültürel aktarımında kolaylaşmasını sağlamaktadır.

Tarihsel süreçler incelendiğinde değişime uğramamış toplumdan bahsetmek mümkün olmamaktadır. Bütün toplumlar az ya da çok değişimden nasibini almaktadır. Toplumsal değişimden en çok etkilenen ise kırsal toplum yapısıdır. Değişim gösteren her toplumsal yapı beraberinde birçok sosyo kültürel değişiklik de getirmiştir. Bu durum karşısında toplumsal cinsiyet rollerin de değişim göstermekte olduğu düşünülmektedir. Her alanda hızlı değişim gösteren modernliğin, toplumsal cinsiyet rollerini etkilenmemesinin mümkün olup olmayacağı düşüncesinden yola çıkılan araştırmamızda, kültürel değişimin en önemli öznesi olan kadının kırsal toplum yapısı içinde özellikle de üretim ve emek yoğunluğunun kaynağı olan cinsiyet rolleri ve bu rollere bakış açısında değişim yaşanıp yaşanmadığı hususu temel alınarak bu sorulara yanıtlar aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Toplumsal cinsiyet olgusunun, cinsiyetlerde kurgulanması sonucunda oluşan toplumsal yapı içerisinde kadın ve erkeğe farklı roller yüklendiği görülmektedir. Bu roller toplumdan topluma zaman içinde değişime uğramış olsa da kültürel zihniyet içinde var olan kadınlık rollerinin değişmesi o kadar kolay olmamaktadır. Maddi değişimde yaşanan hızlı modernleşme kırsal alanın manevi değişiminde aynı etkiyi sağlamadığı görülmektedir. Kırsal yapı da gerçekleşen toplumsal değişimler teknoloji sayesinde hızlı bir şekilde nüksetmiştir. Bu değişimlerden en çok etkilenen yöreler içinde yer alan Adana kırsalının toplumsal cinsiyet düzenin konu edildiği araştırmada,

ataerkil yapının hâkim olduğu ve kendi toplumsal yapısına uygun olarak devam ettiği toplumsal düzeni ve düzene ayak uyduran mekanizmalar anlaşılmaya çalışmıştır.

Bu çalışma toplumsal cinsiyet kavramının, maddi kültür yapısında değişim yaşanmış olan kırsal toplum yapısı içerisinde kadının sosyal konumu, toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlık ve iş yaşamına bakışı gözlenmeye, fikirleri alınmaya çalışılarak ataerkillik düzenin ne kadar etkilediğini ortaya çıkarmak ve toplumsal cinsiyet algısının günümüz kırsalında değişim gösterip göstermediği betimlenmek istenilmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Toplumsal cinsiyet çalışmaları literatürdeki tarihi yeni olmasına karşılık henüz bir tanımlaması olmadığı zamanlarda bile toplumları şekillendiren olgusal etkisi yüzyıllardır devam etmekteydi. Toplumsal cinsiyeti tanımlamak, analiz etmek sosyal bilimler için oldukça önemlidir. Özellikle sosyologlar için toplumsal cinsiyet olgusunu inceleyerek, toplumsal yapıların nasıl işlendiğini irdelemek gerekmektedir. Toplumsal eylemlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkan toplumsal cinsiyet bireylerin yaşamlarını ve toplumsal ilişkilerini etkilemektedir. Toplumun analizini iyi yapmak isteyen bir araştırmacı için toplumsal cinsiyetin kurumlara, mekanlara nasıl etkileşim sağladığını gözlemlemesi gerekmektedir. Değişen toplumsal yapıların değişen cinsiyet rollerini beraberinde getirmektedir. Bu arada önemli olan durum ise cinsiyetlerin değişen ya da değişmeyen rollerinin toplumdaki konumlarını, ne kadar etkilediği görüşüdür.

Tüm dünya üzerinde olduğu gibi Türkiye’de de toplumsal yapı içerisinde kadına karşı geliştirilen kalıp yargılar toplumsal cinsiyet temelli olup ve bu yargıların keskin tarafından en çok kadınların etkilediği kanısında bulunmak yanlış olmayacaktır. Tarihsel zamanlar içinde kadın bedeni ve varlığı ataerkil toplum zihniyetinde kısıtlamaya ve denetlemeye gerek duyulan bir özne olduğu kanısına varılmaktadır. Kadınlara yaşadıkları toplumda uğradıkları kalıp yargılar ve cinsiyetçi yaklaşımlar nedeni ile erkeklerden bir adım geride olması gerektiği öğretilmektedir. Toplumsal cinsiyet algıları içinde oluşan bu öğretiler kadının hep dezavantajlı konumda olduğu görülmektedir.

Kadının her alan da ikinci planda yer almasına neden ataerkil yapı, kadının görünmez oluşunu tetiklemektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının toplumun her kesim de yaşayan kadını etkilediği görülmektedir. Toplumda yaşanan

modernleşmeden en çok etkilenen kent merkezleri, burada yaşayan kadınların haklarını ve özgürlüklerini sorgulamalarını sağlayan fırsatlar tanımaktadır. Kırsal toplum yapısının içerisinde yaşayan kadın için bunları söylemek biraz daha güçtür. Kentte değişime uğrayan toplumsal cinsiyet rollerinin aksine kırsaldaki kadının toplumsal cinsiyet rollerine sessiz sedasız bir şekilde devam ettirildiği görülmektedir. Araştırmamızın kilit noktasını, kadınların bu rollerden neden vazgeçemedikleri ve neden vazgeçemedikleri oluşturmaktadır. Bu nedenlerin belirlenmesi ve yorumlanması kırsal kalkınmanın sadece tarımsal olarak değil toplumsal olarak değişim noktasında yeterli olacağı düşüncesinden yola çıkarak farkındalık oluşturmaktadır. Kültürün aktarılmasında ve geliştirilmesine aktif rol oynayan kadının toplumsal cinsiyet algısının betimlenmesi, toplumsal değişim içerisinde oluşturulan yapıya kaynak oluşturulması noktasında önemli olduğu görülmektedir.

Ayrıca araştırma alanı olarak seçilen Adana kırsal bölgesinde, toplumsal yapı ve dinamiklerinin değişimini toplumsal cinsiyet temelli ele alan çalışmaların 90'lı yıllar ve sonlarında yapıldığı görülmektedir. Arada geçen zamanda yaşanan değişimleri göz önünde tutularak araştırmamız da Adana kırsalının araştırma kapsamı içerisinde olan bölgenin toplumsal cinsiyet düzenin yeniden betimlenmesi değişen toplumun tasvirini yapmak için önemlidir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Toplumsal cinsiyet olgusu, kırsal toplum yapısı ve ataerkil kavramı ele alınmış ve bu iki kavram arasındaki etkileşim sosyolojik bakış açısı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyet olgusu incelenerek bu alanda çalışma yapılan diğer bilim dalları içerisinde yer alan tüm kuramlar ele alınarak kuramsal bir çerçeve ve bununla birlikte kavramsal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Kırsal alanlar ve toplumsal cinsiyet alanı üzerine, farklı disiplinler arası araştırmalar incelenerek bu konuda yapılan akademik kaynaklar taratılmıştır. Yapılan araştırmalar temelinde oluşturulan kuramsal çerçevede sosyoloji kuramları temel alınarak konuya açıklık getirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler ışığında sahaya inilerek, Adana'nın kırsal kesiminde yaşayan kadınlarla yüz yüze görüşmeler düzenlenilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular 4. bölümde analiz edilerek, aynı bulgular sosyolojik bakış açısıyla temellendirilerek ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma kırsalda yaşayan farklı alanlardaki iş bölümlerinde emek veren kadınlarla gerçekleştirilmekte olup, toplumsal cinsiyet olgusu üzerinden iş bölümü, aile yapıları, cinsiyet rolleri ve karar alma mekanizmasının içinde yerleri incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada dini, etnik kökenleri ve mezhepsel inançları sorulmaksızın 30 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara demografik sorular dışında kalan, önceden hazırlanmış 18 soru yöneltilmiştir. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış mülakat şeklinde gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak kartopu ve zincir örneklem tipi uygulanmıştır. Görüşme yapılacak olan kadınların, tanıdık vasıtası ile kendilerine ulaşıldığında daha olumlu karşıladıkları ve başka katılımcılara da yönlendirme yapıldığı görülmüştür. Yüz yüze ilişkilerin hâkim olduğu kırsal alanda kadınların yabancıya karşı tavırlarının, sürekli ev içinde olan kadın ile dışarı ile bağı olan kadın arasındaki yaklaşım noktasında farklılık olması da dikkat çekici boyuttadır.

Görüşmeye katılan kadınların, fikirlerinin sorulması, yaşadıkları tecrübeleri aktarma fırsatları olması ve bu konuda kendilerine zaman ayırmasına memnun kaldıkları ve bunları aktarma konusunda istekli oldukları dikkat çekmektedir.

Yarı yapılandırılmış mülakat ile gerçekleştirilen görüşmeler 20.04.2021 ile 28.04.2021 örnek grup rasgele belirlense de görüşmeye katılan kadınların tanıdık ile kurdukları ağ sayesinde yapılan görüşmeler daha kolay hale geldiği görülmüştür. Katılımcılara etik kurallara uygun olarak, çalışmanın yüksek lisans tez çalışması olduğu, görüşmelerde kendileriyle ilgili elde edilen kişisel verilerinin gizli kalacağı açık ve net bir şekilde ifade edilmiş ve görüşmeler kendi rızaları ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca görüşme talebini reddeden katılımcılara bu husus da ısrarcı olunmamış ve çalışma da tamamen gönüllük esası gözetilmiştir.

Kadınların kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri için uygun ortam sağlanmaya dikkat edilmiştir. Görüşmelerin gerçekleşeceği mekân olarak kendi evleri belirlenmiş olup, bu sayeden kendi ev ortamını ve gündelik yaşantısını gözlemleme fırsatı elde edilmiştir. Katılımcıların kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri ve bunu bir sınav olarak görmemeleri için süre kısıtlaması yapılmamıştır. Ancak görüşmelerin ortalama olarak süreleri 30 ile 45 dk. arasında değiştiği görülmüştür. Bazı kadınların kendi hayatlarını anlatmak hoşlarına gitmesi ve sohbet etmek istemesi sonucu görüşmeler arasında zaman farkı oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Katılımcılarla yapılan mülakatta elde edilen verilen nitel analize uygun olarak analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen mülakatlardan sonra elde edilen verilen büyük bir titizlik ile incelenmiştir. Verilerden çıkan sonuçlar karşılaştırılıp, araştırma için önemli olduğu düşünülen kısımlar üzerinde durulmuştur.

1.5. Çalışmanın Araştırma Soruları

Ataerkil toplum yapısının merkezinde bulunan toplumsal cinsiyet düzeni, cinsiyetler üzerinde inşa edilerek bireylere farklı roller atfettiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkek algısında farklılık görüldüğü, toplumsal yapı içerisinde bireylerin bu rolleri nasıl algıladıkları da önemli bir noktadır. Bu toplumsal cinsiyet unsurların özellikle de geleneksel toplum yapısına ait kırsal kesimlerde kadınların, iş bölümü, üretim, aile karar alma mekanizmalarında konumunu ve algısını nasıl etkilediği ana sorusu üzerinden oluşturulan araştırma sorularına uygun araştırma soruları bulunmaya çalışılmıştır. Araştırmanın probleminden yola çıkarak mülakat soruları ile uyumlu olmasın dikkat edilmiştir.

Araştırma soruları şu şekildedir:

- (Evli ise) Eşiniz ile kaç yaşında evlendiniz?
- (Evli ise) Eşiniz ile evlenme kararını kim verdi? Nasıl Tanıştınız?
- (Varsa) Çocuk sahibi olma kararını nasıl verdiniz? Kaç tane çocuğunuz var?
- Sadece bir tek çocuk sahibi olsaydınız. Kız mı erkek mi olsun isterdiniz?
- Erkek çocuk doğurmak kadının değerini artırır mı?
- Yaşlandığınız da kızınızın mı yoksa oğlunuzun mu yanında kalmak isterdiniz?
- Ailenizdeki iş bölümü nasıldır? Hangi işleri kimler yapar? Çocukları yetiştirmek kimin sorumluluğundadır?
- Geçim kaynağınız nedir? tarım ise hangi işleri siz yapıyorsunuz?
- Bir gününüzü nasıl geçirirsiniz?
- Ailenizde kararlar nasıl alınmaktadır?
- Sizce kadının çalışma hayatına katılması evliliği olumlu mu, olumsuz mu etkiler. Çalışan bir anne çalışmayan bir anne kadar çocuklarıyla ilgilenebilir mi? Siz çalışmak ister miydiniz?

- Sosyal güvenceniz var mı? Varsa nedir? Bu güvenceden kimden dolayı yararlanıyorsunuz?
- İşlerinizden arta kalan zamanda ne yapıyorsunuz?
- Bir kadın başında erkek olmadan hayatını idame ettirebilir mi?
- Tekrar yaşama şansınız olsa yine kadın olarak mı dünyaya gelmek isterdiniz? Neden ?
- Kırsal da kadın olmak ile şehirde kadın olmak arasında fark var mıdır? Bu farklar nelerdir?
- Kadın dendiğinde aklınıza neler geliyor? Sizce kadın nasıl olmalı?
- Kadın ve erkek arasında en temel fark sizce nedir?

1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar

Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda kapsam ve sınırlılıkların olması ölçüm ve güvenilirlik için önemli ve zorunlu bir durumdur. Araştırmanın evreni olarak Adana ili seçilmiştir. Örneklem olarak da Adana'nın kırsal kesiminde yaşayan ve demografik özellikleri birbirinden farklılık gösteren, kırsalda çalışan 30 kadın belirlenmiştir. Bu kadınların yaşadıkları yerlere gidilerek yarı yapılandırılmış görüşmeler düzenlenmiştir. Görüşmeye katılan katılımcıların medeni durumlarına bakılacak olunursa; 30 katılımcıdan 25 'i evli olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilen bu görüşmeler 20.04.2021 ile 28.04.2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşme grubunu oluştururken öncelikle rastgele örneklem metodunun uygulaması ile başlanmış fakat daha sonra kartopu örneklem yöntemine geçilmiştir. Geleneksel toplum yapısı içerisinde yetişen kadının içinde bulunduğu sosyolojik durum göz önünde bulundurularak kartopu yöntemin seçilmesi uygun bulunmuştur.

Araştırmada sadece Adana'nın kırsal bölgelerinde ikamet eden ve bu bölgede çalışan kadınlarla görüşülmüştür. Katılımcıların demografik soru dışında kalan sorularda kadınların kırsaldaki iş bölümü, aile yapısı, kadınlık algısı, üretim ve karar almak mekanizmaları yerinin durumları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bunun dışında kadınların dinleri, inançları mezhepsel tercihleri ile ilgili değişkenler dikkate alınmamıştır.

1.7. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler

Araştırma, gündelik gereksinimlerini birbirine bağlı olarak yapan ve yüz yüze ilişkilerin yaygın olduğu kırsal kesimde gerçekleştirilmiş olması sebebi ile katılımcıların dışarıdan gelen kişilerle görüşme konusunda çekingen olması, ilk etapta görüşme yapacak katılımcı oluştırmada zorluk çıkarmıştır. Ancak kadınlara kişisel güven sağlanması sonucunda güçlük aşılmış ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında dünyayı etkisi altına alan küresel salgından kaynaklı olarak araştırmaya katılacak katılımcıların sağlık durumlarını riske atmama durumu göz önüne alınması neticesinde saha çalışmasına sürekli ileri tarihlere atılmasına araştırmanın saha sürecinde zorluk yaşatmıştır. Fakat salgın koşullarının takibi de yapılarak en uygun tarihte hızlı bir şekilde yarı yapılandırılmış mülakat görüşmeleri gerçekleştirilmiştir

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSU

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları

Literatürde geniş alan kaplayan cinsiyet kavramı hem biyolojik hem de sosyolojik açıdan önemli bir faktördür. 1970'ler itibari ile sosyologlar, bireyin biyolojik cinsiyeti ile toplumsal cinsiyetini birbirinden ayırmaya başladılar. Biyolojik açıdan bakıldığında cinsiyet kavramı, bireyin kromozomlarıyla belirlenmesinde kadın ya da erkek olarak ayrım sağlanmasına yardımcı olan genetik, biyolojik ve fizyolojik farklılıklara verilen adlandırmalar olarak karşımıza çıkmaktadır(ŞenolveErdem,2019, s.221). Ann Oakley cinsiyet durumunu şu şekilde de açıklamaktadır. Toplum içerisinde bireyin biyolojik olarak kadın erkek ayrımının yapabilmesine olanak sağlayan terimdir(Marshall,1999,s.98).

Cinsiyetin toplumsal ve biyolojik anlamları birbirleri ile bağlantılı değildir. Biyolojik cinsiyetin kadın ve erkek olma halinin basit net bir ayrımı vardır. Fakat toplumsal cinsiyet kavramında yer alan kadınlık ve erkeklik olarak adlandırılan kesin yargılar var olmamaktadır. Bu da cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında temel bir farklılığa işaret eder. Cinsiyet kavramını, biyolojik bakış açısı iki çeşit olarak sorgular ve bireylerin dünyaya iki cinsiyetten birisi ile geldiği vurgusu yapılmaktadır. İnsanın bu iki cinsiyetten biri ile dünyaya gelmesi onun bedeninin doğal bir sonucu olarak görülmektedir. İnsan bedeninin cinsiyeti onun toplumdaki işlevlerini de belirlemede etkili olduğu söylenmektedir. İnsan bedeninin doğurma ve doğurtma, güçlü mü yoksa zayıf olacağı bu biyolojik işlevlere sahip olduğu vurgusu dikkat çekmektedir. Cinsiyetlerin işlev niteliklerini biyolojik anlamında neredeyse bununla sınırlı olduğu söylenebilir(Bingöl,2014,s.109).

Toplum cinsiyetleri kurgulamaya başlarken biyolojik cinsiyetine uygunluk durumunu temel alsa da bireyin rolleri biyolojik cinsiyetinden ziyade toplum içerisinde var olan kadınsılık ve erkeksilik ifadeleri ile tanımlanır. Bir özelliğin kadın olarak adlandırılması onun erkekten daha çok kadına yakıştırılması düşüncesi ile ölçülür. Bu durum erkekler içinde öyledir. Toplumsal cinsiyette yer alan yakıştırmalar biyolojik cinsiyetin de bir parçası olarak eş tutulmaktadır. Bunu şu şekilde açıklamak gerekirse güçlü olmayı erkek cinsiyetine bağdaştıran ve erkeklik olarak algılanan zihniyette; güçsüz erkek, erkek değildir algısı da oluşmaktadır(Ertuğrul-Yaşar, Zorluoğlu,2021.s.2).

Günümüz toplumlarında bebeğin cinsiyeti cinsel organına bakılarak dişi mi yoksa erkek mi olduğu tıbbi olarak da desteklenerek resmi kayıtlara geçirilmektedir. Cinsiyet kategorileşmesinden sonra birey, doğumuyla birlikte getirdiği cinsiyetine özgü bir statünün de sahibi olabilmektedir. Bu statü kimi zaman dünyaya gelen bireyi toplum tarafından cinsiyetine atfedildiği anlamlara göre ayrıcalıklı bir konum oluşturulmaktadır(Şenol,Erdem,2019,s.221).

Kadın ya da erkek olarak dünya ya gelen bireyin, cinsiyetine uygun olan normları yine cinsiyetine uygun tarzda yaşaması beklenir. Bundan sonraki sosyalizasyon süreçleri içerisinde kullandıkları kimlik kartlarından, oynadıkları oyunlara ve seçenekleri mesleklere kadar bütün ayrımlar bebeklikten işletilmeye başlanır(Dökmen,2016,s.21). Cinsiyetin biyolojik temelinde yer alan kadın ve erkek olgusu doğuştan ve doğal olduğu kabul edilirken, kadınlık ve erkeklik kavramların doğallıktan uzak, sosyalleşme süreci ile kültürel olarak inşa edildiği vurgulanmaktadır(Bingöl,2014,s.1). Bu bakış açıları zaman içerisinde birçok tartışmayı da beraberinde getirdi.

Türköne(1995,s.7-8)'ye göre bu tartışmanın nedeni cins kelimesinin dişilik ve erkeklik kavramlarını tam manasıyla karşılamaması ve onun yerine cins kelimesinden türetilen cinsel ve cinsellik kelimelerinin kullanılma durumu sonuncunda ortaya çıkan kargaşanın sebebiyet verdiği düşüncesi yer almaktadır. Bunun yanında cins kelimesinin görevini cinsiyet kelimesinin alması ve bu cinsiyet kavramının da biyolojik anlam oluşturması kadar kültürel anlam bağlamı da nitelendirilmesi kelimelerin birbiri ile karıştırılmasına neden olmaktadır. İngilizce de yer alan Gender ve sex sözcükleri tam manasıyla Türkçe'nin aksine birbirinden ayrılmış noktadır. Sex

kelimesi ile daha çok biyolojik, doğal olana vurgu yapılırken gender kelimesi ile kültürel olarak inşa edilme durumuna vurgu yapılmaktadır.

Türkçede cinsiyet terimi aynı zaman da toplumsal cinsiyeti de kapsar şekilde kullanılmaktadır. Bu duruma neden olarak hem toplumsal cinsiyetin temelinde cinsiyet ayrımının bulunması hem de toplumsal cinsiyet terimin Türkiye’de kullanımının henüz yaygınlaşmamış olması gösterilebilir. İnsanların bu iki kavrama uzak olmasının bir diğer nedeni ise bu iki terimin ayrımını gösterecek kelimelerin Türkçeye girmemiş olmasının da kaynaklanmaktadır. Dünyadaki yeni olan bu ayrımın Türkiye’de daha da yeni olduğu söylemek mümkündür. Literatür ve bilimsel araştırmalar bu konu üzerinde ayrıntılı olarak durması ve çalışmalar yapılması 1970li yıllara dayanır, ama en çok araştırmalar 90lı yıllardan bu yana yapılmıştır(Dökmen, 2016,s.19).

Toplumsal cinsiyet kavramını ilk kullanan feminist yazarlardan biri olan Ann Oakley göre, toplumsal cinsiyet kültürel bir meseledir. Erkek ve kadının toplum içinde yer alan sosyal statülerine vurgu yapmaktadır. İnsanların erkek ya da dişi olduğu, çoğunlukla anatomik farklılıklarına göre anlaşılabilmektedir. Bireylerin kadınlık ya da erkeklik algıları ise aynı basitlikte anlaşılmamaktadır. Toplumsal cinsiyetin ölçütleri kültürel, yere ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Oakley görüşünden şöyle bir sonuç çıkmaktadır, toplumsal cinsiyet ile cinsiyet arasında doğal bir bağlantıdan söz edilemez çünkü toplumsal cinsiyet tutumunun biyolojik bir kökeni olmadığı düşünülmektedir.(Bhasin,2003,s.2).

Toplumsal cinsiyet, bireyin cinsel kimliğinin kurgulamasına senaryo oluşturan bir kavramdır. Aynı zamanda toplum için de var olunmasına olanak sağlanan kadınsı ve erkeksi rollere uygun sorumlulukları kategorileştirilmesi durumuna da olanak sağlamaktadır(Bingöl,2014,s.2). Cinsiyet kavramı incelediğinde kişinin kadın ya da erkek olarak gösterilme durumuna genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerin tanımlaması olarak adlandırabilmektedir(Öztürk,2011,s.18-19). Fakat toplumsal cinsiyet temel olarak biyolojiye bağlı kalmamaktadır. Toplumun belirlediği kültürel, dini ideolojik sistemlerin güçlendirdiği geniş bir toplumsal iş bölümünün görüntüsü olduğu da görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek cinsiyetlerine göre ayrılan iş bölümünü ve cinsiyetler arasındaki ilişkileri belirlerken sadece kadının değil erkeğinde konumunu belirlemektedir(Özçatal,2011,s.24).

Biyolojik cinsiyet toplumsal cinsiyetin kategorileştirme yapması noktasına olanak sağlamasına karşılık bu iki terim ayrı durumları şekillendirmektedir. Fakat bu iki terimin sosyalizasyon sürecinde oluşan toplumsal ilişkiler ve bu ilişkilerin şekillenme noktasında iç içe geçmekte olduğu görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet tıpkı biyolojik cinsiyet gibi doğal bir özellik olarak algılanmaktadır.(Vatandaş,2020,s.749).

Kız ya da erkek olarak dünyaya gelen bireyin zamanla toplumun istediği yaptırımları yerine getirdikçe topluma uyumlu, kadınlık ve erkeklik algısı oturmaya başlar. Sosyalleşme bu durumu tanımlama da elbette yeterli olmayacaktır. Çünkü birey sosyal ilişkiler içerisinde her zaman sabit olmaz farklı şekillerde iç içe geçirilmiş karmaşık ilişkilerde de yer almaktadır. Bir taraftan toplumsal düzeyde kadınlık ve erkeklığe öteki taraftan da toplumsal düzeyde bir cinsiyet rejimine işaret eder. Toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyetlerin bireysel özelliklerinden başka toplum içinde var olan toplumsal yapılarla ve ilişkilerle bağlantılı bir öznel durum olduğunu da içermektedir. Birey rollerini tanımlarken cinsiyetini toplumsal yapı içerisinde de şekillendirir(Bora,Üstün,2008,s.38).

Toplumsal cinsiyet eksenindeki kadınlık ve erkeklik kavramları tamamen kültürel toplumsal öğelerdir. Cinsiyet gibi tek düze olmayan toplumsal cinsiyet olgusu, zamana ve toplumların içinde yaşadığı mekâna göre farklılıklar göstermektedir. Her toplumun kendi rengi ve dokusuna uygun kalıplar içerisinde, o toplumda yaşayan kadın ve erkekten beklenen belirli tutum ve davranışlar vardır. Bu tutum ve davranışlar diğer toplum ya da topluluklarla kıyaslandığında birtakım farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. Her toplumda farklılık olsa da dahi ana hatlarıyla bir toplumsal cinsiyet olgusunu her toplumda var olduğunu da söyleyebiliriz. Bu durumun kültürel olmasından ziyade birtakım teorilere göre, kadınlık ve erkeklik yönelim ve tutumların küresel dolayısıyla biyolojik olduğu savunulmaktadır(Bingöl,2014,s.109). Fakat yine de toplumsal cinsiyet baskısının kültürel arası farklılaşmasını görmezden gelip basite indirgeyerek aynı eril zihniyet olarak tanımlamak bir nevi tekelleştirme çabası olmasını, farklılıkları ayırıştırarak eril zihniyetin yüceltme fırsatının tekrarlanma olasılığını yükseltir(Butler,2018,s.61).

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimlerin literatürdeki önemleri, terimlerin manaları üzerinde yapılan tartışmalardan kaynakladığı söylenebilir. Bu tartışmalar çoğunlukla nedensellik üzerinde odaklanmıştır. Farklı görüşler içeren bu tartışmalar

genellikle kadın ve erkeğin biyolojik farkları, çevresel etkilerin oluşturduğu tutumlar ve bunların araştırmalara nasıl aksedildiği konusudur. Bireyin biyolojik temelli yani doğuştan getirdiği farklılıkları cinsiyet, çevresel temelli olan farklılıkları ise toplumsal cinsiyet ile ifade edilmesi gerektiğini düşünenler kadar kadın ve erkek arasındaki farklılık bu iki terimden kaynaklı olduğunu ve ayrı nedenler olarak gösterilmesinin uygun olmadığını ileri sürenler de mevcuttur.

Feministler, toplumsal cinsiyet terimini kadın ve erkek arasındaki farkı kültürel olan olguları açıklamak için kullanıldığını öne sürmektedir. Bazı kesim ise toplumsal cinsiyeti, cinsiyet kelimesini siyasal olarak yanlış buldukları için kullanmaktadırlar. Kimileri ise bu iki terimi iç içe birbirinin yerine gelecek şekilde kullanılmışlardır. Onlara göre cinsiyet kelimesinin biyolojik ve sosyal olanla çok ilişkili olduğunu, ayırmanın güç olduğunu belirtmektedirler(Dökmen, 2016,s.18).

2.1.1. Cinsel kimlik:

Cinsiyet terimine daha önceki başlıkta incelenmişti fakat cinsel kimlik konusuna giriş yapılırken tekrardan değinmek üzere kısaca bahsetmek gerekir; cinsiyet kendisine has özdeşim duygusuna sahip olup bu duygu durumuna göre kendisini kız ya da erkek cinsiyetine ait hissetmesidir. Başka ifade ile çocuğun kendisini kız ya da erkek olarak farkına varması ve bu farkındalık içinde benliğini tanıması olarak ifade edilmektedir(Özsungur,2010,s.163). Cinsel kimlik ise bireyin kendisini biyolojik açıdan keşfetmesi ve aynı kategoride olan diğer bireylerin de cinsiyetlerini tanıması ve ayırt etme durumuna işaret etmektedir(Vatandaş,2007,s.31-32).

Cinsel kimlik bireyin hangi cinsiyeti benimsemesi gerektiği ve o benimsediği cinsiyeti bedensel ve psikolojik olarak kendini hazırlamasını sağlamaktadır. Çevresinde var olan rol modelleri ile (aile, öğretmen, arkadaş gibi) kültürel aktarımların yoluyla deneyimleri geliştirmektedir(Güdücü,2018,s. 17). Cinsel kimlik için daha çok cinsel yönelimden bahsedebilir. Fakat cinsiyet kimliği ise kişinin kendini kişilik ve davranış olarak belli bir cinsiyette hissetmesi ve ona göre davranması olarak açıklanabilir(Dökmen,2016,s.27).

Kadınların kendilerini kadın cinsiyetine ait hissetmesi ve bu cinsiyetin duygu davranış ve düşüncelerini uygun davranış modelleri geliştirmektedir. Kadınların kendi cinsiyet rollerini benimsemesi aynı şekilde erkelerin de erkek cinsiyetini benimsemesi ve bu cinsiyete uygun rol ve davranışları sergilemesi durumu cinsel kimliklerin

geliştiği anlamına gelmektedir(Güdücü, 2018,s.17). Bir erkek ya da kadın olmanın öznel duyumu olarak da söylenebilmektedir. Sosyalizasyon sürecinde çocukların çoğu kendi kadın veya erkek olan cinsiyetlerini kabul eder. Bilişsel olarak toplumun ve grubun beklentilerine göre davranılmaktadır. Ama bazı bireyler cinsiyet kimliklerini belirlemede güçlük çektikleri görölmektedir. Buna örnek olarak transseksüelleri verebiliriz. Biyolojik olarak cinsiyetlerini bilirler fakat bunu kabul etmezler, psikolojik olarak kendilerini diğer cinsiyete ait hissetmektedirler(Dökmen,2016,s.26-27).

Son olarak cinsellik tartışmaları bir yönden toplumsal cinsiyet tartışmalarını da içerir. Ancak burada bahsedilen cinsiyet ve toplumsal cinsiyet biyolojik halin kültürle bütünleşmiş hali olarak karşılaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet kültürün bir parçasıdır. Kültürün kadın ve erkek olmak için yansıttığı ve dayattığı sorumlulukları, fırsatları ve ayrıcalıkları içinde barındıran kişilik özelliklerine ve davranış şekillerine işaret etmektedir(Güdücü, 2018,s.18).

2.1.2. Cinsel Roller

Rol terimi tiyatrodan alınmış sosyolojik bir terimdir. Rol olgusunu geniş bir çerçeveden incelendiğinde genel olarak, rol kavramı toplumsal yapı içerisinde bireyin bulunduğu konumu ve bu konumla beraber gelen sorumluluklarını bu alanda gerçekleşen sosyal ilişkilerinin nasıl olması gerektiği konusunda yönlendiren kuralları göstermektedir. Sosyologlar rol olgusunu araştırırken rolün inşa ve oluşumundaki cinsiyetin katkısı noktasına ayrı bir önem verdiği görölmüştür.

Toplumsal roller, toplum ile öğrenilirken rollerin cinsiyetler arasında farklılık algısının yaratılmasında da yine toplumsal öğretinin katkısı olduğu görüşü hakimdir. Toplum içerisinde, annelik, babalık, öğretmenlik, askerlik gibi farklı rollerden söz edilmektedir. Kadınlara ve erkeklere verilen farklı roller ise toplumsal roller olarak bilinmektedir. Cinsiyet merkezli atanan bu rollerin kadınların ve erkeklerin kamusal alandaki pozisyonlarını etkilediğini de söylenebilmektedir. Kadınlar ve erkekler toplumun yazdığı ve benimsediği senaryoya bağlı kalarak rollerini oynaması gerekir. Bu roller toplum algısında doğal olan olarak tanımlanarak bireyin tabi olmasına sebebiyet vermektedir. Bunun sonucunda toplumsal olarak gerçekleşen toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve cinsiyet farklılıklarının oluşmasında ve etken sebep olarak da nitelendirilebilmektedir (Dökmen,2016:29,Vatandaş,2020,s.751).

Bir çocuğun kız ya da erkek olarak dünyaya gelmesi cinsel kimliğini tanıması için önemli bir etken olsa da tek başına yeterli değildir. Cinsel kimliğin oluşmasında cinsiyete ait rollerin benimsenmesi en önemli etken olarak görülmektedir(Mangır, Baran,1990:66). Cinsiyet devamlılığı ve tanımlaması güç olan tartışmalı bir konudur. Çocukların cinsiyet devamlılığını kazandıkları andan itibaren yani cinsiyet olarak kız ya da erkek olduklarını ve bunun değişmeyeceğini anladıkları durumlarda cinsiyetleri hakkında daha çok şey öğrenip ilgilendikleri belirtilmektedir(Özsungur,2010,s.165).

Toplumsal yaşam, birçok karşılıklı beklenti içinde olma halidir. Oluşturulan rol ve davranışları öğrenmeye başladıkları zamandan itibaren toplumun beklentilerine de cevap vermektedir. Cinsiyet rol özdeşimi sayesinde çocuk bütün davranışlar içerisinde cinsiyetine uygun olanlarını seçip belirlemekte ve o davranışlarının yerleşmesine zemin hazırlamakta ve cinsiyetine uygun olmayan davranışları ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Bireyler sosyalizasyon süreçlerinde içinde bebeklikten itibaren cinsiyetlerine göre farklı muamele görmektedirler. Anne ve babalar bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde çocuklara cinsiyetlerine uygun davranış ve görüşleri öğretmeye çalışmaktadırlar. Bu durum cinsiyete göre kalıplar ve sınırlar çizilmesine neden olmaktadır. Örneğin, küçük kızların odaları, yatakları ve giysileri pembe, erkeklerin ki ise mavi olarak düzenlenir(Mangır, Baran,1990,s.68).

Cinsiyet rolleri kadın ve erkek için cinsiyetlere uygun bir şekilde toplumun kabul gördüğü tutum ve davranışları yerine getirilmesi gerekmektedir. Cinsiyet rolü kalıp yargılar ise bireyin cinsiyetine uygun olan davranışlar sergilerken ki yargılardan oluşmaktadır. Bireylerin eylemleri meslekleri, hobileri, sevdiği aktiviteler, çocukken oynanan oyunlar ve oyuncaklar bu cinsiyet kalıp yargılarının alt dallarını oluşturmaktadır. Anne ve baba cinsiyet rollerinin oluşmasında oldukça etkin rol oynamaktadır. Kız ve erkek çocuklarına farklı davranan anne ve babalar bu durumu bilinçli bir şekilde yapmamaktadır. Fakat ebeveynler özellikle çocukların oyun ve oyuncak seçimlerinde onların cinsiyetlerine uygun olanlarına yönlendirme yapılmaktadır. Bunun sonucunda da çocukların cinsiyetlerine uygun olarak seçilen bu oyunlar çocuğun kendi cinsiyetine karşı oluşan algısını güçlü bir şekilde dayatmakta ve şekillendirmektedir(Baran,1995,s.14).

2.2. Toplumsal Cinsiyet Roller

Dünyaya yeni gelen bir bebek sadece cinsiyeti ile sınıflandırılmamakta aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolü kazandırılarak toplum içinde kategorilere ayrılmaktadır. Bireyin toplumsal cinsiyet rollerini benimsemesi için etkileşim yolları geliştirilmektedir. Bu etkileşim yolu daha çok çocuklara hitapta etmede, davranış şekillerinde, çocukların kıyafetlerindeki farklı izler ve düzenlemeler sonucunda çocuk içinde bulunduğu toplumun bir parçası olarak nasıl davranması gerektiğini öğrenmektedir. Bu olay toplumsallaşma olarak da nitelendirebilir. Farklı toplumsal mekanizmalar çocuklara kadınlık ve erkeklik algılarını öğretir ve davranış, tutum ve rolleri içselleştirmelerini sağlamaktadır.(Bhasin,2003,s.10). Bireyin toplumsal rolü ne geçici ne de kurgusaldır. Toplumsal rol dediğimiz bireyin sosyal yaşamında var olma ve uyum gösterme gayreti olarak da sergilenmektedir. Toplum bireyden hayatı boyunca üstüne düşen rolü oynamasını beklemektedir(Vatandaş,2020,s.759).

Toplumsal cinsiyet roller içerisinde öznel olan birey kendi rollerini kendisi belirlememektedir. Toplumun atfettiği roller öğrenilerek sosyal statüler oluşturulur. Toplumumuz da birçok statü ve rolün bireyin kendi hür iradesi ile alındığı gösterilmeye çalışılsa da aslında toplumun ona uygun gördüğü ve zaman içerisinde benimsediği rollerden öteye gidememektedir. Bakıldığı zaman bu olay örgüsü küçük yaşlardan itibaren oluşturulduğu için birey bu durumun hangi noktada başladığını kestiremez ve doğal olan algısı kaçınılmaz olarak bireye yerleşir. Toplumda kız çocuklarına oyuncak bebek, erkek çocuklarına araba, silah alarak başlatılan bu süreç ileri de kız çocuklarının öğretmen, ebe, hemşire, erkek çocuklarının polis, asker, yönetici vb. olmalarını ve bu meslekleri seçmelerine kadar olan sürecin başlangıcı olduğu fark edildiğinde toplumsal cinsiyet rollerden ne demek istenildiği daha da anlamlı hale gelmesi mümkündür(Şenol,Erdem,2019,s.226).

Toplumsal cinsiyet roller, kadınlığın ve erkekliğin sosyal ortamlarda ifade edilışıdır. Rol kavramından istiane bakılacak olunursa birey burada bir aktörü değil kendisini oynadığını söylemek de yanlış olmaz. Cinsiyet rolü, toplum tarafından kadına ve erkeğe uygun bulunan kişilik özellikleri ve davranışlar olarak ifade edilen kültürel beklentileri ifade eder. Kültürel olarak cinsiyetlere yakıştıran kalıp yargılar uyuşmadığı zaman anormal olarak algılanma durumu ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum daha çok geleneksel toplumlarda karşımıza çıksa da günümüz toplumlarında da sapma olarak algılanma durumu hakimdir. Bunlar arasında bir erkeğe

uygun bulunmayan şeyin kadınsı roller olarak adlandırılır. Erkek cinsiyetinin yapması gereken roller dışında kalan rollere kadınsılık atfedilir ve kadın rolü için çerçeve oluşturulur. Bu durum neticesinde erkek rolünde sapma meydana geldiği de söylenebilmektedir. Bu kadınsılık ve erkeksilik rolleri cinsiyetten ayrı olarak bireylerin bulunduğu ortama göre değiştiği de söylenebilir. Kültürel olan olguların toplumdan topluma farklılık göstermesinde de yine toplumsal cinsiyetin doğallık algısına şüphe ile bakılmasını sağlanmaktadır.(Dökmen,2016,s.31).

Cinsiyet çalışmalarında öne çıkan bir nokta da toplumsallaşma süreçlerinde çocukları cinsiyetlerine göre farklı alanlara yönlendirme durumu, aradaki farklılığın meşrulaştırmasına neden olmuştur. Burada anlatılmak istenen şey çocukların bireysel farklılıklarına bakılmaksızın basma kalıp şeklinde sadece cinsiyete uygun alanlara yönlendirilme vurgusudur. Araştırmalar cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılığı kabul etmekle birlikte sadece bunların mevcut toplumsal özellikler olmadığını göstermeye çalışmaktadır. Bunun dışında eski kaynaklar incelendiğinde farklı dönemlerde kadınlar ve erkeklerin farklı biçimde davranışlarını göstermektedir. Davranışlar biyolojik özelliklerinden temellenseydi bu dönemsel farklılıkların olmaması gerekirdi. Toplum tarafından inşa edildiği göz önüne alınan bu davranışlar bize aynı şekilde kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinin değişebilir olduğu göstermektedir(Ecevit,2011,s.5-6).

Toplum içinde yaşayan kadın ve erkeğe yine toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eden, toplumsal cinsiyet daha çok kültürel bir yapıyı karşılar ve genel olarak bireyin biyolojik yapısıyla ilişkili bulunan psikolojik özellikleri de içerir. Cinsiyeti, toplumsal cinsiyetten ayırmak mümkün değildir. Çünkü kültürün kadından ve erkekten bekledikleri, kadın ve erkek bedenlerine ilişkin gözlemler büsbütün ayrı değildir. Fizyolojik yapısı gereği aynı rol durumu sergileme potansiyelleri mümkün olan bireylerin toplumda yetişen algının kendi düşüncesinde olanak sağlamasıdır. Yapılabilme durumu potansiyele göre değil de cinsiyete göre ayrılması durumunda bireylerin sahip olduğu ve benimsedikleri zihni eşik algısı da devam etmektedir(Dökmen,2016,s.20).

Toplumsal cinsiyet düzenin devam edebilmesi için toplumsal cinsiyet kavramının anlaşılabilmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet den anlaşılan ne? Birey bu konuda ne kadar aktif olduğunu farkında? Bu noktalarda bir o kadar önem arz

etmektedir. Toplumun kadın ve erkekten beklediği roller toplumsal cinsiyet ekseninde inşa edilmiştir. Birey bu rollere hazırlanırken toplumsal yapı içerisinde de oluşan yeni rolleri de denetleyerek adapte sorununun oluşmasını engelleme potansiyeline de sahip olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kadın ve erkek rollerini uygun hale getirmek için siyasal, ekonomik ve eğitim sistemleri kültür ve gelenekler gibi toplumsal kurumları toplumsal cinsiyet düzenin inşa edilmesine yardımcı olarak bu inşayı denetlemektedir. Toplum da var olan kurumlar toplumsal cinsiyet rollerini kadına ve erkeğe uygun hale getirmektedir. Bir nevi toplumsal cinsiyetin rollerin devamlılık durumunu sağlamak için, önce oluşturma, denetleme ve en sonda da aktarma aşmaları ile gerçekleşen bir sosyal yaşam döngüsüdür(Şenol,Erdem,2019,s.225).

İnsanların cinsiyetleri normal şartlarda üreme organlarında iki tür şeklinde kadın ve erkek olarak açıklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise çeşitlilik göstermektedir. Kadınların genellikle kadınsı erkeklerin ise erkeksi olarak sosyalleşmeleri beklenir. Ancak bu toplumsal beklentilere gerçekten uyma dereceleri ve insanların bu dereceleri belirleme bakımından farklılıklar görülmektedir. Biyolojik cinsiyet farklılıkları öğrenilmemiş, doğuştan getirilen özelliklere bakıldığında kadın ve erkek arasında gözlenen farklılıklar olarak kabul edilir. Toplumsal cinsiyet farklılıkları bireyden bireye, kültürden kültüre bazı değişimler göstermektedir.(Dökmen,2016,s.22-25).

Türk toplumunda kadınlık kavramını ilk niteleyen kavram birey özelliklerinden ziyade dişiliğidir. Kadınlık kavramına denk gelmesi gereken eşit, bağımsız, özgün bir birey gibi kavramlar genel olarak ya yok sayılır ya da sonralara atılır. Dolayısıyla dişiliği temsil ettiği düşünülen kadına, bunun gereklilikleri olarak öncelikle eş, anne ve ailenin bir üyesi gibi ünvanlar yakıştırılır ya da uygun bulunmaktadır. Türkiye’de kadınlara toplumsal cinsiyet bakımından ve kadınlık bakımından evin içi uygun görülmektedir. Toplumsal yaşamda kadın daha çok özel alanla ilişkilendirilmektedir. Kadının evin ayrılmaz parçası olarak görülme düşüncesi kadının çalışma, eğitim ve sosyal hayatını olumsuz etkileyen en birincil faktördür. Toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından kadının evvela erkek gibi bir birey olduğu olgusu düşüncelere yerleştirilmesi gerekmektedir. Her kadının bir birey olduğu düşüncesi onu eksik anne ya da eksik eş yapmadığı bunlardan ayrı olarak adlandırılması diğer rollerinin eksilmesi anlamına gelmediği vurgusu zihni olarak yerleşmesi gerekmektedir.(Elmas,2017,s.45).

Türk toplum yapısında kadının ailedeki rolünün değişmesinin ancak kadının bilinçli olması, güçlenmesi örgütlenmesi ve konumunun değiştirilmesi yönünde desteklenerek ve çabalayarak uzun bir süreç içinde gerçekleşebileceğini söylemek mümkündür. Kadının toplumdaki sosyal statüsünün değişmesi ona uygun görülen rollerin sorgulanması da bu konumun değişmesi açısından önemli bir adım olduğunu söylemek gerekir. Bu olgunun gerçekleşmesi içinde yukarıda bahsedilen toplumsal cinsiyet rollerin inşa edildiği ve kültürel olduğu vurgunun gözden kaçırılmaması gerektiğidir(Kaplan, 2003,s.153).

2.3.Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları

Ben kimin sorusuna verilen cevaplar aslında kişiliğin oluşmasındaki kilit noktadır. Bu noktadan sonra birey bilinçli ya da bilinçsiz olarak verilen cevaplara göre şekillenmeye başlamaktadır. Bu şekillenme sürecinde birey her dönemde farklı cevaplarla toplumsal hayata devam etmektedir. Toplumsal hayatta verilen cevaplara göre tanımlanan görev ve sorumluklar, bireyin cinsiyeti gruplamaya başlamasıyla biraz daha kolaylaştığı görülmektedir. Toplumsal olarak cinsiyet vurgusu oldukça önemli bir kavramdır. Cinsiyet duygu, tutum, davranış kalıplarını da ilişkilendirilmektedir. Böylece cinsiyet işlev bakımından anlamlı bir hal aldığı söylenebilmektedir.(Alpan-Özdemir,2018,s.81).

İnsanlar toplum içerisinde kalıp yargılar geliştirme eğilimleri olduğunu söylemek mümkündür. Kalıp yargılar, bir grup üzerinde tayin edilen bilgi inanç ve o gruba ait beklentilerimizi verilen anlamlardır. Irk cinsiyet, yöre ulus gibi yapıları çeşitli gruplara ayırarak normalde hepsinin ayrı ayrı özellikleri olsa da sanki tek bir özelliğe sahipmiş gibi göstermelerine ve düşüncelerine kalıp yargılı düşünce denilmektedir. Kalıp yargılar belli bir grubun tüm üyelerinin özelliklerini tekdüzeleştirilen düşünceleri de içermektedir. Bireysel farklılıkların yok sayıldığı kalıp yargılar bir grubun üyelerinin zihinlerindeki düşüncelerin temsilleridir ve bu düşünceler o gruptaki üyelerin gerçek değişmez özellikleri değil o grubun sosyal ekonomik durumundan kaynaklanmaktadır.

Kalıp yargı düşüncesinin temelinde onay içermeyen düşünceler yatmakta o yüzden ki hoşlanılmayan gruplara çok kolay bir şekilde oluşturulmaktadır. Genelde kişi kendinden olmayanı kabul etmek konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Bu durum da bir grubun herhangi bir üyesine takılan tavırları önceden belirlemektedirler. Kalıp

yargılar genelde fazla düşünme gerektirmeden, karşılaşılan durumu uygunluğu araştırmadan kısa yoldan ve kolayca kabul edilmektedir. Düşünmek ve anlamak eylemleri kalıp yargı oluşması konusunda en büyük engel iken ön yargılı birey oluşturduğu tutum ve davranışlarının ekseninde hareket etmeyi daha uygun bulduğunu söylemek gerekir. Ve bu kalıp yargıların doğru olup olmayacağını genellikle dikkate almadığı görülmektedir(Dökmen,2016,s.32).

Toplum içerisinde bireyler cinsiyet kavramın tezahür ederken, edinilen bilgilerin içeriğine kalıp yargılara yerleşir ve genellikle bu yargılar bireyin davranış ve düşünce şekillenmelerinde önemli etkilerde bulunmaktadır. Toplumun kadın ve erkek için beklediği toplumsal cinsiyet rolleri aynı zaman da toplumsal yapı içerisinde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına da alt yapı oluşturmaktadır. Cinsiyetler için gerçekleşen beklentiler aynı zaman da toplumun şekillenmesine katkı sağlayan mihver taşlarıdır. Kadınlar toplum içerisinde daha çok annelik ve ev içi rollerde aktif olması duygusal yönden naif, hassas ve empati kurma özelliği olması beklenmekte. Erkekler ise evin yükümlülüklerini üzerine alma, ev hanesi maddi ihtiyaçları karşılama yeterliliği, ailesini koruyup kollayan güçlü çalışan ve özverili olması beklenmektedir. Bu süreç içerisinde bireyler fazla düşünmeden ya da araştırma yapmadan kalıp yargılara göre hareket etmektedir.(Çelik,2008,s.20). Bu durumun sonunda gerçekleşen tutum ve davranışların topluma göre uyarlanmadığında yani erkek evin ekonomik kalkınmasını sağlayamadığını da dışlanma ile karşı karşıya kalabilmektedir. Ya da kadın özel alan dışına çıkıp kamusal alan içerisinde yer alması da yine bu durumu oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı bir şekilde toplumsal ve kültürel olarak belirlenen bu nedenle içeriği zamana, mekâna göre değişebilen cinsiyet konumu ya da cins kimliğidir, bu durum yalnızca cinsiyet farklılığını belirtmekle kalmaz aynı zaman da cinslerin arasındaki, eşitsiz güç ilişkilerini de ortaya koymaktadır. Zamanla değişen güç ilişkilerinde cinsiyet kalıp yargıları cinsiyetler arası eşitsizlikte kadını erkeğe göre daha dezavantajlı konuma getirdiğini söylemek mümkündür (Berktaş,2013,s.8).

Toplumsal cinsiyet farklılıkların cinsiyetlere verilmiş anlamlar olarak bakabildiğimiz gibi Scott açısından asli sorun olarak da kimlik kategorilerinin oluşumunda erkekler ve kadınlar için oluşturulan kolektif ve öznel anlamlar nasıl

olduğudur. Scott’a göre bu anlamın dil ve söylem yoluyla oluşturulduğu, aktarıldığı ve bunun sonucunda da farklılaşma ve zıtlıkların kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır(Rose,2018,s.28).

Kadınları sadece özel alan ile tanımlayan ve kısıtlayan, onlara toplumsal cinsiyet rolleri atfeden ve benimsetmeye çalışan birçok geleneksel atasözleri ve deneyimler bulmak mümkündür. Ve toplum içerisinde sık sık dile getirilmektedir. Bunlara örnek vermek gerekirse; “kız çay yaprağına benzer, zamanını geçirdin mi kartlaşır” “Tarlayı düz, karıyı kız al.” “Erkek sel, kadın göl: Erkek söyler, kadın dinler.” Gibi sözlerde kadınların erken evlendirilmesi, namuslu olması ve itaat etmesi gerektiği anlatılmaktadır. Daha çok kadın bedeni üzerinden yapılan bu söylemler kadının toplumsal roller çerçevesinde nasıl olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Toplumda atfedilen ‘erkeklik’ algısı toplumsal cinsiyet kategorisi kendi cinsleri arasında da kategorileşmektedir. Bu kategorileri yaş, cinsiyet, etnik köken, sınıf gibi konumlarda gösterebilmekte. Bu farklılaşmalar zamanla anlamlar bakımından bir takım değerlere sahip olmaktadır. İş sahibi olan erkek ile işsiz olan erkek, kırsal kesimde yaşayan ile kentte yaşayan erkeklerin sergilediği erkeklik rolleri farklılık göstermektedir. Toplumsal cinsiyet erkeğe yüklediği evin geçimi üstelenme rolünü gerçekleştiremediğinde kendisini yetersiz hissetmektedir. Dolayısıyla ile kadınlıkta yaşanan durumlar ve roller sonuçlarının da aynı şekilde erkeklikte de toplumsal, kültürel ve tarihsel olarak oluştuğunu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları toplumsallaşma sürecinde kabul görülen roller olmasından dolayı aynı zaman da değiştirebilir olduğunu da söylemek mümkündür(Elmas, 2017,s.148).

2.4. Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü

Toplum içerisinde var olan toplumsal cinsiyet düzenlenmesine bakıldığında aile içerisinde de ister cinsel roller üzerinde olsun ister iş gücü piyasalarında oluşan durumlar olsun tüm bunları toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü ile pekişmektedir. Cinsiyete dayalı iş bölümü, cinsler arasındaki iş ayrımının sadece cinsel açıdan değil aynı zaman da toplumun kültürel olgusunu da ortaya çıkarttığı görülmektedir. Kadın ve erkeğin iş alanların ayrışmasının bu durumlardan kaynaklı olduğu söylenebilmektedir. Cinsiyet kaynaklı ayrılan bu iş bölümünde aynı zaman da kadın emeğinin kontrol edilmesi ve sömürülmesine olanak sağlamaktadır. Cinsiyete dayalı

iş bölümü gerek ev içinde gerek kamusal alanda, işlerin kadın işi erkek olarak ayrılmasında daha kapsamlı bir işleyiş sistemidir(Özçatal,2011,s.24,Öztan,2020,s.36).

Kadının doğuştan yani biyolojik yapısında var olan doğurma özelliği kadına atfedilen duygusal olma, sahiplenme gibi davranışları etkilemiştir. Bu sebepten dolayı da kadın özel alana yani ev içine uygun görülmektedir. Erkeğin ise doğuştan var olduğuna inanılan güçlü olma ve otorite kurma isteğine karşılık kamusal alanda yani ev dışında görevlendirildiği görülmektedir(Elmas,2017,s.147). Yani olağan olarak gösterilen biyolojik unsurlar toplum içerisinde yaşantıların ve iş alanlarının şekillenmesine referans olarak gösterilmektedir.

Toplumda cinsiyet temelli iş bölümlerin genel çerçevesinin iki temel unsurlardan oluştuğu ve bu unsurlar etrafında şekillendiği görülmektedir. İlki kadın ve erkek işinin ayrı olduğu mantığını oluşturan “ayrılma ilkesi”, ikincisi ise güç göstergesi olarak kabul edilen yani güçlü güçsüz sistemini oluşturan “hierarchy ilkesi” dir. Ayrılma ilkesini incelerken karşımıza bir de yatay ayrışma ve dikey ayrışma olarak iki faktör de çıkmaktadır. Ayrılma ilkesine bağlantılı bir şekilde açıklamak gerekirse; dikey hareketlilik ilkesi, bir takım kişi ve organizasyonların alt basamaklarında yoğun şekilde birikmesine dikey ayrışma denilmektedir. Yatay ayrışma ise daha çok erkek ve kadının farklı iş alanlarında, farklı mesleklerde ve farklı işverenler ile çalışmasıdır.

Yatay ayrışmaya göre meslek seçimlerinde oranlama yapıldığında yüksek orana hangi cinsiyet sahip ise o mesleğin kadın ya da erkeklere özgü olduğu söylenebilir bulunmaktadır. Oranların birbirine eşite yakın çıkması o mesleğin bütünleşmiş meslek olarak göstermektedir. Tabi bu oranlama ve sayıların bize cinsiyet eşitsizliğinin olmadığını kanıtlama noktasında yeterli değildir. Buna hierarchy noktasından da bakmak gerekirse bankacılık kadınların da tercih ettiği bir meslek ve dolayısıyla bütüncül meslek olarak adlandırılabilir. Fakat yönetim, müdürlük ve üst düzey pozisyonlarda gibi daha çok erkeklerin yer alması bu alanda cinsiyet ayrımcılığının var olduğunu göstermektedir. Bu ayrımlar kadının aile ve sosyal hayatına etki ettiği kadar iş dünyasını da etkilediği görülmektedir. Kadının anneliğine ve kadınlık rolüne biçilen ön yargılar ve inançlar kadınları iş gücü piyasasından uzaklaştırılmasına ya da belirli mesleklere odaklandırılmasına sebebiyet vermektedir. Kadın emeğinin değersizleştirilmesi ve görünmezlikten gelmesi toplumsal cinsiyet rejimlerini inşa eden temel süreçtir. (Arabacı,2015,s.51, Öztan,2020,s.36).

Feminist düşünce sisteminin ele aldığı analize göre toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün teknik bir iş bölümü olmadığını savunmaktadır. Çünkü varsayılan iş bölümü, erkek lehine oluştuğu ve erkeklerin üst kademelerde olmaları, kadınların da çoğunlukla onlara bağımlı şekilde alt kademelerde olmasını sağlamaktadır. Kadınların iş dünyasındaki cam tavan olarak adlandıracağımız engelin toplumsal cinsiyete bağlı iş bölümünden kaynakladığını söylemek yanlış olmamaktadır. Kadınlar iş hayatlarında daha düşük ücret alması ve yapılan işlerde üst mevkilere getirilmesinde yaşanan sıkıntılar bu olayı açıklar haldedir. İş gücü piyasasında yer alan kadının konumun geçici gözle bakılması, kadınlara iş hayatında verilen sürenin ya evlene kadar ya da çocuk doğana kadar olması, üstelik çoğu kadının da iş hayatına bakış açısı bu şekilde olması toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün kadın işi erkek işi olarak şekillenmesine olanak sağlamaktadır. Bu şekilde iş hayatındaki kadınların erkeklere bağımlılıkları devam etmesi sağlanırken aynı zamanda cinsiyet farklılığına göre ayrılan alanların neticesinde kadın toplum içerisinde geri planda bırakıldığı ve ikincilleştirildiği görülmektedir..(Özçatal,2011,s.24).

Connell'e göre kadınların bu iş yaşamlarında ezilme noktasında Clara Zetkin gibi, sosyalist harekette yer alan öncü kadınlar, dönemim şartlarına uygun olarak işçi sınıfında yer alan kadınların ezilmesi konusunu gündeme getirerek sosyalist düşünce ve pratiklerin yeniden düşünülmesi gerektiğini ve bu düşüncelerin hayata geçirilmesi noktasındaki fikirlerini beyan etmeye başladıkları görülmektedir. Sosyalist kadınlar, sistemin yarattığı toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün değiştirebileceğini savunuyorlardı, bununla beraber bir örgütlenme mekanizması gerçekleştirildi. Zamanla bu örgütlenmeler büyük sesler getirmeye başladı ve sosyalist feminizm, teorik olarak bir yükselme devrine girmekte idi. Sosyal Feministler günümüzde "cinsiyete dayalı iş bölümü" olarak adlandırılan kavramı, tartışmaya ve analiz yapmaya açarak gündemin odak noktası olmasını sağlamakta, hatta bu konuyu cinsellik tartışmaları kadar sağlam bir şekilde literatüre kazandırdıkları görülmektedir(Connell,1998,s.55).

Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü emek bakımından da kadın emeğini yoksullaştırdığı konusuna da dikkat çekildiği görülmektedir. Yeniden üretim konusunda aktif rol oynayan kadının ücretsiz olarak yaptıkları tüm işlerin görünmezlikten gelmesi toplumsal cinsiyetlenmeye maruz kalmış bir emek olarak da adlandırabilmektedir. Bir yandan kadın iş gücü piyasasının dışında tutulurken diğer

yandan emeğinin piyasaya kolayca aktarılabilecek olma noktası, kadın emeğinin ucuz ve düşük olarak görülmesi, toplumsal olarak kazandığı paranın ek gelir olarak algılanması, bunun yanında ev içi sorumluluklarının da azalmadan tam bir şekilde sürdürülmesi kadını bir taraftan iş piyasasında cazip hale getirirken diğer taraftan sömürü gerçeği ile karşı karşıya kalmaktadır(Urhan,Etiler,2011,s.192).

Kamusal alanda çalışmaya başlayan kadın her ne kadar özel alandan sıyrılrsa da ev içi sorumluluklarının ana öznesi olmaktan kurtulamamaktadır. Bu durum sosyalist feminist teorisinde çift yük olarak açıklanmaktadır. Aynı kavramı 1989 da yazdıkları kitaplarında “ikinci vardiya” olarak Hochschild ve Machung, bu şekilde adlandırmışlardır. İkinci vardiya kadın ve erkeğin iş dışındaki ev içi sorumluluklarını tanımlayan bir kavramdır. Onlara göre kadınların içinde bulundukları ve son 50 yıldır aile yapılarında görülen sistem sonucunda iş kadınların birinci, ev ise ikinci vardiyası olarak algılanmaktadır(Başak,Kındır,Yaşar,2013,s.13).

Tüm bunların neticesinde kadınlar kamusal alanda belli bir ücret karşılığında çalışsalar bile eve geldiklerinde kendilerinden ev içi görevlerini de yerine getirmeleri beklenmektedir. Sonuç olarak kadınlar hem evde hem de dışarıda çalıştıklarında bir de çalışma ücretleri düşük olduğu zaman çalışma yaşamına katılmalarında önemli bir düşüş yaşanmaktadır. Aynı zaman da Aile içerisinde kadının hane halkının tüm bakım ve ev işleri üstendiği halde bunun ekonomik açıdan bir gelir karşılığının olmaması, doğallaştırılması ve görünmezleştirilmesi toplumsal cinsiyetlenmiş bir emek olduğunu göstermektedir(Özçatal,2011,s.24).

2.5.Toplumsal Cinsiyet ve Ataerkillik

Ataerkillik kavramın çoğunlukla bir ideoloji veya bir sistem olarak karşımıza çıktığı ve bu ideoloji aracılığıyla kişilerin kimliklerini, deneyimlerini oluşturduğu söylenmektedir(Günindi-Ersöz,2016:,s.3). Günümüzdeki kadın erkek arasındaki ilişkiyi adlandırabilmek için ataerkillik kavramının iyi anlaşılması son derece önemlidir. Ataerkillik ilişkiler toplumsal cinsiyet kavramının çarpıtılmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. Beş bin yıldan fazla bir zamandır toplumsal cinsiyet rolleri ataerkil yapı içerisinde belirlenip şekillenmektedir. Zamana ve mekana göre değişiklik gösterebilen ve yapı bakımından değişken olan toplumsal cinsiyet kadın ve erkek arasında hiyerarşik yapı oluşturur.(Bhasin,2003,s.16,Korkmaz-Başar,2019,s.72). Genellikle ataerkillik ile ilgili tanımlama yapmak güçtür fakat yine

de ataerkil kavramın erkek iktidarının egemen olduğu toplumsal yapıyı vurgulamak için kullanılan bir kavram olduğu söylenebilir. Ataerkin kelime köküne bakıldığında Ata kelimesi erkeği erk kelimesinin de iktidar anlamına gelmektedir. Erkeğin merkeze alındığı bu zihniyetle kültürel olarak erkek daha ön planda kadın ise arka plana itilmektedir. Ataerkilin kültür temelinde hiyerarşik yapı ile şekillendiğı vurgusu yapılabilmektedir(Bozok,2011,s.27-29).

Tarihsel dönemler içerisinde dışının doğurganlığına bağılı gelişen iş bölümü kadın ve erkeğe toplumsal yaşamın her alanında farklı roller vermektedir. Ataerkil düşünce sistemi ise buna zemin hazırlamaktadır. Sistem olarak adlandırılan bu kavrama Kandiyoti'nin farklı bir bakış açısı vardır. Kendisi sistem kavramını kullanmak yerine ataerkil pazarlıklar kavramını kullanmakta. Ona göre ataerkillik iki cinsiyetin de rızası olan bir durum olduğı ancak bunun yanısıra zamanla değışiklik gösterilebilen, karşı koyulması mümkün olan ve yeniden inşa edilebilen ilişki yumağına işaret etmektedir(Günindi- Ersöz,2016,s.34).

Ataerkillik soy bağılı aile yapısındaki kadının bu sistem içerisinde iktidar noktasında bazı evrelerden geçtiğini ve kültürel aktarım sayesinde eril sistemin kendini tamamlamaya ve en önemlisi yerini koruma çabasına temel oluşturduğı görülmektedir. Atasoylu aile yapısında kadın evrelerden geçmektedir. Gelin olarak gelen genç kadın aile içersin de yaşadığı zorlukları ve yoksullukları yaşadıktan sonra ileriki yaşlarında onlar da kendi gelinlerine bu yoksunlukları yaşatmaktadır. Ataerkil sistem tam bu nokta da kadına ileri ki yaşlarında sahip olacağı otorite ve denetim beklentisini kullanarak eril sistemin kadınlar tarafından benimsenme noktasını kolaylaştırmaktadır. Erkeklerin boyun eğme durumu yaşlı kadınlar için genç kadınların denetim mekanizmasına sahip olmasıyla dengeye oturtulmaktadır. Yaşlanan kadın yalnızca evli erkek çocukları sayesinde gelinlerine otorite oluşturabilecekleri için erkek çocukları onlar için gelecek garantisidir(Kandiyoti,2013,s.134).

Ataerkil ilişkiler özel ve kamusal alanda hem üretilir hem de bu üretiminin devamı sağlanmaktadır. Toplumda var olan sosyal ilişkiler de etkin rol oynayan aile kurumu ataerkil sistemin yayılmasında öncü rol oynar. Her ne kadar kadın kültür aktarımında güçlü rol oynasa da aile yönetiminde erkeğin rolü baskın olmaktadır. Üretim süreci, dil, kültür, din, tarih, hukuk gibi işlevler ataerkillik ilişkilere toplumsal cinsiyet ilişkileri ile taşınmakta ve sürdürülmektedir. Ataerkil ideolojinin toplumsal değışim sürecinde farklılaştığı görölse de özünde pek bir değışiklik yaşanmadığı

kadının dezavantajlı olarak toplumda içinde kaldığı ve aktif olmasının engellediği görülmektedir(Ecevit,2009,s.1).

Ataerkil sistemin her yerde aynı etkiyi gösterdiği elbette söylenememektedir. Aynı toplum içerisinde farklı sosyal gruplarda, tarihinin farklı dönemleri incelendiğinde hepsinin patriarkal sistem etkisinin değişiklik gösterdiği üzerine bulgular bulunmaktadır. Kendi ülkemize bakıldığında doğu ve batı arasında etkisinin farklılaştığı ya da eski kuşakların devri ile şimdilerdeki etkisi arasında fark gözlenebilmektedir. Fakat bazı keskin noktalarda evrenselleştiği görülmektedir. Bu noktaların da genelde ekonomik, toplumsal, üretim şekillerinin denetlenmesi, siyasi kurumların hepsinin farklı yerlerde ama aynı şekilde erkeklerin denetiminde olduğu gerçeği açıkça görülmektedir(Bhasin,2003,s.16).

Ataerkil sistem içerisinde oldukça kuvvetli hissedilen toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü sistemi kuralları belirlerken kadının ev ve kamusal alandaki sınırını keskin bir şekilde çizmektedir. Ataerkil ilişkiler kadının sosyal yaşamında peşini bırakmadığı gibi çalışma yaşamında çeşitli biçimlerde kendini hissettirmektedir. Kadınlara daha düşük ücretler ödenerek, iş gücü piyasasında onlara oldukça az alan açarak veya hiç açmayarak kadın kamusal alandaki yerini denetleme hakkına sahip olmaktadır(Özçatal,2011,s.26).

Ataerkillik kavramı bize erkek üstünlüğünün varlığının nasıl hissedilir durumda olduğunu ve bu durumun nasıl inşa edildiği ve kurumlara nasıl yansıdığını da göstermektedir. Ataerkillik kavramını tartışırken hegemonik erkeklik olan erkeklik kimliklerini de sorgulamak gerekmektedir(Ersöz,2016,s.33-34). Erkek kimliğinin kazanılması gereken ve kaybedilme ihtimali olan bir sosyal konum olduğunu belirten Seidler, erkek kimliğinin kırılma noktasından bahsederken, erkeklik kimliğin korumasında başarı boyutu önemli bir noktada yer almaktadır. Önemli olan bu başarı boyutu, elde ettikleri gücü ve bu gücü koruma içgüdüsünü de beraberinde getirmektedir(Boratav,Fişek,Ziya,2017,s.14). Ataerkilliğin içerisinde yer alan iktidar kavramı tam bu noktada güçlü ve güçsüz ayrımın dan daha çok insan ilişkilerinde etkin rol oynamaktadır. Kadın erkek ilişkilerinde kamusal alan özel alan olarak belirlenen alanlarda özel alana yerleştirilen kadının, ataerkillik sistemin bir uzantısını simgelemektedir. Kadını sosyal ve ekonomik yönden sınırlamak ve kontrol altına almak amaçlamaktadır. Ataerkilliğin temel yapısını hegomenlik erkekliğin

oluşturduğunu ve bu düşünce yapısının ortadan kaldırıldığında ataerkilliğin bağımlı sistem yapısının da yıkılacağı düşünülmektedir.

2.6. Toplumsal Cinsiyet Algısının Oluşumu ve Sosyalizasyon

Toplumsal cinsiyet kavramı açısından önemli noktalardan biri de sosyalizasyon kavramıdır. İnsanın neslini devam ettirmesini sağlayan biyolojik cinsiyetin toplumsal cinsiyete dönüşme süreci bir başlangıçtan ziyade bir sonuç olarak tanımlayabilmektedir. Bu sürecin kırılma noktasının özel alan ve kamusal alan ayrımı gösterilmektedir. Özel alanın kadını, kamusal alanın ise erkeği temsil ettiğini tarih boyunca üretim ilişkilerinde ve aile ilişkilerinde gözlenmekte olduğu mevcuttur. Bu ayrım kişilerin toplum içindeki sınırlarının çizilmesine ve bireylerin yaşayışlarının şekillenmesine ön ayak olmaktadır(Erol,2008,s.202). Haneler ve aileler içerisinde cinsiyete dayalı iş bölümünün kendine uygun kriterleri çok iyi tanımlamıştır. Geniş çerçevede ince detaylandırılmış şekilde her iki cinsiyeti de kendi alanlarına hapsetmektedir. Toplumun bütün dönemlerinde tarih boyunca, o evlerde yaşayan ailelerin neredeyse büyük bir kısmında çocuk vardır. Cinsiyete dayalı iş bölümünde çocuk bakımı kendisini çok net göstermektedir. Ve bu toplumsallaşma süreci iki cinsiyetin alanların çizilmesini sağlayan önemli bir unsurdur(Connell,1998,s.167).

Annelerin üzerinde kalan çocuk bakımı ve yetiştirme, ev içi görevler onların temel sorumlulukları sayılırken, babaların rolü ise ev geçiminin maddi boyutunu sağlamak ve ev içi ilişkilere belli bir aralıkta durarak ev içindeki otoriteyi sağlamak olarak tanımlanmaktadır(Boratav,Fişek,Ziya,2017,s.10).

Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlık ve erkeklik kavramları toplumsal onay ve reddetme çerçevesi etrafında şekillendiğini söylenebilmektedir. Sosyalizasyon süreçlerinde bireylerin cinsiyetlerine uygun kalıp davranışları sergilediklerinde toplum tarafından onayladıkları, topluma aykırı davranışlar sonucunda da reddedilme durumu ile karşı karşıya kaldıkları bir süreçten bahsedilmektedir. Bireylerin bu onay ve dışlanma düşüncesi çocukluk yılları itibarıyla kurulan zorlayıcı baskı durumu sosyalizasyon sürecinde önemli bir boyutu temsil etmektedir(Ulucak, Gökkulu, Etizer, Özbay, 2014,s.28).

Connell toplumsallaşma teorisine içselleştirilmiş normlar olarak bakmaktadır. Dünyaya gelen bebeklerin cinsiyetlerinin var olmalarına karşın toplumsal cinsiyet

kavramı henüz gelişmemektedir. Birey toplumun isteklerini ve normlarını öğrenir ve zamanla öğrendiklerini kendi yansıması olarak algılar. Bu etkileşim sunucunda toplumsal cinsiyet olgusu meydana gelmektedir. Birey sosyalizasyon sürecinde gerçekleşen toplumsal cinsiyet olgusunu aile ve çeşitli etkileşim kurduğu diğer organlarla betimlemesi daha kolay olmaktadır. Çeşitli öğrenme mekanizmaları ile şartlanma kabullenme ve en sonun da benimseme olgularıyla birey toplumsal cinsiyet kimliğine tam anlamıyla bürünmektedir(Connell,1998,s.255).

Toplumsal ve kültürel olarak işlenen kodlar kişinin düşünce dünyasının şekillenmesinde ve buna uygun tutum ve davranışlar sergilemesinde çok önemli bir etkidir. Bireyler sahip oldukları davranış ve tutumları bu kodlar sayesinde belirlemektedir(Bozok,2011,s.71). Toplumlarda varlığını sürdürmüş tüm kültürler iki cinsiyet arasındaki farkı öğretmektedir. Çocuklara koyulan adlar, giydikleri kıyafetlerin renkleri, oyuncakları, hatta yaşadıkları alanlardaki nesnelerin renkleri bile cinsiyet farkını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çocuklarına isim tercih ederken genelde her iki cinsiyeti de çağrıştıran isimleri koymaktan kaçınan aileler iki cinsiyet arasındaki isim farkını da keskinleştirmektedirler. Genelde verilen isimlerde ise erkeklik ve kadınlık rollerini temsil eden isimler tercih edilmektedir. Erkek çocuklarına gücü temsil eden,(Mert, Başar) kız çocuklarına ise daha zarif ve güzellik içeren(Nazlı, Yonca) isimler verilmektedir(Ersöz,2016,s.24).

Toplumsallaşma süreci süregelen ve olağan olan bir durum olarak gösterilse de toplum içerisindeki ‘doğuştan’ veya ‘sonradan’ gibi kavramlar arasındaki tartışmaya engel olamamaktadır(Bhasin,2003,s.16). Sosyalizasyon süreçlerinde bireylere dünyayla etkileşime girdikleri zamanlardan itibaren işlenen bu cinsiyet rolleri ve kalıpları, cinsiyetler arasındaki empati ve diyalogların gelişmesinde engelleyici en büyük unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyetler arasında eşitlikçi ve dönüştürücü bir diyalog inşa edilmesinin sonucunda toplumsallaşma sürecinde yaşanan kültürel eril dilin ortadan kaldırılmasına olanak sağlanacağı düşünülmektedir(Bozok,2011,s.91).

2.6.1. Aile

Sosyal bilimcilerin temel prensiplerinden biri de insanın sosyal bir varlık olduğu düşünmesidir. Birey dünyaya geldiği ilk andan itibaren yaşamını devam

ettirebilmesi için diğer insanlara ihtiyaç duymaktadır. Gözlerini ilk açtığı yer olan aile kurumu ise en temel sosyal kurumdur(Elmas,2017,s.7).

Sosyal yapı içerisinde var olan toplumsal cinsiyet ilişkiler, her türlü kurumda içerisinde bulunmaktadır. Bu kurumların en temel taşı olan ailede ise sosyalizasyon süreçlerinden itibaren bireye inşa edilen toplumsal cinsiyet tutumları yaşamın her alanına sirayet etmektedir. Çocuğa cinsiyet rollerinin benimsenmesindeki en büyük etken olan ailenin tanımı genel olarak ele alındığında insanın üreme isteğinin karşılandığı, bireyin topluma hazırlama sürecinde birincil rol oynadığı, cinsel ilişkilere bir düzen attettiği, aile içindeki bireylerin güvenli bir ilişki içerisinde yaşayabileceği ve içinde yaşadığı toplumu belirli bir oranda ekonomik ve sosyal yönden etkileyen kurum olarak tanımlanmaktadır(Şenol,Erdem,2019,s.228,Ozankaya,1991,s.357).

Sosyolog ve antropologların çoğu aile tanımının evrensel bir tanımın yapılabilmenin pek mümkün olmadığı görüşünü savunmaktadır. Yukarıdaki tanımda da daha çok ailenin işlevlerini sıralayan bir tanımdan yola çıkılmaktadır. Aile insanın yaşamı boyunca sosyal, kültürel ve ekonomik gelişiminin her safhasında yer almaktadır(Kahraman,2019,s.252).

Her kurum gibi ailenin de toplumsal düzen içerisinde belli bir yeri bulunmaktadır. Toplum düzeninin tarih içerisindeki değişiminden, aile kurumu da ona bağlı olarak değişim yaşadığı görülmektedir(Ozankaya,1991,s.358-359).

Türkiye’deki aile yapılarındaki değişimleri ve özellikleri irdelemek için Cumhuriyet öncesi Osmanlı döneminin kültürel karmaşasında bakmak gerekmektedir. O dönem de kırsal kesimin, ataerkil olarak şekillenen aile yapılarında üç kuşağın birlikte yaşaması ve ailenin şekillenmesinde üretim ilişkilerinin yer aldığı aile tipleri görülmektedir. Osmanlı’daki aile ilişkilerinin hiyerarşik yapısı ataerkil bir şekilde ilerlemekte ve kayıtlara geçen çocuk sayısının yalnızca erkek çocuğunun kastedildiği belirlenen aile nüfusunda kadın ve kız çocukları yok sayılmaktadır. Fakat 19. yy’dan sonra gelişen toplumsal hareketler doğrusunda ailelerde ataerkillik etkisinden kurtulmasına, kadın ve ailenin diğer bireylerinin daha özgür hareket etmesine ve çocuğun eğitim alması üzerine yapılan vurgular önemli hale gelmeye başlamaktadır(Bolak Boratav,Okman Fişek, Eslen Ziya,2017,s.21-22).

Gelenekselden çekirdeğe doğru yönelen aile kurumu küçülmesine rağmen güçlü bir hal almaktadır. Bu değişen durum karşında aile yapısındaki sosyal kültürel

roller daha çok güçlendiği gözlenmektedir. Fakat bir yandan da ailenin ataerkillikten sıyrılması ve tam anlamıyla gelenekselci yapıdan kurtulduğu anlamına gelememekte ve bu durumun çoğu zaman görünüşte kaldığı da görülmektedir. Çekirdek aile denilen dönüşen aile modelinde geleneksele oranla daha eşitlikçi olursa da ev içi görevler ve çocuk bakımı kadının üzerinden tam manasıyla atılmamaktadır. Bu görevlerin sürdürülmesi kadına ait olduğu düşüncesi devam etmektedir.

Toplum içinde var olan sosyal kültürel olgular aile içerisinde yapılanmaktadır. Aile, bireyin sosyalleşmesindeki temel aktördür. Bireyin kazandığı tutum, davranış, roller ve inanç sistemleri aile içerisinde temelleri atılmaktadır(Eyce,2014,s.224). Aile kurumun tarihçesine bakıldığında evlerin çoğunluğunda çocuk olduğu söylenebilmekte ve bu da iş bölümünü iki koldan etkilemektedir. Aile içerisinde çocuk yetiştirme işi bütün olarak, cinsiyete dayalı olan iş bölümünün merkezinde yer aldığı görülmektedir(Connell,1998,s.167). Anne ve baba çocuğun yetişkin hayatında davranış kalıplarının şekillenmesinde en etkili modellerdir(Kahraman,2019,s.228). Aile yapısında geleneksel ya da modern olarak sergilenen davranışlar çocuğun toplum içerisindeki bakış açısını sağlamakta ve kültürün oluşmasında önemli bir etken haline gelmektedir.

2.6.2. Eğitim

Toplumsal cinsiyet kavramını toplumun kadın ve erkekten beklediği davranışlar olarak tanımlanırsa ve cinsiyetlere göre ayrılan bu rollerin aktarılma hususu toplumsallaşma süreci içerisinde birçok kurumla iş birliği içine girilerek gerçekleşmektedir. Toplumsal cinsiyetinin aktarılması ve devam ettirilmesi noktasında eğitimin katkısının ne denli büyük olduğu, eğitim içerisinde var olan ve etkisi günümüzde de hissettiren cinsiyetler arası eşitsizlik problemlerinden anlaşılmaktadır. Birey sosyalizasyon sürecin içerisinde kendisine yakın olan aileden başlayarak ve hayatının sonuna kadar devam eden bir eğitim sürecinden geçmektedir. Çocukluk yıllarından itibaren bireyler cinsiyetlerine özgü olarak eğitilmektedir. Cinsiyete dayalı olan eğitim süreci zamanla eşitsizlik barındıran bir sorun haline gelmektedir. Eğitim bireylere belirli bir zaman içerisinde önemli olan kültürü aktarmak, bilgiyi ve donanımı artırmak işlevleriyle ister istemez toplumsal cinsiyet içerikli iletiler taşımaktadır. Bu iletiler süre gelen kalıp yargıların oluşmasına da sebebiyet vermektedir.

Ancak bir taraftan da eğitim insanın kendisini ve toplumun gelişmesi hususunda önemli de bir işleve sahiptir. İnsanın güçlü ve güçsüz yönlerinin farkına vardırıp bu konuda gelişmiş mekanizmalar üretmek eğitimin temel olgularından biridir(Tan-Göğüş,2011,s.85). Eğitim kavramın bilim dünyasında oldukça farklı ve çok tanımlamaları vardır. Eğitim, bireyin sosyal yeteneğinin ve en verimli şekilde benlik gelişiminin elde edilmesi için belirlenmiş, kontrollü bir çevreyi içine alan toplumsal bir süreci kapsamaktadır. Bu seçilmiş çevre olarak adlandırılan yerler arasında özellikle de okul bireyin yaşantısında etkili bir rol oynamaktadır. Sosyolojik açıdan eğitimin tanımına bakıldığında zaman yetişkin kuşak ile toplumsal yaşama yeni başlayan bireyler arasındaki tecrübe ve bilgi aktarımı olarak adlandırabilmektedir. Eğitimin amacı da genel olarak toplum içerisindeki normlara, iş dünyasına, çevresel tüm eylemlere hazır hale getirilip toplumun beklentilerini öğretmektir. Bir yandan toplumun sosyo-ekonomik gelişimine katkı sağlarken diğer taraftan da bireyin refah içerisinde yaşamını sürdürmesini sağlamaktadır(Sarıtaş,2018,s.219).

Okullardaki müfredatlar biçimsel olarak el alındığında oyunlara katılım dışında erkek öğrencileri ve kız öğrencileri birbirinden sistematik olarak ayırmamaktadır. Fakat bununla birlikte eğitimde toplumsal cinsiyet farklılıkları noktasından değişik argümanlar vardır. Bunlardan bazıları da eğitimcilerin beklentileri, okulda yapılacaklar, üstü kapalı bir müfredatın farklı yüzünü göstermektedir. Dolayısıyla öğrencilere farklı uygulanan birçok yaptırımın toplumsal cinsiyetin rollerinin devam ettirilmesine katkı sağlandığını söyleyebilmektedir. Örneğin kız öğrencilerine giydirilen ve zorunlu tutulan etek, rahat oturma ve hareket edememe durumunu oluşturur. Bunun neticesinde koşuşturmalı oyunlardan hatta özgürce koşma eyleminden mahrum bırakıldığı görülmektedir(Giddes,2000,s.438). Okullarda oynanan oyunlarda erkek öğrencilerin fiziksel güçlerini kullanabilecekleri, gol atmak, koşu yarışları düzenlemek ve basketbol oynamak gibi puan kazanma ya da takım oluşturmada liderlik vasıflarının da öğrenildiği oyunları tercih etmektedir. Kızların tercih ettiği oyunlarda ise kazanan kaybeden ya da takım oluşturma gibi niteliklerin olmadığı daha az hareketli olan evcilik, ip atlama gibi oyunları tercih etmekte olduğu görülmektedir. Okul da öğretilen bilgiler incelendiğinde bilim insanları, kuramcılar ve devlet büyükleri ile ilgili verilen örnekler hep erkeklerden oluşmaktadır. Bu örneklerde temel sorun ise ataerkil zihniyetine yatkın olmasıdır(Şenol,Erdem,2018,s.230). Toplumsal cinsiyet ve eğitimlerin etkileşimi çift ölçekli olarak irdelemek gerekir. Bu

incelemeyi yaparken kız ve erkek çocukların eğitim olanaklarına ne denli eşit ulaştıklarını ve aldıkları eğitimin içeriği ne kadar dengeli bir tutumda olduğu noktasından başlamalıdır.

Kadın erkek rolleri ile ilgili kalıpyargıların eğitim dilinden kaldırılması özellikle de ders kitapları ve ders programları gözden geçirilerek daha eşit ve paylaşımcı bir dil kullanmaları gerekmektedir. Çünkü eğitim kurumların da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kaldırmayı hedefleyen yasaları ve önermelerinde verdikleri örneklerde bile kadın erkek arasındaki eşitsizliğe vurgu yapan üstü kapalı ya da açık bir şekilde mesajlar verilmektedir(Tan-Göğüş:2011,s.87).

Son 20 yıldan fazla zamandır eğitimdeki toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik sorunu uluslararası ve küresel bir boyutta büyük bir ilgi toplamaktadır. Bu ilginin özellikle de kız çocuklarının eğitimi ve okula erişim noktası büyük bir paydasını oluşturmaktadır(Sayılan,2012,s.13). Tarihsel süreç içerisinde kadınlar eğitim hakları için hep bir mücadele vermek zorunda kalmaktadır. Eğitim kurumları erkeklerin mekânı olarak algılanıyor kadınlar da kendilerine ait olmayan bu mekanlarda var olma ve kendilerine yer açma uğraşları içerisine girmeleri şeklinde bir algı oluşturulmaktadır. Eğitime erişim bugün hala dünyanın pek çok yerinde büyük bir sorun olarak devam etmektedir. Farklı ekonomik yapıda olan toplumlarda, etnik bölgelerde, kırsal ve kentsel bölgelerde kadınlar eğitime ulaşma konusunda aynı kategorideki erkeklerle aynı seviyeye gelememektedir(Tan-Göğüş,2011,s.86).

21. Yüzyıl Türkiye'sinde de kadınlar için durumun değiştiği söylenememektedir. Türkiye'de yürütülen faaliyetlere rağmen, eğitim ön de olmak üzere birçok alanda kadın ile erkek arasında eşitsizlikler söz konusudur. Bu eşitsizlik durumu eğitimin her kademesinde görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği her alanda olduğu gibi eğitim alanının da kendini oldukça belirgin bir şekilde göstermektedir(Özaydınlık,2014,s.96).

Ülkemizde eğitim ile ilgili elde edilen istatistikler, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin tesadüfi olmadığını, ülkemizde uzun zamandır cinsiyet ayrımcılığının olduğu görülmektedir. Ülkemizde 2019 yılı itibariyle 25 yaş ve üzerinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı 4,1 iken bunun 1,2 sini erkekler, 6,9 unu kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar ile erkeklerin okuma yazma bilmeme oranı arasındaki bu uçurum, kadınların eğitime uzaklığının, düşük eğitim seviyesi nedeniyle istihdamda az yer alması ve

düşük statülü işlerde daha çok yer almasına temelini oluşturmaktadır. Kadınlar, işgücü piyasasına katılımı, istihdam alanı oluşturma ve genç işsizlik oranlarında da erkeklerin gerisinde kalması cinsiyete dayalı eşitsizliğin göstergesidir(Tablo 1.).

Tablo1.1. Cinsiyete göre seçilmiş göstergeler

	Toplam	Erkek	Kadın
Okur yazar olmayan nüfus oranı (25 + yaş)	4,1	1,2	6,9
Yüksekokul veya fakültelerden mezun nüfus oranı (25+yaş)	20,8	23,1	18,5
İstihdam oranı (15+yaş)	45,7	63,1	28,7
İşgücüne katılma oranı(15+yaş)	53,0	72,0	34,4
İşsizlik oranı(15+yaş)	13,7	12,4	16,5

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı,2019

Eğitilmiş kadının, kadınların ekonomik hayata katılmaları ve kalkınma arasında pozitif bir ilişki vardır. Refah düzeyi yüksek toplumların genel özellikleri içerisinde kadın istihdam oranının yüksek olması bir tesadüf değildir(Sarıtaş,2018,s.234). Eğitim meselesi kadınların ekonomik kalkınmada yer almasını sağlayan etkin faktördür. Dolayısıyla onların eğitimde eşit olanaklara sahip olası istihdama tam katılımına yardımcı olan en önemli etkidir. Eğitim durumu yükseldikçe yoksulluk oranları da önemli ölçüde azalmaktadır.

Bir toplum içerisindeki bireylerin eylemleri doğrultusunda aktif rol oynaması, toplum içerisinde uyum sağlamasıyla haklarını bilmesi bu hakları kullanabilmesi arasında paralellik vardır. Bu haklardan biri olan eğitim, diğer hakların tanınması ve kullanılması açısından oldukça önemlidir. Eğitim hakkının da o toplumda yaşayan bireyler arasında eşit olarak alınması da yine toplumların refah düzeyi için oldukça önemli olduğu düşünülmektedir(Özaydınlık,2014,s.95).

2.6.3. Evlilik

Aile birliğinin devamı evlilik kurumuyla devam etmektedir. Toplumsal yapının bir parçası olan ailenin resmileşmesini ve onu toplumsal ilişkilerin yer aldığı kalıplara uygun hale getirmeyi amaçlayan bir sözleşmedir. Aile bir grup ya da örgüt olarak ele alınırsa evliliği ise çocuk sahibi olmak ve çocukları yetiştirmek için yapılmış sosyal bir kontrat olarak tanımlanmaktadır. Böylece evlilik gelenek ve göreneğe bağlı temelleri olan ve bu temellere göre şekillenen bir toplumsal antlaşma niteliğini kazanmaktadır(Kahraman,2019,s.252).

Evlenme biçimleri dünya ve ülkemizde pek çok şekilde görülmektedir. Bunlardan bazıları; endogami, egzogami, monogami, poligami gibi dünya da görülen örnekler olarak verebilmektedir Türkiye’de gelenek ve kültürlerin etkisiyle oluşturulan evlenme biçimleri olarak da; görücü usulü, tay geldi, beşik kertmesi, yazma kaçırma yolu ile evlenme, berdel, baldızla evlenme, oldu bitti evlilik, kan parası karşılığı evlenme, olarak çeşitlenebilmektedir(Kaya,2017,s.27).

Araştırma kapsamına görücü usulü ve severek(Flört) evlenme çeşitlerini alınması durumunda diğer evlenme türleri sadece adları belirterek geçilmektedir. Türkiye toplumsal değişme ile evlilik türlerinde değişimler yaşanmaktadır. Sanayi devriminin etkisiyle kültürel değişimin oldukça fazla hissedildiği kentlerde gençler görücü usulü yerine daha çok flört ederek evlenmeyi tercih etmektedir. Toplumsal cinsiyet etkenlerin çok etkili olduğu bu evlilik türlerinde görücü usulünde geleneksel rollerin oldukça aktif olduğu söylenebilmektedir. Bu evlenme biçiminde kız seçme girişimi, öncelik olarak evlenecek gencin annesi ve babası ve diğer yakın akrabaları tarafına verilerek seçilmektedir. Gencin kızı beğenmesi yeterli değildir. Diğer aile bireylerinin de onayı alınması gerekmektedir. Bu evlilik biçiminde kadın pasif durumdadır. Onun onayı ikincil planda hatta çoğu zaman hiç önemi yoktur. Kızın ailesinin onayı yeterli olmaktadır(Sezen,2005,s.186).

Bir diğer evlenme çeşidi olan severek (flört) ederek evlenmedir. Bireyler bu evlilik türünde eş seçiminde birincil rol oynadıklarını söyleyebilmektedir. Görücü usulünün tersine bu evlilik türünde aileler karar verme değil destek verme konumundadır. Flört ile görücü usulü arasındaki temel fark; görücü usulünde evlilik amaç edinilirken, flörtte karşı cinsi tanıma amaçlanmaktadır. Flört çiftlerin birbirlerini tanımaya karar vermesiyle başlanır. Flört etme sonucunda evlenme gerçekleştirilme zorunluluğu görücü usulündeki kadar keskin değildir(Kaya,2017s.27).

Toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesinde ve aktarılmasında önemli rol oynayan evlilik kurumu bunun aksi yönde oluşuna da olanak sağlamaktadır. Yani değişen toplumsal yapının etkisiyle bireylerin evlenme şekillerini etkilediği gibi evliliğin nasıl olacağını da belirlemektedir. Bireylerin evlilik içindeki değişen rol ve sorumlulukları ataerkil yapı içerisinden daha eşitlikçi bir yapıya evrilmiştir. Tabi tamamen silindiğini söylemek mümkün değildir.

Toplumsal anlamada kadın ve erkek arasında gerçekleşen evliliğin, bu iki cinsiyete de farklı anlamlar atfetmektedir. Kadın için evliliğin erken olması elzem bir durum iken erkek üzerinde bu durum o kadar baskı unsuru olmamaktadır. Bunun en önemli nedeni kadının biyolojik yapısından kaynaklı olarak, doğurganlık özelliğini belli bir süre içinde gerçekleştirmiş olması gerektiğidir. Sosyalleşme süreçlerinde genelde kız çocuklarına düğün, nişan ve resmi bayram gibi etkinliklerde gelinlik giydirilerek evlilik düşüncesi o yaşlardan itibaren işlenmeye başlamaktadır. “Her genç kızın hayali telli duvaklı gelin olması” söylemi bütün kadının evlilik düşüncesine girmesi gerektiği ve bunun doğal bir sonuç olduğu dayatılmaktadır. Kadın açısından evlilik topluluğa karışmanın tek yoludur ve “evde kalma” durumu ile karşı karşıya kaldıklarında toplum tarafından ötekileştirilmektedir. Fakat bu ötekileşme durumu erkelere uygulanamamaktadır. Çünkü toplumda “evde kalma” tabiri çoğunlukla kadınla bağdaştırılmaktadır(Kahraman,Doğan,2018,s.1477).

2.6.4. Annelik

Günümüzde evlilik içindeki değişen roller, çocuk sahibi olan bireylerin annelik babalık anlayışını da etkilemektedir. Araştırmamızın konusu kadın olması nedeniyle toplumsal cinsiyet bakışından yola çıkılarak sadece annelik konusu üzerinde durulacaktır.

Aile değerlerinin, evlilikte kurulan sosyal bağ ve ilişkilerin, bireylerin aile içi rollerin anlamı, toplumu etkileyen sosyal ve kültürel yapısının toplumdan topluma farklılaşması nedeniyle bireyin içinde yaşadığı topluma göre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bireyin aile içindeki rollerine uygun davranması yetiştiği çevrenin normları ile paralellik göstermektedir(Eken,2006,s.252). Anne babanın ailedeki rolleri de toplumun değerlerine göre değişmektedir. Hatta bu roller mesleklere, sosyoekonomik durumlara göre de farklılıklar oluşturmaktadır.

Anne ile çocuk arasında tamamen özel bir ilişki olduğu söylenmektedir. Hatta çocuk için bu ilişki bir tür kaynaşmadan da ibaret olabilmektedir. Anne çocuk için bir takım tecrübe ve deneyimler oluşturmaktadır. Bu deneyimler içinde çocuk, anne tarafından gereksinimleri karşılamayı ve duyguları kontrol etmeyi öğrenmektedir(Dönmezer,2009,s.40).

Kadının kültürel anlamda evlilik içinde birçok önemli rolü vardır. Bunlardan “eşlik” ve “annelik” olan rolleri toplum tarafından daha önem arz etmektedir. Kadının

annelik rolü çocuğunu yetiştirmesi ve topluma hazırlaması ile ilgilidir. Çocuğun toplumsallaşmasında baba, kardeşler, aile büyükleri, akrabalar, öğretmenler olmasının yanında bu konuda asıl “görevli” toplumun değer yargılarına göre kadındır. Kadının toplum içindeki anahtar rolünü aile içi rolleri oluşturur ve kadınlık ile annelik birbirine bağdaşmış bir şekilde olduğundan kadının annelik rolünü en iyi şekilde gerçekleştirmesi beklenmektedir. Kadın da sosyalizasyon sürecinin başından beri bu rolü en iyi şekilde yerine getirmeyi öğrendiği için bu role çoktan hazır olduğu görülmektedir(Eken,2006,s.253). Kültürümüz içerisinde anne olan bireylerin tüm dikkat ve ilgisini çocuğa yöneltmesi beklenmektedir. Bu beklenti hali yalnızca toplumsal veya eş üzerinden değil bizzat kadının kendisine yüklediği görev olarak içten içe beslenmektedir.

Toplumun annelik içgüdüsüne ve atfettiği davranışları daima canlı tutma arzusu, kutsallaştırarak yüceltmesi, İslam’da “Cennet Annelerin ayaklarının altındadır” söylemi ile kadının anneliğini kutsallaştıran örneklerdendir. Kültürler arası da anneliğin kendi yapılarına uygun değerler verilse de ortak payda anneliğin kutsallığıdır(Kahraman,Doğan,2018,s.1478). Kadınlar toplum içi kendi benliklerini tanımlamalarında rollerin önemli olduğu düşünülmektedir. Toplumda kadınların çoğu hayatlarının anlamını annelik üzerinden temellendirmekte ve kendilerini ancak çocukları üzerinden gerçekleştirebilmektedirler. Bu durumun sonucunda şunları söylemek gerekebilmektedir. Kadınlar anne oldukları için ikincil değil, ikincil oldukları için anneliğin bu kadar derin bir sorun haline gelmektedir(Erşen,2015,s.52). Simone de Beauvoir’ın anlatımına göre ailenin kurumun toplumsal olduğunu ve buna bağlı olarak kadınlık ve annelik doğal dürtülerle açıklanmayacağını söylemektedir(Çeler,2012,s.168).

Ataerkil ideoloji içerisinde toplumsal uyum aracılığıyla, toplumun talep ettiği görev ve sorumluluklarıyla başa çıkabilecek kabiliyette kadınları biçimlendirmektedir. Kadın bu görevlendirmeler içerisinde “hamarat ev hanımı ve çocuklarının annesi” unsuruna dayanarak varoluşunun anlamını bu temeller üzerinde gerçekleştirmesi istenmektedir. Kadının bireysel oluşunu önüne geçerek baba evinden koca evine aileye eklenmesi gerçekleşmektedir(Kahraman,Doğan,2018,s.1476).

Çocuk eksenin sadece anne üzerine yoğunlaştırılması ve annenin gözetimi ve denetimi altında herşeyi öğrenmeye başlaması annenin rol ve modelliğinin ne denli

önemli ve tek unsur olduğunu göstermektedir. Dünyayı annesinin gözleri ile görmekte, onun tepkileri ile tanır ve öğrenmektedir(Dönmezer,2009,s.41).

Ataerkil toplum yapısı içerisinde annelik kavramı kadının fiziksel ve duygusal açıdan tamamlandığına vurgu yapmaktadır. Çocuk sahibi olmama durumu ve anneliği reddetmek toplumsal olarak bir eksiklik ve tamamlanamamışlık olarak tanımlanmaktadır(Kahraman,Doğan,2018,s.1479). Anne olmayan kadının “yarım kadın” olduğu kalıp yargısı anneliği kutsallaştırmak adı altında kadınlığı aşağılayan bir söylem türüdür. Fakat ne yazık ki günümüz toplumunda halen kullanılan bir tabir olmaktadır.

2.6.5. Değişen Annelik Anlayışı

Tarihi süreç içerisinde annelik kavramı gerekli olmaktan çıkarılarak toplumsal cinsiyetin tanımladığı ve şekillendirdiği kültürel bir kavram haline gelmektedir. İdeal anne kavramı toplumdan topluma değiştiği gibi zaman içerisinde de değişimlere uğramaktadır. Olması gereken anne adı altına reklamlara konu olacak annelik yarışındaki temel vurgu ev işlerini aksatmadan yapan ve çocuklarının bakımını tüm soğukkanlılık ile yaparken iş yaşamını da sürdürebilen anne profili çizilmektedir. Daha sonra “çalışırsam daha iyi anne olurum” ya da mevcut kültüre direnen, özgür irademi ve gücümü evde çocuklarımla geçiriyorum diyen annelerin söylemleri ortaya çıktığı görülmektedir(Kahraman,Doğan,2018,s.1479).

70’li yıllardan önce dünyada, çocuk ile evlilik bir olarak görülmekte idi. Sağlık açıdan sıkıntısı olmayan her kadın sorgulamadan çocuk yapmakta idi. Üreme hem bir iç güdü hem dini bir görev hem de soy devamlılığı için vazgeçilmez bir yükümlülüktür. Toplumun normal kabul ettiği her kadın çocuk yapmayı düşünmesi gerekmektedir. Çocuk arzusu evrensel kabul edilmektedir. Fakat kadınlar zaman içerisinde doğum kontrol yöntemlerini kullanmaya başlanmasıyla. Anneliği bir tercih meselesi haline getirmişlerdir. Zamanla çocuk arzusu evrensel düşüncesinin yerine isteyen doğurur istemeyen doğurmaz algısı oluşturmaya başlamaktadır. Annelik, artık kadın için seçme şansı olan bir durum haline almaktadır(Badinter,2011,s.17). Değişen istihdam kalıp yargıların geçen yıllara rağmen iyi annelik noktasının geleneksel değerler içerisinde hapsediği ve bununla birlikte mutlak fedakarlık algısının daha da güçlendirildiği belirtilmektedir. Anneliğin idealize edilmesi kadınların fedakarlık noktasında yetersiz kalışları kişisel başarısızlık olarak algılanmaktadır(Erşen,2015,s.55). Kadının annelik

rolünden bağımsız olarak mesleki rol kavramının getirilmesi. Kadının ev, annelik ya da aile grubunun dışında başka bir sosyal rolle ile bağdaştırılması kadının temel rollerin arasında oldukça yeni bir kavramdır(Eken,2006,s.253). Kadınlık ve ideal annelik arasında sıkışan kadınlar kendilerini çelişkiler ortasında bulmaktadır. Bu çelişkilerin oluşmasında toplumsal unsurlar oldukça önemli bir durum teşkil eder. Geleneksel aile ajanları genelde çalışan kadını suçlu hissetmesini sağlamakta ve birçok şirket kadınların anneliğine sıcak bakmamaktadır. Toplumsal olgular bir yandan anneliğin değerini düşürürken diğer taraftan kadının gerçekleşmesindeki en önemli unsur olarak görmektedir. Diğer bir çelişki ise bir çocuğu dünya getirdikten sonra alınan sorumluluklar neticesinde oluşan uykusuzluk, mahremiyetin ortadan kalkması, zorluklar ve fedakarlıklar çiftleri boşanma aşamasına getirmektedir(Erşen,2015,s.56). Bunun sonucunda da çocuk sahibi olmak çiftler için kendini gerçekleştirmede bir engel olarak görülmektedir. Fakat yine de kadının anne oluşu veya erkeğin baba oluşu bireyde farklı değişiklikler meydana getirdiği kadar bu değişikliklerin sabiteleri etkilemediği bir yönü de olduğu unutulmamalıdır. Böylece her iki cinsiyet açısından beklentiler azaltılarak daha huzurlu bir yaşam olacağı ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

2.7.Toplumsal Cinsiyet Yaklaşımları

Toplumsal cinsiyet yaklaşımlarını ele alırken kadın ve erkek arasındaki rollerinin şekillenmesindeki olguyu açıklamak için sınıflamalar yapılmıştır. “Gelenekselci” ve “eşitlikçi” roller olarak ayrılan bu sınıflamalar cinsiyetler arasındaki kalıp yargıları analiz etmek açısından oldukça önemlidir.

2.7.1.Geleneksel Yaklaşım

Geleneksel yaklaşımda öncelikle oluşan kadın erkek rollerinin nasıl yorumladığına bakmak gerekir. Rollerin oluşması kadar o rollerin sürdürebilirliği de önemli bir noktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği aynı zaman da toplumsal dönüşümün önünde en önemli zihni eşiktir. Bu zihni engellerin önemli bir kısmı da geleneksel değerlerden gelmektedir.

Geleneksel yaklaşım cinsiyetlerin kesinliği ve kadın erkek arasındaki ayrımın netliğine bu ayrımdan yola çıkarak rollerin paylaşımına vurgu yapmaktadır. Bireyim düzenli bir yaşam sürmesinin temel koşulu kendi cinsel rolünü ve cinsel kimliğini tanıması ve benimsemesi noktasına vurgu yapılmaktadır. Gelenekselci yaklaşım kadın ve erkek rollerin kabulünü ve toplumun istikrarı için bu düzenin bozulmamasını

amaçlamaktadır. Cinsiyetler arasındaki kalıp yargıların sorgulanmasını kabul etmemektedir. Bireyin kendi cinsiyeti ile aynı olan bireylerle etkileşim kurması beklenir. Bu bakış açısına göre biyolojik cinsiyetine uygun davranış kalıplarını benimseyemeyen birey sağlıklı biri algılanmamaktadır. Burada sağlıklı olmadan kasıtlı bireyin toplumun kurduğu düzene ayak uyduramaması kastedilir. Kadın erkeğin kendi cinsiyetlerine uygun davranış ve düşünceleri uygulaması beklenmektedir(Baran,1995,s.16).

Geleneksel yaklaşımda bireye inşa edilen kimlik ona toplumun atfettiği anlamların sonucunda meydana gelmektedir. Çok küçük yaşlardan itibaren çocukluk dönemlerinde başlayan bu kimlik oluşturma serüveni bireyin yaşamı boyunca devam eder. Burada aktarmak istenilen daha çok bu kimliklerin nasıl üretildiği değil nasıl aktarıldığıdır. Özellikle konumuz gereği kadın üzerinden bakıldığı zaman, kadın geleneksel roller içerisinde sosyal statüsünü belirleyen birçok unsur ile karşı karşıya kalmaktadır. Genelde kadını ev işleri, çocuk bakımı ve aile düzeni gibi görevlendirmelerle özel alanda tutmaktadır. Gelenekselci bakış kadının kamusal alana ait olmadığı algısını oluşturmaktadır. Bu yüzden de kadınların büyük çoğunluğu üretimden uzak ve küçük yaşlardan itibaren kendilerine öğretilen toplumsal cinsiyetine uygun işleri yapmaktadır(Duruoğlu,2007,s.62).

2.7.2.Eşitlikçi Yaklaşım

Günümüzdeki birçok toplumsal değişme birlikte eşitlikçi yaklaşım daha kabul görülmektedir. Eşitlikçi yaklaşım gelenekselci yaklaşıma oranla birçok farkları vardır. Genelde cinsiyet özdeşliği ve rollerini ayrı olarak ele almaktadır. Cinsiyet aynılığını gelenekselci bakış ile paralel olarak görmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri ilgili noktasın farklı bir bakış açısı sergilemektedir. Yani bireylerin fizyolojik özellikleri ayrı tutulan cinsiyet arasında fazla bir ayrım yapılmamalıdır. Bu da fizyolojik özelliklere göre belirlenen cinsiyetin, herhangi bir kesinleşmiş toplumsal role referans edilememesi noktasına değinilmektedir. Kadının doğum yapma yeteneğinin olması ve erkete bu özelliğin yer almaması durumu cinsiyet arasındaki fizikler yapı farkının dışında, kadın ve erkeğin roller açısından farklı olmaması gerektiği öne sürülmektedir(Baran,1995,s.17).

Geleneksel toplumlarda işler cinsiyet baz alınarak paylaşılmaktadır. Erkekler onarım, bahçe tarla işi yaparken kadınlar yemek pişirme, ütü ve temizlik gibi

görevlerde yer almaktadır. Yine bu rolleri temelini cinsiyetlerin doğurgan olma ve olmama halinin oluşturduğunu söylemek yanlış olmamaktadır. Kadın doğum yapan doğuran olması ev içinde düzen ve toparlama özellikleriyle birlikte düşünülmektedir. Özellikle de bu durum gelenekselci toplumlarda daha belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın ve erkeğe yüklenen roller küreselleşme ile kır-kent göçünün etkisiyle büyük bir değişim içine girmiştir. Bu değişim ile ev içinde de rol bakımından değişimler kendini göstermeye başlamıştır(Günay,Bener,2011,s.159). Eşitlik çerçevesinde şekillenen roller, bireylerin aile evlilik, sosyal ve eğitim yaşamında kadın ve erkeğin sorumluklarını eşit şekilde paylaşım yapmaları gerektiği vurgulanmaktadır(Çakır,2016,s.56).

Erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel bakış açıları toplumda kadınların statüsünü olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle günümüzde kadınlar, toplum içerisinde istenilen statüye ulaşamamıştır ve erkeklerin gerisinde kalmaktadır. Oysa dünyada refah ve barışın sağlanması, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi ve kadının toplumsal statüsünün artırılabilmesi için sosyal yaşamın her alanına kadınların erkeklerle eşit bir biçimde katılımının sağlanması gerekmektedir.

2.7.3. Feminist Yaklaşım

Kadınlar çok uzun zamandan beri ve günümüzde de ataerkil yapısından halen etkilenmekte bu yapının oluşturduğu kurumlar içerisindeki sosyalizasyon süreçlerinden geçmektedir. Birçok alanda özellikle de ekonomi de erkeklere bağlı olmaları, eğitim haklarının ellerinden alınması ya da çok yüksek eğitim alamamaları ve bunun gibi birçok faktörle mücadele etmesi hiç kolay olmamaktadır. Bu alan da kadın erkek eşitliği noktasında farkındalık oluşturma konusu ancak bu engelleri aşma konusu ile bağımlı olabilir. Ancak bu engeller sanıldığı kadar belirgin ve net değildir. Hatta bu konu da önemli bir noktayı vurgulamak gerekirse o da kadınların içinde bulunduğu bu eril sistemi kendi içlerinde toplumsallaşmanın etkisiyle de içselleştirme durumudur. Bu içselleştirilen zihni eşiği aşmaları o kadar kolay olmamakla birlikte zamanla bunun doğal bir durum olduğu kanısına varılmaktadır. Ataerkil sistemin yarattığı bağımlı ve aşağılık duygusu, kadının bir bakıma kendi kendini de ikincil konuma koymasının en önemli sebeplerindendir(Berktaş,2013,s.2). Feminizm hareketin kilit noktasını kadınların içselleştirmiş olduğu yargılarla beraber tüm kurumlara yansımış eril dilin, eşitlikçi bir dönüşüme değiştirme çabası olduğu da

söylenmektedir. Cinsiyetler arasında var olan iktidar olgusunun paralelliğinde yer alan eril ve dişil yaşam öğretiler arasındaki hiyerarşinin bir tür aynası olan bu geleneksel yapının içinde yer alan bütün araçları, bu tarihsel döngüsünün kim tarafından oluşturulduğu, saklandığı ve aktarıldığı noktalarını feminist tarihçiler tarafından yoğun bir şekilde araştırılmaya başlanmıştır(Durğun,2020,s.76)

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten ayrı olarak ele alındığında genelde kadın ve erkeklik tanımının daha çok kültürel değerler üzerinden yapılması, toplumlar bu iki cinsi birbirinden ayırt etmek için onlara attığı toplumsal rolleri açıklama da kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı, feminist çalışmalarında önemli bir nokta da olması onu kadın ve erkek arasında yaşanan güç ilişkilerini anlamaya, eşitsizlik üzerinde yapılan sorgulamayı daha derinden yapılması konusunda yardımcı olmaktadır(Ecevit,2011,s.4). Çaha'nın aktarımıyla feminizm kadın erkek arasındaki oluşturulmuş iktidar dengesini değiştirmeyi amaçlayan siyasal bir hareketlik olduğunu söylenmektedir. Ona göre kadın erkek ilişkisini geniş bir çerçeve ile sorgulayan feminizm, toplum içinde var olan tüm kurumların, kültür, tarih ve siyasi hayat gibi bireyin hayatını etkileyen bütün bu olgularla birebir etken olan kadın erkek ilişkisini sorgulamaktadır(Çaha,2010,s.55)

Yukarı da Feminizm ile ilgili giriş şeklinde bir çerçeve oluşturulurken feminizm çıkış noktasını daha iyi anlatabilmek adına tarihi serüvenine bakılması gerekmektedir. Feminizm temel olarak kadınlarla ilgili konuların tartışıldığı, çalışmalarında eleştirel ve yorumlama bakışın önem kazandığı bir yaklaşım biçimi olarak açıklanmaktadır. Feminist teori özellikle 70'li yıllardan sonra yükselişe geçen bir kuramdır. Bu kuram çeşitli tanımlamalar ve çeşitli gruplandırmalarla birlikte günümüze kadar gelmektedir(Çak,2010,s.102).

Feminizm ortaya çıkışında Avrupa tarihi etkin rol oynamaktadır. Bu etkin olan rolün en önemli faktörlerinden biri de o tarih boyunca kadına yapılan inanılmaz zulümler ve haksızlıklar olduğu görülmektedir. Bu yüzden feminizm Avrupa kökenli bir fikir hareketidir. Avrupa da kadınlar erkeklerin tarih boyunca yaptıkları zulümlere karşı biz de insanız diye haykırmaya başladıkları dönemlerde feminizm ayak sesleri de duyulmaya başlanmıştır(Öztürk,2011,s.23). Feminizmin ortaya çıkış sebeplerinden sayabilen bir diğer etken ise Avrupa tarihinde yaşanan Aydınlanma çağı felsefesi ve bu felsefede kadının yerinin olmamasıdır. 18. Yüzyılda etkisini oldukça net gösteren aydınlanma çağında düşünürler bu çağı çeşitli bilimsel alanlarda yapılandırırken,

felsefi anlamda geri giden dünyayı tekrardan dönüştürme çabası içine girilmektedir. 18. yy. feministleri, o dönemde Batıyı etkisi altına alan bu devrimin coşkısına kapılmaktadır. Uyanma çağı olarak da adlandırılan bu dönemde bir çok kuram geliştirilip hayata geçirilmektedir(Donovan,2016,s.22). Feminist hareket içerisinde öncü olan eşitlikçi feministler mevcut demokratik sistem içerisinde kadınlara sivil haklar talep etmektedir. Bu hakların başında toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün aile yapısında ve toplumdaki uzantısının ortadan kalkması gerektiği konusuna vurgu yapılmaktadır(Çaha,2010,s.62). Bu görüşe göre kadın erkek arasındaki cinsiyet bakımından bakıldığında farkın var olduğu fakat farklılıklara yüklenen anlamların toplumsal cinsiyet temelli olduğu vurgulamaktadır. Aydınlanmacı liberal feministler vurgulamak istediği temel görüşlerini toplamak gerekirse, liberalizmciler, akıl temelli olan, daha eşitlikçi görüş ile kadın erkek arasındaki özdeşliğe vurgu yapılan, toplumsal değişmeye etki etmenin eğitimle olacağı düşüncesi, bireycilik olgusu üzerinden insan haklarını akılcı bir mantık üzerinde temellendirilmesi gerektiğine inanılmaktadır(Danovan,2016,s.33).

Liberaller, bu eşitlikçi yaklaşımın sadece kadın nezdinde değil toplumun bütününe de faydacı olduğunu, emek piyasası içinde kadının yeri ve öneminin daha çok eyleme dökülüp adil bir ortam oluşturulması, iş gücü daha akılcı bir şekilde düzenleyebilir ve erkeklerde aile içinde vakitleri artarak duygusal anlamda doygunluk yaşayabileceği kanısına varılmaktadır(Çakır,2016,s.63).

Temellerini Karl Marx ve Frederich Engels'in görüşlerinden ele aldıkları Marksist Femizim,19. yy. ile 20. yy. arasında etkili olmuştur. Marksist feministlere göre kadınların ezilmişliğinin altında yatan sebebin üretim biçimi ve bununla birlikte kapitalizm olarak görülmektedir. Kuram kadınların ikincil konuma düşülmesinde biyolojik faktörlerden ziyade toplumsal ilişkilerden kaynaklı olduğu vurgulamaktadır. Özellikle Engel kadınların ezilmişliğinde aile kurumunun etkin olduğuna noktasına değinmektedir. Üretim ilişkilerin üst yapıyı etkilemesinden, erkeklerin kadınlar üzerinde hâkim olması ve tek eşli ailelerin oluşması bunun neticesinde ekonomik etkenlerin artı değerleri kontrol etmesi sebep olduğunu vurgulamaktadır. Marksist feministler, kadınlar üzerindeki erkek egemenliğinin sermayenin emek üzerindeki etkisinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir(Günindi-Ersöz,2018,s.71).

Genel Marksistler gibi Marksist feministler de toplumsal varlığın, bilinci belirlediğine inanılmaktadır. Onlara göre kadın çalışmalarında yer alan erkeğin kadını

ikincil plana attığı iş piyasasında kadın da kendisinin neden ikincil plana atıldığını düşünmesi gerekmektedir. Marksist feministler kadınların işlerinin onların düşünce tarzları ve doğalarının gereği olduğu benimsendikçe kapitalist yapının değişim ilişkisi sistemi olduğu kadar güç ilişkisi ile alakalı olduğuna da vurgu yapılmaktadır(Tong,2006,s.73). Marksizm ve feminizm karışımı olarak görebileceğimiz bu kuram özel sektörün ve kapitalizm erkek egemenliğin bir sonucu olarak görmesi beraberinde birçok tartışmayı da getirmektedir. Eğer ataerkillik kapitalizm bir sorunu ise bu durumda özel mülkiyet ortadan kalktığında ataerkilliğin de ortadan kalması gerekmektedir. Fakat birçok sosyalist rejim süren ülkelerde tamamen ataerkil sistemin ortadan kalktığını söylemek pek mümkün olmamaktadır. Bu nedenledir ki ataerkilliğin kapitalizme ile mi orantılı yoksa kültürel bir yapıya mı dayandırmak gerektiği konusu oldukça tartışma içermektedir(Kasapoğlu,2012,s.17).

Sosyalist feministler kadın hakları ile mücadelelerine ilk başta dikkatlerini özellikle işçi sınıfındaki kadınların konumlarına yöneltmektedir. Çünkü onlara göre sorun, kapitalizm yeniden üretilmesidir. Kadınların sömürülme ile orantılı kapitalizm kar sağlama amacı ile bir olan örüntüsüdür. Yani cinsiyete dayalı ayrılan iş bölümü ev kadınlarını ve çalışan kadınları baskı kurulmasına yol açmaktadır. 1970’lerde ortaya atılan bir tartışmada kadınların ücretsiz bir şekilde ev de çalıştırılması gizli bir sermaye türü olarak ortaya çıktığı görülmektedir(Connell,1998,s.63).

Sosyalist feministlerin ilgilendikleri nokta kapitalist ağ içerisindeki kadının konumunu aile ve iş gücü piyasası üzerinden değerlendirilmeye alınmalarıdır. Vurguladıkları nokta aile içinde yapımanın daha çok eşit koşullar içerisinde kadının köle tasnifinden kurtulması ve çocuk bakımında daha ortak noktalara ulaşması çağrısında bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğin temel nedeni olarak kapitalizm gören sosyalist feministler, Radikal ve Marksist’in ortak yolu olarak da yorumlanmaktadır. Kapitalist ataerkil ev içi emeğin ve kadınların sömürüldüğü notasındaki sorunlara çözüm için zemin hazırlamaktadır(Çakır,2016,s.63).

Radikal feministler de kapitalizm, cinsiyete dayalı ataerkil sisteminin temel nedeni olarak görülmektedir. Geleneksel sosyalist kuram ve uygulamalar kadınların ikincil konumunu ve üzerlerinde hissettikleri baskıyı tanımlama ve açıklama konusunda yetersiz kaldığı noktasına vurgu yapılmaktadır. Radikal feministlerde sosyal feministler gibi ataerkil sitem önemlidir. Fakat radikal feministler bu ataerkil sistemin kaynağını ve kadınların ezilmesindeki ana aktörü erkekler olarak

görmektedir(Çak,2010,s.103). Radikal feministlerin büyük bir bölümü erkek örgütlenme yapılarına ve kişisel üsluplarına karşı yapılanmaktadır. Ayrıca diğer konumladıkları problemler ise kişisel olanın politik olduğu, ataerkil yapının kapitalimin köklerinden ziyade kadınların baskı altına alınması, kadınların kendileri ikincil sınıf olarak görmesini sağlayan erkek egemenliğine karşı mücadele etmeleri gerektiği, kadın ve erkeğin temelde farklı olduğu, farklı düşünce ve kültürlerinin olduğu kadınların gelecekteki herhangi bir toplumun temelini oluşturma niteliğine sahip olması gerektiğidir(Donovan,2016,s.266). Erkek dünyası ve kadın dünyasını keskin çizgiyle çekildiğine inanan radikaller, erkeklerin daha sosyal, aktif ve dışarı olarak tanımlanabilen alanlarda, kadınlar ise özel alan, ev içi cinselliğine bağlı olarak düşünülen çocuk bakımı gibi alanların çizilmekte olduğu düşünülmektedir.

Cinsiyet reform savunan tüm feminist görüşleri, cinsiyet eşitsizliğinin hangi noktalardan temellendirmesi noktası önemlidir. Feministlere göre cinsiyet eşitlikliğinin kişisel statüler, bireysel seçimler ya da kadın erkek olarak adlandırabileceğimiz ikili ilişkilerden ziyade daha yapısal kaynaklı olduğu vurgulamaktadır. Kadınların daha düşük ücretlerde, emeklerin karşılığı almak konusunda daha dezavantajlı konumunda oldukları, ev içi rollerde daha fazla yükümlülük yüklenmesi gibi yaptırımlar birçok kurum ve siyasi eril hayatta daha önemsiz bir konuma düşürmektedir(Günindi-Ersöz,2016,s.48).

Feminizm ortaya çıktığı ilk andan itibaren bir bütün halinde ilerlemeyen ve tek bir fikirden meydana gelmediği önceki paragraflarda bahsedilmektedir. Bu durum feminizmin doğuşunda olduğu gibi gelişmesinde de aynı şekilde devam etmektedir. İçinde bulunduğu sosyal çevre ve şartlara göre şekil aldığı görülen feminist hareketin bir çok çeşidinin olduğu görülmektedir(Öztürk,2011,s.48). Birinci dalga feminizm diye adlandırılan hareket, bir grup kadının oy hakkı elde etme mücadelesi etrafında gelişmektedir. Kadınlar kamusal alanda kocaları tarafından değil bizzat kendileri tarafından temsil edilmek istenmektedir. Feminizm hareket kadını erkek ile aynı konuma getirme isteği etrafında gelişmektedir. Feminizmin esas gelişmesi olarak ikinci dalga feminizm diye adlandırılan hareketi öğrencilerin oluşturduğu söylenmektedir. Dolayısıyla feminizm hem teorik olarak hem de fiili olarak siyasi eylemlerde gelişme gösterdiğini söylemek mümkündür(Çaha,2010,s.58-59). Feminist kuram kadınların çalışma hayatında etkin rolü ve konumu sorgularken, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrıma dikkat çekmektedir(Özçatal,2011,s.24).

Feminizm düşünce hareketini toparlamak gerekirse iki şekilde gruplamak mümkündür. Bunlardan biri kadın hakları hareketi diğeri ise kadının kurtuluşu hareketi olarak ayırılabilir. Kadın hakları hareketi için mücadele veren kadınlar geleneksel baskı gruplarının yaptıkları yöntemleri kullanarak, siyasal, iktidar çerçevesinde ve kadınların toplumdaki varlığını bu unsurlarla kadın haklarını savunmayı amaçlanmaktadır. Bu grupların amacı kadın erkek arasındaki hiyerarşik dengesizliğin önüne geçip daha eşitlikçi bir yol izlenip bu izledikleri yolu da toplumsal ilişkilerinin merkezine yerleştirmeye çalışılmaktadır. Feminizm tarihçesine bakıldığında 19. Yy. da aranan oy hakkı mücadelesi daha sonralarında kadının eğitim hakkı daha eşit sosyal çalışma ve hukuksal haklar elde etmeye yönelik çalışmalara kadar ilerletmek mümkündür(Çaha,2010,s.56).

1970' lerden bu yana feminist hareketin katkıları ile toplumsal cinsiyet alanında çok ilerleme kaydedilmiştir bu ilerlemeleri üç başlık altında toplanılması gerekirse, ilk olarak kadın erkek arasındaki farklığa vurgu yapan aşama ele alabilir. Yani bireylerin biyolojik anlamda farklı olduğu hususunda ortak kararın olmasına vurgu yapılmaktadır. Bir diğeri toplumsallaşma ve ekseninde öğrenilen cinsiyet rollerine yapılan vurgudur. Son olarak da değinilen nokta toplumsal cinsiyetin bütün sosyal yapı içerisinde yer alan eril dilin, merkezi bir rol oynaması noktasıdır. Ayrıca toplumsal cinsiyetin feministlerin kavramsal araçlarına bir diğer faydası olarak da söylenebilen husus toplumsal ilişkilerin altında gizlenen iktidar kavramının üzerindeki örtünün kaldırılmasını mümkün hale getirmekte olmasıdır. Toplumu anlamlandırılması ve analiz edilmesi adına toplumsal cinsiyet adeta lamba görevi görmektedir(Ecevit,2011,s.4-6).

2.8. Toplumsal Cinsiyet Kuramsal Çerçeve

2.8.1.Biyolojik Kuram

Kadın ve erkek arasında var olan farklılıkları tarih boyunca birçok bilim insanları, özellikle de biyolog ya da hekim olarak adlandırılabilen kişiler geçmişten günümüze birçok farklı açıklamalarda bulunmaktadır. Bunlar genel olarak kadının ya da erkeğin yaşayış tarzı, karakteri gibi unsurların oluşumunda bazı fizyolojik etkilerin neden olduğunu varsaymaktadır. Örnek olarak tarihsel geçmişte Aristoteles, kadının erkekten daha sevimli, kıskanç, sinirli, öz saygısı olmayan olarak nitelendirmesini, kadınların vücutlarında salgıladıkları bir salgıya bağlamaktadır(Dökmen,2016,s.48).

Örnekten yola çıkarak biyolojik kuramın çıkış noktasını insanın doğumundan itibaren kadın ve erkek vücudunda salgılanan hormonlardaki farklılıklar ile beyindeki işlev yapı farklılıkları olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle biyolojik kuramın en önemli vurgusu ergenlik döneminde kadın veya erkeğin hormon ya da libido farklılıkları olarak gösterilmektedir. Kuram cinsiyetler arası farklılığı, cinsler arasında yer alan biyolojik ve psikolojik farklılıklara dayanarak açıklamaktadır(Anar,2011,s.20).

Biyolojik kuramcı bilim insanlarına göre genel olarak varsayılan tüm psikolojik durumlar bir biçimde nörolojik sisteminin eylemleri sonucu ortaya çıkmaktadır . Beyin ve sinir sisteminde oluşan olaylar ve davranış ve beden içerisinde meydana gelen olaylar köprü görevi görerek olayı biyolojik kuram ile bağlantılı hale getirmektedir. Osborne göre, erkekler ve kadınların arasındaki var olan farklılıkların altında yatan sebebin genetik ile ilişkisi içerisinde olduğunu ve bu alta yatan farklılar çeşitli davranış biçimleriyle de ilişki olabileceğini teorize edilmektedir. Psikososyal faktörler olarak özellikle erkek cinsiyet rolü ele alındığın da bunun kültürel olarak sosyalleşme sürecini bir sonucu olduğu görüşünü ortaya koyulmaktadır(Osborne, 2004).

Biyologlara göre, cinsiyetler arası farkların kaynağının temeline inildiğinde iki cinsiyetin biyolojik özelliklerinin rollerine yansıma şeklini etkilemesi olarak söylenebilmektedir. Kadının doğurabilmesi ve erkeğin doğum yapamaması iki cins arasındaki bu temel farklılık kadın ve erkek rollerinin şekillenmesinde önemli bir etken olarak söylenebilir. Kadın doğurgan özelliği ona özel alana erkeğin doğurgan olmayışı dışarıda ki hayata uygun görmektedir. Kadın ve erkek arasında biyolojik açıdan bir farklılık olduğu bir gerçektir. Bu farklılıklar referans gösterilerek toplumda kadın ve erkekten farklı roller beklenmesi ve bu rollerini benimsenmesi beklenmektedir. Kadın yetersiz fiziksel özellikleri onu çocuk bakımı ve ev içi görevlere tayin ederken erkeğin güçlü fiziksel yapısı onu dışarıdaki hayatta yerini almakadır. Dışarının hâkimi olarak erkeğin görüldüğü ve kadının ev içi rolleri ile sınırlı bir toplum anlayışı kaçılmaz bir durum olmaktadır(Pehlivan,2017,s.503-504).

Kuram farklı kültürlerde karşılaşacak olan kadın erkek arasındaki yakın ilişki tutumlarını açıklamada kısmen başarılı olduğu söylenebilmekte fakat kültürel çeşitliliğin oldukça fazla olduğu da geçektir. Ayrıca, tarihsel olarak evrim sürecinin başları olarak da nitelendirilen geleneksel cinsiyet rollerinin değiştirilemez algısı günümüzde halen sürdürülmesi ve benimsenmesi düşüncesi eleştirilmektedir. Kadın

erkek arasındaki farklılıkların yadsınamaz olduğu fakat bu farklılıkların iki cins arasında üstünlük olgusunun olduğu varsayıl原因amaktadır. Günümüzde modern evrim kuramı savunucuların vurguladığı nokta biyoloji kaderdir algısının yanlış olduğu ve cinsiyet rollerin sanıldığıının aksine değiştirilemez olmadığıdır(Dökmen,2016,s.57-59).

2.8.2.Sosyal Rol Kuramı

Rol teorisi kişilere toplum içerisindeki temel taş olarak görülen sınırların kişiler arası beklentilerle çizilmiş toplumsal yapıya yaklaşım şekli olarak açıklanabilmektedir. Dolayısıyla rol kavramı toplumsal cinsiyet ilişkilerinde çeşitli şekillerde uygulanması mümkün olduğu söylenebilir. Roller toplum içerisinde sergilenen özel olma durumu ile bireyin yaşantısında farklı şekillerde karşısına çıkabilir bunlar, annelik rolü, akrabalık rolü, evin reisi rolü gibi ve bu rol paradigmasının sergilediği en önemli nokta ise mutlaklığı ve sürdürülebilir olmasıdır(Connell,1998,s.78).

Sosyolojide oldukça aktif olan rol kavramı bir sosyal grup içerisinde varlığını sürdüren görevlerin ortaya çıkan davranışların akabinde birey her statüye ait olan bu beklentileri karşılamakla yükümlü hissetmektedir. Toplumun beklentisi birey ile orantılı olmalıdır. Böylelikle belirlenmiş bir rol, belirli bir statünün tüm kültürel özellikleriyle bütünleşmektedir(Birkök,2004,s.2).

Toplum da kadına ve erkeğe verilen roller sonucunda cinsiyetlere belirli özellikler ve roller yüklenmektedir. Bu sosyal roller neticesinde bireyler kafalarında hangi cinsiyetin hangi görev ve sorumlulukları alacak ve hangi cinsiyetin özellikleri nasıl olmalı konusunda beklentileri şekillenmektedir. Bu yaklaşım daha çok bireylerin davranışları ve tutumlarının verdiği alışkanlıklara bağlı olarak şekillenen toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına odaklanmıştır. Bireylerin bu toplumun beklentilerine göre sergilen davranışlar gerçekleştiğinde, davranışların gerektirdiği düşünülen özelliklerin de beklenti şeklini aldığı görülmektedir. Bunun sonunca dolayısıyla toplumsal cinsiyet rolleri bu şekil de gelişmekte ve sürdürülmektedir(Çifiliz,2018,s.99).

Connell'e göre cinsiyet rolleri teorisi var olan toplumsal düzen içerisinde kişiliğin oluşumunu birleştirir ve bu teori açısından önemli bir nokta olmaktadır. Bu teori bireyin toplum içindeki yaşayış şekline ve dinamiklerin nasıl oluşması konusunda bir çerçeve çizmektedir Çerçeveyi oluşturan bu süreç rolün öğrenilmesi, toplumsallaşma ve içselleştirme aracılığıyla gerçekleştiği böylece kadınlığın karakter

oluşumu toplumsallaşma ile kadınlık rolü oluşturmaktadır. Bu toplumsallaşma ile sağlanan sosyal rolün benimsenmemesinde kaynaklanan sapma eylemi bu düzen içerisindeki aksaklıklardan meydana geldiğini de vurgulamak gerekir. Yani toplumsal rolün gerçekleşmesindeki şey toplumsal yapıdaki eksik unsurun biyolojik cinsiyet kategorisi ile örtük bir şekilde sağlanmasıdır(Connell,1998,s.79).

2.8.3.Sosyal Öğrenme Kuramı

Bireylerin sosyal hayat içerisindeki rollerini öğrenme aşamalarını literatüre kazandıran Albert Bandura sosyal öğrenme teorisini şu şekilde açıklamaktadır, kişinin rol model aldığı esas olarak bilgilendirici işlevlerini modellemesi ve bu sayede bilgilendirici işlevi ile öğrenme gerçekleşmesi ve gözlemcilerle uyaran- yanıt çağrışımları yerine ağırlıklı olarak modellenmiş faaliyetlerin sembolik temsillerini edindiğini varsaymaktadır. Bir kişi, modelin temel özelliklerine katılmadığı veya tanımadığı takdirde gözlemle çok fazla bağ kuramamaktadır. Bireyin örnek aldığı kişiyi dikkatli bir şekilde inceleyebilmesi için o kişiyi yakından tanıması gerekmektedir. Yani bireyi modellere direk muhatap etmek modelin ayırt edici özelliklerini ve seçecekleri özelliklerden mahrum etmektedir(Bandura,1971,s.6).

Bandura tarafında geliştirilen bu kuram cinsiyet rollerinin öğrenilmesinin bir açıklaması olarak temel alınmakta bu kuramın oluşturduğu çerçeve içerisinde bazı önemli önermeler bulunmaktadır. Bunlara şu şekilde değinilmesi gerekirse ilk olarak her bireyin öğrenme geçmişin ayrı olduğu ve bu geçmişinde herhangi bir durum karşısında tepkiler dağıtıcı sağlamasına yardımcı olmaktadır. İkinci olarak durum karşısında gelişen ortama bağlı genel ve ayrıcı olarak ayrılabilen uyaranları vardır. Üçüncü olarak sayabileceğimiz dürtüsel faktörler ya olaylardan etkilenir ya da onları etkilemektedir. Dördüncü madde eğer eyleme geçirme imkânı varsa yeni tepkiler kazanabilir. Son olarak edinilen davranış olumlu sonuçlara yol açıyorsa kazanılır ve devam ettirilir(Dökmen,2016,s.59).

Temel iki noktasına vurgu yapılan kuram da bireylere öğrenme çeşidi olarak iki yol sunmaktadır. Bunlardan biri edimsel koşullama ve örnek alma ve taklit yoludur. Bireyden istenilen eylemler belirli şartlar neticesinde gerçekleşmektedir. Bu şartlara ödül ve ceza yöntemi de denilmektedir. İkinci yol ise rol model almadır. Toplumsallaşma sürecine birey kendi cinsiyetlerine yakın hissettiği kişilerle etkileşime girerek cinsiyet davranışlarını öğrenmektedirler. Bireyler cinsiyetlerinin

rollerini kendi benliklerinden üsttün tutarak, toplumun o cinsiyete yüklediği bütün rolleri yerine getirerek ancak sosyal hayatta kabul göreceği inancı yaşamı ilerledikçe daha çok artmaktadır. Bir kadının toplum içerisinde kabul görmesi ancak kadınlık rollerinin hepsini yerine getirdikçe oluşacağı görülmektedir. Bireyin toplumsallaşma süreçleri içerisindeki tüm bu gözlemleri neticesinde kadınlık rolünü daha çok benimsemesi ve taklit etmesi kaçınılmazdır(Şenol,Erdem,2019,s.235-236).

Sosyal öğrenme teorisini savunan bireylerin biyolojik farklılıklarını onaylasalar da iki cinsiyet arasındaki farklı açıklama konusunda toplumsal cinsiyet den yardım alırlar. Kuram kadın ile erkeğin sosyalleşme süreçlerinin farklılığı vurgularken bireylerin bu kodları bu süreç içerisinde benimsedikleri de vurgu yapmaktadır. Toplumsal yaşam içerisinde cinsiyetlere ait olan davranış kalıplarının sergilemede öğrenilen eril ve dişil rolleri bu sürecin ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Bireylerin bu sosyalizasyon süreçlerindeki model alma ve taklit yolu ile kazandıkları edimlerle toplum içerisinde uyum sağlamaktadırlar(Özgür,2010,s.16). Bandura'ya göre gözlemsel öğrenmenin ikinci ana işlevi olarak bir anda ve zamanla örnek alınan etkinlik ya da eylemlerin uzun vadede tutulması ile ilgilidir. Burada öğrenilen rollerin benimseme yoluyla kalıcı hale geldiği vurgusu yapılmaktadır. Bu bellekte temsil etme durumu gelecek kuşaklara aktarma konusunda oldukça yardımcı olmaktadır(Bandura,1971,s.7).

2.8.4. Sosyal Baskınlık Kuramı

Sosyal baskınlık teorisi, grup temelli sosyal hiyerarşinin nasıl oluştuğunu ve sürdürüldüğünü anlamak amacıyla geliştirilmiştir. Sosyal psikolojideki önyargı ve ayrımcılık teorilerinin çoğundan farklı olarak toplumsal baskınlık teorisi, kültürel ideolojiler ve politikalar, kurumsal uygulamalar, bireylerin kendi gruplarıyla ve grupları dışında kalan ilişkileri, bireylerin psikolojik yatkınlıkları ve kadınlarının geleneksel psikolojileri arasındaki etkileşim de dahil olmak üzere, önyargı ve ayrımcılık konuları analiz edip bu konuları üreten ve sürdüren süreçleri anlaşılması gerektiğini varsaymaktadır. Dolayısıyla bu teori insan toplumlarının sistemlerine baktığından, farklı düzeylerdeki işlevlerin sistematik etkiler üretmekle birlikte nasıl çalıştıklarını teorileştirmektedir(Pratto,Sidanius,Levin,2006,s.272). Kurama göre toplumsal yapı içerisindeki iktidar ilişkisi ile orantılı olan hiyerarşik sistemin nasıl oluşturulduğu ve sürdürüldüğü konusunda meşrulaştırıcı olgular büyük önem

taşımaktadır. Toplum tarafından meşrulaştırılan ideolojiler, inançlar, tutum ve kalıplar yargıları oluşturmaktadır(Hasta,Karaçanta,2017,s.24).

Sosyal yaşamda insanlar bir grubun sosyal olarak güç ve sosyal statü bağlamında bir başka gruptan daha üstün olduğu, grup yapısında sosyal hiyerarşilerin egemen olduğu bir düzen eğilimindedir. Bir grup diğer gruba oranla daha baskın olur. Bu baskın olan sosyal gruptaki bireyler, üretimin içinde yer almalarının yanı sıra siyasi güç, eğitim, sağlık güvenlik ve refah gibi kaynakların, adaletli bir şekilde olmayıp düzensiz dağılımı destekler yönde yer almaktadır. Bu durumun sonucunda düşük statülü gruplar, baskın olan grupların onlara sundukları kaynaklar çerçevesinde yaşamaya çalışmaktadır(Keskin,Ulusn,ty:57).

Sosyal baskınlık teorisi, istikrarlı ekonomi-artı değer üreten toplumların niteliksel olarak üç farklı grup temellinde oluşan hiyerarşi sistemi nasıl oluştuğunu ileri sürer:

- (1) yetişkinlerin çocuklar üzerinde orantısız sosyal güce sahip olduğu sistem;
- (2) erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla ve orantısız sosyal, politik ve askeri güce sahip olduğu sistem
- (3) 'keyfi' temeller üzerine inşa edilen grupların, yani insan yaşam döngüsüne bağlı olmayan temellere dayalı olarak, pozitif ve negatif sosyal değere farklı şekillerde ulaşabilen keyfi bir set sistemini içermektedir. Keyfi belirlenmiş gruplar, milliyet, "ırk", etnesite, sınıf, mülk, soy, din gibi güçle anlamlı bir şekilde ilişkili sosyal ayrımlarla tanımlanabilir(Pratto,Sidanius,Levin,2006,s.273).

Kurama göre bu sistem toplumlar arası değişkenlik gösterebilir. Ancak toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik toplumdan topluma farklı görülüyor olsa bile altında yatan temel atken aynıdır. Kurama toplumsal cinsiyet ekseninden kadın ve erkeklerin farklı sosyal ve siyasi güçlere sahip olmaları irdelenmektedir. Bu durumda gösteriyor ki kadınlık bir toplumda baskın olduğu bir topluluğun var olmadığını bize göstermektedir(Keskin,Ulusn,ty:,s.58).

2.8.5. Psikanalitik kuram

Freud'a göre asırlar boyunca incelenen insan davranışı, doğuştan gelen dürtüler, güdüler, cinsellik ve saldırganlık duygularının etrafında oluşum göstermektedir. İnsanların duygularını ifade etmede ya da irdilemede yeterince

kabiliyetli olmadığını söyleyen Freud, davranışlarımızın bilinç dışı katmanı tarafından kontrol edilip yönetildiğini ifade etmektedir. İnsan davranışlarının mekanizması olarak nitelendirilen insan zihnindeki bilinç ve bilinç dışı halinin içinde sürekli bir çatışma olduğu, insanlar var olan dürtülerin toplum normlarına uygun olmadığını, bu sebeptendir ki bilincinde yer alan dürtüsel davranışlarından kaçmak için bir hayli efor sarf ettiğini söylemektedir. Kuramını nedensellik kavramının üzerinde toplayan Freud insan davranışının sebeplerinin rasgele olmadığını, her davranışın altına yatan sebebe bağlı olarak çıktığını öne sürmektedir. Davranışların çevreye bağlantısının olduğu varsayımı her zaman gerçek olmadığını bazı davranışların insanın içinde yatan sebeplerden de ortaya çıkabileceği vurgulanan nedensellik kavramı psikanalitik kuram için oldukça önemli bir çıkış noktasıdır(Sağlık,2021,s.438).

Freund görüşlerine dayanarak oluşan psikanalitik yaklaşım toplumsal cinsiyetin gelişimine getirilen ilk kuramsal çalışmaların açıklamasıdır. İlk başta bir kuram olmaktan ziyade bir tedavi yöntemi olarak ortaya çıkmaktadır. Zamanla tedavinin oluşma yöntemleri onu kuram olma yoluna yönlendirir. Freund toplumsal cinsiyetin oluşmasına ilişkin kuramı, libido kavramlaşmasına dayandırır. “Libido, biyolojik ve toplumsal cinsiyeti organize eden, biyolojik temelli olan cinsel enerjidir”. Freud libidoda kavramını erkek cinsel organını temel alarak açıklama yapmaktadır(Dökmen,2016,s.42). Freud’a göre çocuğun cinsel gelişiminde yaşamının ilk beş yılında önemli bir gelişme gerçekleşmektedir. Beş yıldan ergenlik dönemine kadar olan süreçte pasif bir evreye girerek ve bu evrede pek bir ilerleme gerçekleşmemektedir(Freud,1994,s.39).

Freud’un kuramında toplumsal cinsiyetin kazanılmasına ilişkin 3 dönem görülür. Çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkları farkında olmadıkları dönem, farklılıkları anlamaya başladıkları dönem ve ödipal dönem şeklindedir. Çocukların cinsler arasındaki farklılıkların farkında olmadıkları dönem yani ilk dönemde doğumdan itibaren erkek ve kız çocuklarının cinsiyet ve toplumsal cinsiyet deneyimleri aynıdır. Erkek çocuklar dünya ya erkek anatomisiyle başlar. Libidoları erkek cinsel organ ile ilişkilidir. Anneleri ile ilişkisi de karşı cins ilişkidir. Kız çocukları ise anatomik olarak iki cinsiyet barındırır yani doğduklarında, ilki dişilik organı olarak vajinaları, ikincisi erkeklik organı olarak da klitorisleri vardır. Yeni doğan kız çocuklarını deneyimleri içinde sadece klitorisi yer alır, libidoları bununla ilişkin olarak erkektir. Kız bebeklerinde erkek bebekler gibi anneleri ile ilişkileri karşı

cins ilişkisidir. Yani bunlardan çıkarılacak sunuca bakıldığı zaman yeni doğan kız ve erkek çocuklarının cinsiyetleri erkektir. Bu dönem çağındaki çocuk annesini kendinden ayrı olduğunu farkında değildir, annesinin memesini de kendisinin bir parçası olduğuna inanır(Dökmen,2016,s.43).

2.8.6. Sembolik Etkileşimci Kuram

Sembolik etkileşim yaklaşımı kökenleri psikoloji geleneğine dayanan bir Amerikan sosyoloji ekolüdür. Bu ekolün kurucusu George Herbert Mead olmakla birlikte, kendisinden sonra da birçok kuramcayı etkileyerek sembolik etkileşim yaklaşımını kurumsal olarak geliştirilmesine olanak sağladı. Mead'ın sembolik etkileşim noktasında vurgulamak istediği noktada ise etkileşimin mikro sosyal hayatlar üzerinde nasıl şekillendiği ve nasıl etkilendiği hususları yer almaktadır. Etkileşimciler, toplumu genel bir çerçeve içinde inceleyebilmek için öncelikle küçük boyut olarak adlandırılan ikili etkileşim sürecini incelemek gerektiğini vurgulamakta oldukları görülmektedir. Küçük grupların makro boyutları etkilediği ve değiştirdiği görüşü benimsenmektedir. Etkileşim kuramcıları bir toplumun tanımlamasını yapmadan önce o toplumdaki aynı kök aileden gelen insanların olaylara bakış açılarını ve gösterdikleri tepkileri anlamının önemli olduğu noktasına vurgu yapmaktadır(Şenol,2017,s.48-49).

Mead toplumdan ayrı tutulabilecek bir benliğin mümkün olmadığı noktasına vurgu yapmakta ve bireyin davranışları toplumsal eylemlerle karşılıklı olarak iletişime geçerek toplumu oluşturmaktadır(Coser,2013,s.296). Davranış ve çevre arasındaki etkinin çift yönlü olması nedeniyle oluşan koşullarda birey çevrenin hem ürünü hem de üreticisi olmaktadır. Çevrenin koşullarına uygun olarak geliştirilen seçimler bireyin hayatını şekillendirmesine olanak sağlamaktadır. Toplumsallaşma ile birey bu rolleri doğallaştırmaktadır. Bir yandan birey edindiği davranışlarla kendi ortamını şekillendirmektedir. Öte yandan çevresel etkilerde hangi davranış biçimlerinin uygun olduğunu belirlemektedir. Bu etkileyici faktörler sosyalizasyon sürecinde var olan sosyal ajanlar olarak nitelendirilen aile, okul ve toplumsal normalar olarak bireyin karşısına çıkmaktadır. Bu süreç içerisinde ebeveynlerin toplumsallaşma ile çocuk yetiştirmedeki davranış tutumları da belirlenmektedir(Bandura,1971,s.5).

Cooley göre bireyin yaşantısında onu toplumsallaşma ile fert olması sağlanmasında etkileşime girdiği gruplar çok önemli olduğu görülmektedir. Birincil ve ikincil grup olarak literatüre kazandırdığı kavramları ile bireyin toplumdan ayrı

düşünülmelerini olanaksız olduğu noktasına vurgu yapılmaktadır. Ona göre ferdin yaşantısını belirleyen ana etken birincil gruplardır. Bireyin sosyal yaşamını ve doğasını oluşturmada temel etkidir. Birincil gruplarla samimiyetin kaçınılmaz olması ve sürekli yakın ilişkiler kurulan grupla girilen iletişimin hayatın önemli bir dönemini kapsamaya neticesinde her birey için sosyal benliğin temel alanı olmaktadır(Clou,1919,s.327).

Araştırma konusu gereği olarak birincil gruplar üzerinde durmamışının nedeni toplumsal cinsiyet ekseninde gelişen bireyin tavır ve davranışların etkileşim oranının yüksek olmasından kaynaklı olmaktadır. Birincil gruplara örnek vermek gerekirse, aile, yakınlık duyulan komşuculuk ilişkileri, oyun grupları olarak adlandırabilmektedir. Bu birincil gruplar birey ile iç içe ilişkileri olan ve hayatının başlangıcından beri yakın ilişki kurduğu gruplardır. Sosyalleşme sürecinde edindiği bilgilerin temel kaynağını oluşturur(Şenol,2017,s.60).

Birey içinde bulunan girişken içgüdüünün gelişmesi ve sosyal varlık olarak nasıl yaşanılması gerektiğini öğrenmesi durumu bu gruplarla kurulan yakın ilişkiler ile oluşmaktadır(Clou,1919,s.328). Bununla birlikte Mead, insanın sosyal hayata adaptasyonu oldukça anlam yüklü olduğunu düşünmektedir. Ona göre sosyal olma hali, geçmiş ve geleceği, parça ve bütün olarak bir arada tutulması ve etkileşim içinde olunmasıyla, tecrübelerin aktarılması noktasında önemli olmaktadır. Sosyal faktör denilen şeyin Mead için kültürün ve bireyin özellikleri arasında kalan ve geçici olma olasılığı olan bir kavram olarak nitelenmektedir. Yani sosyal denilen şeyin özel durumlarla süreç olmaktan ziyade duruma uygun şekillendirmelerle kendine has değişme ihtimali göstermektedir.(Şenol,2017,s.78).

Sembolik etkileşimde insan ilişkileri anlam bağlamında değişkenlik içermektedir. Davranışların temsil ettiği semboller içerdiği manalar dolayısı ile önemli bir noktaya vurgu yapmaktadır. Onlara göre yaşanan süreç kuralları oluştururken diğer yandan da ayakta durulmasını sağlamaktadır. Bireyin davranışları toplum içerisindeki tutumlarla uyumlu bir davranış içerisinde olduğu görülmektedir. Etkileşim ve eylemlerin iç içe geçmiş bağları toplumları oluşturmaktadır. İnsanlar kendi yarattıkları etkileşimde ve eylemlerde kullandıkları mana ve sembollerini değiştirme gücüne sahip olmaktadır. Dolayısıyla eylemlerdeki etkileşim seviyesi tutumların sembolik değişimlere yol açılabilmesini de göstermektedir(Oral,Doğan,2020,s.43).

Mead'e göre bir toplumda var olan grup davranışları onu inşa eden bireylerin davranışlarıyla açıklanmanın mümkün olmadığı, ancak sosyal grubu oluşturan her ferdin davranışlarını mevcut durumun geneline bakarak irdelenebilir olduğu vurgulamaktadır. Bu durum toplumsal cinsiyet davranışları içinde kullanabilmektedir. Toplumsal cinsiyet açıklanırken tek bir kişinin davranışı olarak açıklanamamaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri, bireyin sosyalizasyon sürecinin bir sonucunu belirlemektedir. Toplumsallaşma sürecinde etkileşim içine girdiği çevreye göre, inşa edilen toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili davranış kalıplarını anlamak grubun ortaya koyduğu anlamlara göre anlaşılabilir. Çünkü burada bahsedilen tüm toplumsal uygulamalar sembolik bu nedenledir ki kültürel oluşuma da yatkın olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri de toplumsal yaptırımlar içerisinde düşünüldüğünde hem sembolik hem de geleneksel olma yani kültürel bir katkı olduğunu söyleyebilmektedir(Şahin,2019,s.236).

Cinsiyetler arasında farklılaşmanın nedenlerini ve bakış açılarını ortaya koyulma durumu toplumsal cinsiyet rolleri kavramlarını ortak payda ile bireyin kişiliğin ailedeki sosyalizasyon sürecinde kaynaklı olduğu söylenmektedir. İçselleştirilen duygular davranışları hatta düşünceleri etkilediğini söyleyen Parsons'a göre bu durum neticesinde toplum ile uyum sağlanmakta ve düzen kurulmaktadır. Fakat bu durum sembolik etkileşimciler için pek öyle değildir. Çünkü onlar bireyin davranışlarını topluma göre standartlaşmadığını, hatta bireyin benliğinin ortamdaki ortama değişkenlik gösterdiğini söylemektedir. Yani yüklenen anlamlar toplumlar arası farklılıklar gösterebilmektedir(Doğan,Oral,2020,s.43). Bu durum da toplumsal cinsiyet rollerinin bireyin davranışlarında yer alması noktasındaki anlamlarda değişiklikler yaşanmasını olası olduğu görülmektedir. Cinsiyetlere verilen anlam ve sorumluluklarında değişkenliği hususuna değinilebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL DEĞİŞME VE KADIN

3.1. Toplumsal Değişme Kavramı ve Türkiye

Toplumsal değişme kavramına değinmeden önce değişime maruz kalmama durumun bir toplum için olası bir şey olup olmama konusuna bakmak gerekir. Kurtkan'a göre hiçbir toplum hareketsiz olarak nitelendirilememektedir. Her toplum az ya da çok bir hızda sürekli bir hareket halinde olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca toplumların değişim süreleri ve dereceleri o toplumun yapısında olan farklılıklara göre değişebileceğini de söylemektedir(Kurtkan,1986,s.265).

Değişme hali olarak bahsedilen unsur, önceki durum ve tutumların sonraki olarak tabir edilen durum ile farklı olma hali olarak açıklanabilir. Dolayısıyla değişme konusunda bir istikamet söz konusu olmadığını ve hiçbir istikameti kabul etmeyen bir kavram olduğunu söylemek yanlış olmamaktadır. Toplumsal değişme ise toplumun dinamiklerini oluşturan sosyal ilişkiler ağlarını ve bunları belirleyen toplumsal kurumların değişmesi ile söz konusu olmaktadır(Tezcan,1984,s.2). Toplumsal değişme aksettiği halinin iyi veya kötü şekillerde de olabileceği düşünülmektedir. Toplum, hızlı etkileşim gösterdiği gibi yavaş yavaş da değişim içersine girebilir hatta toplum ani bir değişim ile de karşılaşabilir. Değişme olgusunun içerisinde yer alan unsurlardır(Sever,2019,s.4).

Kurtkan'a göre değişme hususunun açıklanabilmesi için değişim ile ilerleme kavramların analizin iyi yapılmış olması gerekmektedir. Ona göre ilerleme daha çok fertlerin isteklerine göre şekillenebilen ve ilerlemenin ferdin bakış açısı ile orantılı

olması gerekir. Eskimiş ya da olgunlaşma olarak adlandırılan kavramın ise objektif bakış açısı ile bakılabilen, ölçme yöntemi uygulanabilen ve fert hükümlerine ya da farklı isteklere göre şekillenmeyen bir sosyal değişme olduğunu söylemektedir(Kurtkan,1986,s.266-267).

Değişme her toplumu etkisi altına almaktadır. Bu değişim şu şekilde sıralaması gerekirse ilkel toplumundan tarım toplumuna geçiş, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş olarak nitelendirilir. Günümüzde de bu sürecin devam ettiği görülmektedir. Toplumlarda akseden sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş süreci olarak nitelendirilen bir değişimden geçilmektedir. Bu değişim neticesinde insanlar farklı deneyimler ve yaşantılar sonucunda dönüşümler ve değişimler toplumları oraya çıkarmaktadır. Yani ilkelden tarıma, tarımdan sanayiye en nihayetinde şu an yaşadığımız bilgi toplumun oluşumu bu bilgi ve deneyimler sonucunda gerçekleştirilir. Sıralanan her bir toplumsal yapı diğerinden farklı olarak kendine özgü niteliklere sahiptir(Gültekin,2020,s.656-657).

Her toplumun sürekli değişim içinde olduğunu söylenirken toplumsal unsurları belirlemede etkin rol oynayan kurumlar ve bunların ilişki ağları da sürekli bir değişim içerisinde olduğu da söylenebilir. Bu değişimler duruma göre hızlı ve yavaş seyredebildiği dönemler vardır. Hızlı yaşanan değişimleri özellikle de devrimler ve sistem değişikliğinin yaşandığı dönemler olarak nitelendirebilmektedir (Eskicumalı,2003,s.15).

Toplumsal değişmeyi toplumun yapısında olan değişmeler olarak ele alındığında, zaman karşılaştırması yaparak değişimin görünebilirliği konusunda yardımcı olabilir. Toplumsal yapı olarak da aktarılan nüfus değişimleri, buna bağlı olarak da yerleşim yerlerinin değişimini ve sosyal değişmeye örnek verebilir(Erkal,2016,s.237). Toplumsal Değişmeyi etkileyen faktörleri ek olarak çevre, bilimsel gelişmeler, kültür, nüfus hareketliliği ve ekonomi olarak sıralayabilmektedir(Keskinkılıç,2018,s.4581). Toplumsal değişimin kültür boyutunda, özellikle de maddi kültür boyutunda önemli bir şekilde canlılık yaşanılır. Toplum içerisinde yaşarken kullanılan nesneler kadar kişilerin davranış şekillenmelerinde de önemli değişmeler yaşanmaktadır(Kırkpınar,17,s.1999).

Toplumsal değişmeyi sosyal kültürel bir değişme olarak ele alındığında tüm insanları kapsayan bir düşünce olduğu vurgusu da yapılabilir. Tabi bütün insanlar aynı

anda aynı düzeyde değişime uğraması söz konusu olmamaktadır. İnsanların kendi kurdukları modellere göre değiştiği öne sürülür. Bu modellerin alt yapı üst yapı olarak gördüğümüz insan ilişkilerinin tamamını kapsayan toplumsal yapı, toplumun değerleri kuralları yani kültürel yapı ve bunlarla beraber sayabileceğimiz siyasal yapı olarak karşımıza çıkmaktadır(Kongar,1981,s.53). Örnek vermek gerekirse sosyal tabakalaşma yapısında eğitim ve gelirdeki artış nedeniyle gelişme gösteren bir kişinin çocuk sahibi olma düşüncesi zayıflamaktadır. Bu düşüncenin toplum içinde yayınlştırılması nüfusun artışıını engellemektedir. Yine buna bağılı olarak şehirlerde yerleşimi nüfusu artırmakta ve yerleşim tarzını da değıştirmektedir. Müstakil evden apartman hayatına geçiş gibi düşünebilir(Erkal,2016,s.237).

Toplumsal değışme kavramı sosyal bilimler içerisinde çok tartışılan ve kargaşaya meyil verilen bir ortam oluşmaktadır. Bu kargaşanın altında yatan sebep ise değışme sebeplerinin açıklanma yapılamıyor olmasıdır(Kongar,1981,s.52). Toplumsal değışmenin konuları ve elle tutulur problemleri kadar kuramsal görünümüleri de literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Burada kısa olarak sunularak ve belli başlı temsilcilere yer verilerek durumun biraz daha açıklanabilir hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Comte toplumsal değışme noktasını insanlık tarihin bütün toplumlar için geçerli gördüğü düz çizgisel olarak ele alıyor. Gelişme ve değışme noktasını vurgulamak için sosyal dinamik olarak nitelendirdiğı 3 hal kanuna gelişme sürecinde evreleri gösterebilir. Ona göre tarih 3 genel parçaya ayrılabilir ve ilerlemenin belirlenmesi ideolojik düzen içerisinde gelişmeden almaktadır. Ancak ortaya çıkardığı bu sonuç bütün toplum dinamikleri için geçerli olacağı konusu kesinlik kazanmamaktadır. Bu üç aşama batı toplumlarında görülebilir fakat Doğı toplumların bu şekilde ilerlediğı söylenmemektedir(Tezcan,1984,s.49, Erkal:2016,s.240)

Karl Marx ise değışmeyi diyalektik açıdan ele alan yani zıtların etkileşim halini ele aldığı görölmektedir. Tarihsel olarak yaklaştığı toplumsal olayların kendi zıttın yaratması noktasının mümkün olduğu vurgunu yapmaktadır. Ona göre ekonomik yapı sınıflar arası ilişkilerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Üretim ilişkilerini belirleyen alt yapı, kendi iç dinamiğı etkisiyle ve üst yapının tepkileriyle sürekli bir değışim içinde olduğu kanısındadır. Fakat temel faktör olarak belirttiğı ekonomik faktör bütün toplumlardaki zamanların ve mekanların temel faktörü olmamaktadır(Tezcan,1984,s.64). O halde ilerleme denilen şeyin sadece maddi unsur

olarak düşünmek doğru sonuca ulaştırmamaktadır. Spencer, toplumdaki gelişmeyi bireylerin sosyal yapı içerisinde homojenden heterojene gitmesiyle mümkün görmektedir. Ona göre toplum içerisinde yer alan farklı unsurların ortak bir menfaate etrafında toplamak gelişmedir. Dolayısıyla gelişimi ahlaki bir temele dayandırmaktır(Kurtkan,1986,s.270).

Spencer toplum içerisindeki değişmeyi evrimci bir görüşe dayanarak ele alır. Organizmalar da görülen değişim üzerinden yola çıkarak toplum içerisinde buna benzer bir değişme olduğunu vurgulamaktadır. Önemli olarak vurguladığı bu değişimin sürekli olduğu fakat birey ve toplumun bir denge ortaya çıkarması sonucu ile sona ereceği düşüncesidir(Kırkpınar,1999,s.12).

Son olarak Kurtkan'ın değişme hususunda düşünceleri ele almak gerekirse. Kurtkan, değişme noktasında ne tam olarak maddi bir dayanağa sağlar ne de tamamen birey üzerinden gitmektedir. Onun bakış açısına göre değişimin hiçbir istikamete sahip olmadığını hatta ters istikamete de gidebileceğini vurguladıktan sonra madde ve mana hedeflerini içinde yer alan zaman ve mekan şartlarını imkanları elverdiği müddetçe uzlaştırabilmektedir. Ona göre maddi artış ancak mana etrafında birleşmesi ve bir bütün halinde olması, maddi ve manevi kültür unsurlarının ideal olarak sentezi gerçekleştirmiş olmaktadır(Kurtkan,1986,s.271).

Toplumsal değişimin neredeyse her toplum da varolan sosyolajik bir kavram olduğunu daha önce vurgulanmaktadır. Bunun üzerine toplumsal değişim Türkiye'de son yüzyıllarda hızlı bir şekilde devam etmektedir. Ülke adeta renk değiştirerek, yepyeni bir devlet ve toplum düşüncesini meydana getirmekle birlikte kültürel bir yenilik gerçekleştirilerek ideolojik bakımdan da yeni kalıplar edinmektedir(Kırkpınar,1999,s.18). Türkiye de toplumsal değişimin dinamiğini çözümlemeye çalışırken, bu nokta da Osmanlı devlet yapısını ele alınarak özellikle son döneminde yaşadığı batılılaşma çabaları ve çabalarının biten imparatorluğa çözüm getirerememe noktasına bakıldığı zaman Osmanlı devlet yapısında özellikle son dönemlerinde ortaya çıkan halk- devlet ikililiği Türk siyasal yaşamı çözümlemek için kullanılan çeşitli modeller ortaya konulmuştur(Kongar,1981,s.305-306). Türkiye de değişime yön veren en önemli olgunun Osmanlı devletinin son dönemlerinde uygulamaya çalıştığı çabası olduğu gözlenmektedir.

Konumuzun gereği olarak kısaca üzerinde durulması gereken noktaları derlemeye çalışılarak Osmanlı devletinde ortaya çıkan toplumun değişmesinde, önemli rol oynayan Tanzimat Fermanı toplumsal değişime yol açtı. Batı da başlayan bu değişim akımı, Osmanlı devletin de kaçılmaz bir şekilde kendini göstermeye başlamış ve sosyal yapı da önemli değişmelere vesile olmuştur. Bu değişmelerin etkisi tarihsel gelişimi incelendiğinde ne denli büyük olduğu görülmektedir. Tanzimat Döneminden önceki değişmelerin etkisinin düşük olmasına sebebiyet veren durumun yapılan değişimlerin temelinde geleneksel ve dinsel nitelikli durağan bir yaşantının yansması ve toplumun yapısında var olan katılık değişimin yavaş seyretmesine neden olarak gösterilebilir(Kırkpınar,1999,s.21).

Avrupa'nın yönetim değişikliğinde yaşayan ulusal devlet anlayışının oluşum süresini, Osmanlıda yaşanan Meşrutiyet ve Cumhuriyet belirlediği düşünülmektedir. Osmanlıdaki meşrutiyet döneminde yaşanan toplumun içinde yer alan ideoloji ve teknoloji uyumsuzluğu toplumun kendi oluşturacağı sorunlarını kendi yapısına uygun çözüm önerileri getirmesi gerekirken onun yerine Batı Etkisi ile çözülmek istenmesi işe yarar bir sonuç doğurmamıştır(İleri,2009,s.65). Çağdaşlaşma amacı ile yapılan bu reformların, bir nevi kopyalama tarzı ile tepeden inme şeklinde yapılması Osmanlı da eğretili durmasına sebebiyet verdi. Bunun nedeni olarak batı toplumun da sanayileşme durumu, o toplumun doğal bir ürünü idi. Osmanlı içerisinde de böyle bir sanayileşme sürecinden daha önce geçilmemiş olması, o kurumların yaşayacağı sosyal kültürel ve ekonomik temellerden yoksundu. Toplumsal dinamikler reformlar için uygun olmayınca yabancı ve etkisiz kalmıştır(Tezcan,1984,s.118).

Türkiye, Cumhuriyet ile toplumsal büyük bir dönüşümü kırılamasını bir kez daha yaşamıştır. Egemenliği dinsel-geleneksel kaynaktan, halk kaynağına kaydırarak, eski imparatorluktan farklı olan bir siyasi yapılaşma sağlamıştır. Bu yapı bir yandan toplumun çeşitli niteliklerinden Osmanlı da var olan geleneklerin devamı sağlanırken, öte yandan siyasal iktidarında niteliğini biçimlemesinde etkin rol oynamıştır(Kongar,1981,s.305). Mustafa Kemal, toplumun bir kısmını değil bütünü kapsayan bir toplumsal değişimi öne sürmüştür. Osmanlı yaşanan yarım değişim anlayışını neticelerini referans alarak toplumsal değişim konusunu topyekün ele alarak gayretli ve zor bir işin içine girmiştir(İleri,2009,s.67).

Cumhuriyetin ilanına kadar olan değişimlerde toplumun genellikle kültürel yapısında ve toplumsal yaşantısında kendini göstermiştir. Cumhuriyetin ilanı ile gelen

farklılaşma yine aynı unsurları barındırsa da, bu yeni ideoloji, yeni siyasal, kültürel ve toplumsal eğilimleri ile bu yeniliklere ulusalcı bir etki sağlamıştır. Bu yalnızca grupsal kimliklerde değil en küçük maddi unsurlar da gözlenebilmiştir. Yazının değişimi, eğitim ve öğretimde yaşanan sistemsel değişiklikler, kıyafetlerin değişimiyle dolaylı olarak yaşam tarzlarında yaşama değişimleri bunlara örnek olarak gösterilebilir. Öyle ki toplumda yaşanan bu değişme toplumun her kesiminin hepsinde aynı hızda ve ölçüde olmamakla birlikte, tarihte daha önce rastlanmamış bir yoğunlukta yaşanmıştır(Kırkpınar,1999,s.24) Kurtuluş Savaşı sonrasında gerçekleştirilen Türk inkılabının Türkiye'nin toplumsal yapısı üzerindeki etkisi ve günümüze kadar gerçekleştirilen değişimdeki rolü yadsınamaz bir gerçektir.

Türkiye de toplumsal yapı değişimin etkilerinde ekonomi alanının büyük bir önemi vardır. 18.yy da Kuzey Batı Avrupa'sın da oluşan gelişmeler tarıma dayalı toplumun değişmesinde etkili olmuştur. Sanayi toplumun oluşmasında en önemli değişim tarım toplumlarının toprağı işleme tarzının tarım ile kentsel alanda yaşayan nüfus arasındaki oranın farklılaşması kısmında gerçekleşiyor. Türkiye, dünya da gerçekleşen bu sanayileşme süreciyle birlikte toprak, hammadde üretimi, Pazar ekonomisinde dış ülkelerin etkisiyle değişim içersine girmiştir(Kıray,2006,s.314). Genel olarak 1950'li yıllardan ve özellikle de 1960'lı yıllardan sonra sanayileşmeyle birlikte kırdan kentte göç hızlanmış ve bu çerçevede kentleşme, gecekondulaşma ve kırsal yapının çözülmesi gibi toplumsal gelişmeler, Türkiye'nin toplumsal gelişim dinamiğini derinden etkilemiştir.

Toplum kırsaldan sanayiye geçişi ile toplumsal değişim kaçınılmaz olmuştur. Sanayi toplumu ile geleneksel toplumun farklılarından kaynaklı olarak gelenekselci toplum sanayi toplumuna uyum sağlama noktasında çaba sarf etmek zorunda kalmıştır. Her değişim aşamasında olduğu gibi bu toplumsal değişimde de birçok sosyal, politik ve ekonomik açıdan bazı aksaklıklar yaşanmasına doğal olarak bakılmakta. Tarımda teknolojinin varlığının büyümesi kırsal alan olarak tabir edeceğimiz köylerde çözülme başlamasına sebebiyet vermiştir(Demirhan,2019,s.65) İş gücünde azalan insan ihtiyacı ve şehirde oluşan iş gücü piyasaları ile rahat yaşama hevesi kırdan kente göçü cazip bir hale getirmiştir. Kentlerde çarpık kentleşmeye neden olmuştur.

Tüm bunların neticesinde söylenebilir ki kültürel ve siyasal yapının oluşmasında insan ilişkilerini söyleyebiliriz. İnsan ilişkilerinden toplumsal yapı mekanizmasına da ulaşabilir. Öyle ki toplumsal yapı, kültürel ve siyasi yapının

belirleyicisi olmaktadır. Toplumsal değişme toplumsal kuram yapılarının da etkilendiği ilişkilerden meydana geldiğine göre, değişme ilişkilerin değişmesidir(Kongar,1981,s.53)

3.2. Toplumsal Değişim İçinde Türk Kadınının Yeri

Toplumsal değişim konusuna genel bir çerçeveden bakıldıktan sonra kadın üzerinde yapılan çalışmalar ve kadın kimliğin de yaşıyan değişimlere bakılmaya çalışılması, değişen toplumsal yapı içerisinde kadının konumu analiz etmek oldukça önem arz etmektedir. Diğer toplumlar da olduğu gibi Türk toplumunda da kadının önemli bir yeri vardır. Toplumsal değişmenin, kadın dünyasında yarattığı etkileri inceleyebilmenin en önemli yöntemi, tarihsel süreç içerisinde nasıl bir aşamalardan geçtiğini incelemekten geçer. Tarihsel süreç içerisinde kadınlar, toplum içindeki temel hak ve özgürlükleri için mücadeleler vermiştir. Hâlen de günümüzde bu mücadeleleri vermektedirler. Kadın kimliği, toplumun değişim sürecinde önemli bir yere sahiptir. Annelik statüsü ile toplumun küçük yapı taşı olan aile üzerinde de oldukça büyük etkisi vardır(Erkal,2016,s.351)

Kadının toplumsal değişiminin tarihsel sürecini Osmanlı döneminden, yakın Türkiye tarihi çerçevesinde incelemek gerekirse kadının yaşadığı değişim serüveninin içerisinde önemli kırılmaların olduğu aşıkardır. Özellikle Osmanlı devlet yapısının son dönemlerinde hayata geçirilmeye başlanılan batılılaşma çabaları, toplumsal yapıda birçok gelişme gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bugün her ne kadar birtakım eleştirilere maruz kalsa da Türkiye’deki kadın erkek eşitliği hususunda büyük adımlar atılmıştır(Kaçar,2007,s.45).

Türkiye’de siyası yapı üzerinde etkisi olan batılılaşma hareketi kadının sosyal durumundan, dış görünüşüne kadar etkili hale gelmiştir. Batılılaşma hareketi toplumun bütün yapısal etkilerinde görülmeye başlanmıştır. Osmanlı devletinde batılılaşma hareketleri başlamadan önce kadın üzerindeki yaptırımlarda geleneksel değerlerin hakim olduğu ve rollerin geleneksel değerler üzerinden yapılması gerekmektedir(Kırkpınar,1999,s.69).

Osmanlı’da yaşanan toplumsal değişimlerin getirdiği hak ve özgürlükler eşit ve aynı anda herkese getirilmediğini de söyleyebiliriz. Kadın ve erkeğin toplumsal alanda farklı olduğu kanısını sürdüren Osmanlı toplum yapısı, kadınlığın, erkeklik zihniyetinin bir inşası olarak algılanma durumu bunun en önemli örneklerindendir.

Bunun temelinde yatan düşünce ise Osmanlının erkek egemen zihniyeti benimsediği, inançlarını Arap ve İran kültürünün etkisinde kalmış olan İslamiyet'ten almaktadır(Yılmaz,2010:193).

Osmanlı da çoğu kadın ikinci sınıf muamelesi görmekteydi. Bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi, erkek taraflı boşanma kararları gibi durumlar söz konusudur. Kadının isteğinin önemsenmeden evlendirilmesi ve miras hakkının erkeğe oranla düşük olması Osmanlı da yaşayan kadınların maruz kaldığı ayrımcılıklara örnek olarak verilebilir. Ayrıca eğitim hakkının da kadınların belli kesimlerine verildiği ve ancak varlıklı ailelerin kızlarının eğitim evde özel öğretmenlerde eğitim alması şartı vardır. Geri kalan kesimin kızları ancak 7 yaşına kadar ve ancak dua öğrenecek yeterlilikte olan eğitimi alması kadınların eğitim alanında ne denli yoksun olduklarını ortaya koymakta ve bu gibi durumların 20. yy kadar süre gelmekte olduğu söylenebilmektedir(Kırkpınar,1999,s.87).

Cumhuriyetin ideolojisinin temel prensiplerinden olan özgürlük ve eşitlik kavramı doğal olarak toplumun yarısını kaplayan kadınları da içine baz alarak ilerlemektedir. Kadın alanında yapılan çalışmalara da bu yüzden çok önem verilir. Kadınlar sadece sosyal hayatlarında giyim kuşam konusunda değil çağdaş modern kadın imgesi ile yeni bir kimlik kazanır. Verilen haklar neticesinde bu kimliği benimseyip özgün kadın olmak kadınların tercihleri bırakılmış olsa da bu ideolojinin temelini bu özgün kadın profili oluşturmaktadır(Kaçar,2007,s.55). Özellikle de Osmanlının son dönemlerine kadar kadınların eğitim hakkı yok sayılırken, Cumhuriyet döneminde kız çocuklarının erkek çocuklarıyla eşit eğitim hakkına sahip olması vurgusu yapılmıştır. Okumaz yazmaz oranın çok yüksek olduğu Cumhuriyetin ilk yıllarındaki bu oran eğitim seferberliğiyle, düşürülmeye çalışılsa da Tan'a Göre bölgeler arası incelemelerde, o dönem de kadın okumaz-yazmazlığın oranı bölgeler arası gelişmişliğe göre değiştiğini, Marmara bölgesini ele aldığımızda o dönem şartları içerisinde de okumaz-yazmaz oranı %14.15'deyken bu oranın %8.14, erkekler, kadılar ise %20,62; Güney Doğu'da bu oranı karşılaştırsak toplam okumaz-yazmaz oran %43,98, erkekler bu oranın %28,8 kadınlar için %60,51 olarak hesaplanmıştır. Gerek bölgeler arası olsun gerek cinsiyet bakımından olsun bu oranlar arası fark oldukça yüksektir(Tan,1994,s.87).

1930'lı yıllar kadının hakkettiği değeri görmeye başlaması ve toplum içerisinde saygın bir yer edinmesi için son derece önemli ve umut verici gelişmeler yer aldı.

Özellikle de kadına seçme ve seçilme hakkının verilmesi kadınların siyasi hayatın da içerisinde yer almasına ve vatandaş olarak görünür kılınmasında etkili oldu. Tabi bu umut verici değişimler içerisinde kadının toplumun yarısını oluşturulduğu düşüncesi hukuki anlamda boyut kazansa da o dönemlerde ve günümüzde de halen devam eden ataerkil yapı kaynaklı zihni gerilik nedeni ile kadın arka planda kalmaktadır. Yukarıdaki bölgeler arasındaki uçurumun bir çok sebebi olsa da eril zihniyetin oluşum etkisinin de olduğunu söylemek yanlış olmaz(Tombuloğlu,2020,s.194). Tüm bunların sonucunda Cumhuriyet Rejimin çıkış noktasının kadın öncülüğü içerisinde olması ve kadının toplumdaki yerinin güçlenmesi amacı yer almakta idi. Tabi bu durumun pratik içerisinde toplumun tüm kesimlerinde aynı etkiyi yakalaması oldukça güç olduğunu söylemek gerekir.

Avrupa’da başlayan sanayileşme Türkiye ‘de etkisini gösterdi. Dünya tarihinde yaşanan en büyük etki olarak da adlandırılan sanayileşme hareketi o zamana kadar dünyayı etkisi altına alan bir hareket daha olmadı. Fabrikalaşmanın fazlalaşması sebebiyle insan iş gücüne ihtiyaç daha da artırmada idi. Bu durum kadın iş gücüne de ihtiyaç duyulmasına etki eder ve kadının çalışma hayatına katılmasına sebebiyet verildi.. Böylece kadının iş sahasındaki faaliyeti artmış bir yandan da kadın farklı sorumluluklar yüklemiştir(Şenol,1995,s.6). Ancak ilk dönemlerde yaşanan düşük ücret sorunu ve kötü koşullarda çalışan kadınların çalışma şartlarına rağmen sanayi devrimiyle gerçekleşen bu durum ücretli kadın işgücü kavramının oluşmasında etkili bir rol oynamıştır. Türkiye ‘de kırdan kente göç olayı, kadınların tarımda da ücretsiz işçi olarak çalışmasına karşın kentte belirli bir ücret alarak iş gücü piyasasına katılımı gerçekleşmiştir. Bu toplumsal değişme elbette kadının konumu etkilemiştir. Fakat daha sonrasında da kadının çalışması düşük ücret ve kayıt dışı olması emeğinin sömürülmesine ve yoksunlaştırılmasına neden olmuştur(Sar,2021,s.21).

Türkiye de toplumsal değişme ekseninden incelediğimiz kadının, birçok nokta da eşitsizliğe maruz kalması, birçok yan sebebiyle birlikte ana sebebin toplumsal cinsiyet ayrımından ve toplumsal cinsiyete dayalı kadınlık olgusundan gelmektedir. Geleneksel Türk aile yapısı ve erkeği, kadının üzerinde söz sahibi olma hakkı vermektedir. Hal böyle olunca da kadın toplum içerisinde hep bir kontrol edilme gücü içinde hayatına devam etmektedir(Bingöl,2014,s.112).

Değişen toplumlarda çözülen kurumlar arsında aile kurumu oldukça önemlidir. Aile dediğimiz unsu içerisinde akrabalık bağı ile birbirine bağlı ve

bireylerin çocuk yetiştirme ve bakımından sorumlu olduğu bir grup insanın bir araya gelip oluşturduğu toplumsal bir birimdir. Toplumsal bir birim olan aile toplum içerisinde neslin devamını sağlamak, çocukların ve bireylerin sosyalleşme aşamalarında yardımcı olmak gibi toplumsal işlevlerin yerine getirilmesinde başat kurumlardan biridir. Toplumsal kurum olan aile birtakım işlevleri yerine getirirken değişen toplum karşısında oda birtakım fonksiyonlar geçirir(Aydın,Bahadır,2019,s.203-204).

Aile kurumun değişmesinin etkiyle aile içindeki rollerde de değişimler meydana gelmektedir. Kırdan var olan baba otoritesi genç kuşağın kente göç etmesi ile değişime uğramaktadır. Gençler ile baba arasında özgürlük ve otorite çatışması yaşanmaktadır(Sunay,2004,s.56). Bu süreç kadının ev içindeki konumu da zorlaştırmıştır. Kadın böyle bir süreç içinde iyi bildiği eski toplumsal ortamına mı yoksa, ne olacağını bilmediği kendisine göre karmaşık olana mı ait olduğu düşüncesine bile ulaşabilmekten uzak kalmıştır. Çünkü yeni düzenin getirdiği evi ile dışarısı arasındaki yaşamını etkisine ve iş dünyasının yarattığı çekilmeye kapılıp giden ilk unsur evli, ana kadındır(Kırkpınar,1999,s.225).

Toplum içerisinde kadın aile ve toplum arasında köprü görevi görmektedir. Kadını kendini iyi yetiştirmesi gerek kendi dünyasında gerekse toplum nezdinde eğitimci rolünü üstlenir. Toplumun değişiminde ailenin nitelikleri önemli rol oynar ve kadının statüsü ise bu değişimin etkinliğinde önemli bir rol üstlenir. Nasıl ki ailesiz toplum düşünülemez aynı şekilde aile içerisinde kadını etkin olmadığı bir ailede düşünülmemektedir(Erkal,2016,s.352).

Aile içerisinde özellikle evli kadın, ailesini, yetiştirmiş veya yetiştirmekte olduğu çocuklarının annesi, yuvasını kuran ve düzenleyen ve kendisini de tüm bu sayılan unsurlardan sonra görmektedir. Dolayısıyla da kadın kendisini evine ve ailesine sorumluluk duygusu ile bağlanmak durumunda kalır(Kırkpınar,1999,s.225). Tüm bunların neticesinde kadının sosyal bir statüsünün oluşması için ancak ve ancak toplumun kadından beklediği rolleri ve bu rollere atfedilen statülerin yoğun işlenmiş, küçük bir alanda yoğunlaşmasının sonunda mümkün olduğu görülür(Çelebi,1990,s.6). Türk toplum yapısında kadının bazı rollerinin değişime uğramaması ve aile içinde hep aynı kalıp yargılarla devam etmesi sebebi olarak kadının toplumda var olan gelenekselleşen rolleri içselleştirip benimsemesinden kaynaklı olduğunu da söylenebilir Yapılan araştırmalar gösteriyor ki kadının ev içi rolleri, kamuda var

olmasından daha önemli olduğu algısının halen var olmaktadır. Türk kadının kamusal alan ile aile içi diye adlandırılan özel alanlarından birini tercih etme durumunda kaldığında aile yaşamını tercih ettiği görülmektedir. Bu da toplumsal değişme içerisinde kadının aile yapısındaki düşüncesi çok önemlidir. Geleneksel roller içerisinde değişim geçiren aile de kadın bu değişimi nasıl şekillendireceği de yine ayrı bir önemli noktadır.

3.3. Türkiye’de Kırsal Alan Kavramı ve Değişimi

Bugün kırsal alanı tasnif ederken, Türk toplum yapısının özünü incelemek gerekir, tarıma dayalı olan bir toplum yapısından zaman içerisinde, nasıl sanayi toplumuna dönüştüğünün nedenlerine bakılarak açıklanması önemli bir husustur. Tarım toplumu olarak adlandırılan bir ülkenin sanayi topluları arasında yer açılması toplumsal değişim için önemli bir kilit noktası olacağından bu husus üzerinden başlamak doğru olacaktır.

Türkiye değişme döngüsünün ivme kazanması II. Dünya savaşı sonrasında sanayileşme gerçekleşmiştir. Türkiye’de sanayileşme 1960 sonrası yükselmeye başladığı söylenebilmektedir. Kırdan kente gerçekleşen göçler sonucunda oluşan sosyal hareketlilik büyük bir toplumsal değişmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu durum neticesinde kır ve kente farklılaşan nüfus değişikliğinde kente yoğunlaşma meydana gelmektedir(Karabağ,2020,s.216).

Türkiye’de geçmişteki dönemlerde, uzun zamanlar kır ve kent arasında ulaşım konusunda kopukluklar yaşanıldı. 1925 yılından sonra kırsal alanların kent mekanlarına ulaşımını kolaylaştırmak için demiryollarında büyük çalışma yapıldı ve neredeyse ülkenin her yerine ulaşımı sağlanmaya çalışılmıştır. 1950’lerden sonra seri bir şekilde karayollarında da birtakım gelişmeler yaşandı. Fakat o yıllarda kırsal alanların asfalt olmaması ve araç sayısını yetersizliği kır ile kentin bağlantısı geciktirmiştir. Ulaşım konusunda ağır ve aksaklı ilerleme kent ve kır arasındaki toplumsal yapı farkının ve değişim aktarımı oluşmasına engel olduğunu söylemek mümkündür(Ceylan,Somuncu,2018,s.1144).

Ülkemizde Cumhuriyet’in ilk yıllarından beri oldukça önem verilen kırsal alanların iyileştirilmesi ve kalkınma konusu ülke için gelişme konusunda önemli bir unsurdur. Özellikle de kırsal kalkınma ile hedeflenen kır ile kent arasındaki sosyoekonomik ve

kültür bakımından bir denge oluşturmak, kırsal alandaki nüfusu kendi bünyesinde barındırmak bunun neticesinde kentte işsizlik ve göç sorunlarını çözüme kavuşmayı hedeflemektedir(Özer,Tozak,2017,s.49). Türkiye 1927 yılında gerçekleştirilen ilk sayıma göre nüfusu 13.648.270 olan Türkiye’de, halkın %75,8’i belde ve köylerde, %24,2’lik bölümü ise il ve ilçe merkezlerinde yaşarken, 1950 sonrasında nüfus kentsel alanlarda toplanmaya başlamıştır. Türkiye’de 2019 yılında %92,8 olan il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı, 2020 yılında %93 oldu. Diğer yandan belde ve köylerde yaşayanların oranı %7,2’den %7’ye düştü(TUİK Nüfus İstatistikleri). Günümüz de az da olsa dört kişiden biri kırsal alanlarda yaşadığını söylersek tarıma ve kırsal alanlara yapılan çalışmaların ve verilen değerin her dönem az ya da çok olsa da bir şekilde verildiği görece görülmektedir(XI. Kalkınma Planı,2019-2023,s.41). Kırsal alan kavramının ülkedeki karşılığı açıklanmaya çalışırken kırsal alanın ne olduğu konusunu açıklamak gerekir.

Kırsallık kavramı mekânsal ve sosyolojik karşılığı olan kavramdır. Fiziki çevre olarak kır ya da kırsal alan terimleri eş anlamlı kullanılır. Fakat sosyolojik olarak tanımlamaya çalışılan kırsallık ise daha çok kırsal kesim olarak tanımlanma yapılabilir(On Birinci Kalkınma Planı, 2019-2023).

Kurtkan’a göre köy gerçekliğini anlamlandırabilmek için, çeşitli unsurların meydana getirdiği iki ana faktör olduğunu anlamak gerekir. Bunlardan toprak kalitesi ve işleyişi, iklim şartları, bitki örtüsü gibi adlandırabileceğimiz beşerî koşullar, diğeri ise sosyal ilişkileri barındıran köyün, insanla ve yaşayan toplulukla ilişkilerini teşkil eder. Bu iki unsur kendi aralarında olduğu gibi birbirleri ile de güçlü bir bağları vardır. Gelenek ve görenekler o yörenin beşeri unsurlarını belirlediği gibi aynı zamanda beşeri unsurlarını da yine o çevrenin sosyal ilişki şekillerini belirlemektedir(Kurtkan,1988,s.4). Kurtkan’ın ifadeleri daha çok köy ve köylü ilişkisini anlatsa da kırsal alanlar içinde bu iki unsurun önemli olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kırsal alanı tasnif ederken köyün karşısı şeklinde değil onu da içerisine alan bir kavram olarak karşılaşılmaktadır. Bir yandan kır kentin dışı, çoğu boş ve geniş alanlar olarak kullanıldığı gibi diğer yandan verimsiz ve bakımsız alanlar olarak da geçmektedir. Konu açısından bakıldığında kentlerin dışında kalan yerleşkeleri ifade eden kır sözcüğü köyleri de kapsamaktadır. Burada kır yerleşke düzeninde yalnızca köyler değil kent seviyesine gelememiş kasaba ve hatta ilçeler de

mümkündür(Kurt.2006,s.3) Geçim kaynağı tarım olan ve geleneksel yaşamın hakim olduğu, toplumsal ve ekonomik yapıda fonksiyonel değişimin yavaş olması, daha çok yüz yüze ilişkilerinin egemen olduğu fakat toplumsal iş bölümünün zayıf olduğu çevreyi de ifade etmektedir(On Birinci Kalkınma Planı,2019-2023,s.40). Kır bölgelerine yerleşim genel olarak oranın çevresel faktörlerine göre şekillenmektedir. Kırsal kesimlerde temel yaşayış tarzı tarıma dayalı olduğu için yerleşkelerin tercihi de bu yönde olmaktadır(Canpolat,Hayli,2018,s.193).

Kırsal alanı açıklamaya çalışırken tam olarak neyi ölçü içersine alınması gerektiği sosyal bilimler için hep önemli olmuştur. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) yerleşim yerlerini sınıflandırırken ikili şekilde ayırır. Bunları açıklarken Şehir-Köy ve Şehir-Kırsal olarak ayırmaktadır. İlk sınıflandırmada TÜİK “Köy” tanımı yaparken kasabaları da içine dahil etmektedir. Bu sınıflama baz alınırken hukuki ve idari unsurlara dayandırılmaktadır. İkinci sınıflamayı ise nüfus genişliğine göre yapmaktadır. Nüfusu 20.001 altında olan yerleri tasnif ederken “Kırsal Alan” olarak değerlendirir. Ancak bu niteliklere göre tanımlamanın yetersizliği karşında TÜİK yerleşim yerlerine “gelişmişlik” niteliği ile ölçülendirmiştir. Ölçütler olarak da temiz suya ulaşma niteliği, tuvaletin niteliği, yaşam konutlarının özellikleri, alt yapı hizmetleri gibi kategorilere göre ayırmaktadır. Öte taraftan, 1924 yılında çıkarılan Köy Kanun’un 1. ve 2. Maddesine göre: Nüfusu 2000’den aşağı olan yurtlara köy denilmekte idi. Cami, okul, otlak, yayla alanları bulunan birlikte ya da dağınık evlerde oturan insanlar, bağ, bahçe ve tarlalarıyla beraber bir köy yerleşkesini temsil etmekte idi(Arslan, Arslan,2015,s.633).

Kır kavramı köy kavramından daha geniş bir kavramdır ve bir bakıma köy kavramını da içermektedir. Kent ve kır ayrımını yapmak için daha çok nüfus ayrımına bakıldığını söylemiştik ama burada şunu da eklemek gerekir ki; bu amaçla benimsenen ölçütler, bazı yerleşim yerlerinde 2 bin ile 20 bin, hatta 100 bin arası değişim göstermektedir. Buradaki açıklamalarımızda, köy yasasının kabul ettiği 2 bin nüfus ayrımına bağlı kalınmış ama istatistiklerde, il merkezleri ile ilçe merkezleri dışında nüfusun oranı nasıl olursa olsun, tüm bucak merkezleri köy muhtarlıkları “kırsal yerleşme” sayılmakta olduğundan bu nüfusa göre yapılan ayırmadan uzaklaşılması gerektiği düşünülmektedir(Geray,2019,104). Bu veriler şehirden farklı olduğunu kanısını idari yönden desteklese de sosyolojik açıdan çok anlamlı değildir, kırsal

alanlara daha çok işlevsel açıdan bakmak gerekir. Kırsal alanı ve kırsal yaşamı üç aşama da açıklamaya çalışan Gallent et al;

- İlk olarak işlevsel çerçeve olarak adlandırdığı kavramda kırsal alanı, fiziki yapısı ile ilgili farklı arazi kullanım tipleri (Tarım ve bağ bahçe), yerleşim yapısı (Küçük yerleşim yerleri) ve oldukça büyük doğal çevrenin getirisi olarak gelişen bağlayıcı kimliklerle karakterize edilen yaşam şekli olarak aktarmaktadır.
- İkinci olarak politik-ekonomik çerçeve de yerleşkenin değişen popülasyonuna bağlı değişimi, çalışma tercihleri gibi konulara yönelik mekânsal tartışmalar konusuna da öncülük eden gözlenebilen kırsal ölçütleri oluşturan politik ve ekonomik süreçler olarak adlandırmaktadır.
- Son olarak sosyal içerik olarak adlandırdığı; mekânın sosyal farklılıklarına ilişkin olarak kırsallık olgusu, kırsal alan ile doğanın sosyo-kültürel yapıları arasındaki iç ilişkiler ve bu mekanlarda oluşan yaşam deneyimleri olarak tanımlama yapılabilir. Bu bahsedilen çerçevede ele alınmak istenen şey kırsal alan kavramını, kırsallıkla ilişkili birçok farklı bakış açısıyla birlikte yüklenen anlamların da etkisiyle bir sosyal yapı olarak ele almaktadır(Özhancı,Yılmaz,2017,s.929).

Yerleşim yeri ile insan arasında sıkı bir manevi bağ olduğunu söylemek yanlış olmaz. İnsanın gelenek göreneği, rutinleri, yönelimleri, istek ve arzuları yerleşmenin düzenini etkilemektedir. Bunun yanında o yerleşke de yaşanan sosyal hareketlilikler, birlik ve beraberlik, tarihi, kültürel, dini, ahlaki bütün faktörler yerleşkenin varlığını oluşturmada önemli etkiye sahiptirler(Hayli,Canpolat,2018,s.198). Her toplumun yerleşim yeri o toplum hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Köy, kasaba ve kent biçimindeki yerlerin başlıca özelliklerinin belirlenmesi toplumların anlaşılması konusunda oldukça önem arz eder. Köy toplulukları geleneksel bir hayat anlayışı içinde çoğunlukla tarımla uğraşan, toplumun bütünü ile ortak çıkarı az olan, birbirlerine fazlaca özerklik eğilimleri gösteren, daha çok birbirileri ile sosyal bakımından değil de doğa ile muhatap olan 10- 15 hane arasında belli bir düzen içinde sınırları korunan topluluklardır. Bu tanımdan yola çıkarak köy topluluklarının anlamamızdaki etkenin üretim yapısı, toplum bütünü ile yaptırım ilişkisi oluşturma ve bütünleşme derecesi olduğunu göstermektedir(Ozankaya,1976,s.285). Türkiye de

kırsal alanlar günümüzde de hala önemli bir noktada olduğu için köy ve köylülükte önemlidir. O yüzden de ülkemizde kırsal alanlar için yapılan çalışmalar aktifliğini korumaktadır.

Kırsal alanlar, şehirde sahip olunan hayat standartlarından ve ekonomik yönden geri kalmış durumdadır. Kırsal alanlarda yapılan iyileştirme girişimleri kırsal kalkınma ile gerçekleştirilmektedir. Kırsal kalkınma tarım eksenli iyileştirmeye ek olarak bu bölgede, güvenlik, sağlık, eğitim ulaşım, barınma, işsizlik, turizm, pazarlama, el sanatları ve birçok girişimci faaliyetlerin de öncelikleri belirlenmesi ve bu alanlardaki yetersiz görülen şeylerin giderilip gelişme çalışmaları yapılmasına kaynak oluşturmaktadır(Buğra,Tozak,2017,s.49). Dünya da küresel bir hal alan yoksulluk, kır-kent arasındaki gelişmişlik farkın giderek artmasının yanı sıra, bölgeler arası eşitsizlik, ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının da derinleşmesi, bilinçsizce tüketilen kaynaklar tüm dünyada kırsal kalkınmanın önemini artırmıştır. İnsan yaşamını, doğayı, çiftçi eğitimi, tarımda örgütlenme, yoksullukla mücadele, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yerleşme gibi temel konuları öncelikli olarak ele almıştır (XI. Kalkınma Planı,2019-2023,s.41).

Kırsala yönelik politikalar toplum odaklı iken, tarım politikaları daha çok üretim odaklıdır. Kırsal alanın gelişmesi politikalarında ele alınan konu genelde yaşadıkları doğal ve sosyal çevre şartları çerçevesinde ele alınır. Genellikle sürdürülen kalkınmanın özünü çoğunlukla topluluğun yaşadığı çevresel şartlar oluşturur. Fakat kırsal alanların geliştirme çalışmaların ele alınması gereken en önemli husus kır topluluğun yaşam şeklinde değiştirme olmadan nasıl gelir elde edeceği olmalıdır(Demirel,2018,s.196).

Günümüz koşullarında kırsal alan tanımı yapılırken tek bir koşula göre şekillendirmek yeterli olmamaktadır. Türkiye istatistik Kurumu'nun bütün ilçe merkezlerini şehir adlandırması neticesinde ülkemizde kentleşme oranında yükselme yaşanmıştır. TÜİK'in yaptığı sınıflandırma sebebi ile kentleşme oranı % 93 oranlarındadır. 2012 yılında resmileşen 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası'ndan bir önceki yılın yani 2011 verilerinde kentleşme düzeyinin %76,8 olduğu görülmektedir. Büyükşehir yasası neticesinde büyükşehirlerde yeni ilçelerin oluşturulması ve köylerin mahalle olarak bu ilçelere bağlanması, Türkiye'nin kentleşme düzeyinin yüksek çıkmasına etkili olmuştur. Nitekim 2020 yılındaki kentleşme düzeyinin %93 çıkması bunun en önemli sonucudur. Kırsal alanların da dönüşmesine etken olan önemli bir

faktördür. Sadece tabelalar üzerinde yapılan bu değişim o yörenin fiziki ya da kültürel dokusunda bir farklılık oluşturmadığını söylemek gerekir. Köylerin mahalle olarak adlanması şehir merkezine ulaşım noktasında kolaylık sağladığı en azından dolmuş seferlerinin düzenlenmesi yapıldığı doğrudur fakat tam anlamıyla bir değişim ile karşı karşıya kalındığını söylemek için erken bir yorum olacaktır(Ceylan,Somuncu,2018,s.1445).

Kırsal alan tanımının geçerliliğin en yüksek olduğu OECD ve Eurostat tarafından açıklanan tanımlarda kırsal alanları belirleme nüfus yoğunluğu oranı ve kentsel merkezlere uzaklığı esas alınmıştır. Mekânsal olarak sürekliliği bulunan ve belirli nüfus yoğunluğu sınırını aşan alanlar kentsel merkez küme olarak görülmektedir(XI. Kalkınma Planı,2019-2023,s.43). Ancak bu ifadeler bile yeterince doğru bir sonuç göstermemektedir. Türkiye de kent niteliğinde kabul edilen, istihdamın ve ekonomisinin büyük bir kısmının tarımsal faaliyetlere dayandığı, kırsal alan unsurlarının geniş bölgede olduğu bazı yerler de kırsal bölge özelliğindedir. Fakat kırsal bölge olarak kabul gören yerleşim birimleri, turizm ve sanayi alanlarında gelişmiş şehir özelliğine sahip olarak gösterilmektedir(Buğra,Tozak,2017,s.49).

Kırsal alanlar, birçok ülkenin ekonomik ve politik yönden yeniden yapılanması neticesinde tekrar tekrar şekillenmektedir. Hal böyle olunca da kırsal alan, gün geçtikçe daha fazla üzerinde çalışma yapılan ve kabul gören bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan kırsal alanı incelerken ve ayrımını yaparken yerleşmelerden ziyade daha mekânsal çerçeveden bakılması gerektiği düşünülmektedir. Kırsal alanı ilgilendiren tüm unsur ve faaliyetler bu alanın tamamını kapsamaktadır(Ceylan,Somuncu,2018,s.1447).

Kırsal alanda toplum kalkınmasında temel olarak alınan hedef daha çok şehir dışındaki alanların kalkınması yer almaktadır. Ülkelerin kırsal alanda toplum kalkınması, ulusal kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek için oldukça önemlidir. Çünkü kırsal alanlara kentlerin gelişmişlik seviyesinden geride kalmakta bu sebepten dolayı da toplumun tümünü içine alan bir kalkınma hareketinin kırsal alanları da kapsaması gerekmektedir(Abukan,Yıldırım,2019,s.1669).

Hızlı kentlileşen ve yerleşke olarak giderek kentsel yapının hâkim olduğu ülkelerin kentten kıra doğru kentten alınan ekonomik, sosyal ve kültürel gibi birleşen olguları getirdikleri düşünüldüğünde, kırsal ve kent sınırlarının nerede bitip nerede

başladığı söylemek giderek güçleşmektedir. Sanayi, orman endüstrisi, turizm vb. sektörlerin kırsal mekanlara yayılmaya başlanmasında genel bir çerçeveden incelediğimizde günümüzde kırsal alanların geçmiştekine oranla doku ve kimliklerinde değişimler yaşanmaktadır. Bu açıdan da kırsal kesimin yöre halkı bu sosyokültürel ve sosyoekonomik durumun kaçınılmaz bir şekilde etkilemektedir. Alt yapı çalışmalarının başarılı olduğu yerlerde internetin gelmesi bu alanda değişimin hızını etkilediği de söylenebilir. Dolayısıyla yaşanan bu durumlar kırsal alanların dönüşmesine etki etmektedir(Ceylan,Samuncu,2018,s.1443).

3.4. Kırsal Toplum Yapısının Dinamikleri

Toplum dediğimiz kavramı açıklarken; kendi kendini korumak ve sürdürmek gibi eylemler başta olmak üzere bir çok temel çıkarını gerçekleştirmek için birliktelik ihtiyacı duyan (bazen çatışmakla birlikte) insanlardan oluşan, görece bir sürekliliği olan, genellikle belli coğrafi konumda ortak kültür etrafında oluşan, az ya da çok ölçüde kurumlaşmış bir karmaşık ilişkiler toplamıdır(Ozankaya,1976,s.11).

Her toplum yapısının kendi has oluşumları vardır. Kırsal alanda az nüfus içerisinde, düşük geliri olan, çoğunluğunu ihtiyaçların oluşturduğu, çoğunlukla tarıma dayalı ekonomileri, insanların yararlanacağı temel hizmetlerin yetersiz olması, genelde coğrafi özelliklerden dolayı kapalı olan aynı zaman da kendilerine özgü sosyal ve kültürel özellikleri olan, birincil ilişkilerin daha sık olduğu insan topluluğu olarak açıklayabiliriz. Kırsal toplum yapısının günümüzde de halen geleneksel olguların hakim olduğunu söylemek yanlış olmaz(Özer,Tozak,2017,s.48).

Toplumsal yapıları sosyolojik açıdan ele almak gerekirse ilk olarak kır ve kent ayrımı noktasını ele alan ilk düşünür olan İbn Haldun’u ele almak gerekir. Ona göre kır toplumunu betimlerken “bedevi umran” kent için de “hadari umran” terimlerini kullanmıştır. Bu iki ayrımı yaparken yerleşim yerinin mekânsal özellikleri sosyoekonomik ve kültürel ve insan ilişkileri (asabiyet) gibi unsurları belirleyici etken olarak almıştır. Bedevi terimini “çölde yaşayan göçebe” anlamına gelmektedir. Bedevilik, doğa ile yakın ilişkileri olan, insan ilişkilerinde güçlü bağlar oluşturan, sınıfsal ayrımların ve statülerin henüz gelişme göstermediği topluluk türleridir. Bedevilik toplumu göçebeliği tasnif ederken bir de kır ve köyde yaşayan toplulukları da kapsamaktadır(Çakır,2016,s.72).

Köyün sosyal yapısından bahsederken belirli bir kültür taşıyan köy nüfusunun aslında hukuki kuralları, gelenek görenekleri uyararak meydana getirdikleri tabakaları, sosyal statüleri, temsil ettikleri sosyal grupları, birbirinden sağladıkları çıkarları da kastedilmiş olunur. Köy yerleşkelerin aynı zaman da toplumun yaşayan hafızası olup, küreselleşen dünya da gelenek ve göreneklerin örf adetlerin, geleneksek bilgilerin korunması açısından oldukça önemli bir unsurdur. Ülkemizde köy olgusunu tüm yönden ele alınarak Köy kanunu oluşturulmuştur. Köyler toplumsal ilişkilerde yüz yüze etkileşim yoğunluğunun, insanlar arasındaki güven ilişkilerin görece kentlere göre daha fazla olduğu, imece usulünün halen görüldüğü ve bu toplumsal olguların muhafaza edildiği yerleşkelerdir(XI. Kalkınma Planı,2019-2023,s.43)

Yolcu'ya göre(2019) kırsal alanları belirginleştirmesinde etkin rol oynayan toplumsal ve ekonomik yapılarının özelliklerini şöyle sıralamak gerekir,

- Toprak ve birçok özel mülkiyet hakkı bireysel olmadan uzaktır ve bu korunan bir haktır. Toplumun genel hatları bu haklardan doğan çeşitli sınıf ve katmanlardan oluşmaktadır.
- Üretim şekli ve işletmenin çeşitli özellikleri geleneksel yapının müsaade ettiği ya da gerekli gördüğü oranda işgücünde ücret kullanılır. İş gücü oluşturulan Pazar piyasasında istenildiği kadar alınıp satılabilir.
- Üretim faktörü dışında kırsal üreticinin üzerinde herhangi bir baskı mekanizması bulunmamaktadır.
- Üretim kapasitesi değişim ve pazar satmak ile sınırlıdır. Üreticinin doğrudan artı ürüne el konulması, üreticilerin yer aldıkları ürün piyasalarının içinde var oldukları ürün piyasaları içinde gerçekleşmektedir.
- Küçük üreticiler olarak adlandırılan gruplar genel olarak işletmecilerin çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Üretimleri de küçük meta olarak piyasaya sunulur.

Yukarıdaki gibi genel olarak geçerli olduğu düşünülen toplumsal ve ekonomik yapıların köy ve köylülük olgularının sınırlarını ve yapının çeşitli unsurlarını ve etkileşimi göz önünde bulundurarak açıklamaya çalışılmalıdır(Yolcu,2019,s.17-18). Köy tanımı yapılırken tek bir ögenin ve zamanın esas alınması yanıltıcı olduğunu

söylemek gerekir. Sanayileşmiş toplumlardaki tarımsal yapı ile sanayi öncesi toplumlardaki tarımsal yapı arasında birçok noktada değişiklik vardır(Çakır,2016,s.74)

Köyü tasnif eden başlıca iki öge bulunmaktadır. Bunlar dan biri 'İkamet' yani belli bir nüfusla yaşamak diğeri ise tarım dan elde etme şeklindeki 'Geçimdir'. Tarımsal üretim hacminin modern teknikler yerine, toprak büyüklüyle alakalı olan sistemde, toprağın giderek küçülmesi tarımsal nüfusun azalarak kentlere akın etmesine neden olmuştur(Sunay,2004,s.51).

Kırsal da mesleki çeşitlilik sınırlıdır ve edilen meslekler mesleki yeterlilik istemeyen niteliktedir. Tabakalar arası geçiş olanakları da buna bağlı olarak kente oranla daha sınırlıdır. Bu nedenle de dikey hareketlilik den ziyade yatay hareketlilik vardır. Üretim tazının geleneksel ağırlıklı olması ve genel olarak tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Doğum hızı ket oranına göre hızlı ve daha plansızdır. Genellikle sosyal ilişkilerde birincil ilişkiler daha çok geçerlidir. Kırsal alanın cinsiyetler arası diyalogu genelde tanınmışlık seviyesine göre değişmekte ve kendi grubu veya yakını olmayanlara karşı kent insanına oranla daha mesafeli olabilmektedirler. Öteki kavramı daha baskındır. Cemaat bilinci vardır. Yakınlık ve komşuluk öğeleri kır toplumların oluşmasında ilk öğelerdir. Yakınlıktan kastedilen unsurlar ise aynı yerde oturarak aynı gelenekleri benimsemek, belli bir alanda müşterek menfaatlerde buluşmak, ortak mallar ve maddi manevi bir yakınlaşmadır. Birey burada önce bir ailenin daha sonra da cemaatin etkisindedir(Tezcan,1970,s.156).

Kırsal alanda toplumsal statünün belirlenmesinde yaş önemli bir etkindir. Eğitim oranını azlığının yarattığı boşluktan kaynaklı bilgi ve görgünün yokluğu, deneyim sahibi olma en önde gelen özellik olarak nitelendirebiliriz. Köylü kesimin sıkıntıya düştüğü zaman kendileri için yardım isteyebileceği kolektif alt yapının var olmasına rağmen, her köyde tanınmış itibar sahibi, otorite sahibi bir kişi çoğunlukla vardır. Bu kişi ya da aile toprak ve mülk bakımından oldukça varlıklıdır ve geleneksel bir sözü geçerliliği vardır. Kırsal kesim de mülk sahibi kadar etkili olan bir diğeri ise din adamı olduğunu söyleyebiliriz(Sunay,2004,s.54)

Türkiye de kırsal aile yapısını tanımlarken, geniş aile özelliklerini barından geleneksel rollerin hakim olduğu, anne, baba, bir veya birden fazla evlenmiş erkek çocuk ve eşleri ve çocukları ile ailenin bekar kız ve erkek çocuklardan oluşan ailenin kendi ihtiyaçları oranında toprak işleyen çevrelerinin aile yapısıdır(Kıray,2006,s.158).

Kırsal alan da aile ve akraba ilişkileri son derece önemlidir. Ailelerin etkisi adet, örf, ve değerlerin davranışları biçimlendirmesine etkili olmuştur. Kırsal alanda yer alan aile yapıları ve ile aile içinde yer alan bireylerin rollerinin neler olduğunu öğretmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin gelişmesine olanak sağlamaktadır(Kırkpınar,1999,s.256).

3.5. Kırsalda Kadın Kavramı

Yaşanılan yerleşim yerleri bir anlamda insanların yaşam tarzlarına ve standartlarına, hayata bakış açılarına yön vermesinde etkin durumundadır. Kentte ve kırsal alanlarda yaşama tarzı da bir bakıma kadınların kimliklerini belirlemede etken rol oynamaktadır. Kırsal hayattaki kadınların aslında yaşamın içinde aktif rol alması ve bundan dolayı da üretim mekanizmasının içinde de önemli bir yer almaktadır. Çünkü kadın ne kadar sosyal hayatın içindeyse üretime katkısı da o denli arttığı vurgulanmaktadır(Dingeç,2010,s.12). Türkiye’de kırsal kesimde yaşayan kadının, geleneksel toplum yapısı içerisinde yer alan yaşamındaki uğraş farklılığı sebebiyle şehirde yaşayan Türk kadınından ayrı olarak analiz edilmesi gerekmektedir Kırsal da kadın denildiğinde sadece çiftçi ya da toprakla uğraşan kadınları kastetmek doğru bir tanımla olmamaktadır. Bu tanımlamaya tarım dışında çalışan kadınları da dahil etmek gerekmektedir. Genel olarak kırsal da yaşayan kadınların hemen hemen hepsinin Yeniden üretime katkı sağladığı söylenmektedir. Bunun dışında el işi, oya ile uğraşan kadınlar kırsal alan önemli bir yere sahiptir(Çakır,2016,s.76).

Kırsal alanda yaşayan kadının üretime katkısı önemli ölçüde yüksektir. Hayvancılık ve tarıma dayalı üretim biçimde ekonomik anlamda katkılarından ötürü çok sayıda çocuk doğurmaktadırlar. Çocuk bakımında sorumluluğu kendi üzerinde olan kadınlar için oldukça yorucu bir hayat koşullarının olduğu söylenebilir(Kandiyoti,1997,s.24). Ülkemizde kırsal kesimde kadının çalışma saatlerinin belirsizliği ve çokluğu kadını oldukça fazla yıpratmaktadır. Kırsal alanda kadın ev işlerini ve üretimi bir arada yürütmektedir. Kırsal da kadın evde, ahırda, tarlada, avluda, atölyede, pazarda çeşitli ve bazen aynı anda işleri yetiştirmek adına günde ortalama 16 saat çalışmakta ve ancak ortalama 8 saat dinlenme fırsatı bulabilmektedir. Aynı bölgede çalışan erkeklerde mevsimler arasına farklılığa göre büyük değişiklikler gösterse de aynı değişim kadınlarda çok az yaşanmaktadır(Arıkan,1988,s.3).

Cinsiyetler arasında yaşanan iş yükünün niceliksel dağılımı nasıl olursa olsun, kamu da ya da sosyal yaşam içerisinde kabul edilen tüm bu uzmanlaşmış etkinlikleri denetleyen erkeklerdir. Burada eril zihniyeti hakim aile tipinin ideal hanesinde, kadın ne emeğinin ürününü ne de geleneksel olarak ata soyuna ait olan, çocukları üzerinde denetim ve söz hakkına sahiptir(Kandiyoti:1997,s26). Kırsal işgücünün önemli bir bölümünü oluşturan kadınların, ekonomik ve sosyal hayatta daha aktif rol alması oldukça önemlidir. Özellikle kadınların yaptığı işin erkek tarafından yapılan işe kıyasla daha fazla olmasına rağmen daha az değerli olması literatürde karşımıza oldukça fazla çıkmakta ve eleştirilmektedir. Kadının üretim kaynaklarına erkeğe oranla daha az erişmesi; kadınların ailedeki gelir üzerinde daha az söz hakkı olmasına ve kamusal alanda hem yönetim kadrosunda hem de denetim rollerini daha az oranda üstlenmesine neden olmaktadır((XI. Kalkınma Planı,2019-2023,s.44).

Kırsal kesim içerisinde kadının varlığı ancak çocuk doğurabildiği (erkek çocuk ağırlıklı) ve hiçbir karşılık bekleme durumu olmadan hanesinde ve aile tarlalarında çalışabildiği ölçüde göreceli olarak saygınlık kazanabilir. Ancak bu faktörler çoğu zaman etkili olamayıp kadını ikinci sınıf vatandaş konumundan kurtaramamaktadır. Yine kadın ne kadar çok emek verirse versin üretim veya aile içerisinde karar verme konusunda etkin olamayıp erkek söz sahibi olur. Ve kadınlar doğdukları andan itibaren yazısız kural olan bağıllık içgüdüleri içerisinde yaşarlar. Önce babalarına sonra eşlerine en sonunda da erkek çocuklarına bağıllıkları keskin bir şekilde sürüp gitmektedir(Arıkan,1988,s.3).

Kırsal da kadının değerinin doğurganlıkla ölçüldüğünden bahsetmiş ve buna ilaveten kadının doğuramaması kusur olarak kabul edildiği ve hatanın kadın da olduğuna inanılmaktadır. Özellikle erkek çocuk doğurmak oldukça önem arz etmektedir. Kırsal da kadının statüsünün oranı anneliği ile bağlantılıdır. Ve erkek çocuk sahibi olmakta yüksek statü anlamına gelmektedir. Çocuk sahibi kadın, iş gücü konusunda başarılı olsa dahi kendisini ikincil konumda düşünmekten alıkoyamaz ve bunu eksiklik olarak düşünür ve düşündürülür(Kandiyoti:1997,s.27).

Bireylerin cinsler arası ayrılığı ailede geçerli olan kurallardan biridir. Erkekler ve kadınlar ayrı gruplar grup içerisinde yer alır. Her grubun uğraşları ve ayrı görevleri vardır. Kadının yaptığı işler buna üretim de dahil olmak üzere hepsi ev kadını rolünün uzantısı olarak ve kadınlık görevinin bir parçası olarak algılanmaktadır. Kadınlar üretime katkı sağlamada ailedeki geleneksel roller nedeni ile eşitlikçi bir statü

kazanmamaktadır. Kadınlar kendi ailelerindeki tarım faaliyetlerinde gösterdikleri emeklerin karşılığını alamamaktadır. Ancak başka kimselerin tarlarında gündelikçi işçi olarak çalıştıkları zaman emeklerinin karşılığını ücret olarak almaktadır. Kazanılan ücret de çoğu zaman aile reisi olarak adlandırılan erkeğe teslim edilmektedir(Çakır,2016,s.77).

Yaşanılan bölge ve mekanların kadınların kimlikleri ve yaşayış tarzları üzerinde etkili konusu üzerinden tekrar yola çıkacak olursak yerleşim yerlerine göre kadın tiplerinde ikili grup oluşturulmaktadır. Bu ikili grubu kent ve kırsal olarak ayırmaktadırlar. Kırsal da yaşayan kadını da yine alt grup olarak köy ve kasaba olarak adlandırmaktadırlar. Kent kadının alt grubunu oluşturan kadın tipleri ise gece kondu ve metropol kadınları oluşturmaktadır. Küçük ölçekli ele aldığımız da karşımıza beşli kadın tipleri oluşmakta, fakat araştırmanın kapsamını oluşturmadığı için kent, gecekondu ve metropol kadını ele alınmamakta sadece köy ve kasaba kadının özelliklerine değinilmiştir.

3.5.1.Köy kadını

Kadınların konumu ve tipleri arasında en eski köklü geçmişe sahiptir. Geleneksel yaşamın en yalın şekilde yaşanılan daha çok görece küçük mekanlarda ve günümüze gelene kadar sadece tanıdık kişilerle ilişki içerisinde olan bir kadındır. Daha çok gelenek ve göreneklerin yaptırımlarının hakim olduğu ve çevresel normlara göre şekillenen kadındır. Eğitim seviyeleri düşük ve yaptıkları işlerin uzmanlık gerektirmeyecek boyutlarıyla ilgilenirler. İşler cinsiyete göre ayrılmış olsa kadınların iş yükü erkelere oranla daha fazladır. Aile içerisinde var olan hiyerarşik kısımda bağımlı olan gruptur. Daha genç olanların daha yaşlı olanlara ve kadınların erkeklere genel bağımlılığı aile içi hiyerarşinin cinsiyete ve yaş tarafından belirlenmesi sonucundan kaynaklıdır(Arıkan,1988,s.4).

Köy kadınlarını geleneksel hanede konumu belirleyen en önemli etken evlilik yolu ile erkek reisli hane mensupları içerisinde yer alır. Bekarken “el” tabiri ile bütünleştirilir. Çünkü çocukluğundan beri evlenip ele gideceği bilinir. O yüzden kadın için evlilik önemli bir statü atlayışıdır. Ama evlilik tek başına yetmez bir kadın ancak (erkek olması öncelik) çocuk doğurursa kabul görmektedir. Köy kadını için annelik statüsü önemli bir unsurdur(Kandiyoti,1997,s.29).

Köy toplulukları geleneksel rollerinin oldukça fazla etki ettiği topluluklardır. Bu topluluklar içerisinde kadın ne kadar iş gücünde ve aile hayatında işe yarar eylemler sergilerse sergilesin kadının konumu erkeğin hep bir adım gerisi olarak tanımlanmıştır.

3.5.2.Kasaba kadını

Toplumların hem göçebe hem de kırsal kesiminin cinsiyet rolleri ve toplum yapısı incelenirken, küçük kırsal olmayan yerleşim yerleri yani kasabalar hep göz ardı edilmiştir ya da araştırmalar yetersiz kalmıştır. Oysaki Türkiye de kasabaların oldukça önemli işlevleri bulunmaktadır. Tarihsel olarak da bakıldığında kasabaların başlıca özellikleri kırsalın iç kesimi ile Osmanlı şehirleri arasında köprü görevini üstelendi, gelişmiş pazar yerleri ya da halıcılık, kalaycılık gibi önemli zanaat merkezlerini bünyesinde bulundurdu(Kandiyoti,1997,s.32).

Kasaba kadını olarak adlandırılan kırsal kesimin ikinci tip kadınları, nüfus bakımından bakıldığında köye kıyasla daha büyük yerleşim yerlerinde yaşayan kadınlardır. Nüfusun büyüklüğünü imkân veya olanak bakımıyla eş değer tutarsak kasaba kadının görece daha avantajlı olduğu söylenebilir. Birçok kurs ve eğitim olanaklarından köydeki kadına oranla daha kolay ulaşabilir. Kent ile iletişimi daha kolaydır. Sosyal hayat köye oranla daha çok olsa da burada da toplumsal kontrol köyde olduğu gibi sıkıdır. Akraba ilişkileri köy kadar sıkı olmasa da varlığını korumaktadır

Kıray'ın Karadeniz Ereğli' de yaptığı çalışmanın çözümlenmesini ele alarak kasaba kadının köyden farklı olarak iş tanımı ve gücü kesin bir biçimde düzenleme yoktu. Ekonomik yönden alt seviye de olan kadınların çalıştığı işler genel de kısmen bahçe, daha çok evlere gündelikçi olarak çalışmaktadırlar. Bu işler köyde yapılan işlere oranla para karşılığında yapılması ve eve gelir noktasında olmasına rağmen erkekler olarak bunlar iş olarak tanımlanmamaktadır. Kadının yaptığı işler meslek olarak değil kadın işi olarak nitelendirilmektedir.(Kıray,2006,s.91-93).

Kırsal kesimde kadınlar emeklerinin karşılığını alamamakla birlikte harcadıkları emekler görülememektedir. İş gücüne katılımı ne kadar aktif olursa olsun kırsal da kadının üretimi toplumsal cinsiyet rolleri eksenin şekilleniyor ve tanımlanıyor. Geleneksel roller içerisinde kadının yeri “ev” etrafında şekillenmektedir.

3.6. Kırsal Kesimde Kadının Sosyo-kültürel Konumu

Sosyokültürel etkenler, kadına atfedilen ekonomik ve siyasal kimliklerin ötesinde Türk toplum yapısında kadının statüsünü ortaya çıkaran en büyük oluşuma sahip olduğu söyleyebiliriz. Toplumun kültür çerçevesi içerisinde kadına atfettiği anlamdır. Bu değerin verme şekli ise geleneklerin, dinsel motivasyonların belirlediği davranış kalıpları olarak ortaya çıkmaktadır(Kırkpınar,1999,s.269).

Kırsal toplum yapısının genel olarak tarım sektörüne dayalı ekonomi sistemin, daha çok üretimi yeterlilik yani ticaret amacı güdülmeden yapılan, teknolojinin daha ilkel düzeyde olduğu, eğitim seviyesinin düşüklüğü, hayat standartlarını yetersizliği ve sosyal hayat hareketsizliğinin hâkim olduğu toplumlardır. Yüz yüze ilişkilerin hâkim olduğu geleneksel toplum yapısının işlevleri kurumlar yerine bu toplumsal hayat şekli daha baskındır. Bu toplumsal yapının bir diğer belirleyici olduğu yapı ise kaderci zihniyetin hâkim olduğu bir kültürel sistem ile dindarlık ve ailelerin egemen olduğu daha manevi sistem ile örülü olduğudur(Eken,2006,s.251).

Geleneksel toplum yapıların da yetişen kadınlar, geleneksel olgulara dayanarak toplumsal hayat içerisinde çok fazla kısıtlamaya maruz bırakılmaktadır. Ayrıca ataerkil toplum yapıları ve onların yaptırımları, dini söylemleri ve cehalet temelli sosyal etkileşimlerle daha fazla söz sahibi olarak kadınların özgürlüklerini engellenmektedir. Kaderci anlayışa sahip olan kadınların, hayatları için ellerinden bir şey gelmedikleri ve gelemeyeceği görüşü de hakimdir. Karar alma mekanizmaları içinde erkeklerin yer almaları, kadınlara erkek değilsen neyi değiştirebilirsin ki düşüncesini oluşturmaktadır. Kendi hayatları hakkında söz sahibi olamamalarının yaradılıştan olduğu düşüncesinin etkin olduğu söylenebilir(Sönmez,2011,s.2).

Kırsaldaki kadının statüsü için en önemli faktör anneliktir. Geleneksel toplum yapısında kadının doğurganlığına hep vurgu yapılmıştır. Ücretsiz işçi oluşması açısından kadının çok çocuk doğurması gerekmektedir. Özellikle de soy devamlılığı için erkek çocuk doğurmak hem aile şerefi hem de kadının yükseleceği konumu açısından son derece önemlidir. Kadın erkek çocuğa sahip olması hem bugün ki hem de yaşlılığındaki statüsünün garantisidir. Bu sebepten ötürü köyde anne oğul ilişkisi, güçlü bir sevgi bağı ve bağlılık içermektedir. Anne, gelecekteki garantisi olarak gördüğü oğlunu her daim korur ve kollar(Kandiyoti,1997,s.29).

Şehre göre geleneksel aile yapısının etkin görüldüğü kırsal da otorite ve hiyerarşi sistemi oldukça fazladır. Bu hiyerarşi sistemi içerisinde kadın itaat eden konumdadır. Yalnızca yaşı ilerlemiş ve kocası ölmüş kadın otorite konumuna yükselmektedir. Fakat çoğunlukla erkek evlatlarına devretmekte ya da ortak kullanılmakta. İleri yaşlardaki kadının otoritesinin düşmediği tek kişiler yine kendi hemcinsleri olan gelinleridir Kadınlar içinde oluşan bu hiyerarşik sistem geleneksel toplum yapısını da ayakta tutan bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Saygı ve görenek adı altına kurulan bu hiyerarşinin içerisinde erkeklerin olduğu ortamlarda kurulamayan statünün kadınlar etrafında kurulmaya çalışılması yatmaktadır. Özellikle ileri yaştaki kadınların kendilerinden genç olan kadınlara daha çok uyguladıkları görülmektedir. Genç kadınlar ise mutlak otoritenin kendisine geleceği zamanı bekleyerek mevcut durumunu kabullenir. Bu da kültürel bir aktarım olarak günümüze kadar gelmektedir (Kaya,2017,s.10).

3.6.1. Eğitim hayatında kadının yeri

Eğitim bir toplumun ilerlemesindeki en büyük etkenlerden olup, kadının eğitim alması ise hem kadının hem toplumun ilerlemesi için en büyük faktördür. Türkiye özellikle de kırsal alanda kadının eğitimden faydalanma oranı erkeklere oranla geri seviyede kalmıştır. Kırsal kesimdeki kadın ailelerin küçük işletmelerinde eğitime ihtiyaç duyulmayacak şekilde istihdam edilmektedir. Bu da kadının kırsal eğitimin alması hususunda önemli bir settir. Kadının eğitim görme ya da eğitimden faydalanma seviyesinin azami olması, okuryazarlık oranının erkeklere kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir(Çakır,2016,s.110).

Eğitim alanında cinsiyet ayrımı hem kırsal da hem de kentsel alanlarda her yaş grubunun etkilendiği bir husustur. Fakat kırsal alanda cinsiyet farkına dayalı eğitim ayrımcılığı daha fazla olduğunu söylemek mümkün. Eğitim konusu kırsal alandaki kadınlar için belirli seviyenin üzerinde daha çok hissedilir olmaktadır. İlkokul ya da ortaokul seviyesinde bu ayrım kendisi çok fazla hissettirmezken lise ve yüksek öğretim seviyelerinde adeta uçurum oluşturmaktadır. Günümüzde bu oran daha da düşse de etkisini halen göstermektedir. Kırsal da eğitim olanaklarından önce erkeğin yararlanması durum kendini göstermektedir(Kırkpınar,1999,s.278).

Kırsal kesimlerin tanımlaması yapılırken boyutları ve kapladıkları yerlerin farklılaştığının vurgusu yapılmıştır. Kırsal alanlarda eğitim olanaklarından

sosyokültürel alanda kendisini geliştirmiş kırsal kesim ile daha geri de olan bölgelerde kadınların eğitime ulaşmasında da yine farklılaşmalar yaşandığı görülmektedir. Kız erkek okuma olanaklarının oranlarında değişimler yaşanmaktadır(Arıkan,1988,s.7). Yıllar içinde kadının okuryazarlık oranında artış olsa da yine de istenilen düzeye gelememiştir. Kadının bölgeler arası eğitim seviyesi farklılığı, kuşaklararası farklılığa, kent ile kırsal nüfusa, batı bölgeleri ve doğu bölgelerin farklılıklarından bakıldığında tüm bu unsurların kadınların etkilemesi erkekleri etkilemesinden daha fazla olmaktadır.

Kırsal kesimde kadının eğitimden uzaklaşmasının en temel nedenini ailelerin kız çocuklarının eğitimindeki bakış açılarıdır. Yani aileler kırsal bölgelerde kız çocuklarını neden okula gönderiyor? Bu sorunun üzerinden yola çıkılarak varılacak sonuçlar kadın ve eğitim arasındaki bağlantıyı anlamımıza kolaylık sağlayacaktır. Baba kız çocuğunu, imkanların kolaylığından ve eğitimdeki kullanılan kitapların bedava oluşundan göndermesi ile kızının gelişmesine fayda sağladığı ve geleceği için önemli bir kurum olduğu düşüncesi arasındaki fark kızların eğitimde yükselmelerini sağlayacak en büyük eşik olduğu görülmektedir(Çakır,2016,s.114). Bir diğer nedenler olarak da kız çocuklarından ücretsiz işçi olarak kullanılmak istenmesi, erken yaşta evlilik, okula geç başlaması gibi etkenlerinin de oldukça etkisi vardır.

Kadınların eğitim olanaklarının iyileştirmesi sosyoekonomik konumları ve aile içi rolleri o oranda yükselmektedir. Bu bağlamda kadına yapılan eğitim katırımı kırsal alanların gelişmesindeki sağlanacak yatırımların en verimli ve önemli olanlarından. Kırsal da erkeklere oranla daha fazla iş gücü ve sorumlulukları olan kadınların istidamdaki yerlerinin değiştirmesi ve kadınların üretim her aşamasında özellikle de gelir getiren aşamasında olmalıdır. Kırsal alanda ya da diğer alanlarda kızların meslek seçimlerine toplumsal cinsiyet rollere göre değil, alanında başarılı olacağına inanıldığı mesleklere yöneltilmesi gerekir. Özellikle de kırsal alanda yaşayan kadınların tarımsal faaliyetlerde uzmanlaşması sağlanması için ona bu alanda gerekli olan bilgilerin verilmesi son derece önemlidir.

3.6.2. Kırsaldaki Kadının Evlilik Algısı

Evliliği öncelikle sosyolojik olarak açıklamak gerekirse ayrı kültürlerin harmanlanması şeklinde bir yorum yapılabilir. Evlilikte asıl olması beklenen bu harmanlananın hem diğer kültürlerden farklı hem de onların izlerini taşıyacak şekilde

yapılabilmesidir. Genelde aileler çocukların kendi tekrarlarının oluşturmaları beklenir ve bu yönde çaba harcanır(Çizmecioğlu,2020,s.3). Toplumdaki aile yapısının ve ailenin sınırlarının çizilmesinde evlilik kavramı çok önemli bir yer tutmaktadır. Evlilik kavramı sadece ataerkil toplumlarında değil anaerkil toplumlarda dahil görülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İlkel toplumlarda bile kimin kim ile evleneceği kesin kurallarla belirlenmiştir. Genel olarak evlilik, iki karşı cinsin bir araya gelerek, hayatı paylaşmak ve çocuk sahibi olmak için yaptıkları sözleşme olarak tanımlayabiliriz. Ayrıca birey, evlilik ile yeni bu statüye erişmiş olur bu edindikleri statü ile toplumsal normlara uygun davranışlar sergilemeleri beklenmektedir(Kaya,2017,s.25).

Geleneksel toplumlarda geniş aile oldukça önemli bir konumda ve bireyler ikinci planda kalmaktadır. Sosyal kontrolün ve kaderci görüşün etkin olduğu bu aile tipinde, bireyler sahip olduğu birliğin çerçevesi içinde ve o çevrenin isteklerine uygun yaşaması gerekmektedir. Özellikle kırsal alanlarda görülen bu aile tipinden en çok rol ve sorumlulukların bindiği cinsiyet ise kadına aittir(Eyce,2000,s.229).

Kırsalda kadın geleneklerin yoğun yaşandığı toplumsal kesime dahildir. Cumhuriyetin ilanı ile kadına verilen haklar sayesinde birden fazla evlilik her ne kadar kaldırsa da ve kadına boşanma hakkı verilmişse de, köylerde imam nikahı olayı ve birden fazla kadın ile yani kuma olayı hala devam etmektedir. Her ne kadar yasalarda kadınlar için evlenme yaşı 18 olarak belirlese de yine kırsal alanlarda 18 yaşın altında evlenmeler ve evlendirmeler vardır. Kırsal toplum yapısında kadının küçük yaş da evlenmesi doğurganlık açısından son derece önemlidir. Kadın bir an önce evlenip çok çocuk doğurarak üretime ücretsiz işçi sağlanmış olsun. Köylerdeki sosyal ilişkiler daha çok kültürel boyutta olduğu için, kadını evlilik içerisinde erkeğe bağımlı hale getirmektedir. Geleneksele bağlı evlilik kültürünün bozulmaması için yetişkin kuşak genç kuşağa kendi evliliklerindeki tecrübeleri anlatarak kültür aktarımını gerçekleştirir doğru olanın, ve nasıl olması gerektiğinin altı çizilir(Çakır,2016,s.115). Ayrıca “beşik nikahı” ve çok yakın akraba ile evlenme durumu, miras ve gelirlerin aile içerisinde kalıp dağılmaması için oldukça yaygındır. Özellikle de bireylere seçme şansı verilmeyen bu tür evlenme şekillerinde bireye kadercilik anlayışıyla yaklaşılarak razı olması gerektiği vurgusu yapılarak, tabi olması sağlanır.(Arıkan,1988,s.12).

Evlilik kurumuna kentli kadına göre daha erken başlayan kırsaldaki kadınların yeni evlendiklerinde aile içerisinde kendine ait sorumlulukları yerine getirme konusunda

sorun yaşabilmektedirler(Tellioğlu,Özdemir,2018,s.129). Bir süre sonra bu işlevleri yerine getirdikçe ve zamanla benimsedikçe evlilik ile uyum artmaktadır. Kırsal da yaşanan kadının evlilik de çıkan problemlere bakış açısı kentli kadınıkinden farklılık göstermektedir. Kırsal da var olan evlendiği yere ait düşünce hakimiyeti oldukça yaygındır. Evlenecek kızlara “gelinlikle girdiğin kapıdan kefenle çıkarsın” sözleri kırsal toplumlarda boşanma veya ayrılık kavramının mümkün olmadığı vurgusu yapılmaktadır.

Kırsal alanda boşanma oranlarının düşüklüğü iki şekilde açıklanabilmektedir. Öncelikle boşanma olgusunun sosyoekonomik seviyesi ile ilişkili olduğunu varsayarsak, kırsal alanda var olan sosyoekonomik düşüklüğü ve genelde imam nikahlı eşlerin çoğunluğundan boşanma oranlarının düşüklüğün bu sebeplerle kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Diğer unsur olarak imam nikahı ve kuma olayın oldukça yaygın olduğu kırsal kesimde kadının resmi nikahlı olması bir güvencedir. Bu güvenceyi kaybetmek istemeyen kadın, geçimsizlik, şiddet gibi durumlara da katlanmak zorunda kalıyor. Eğitim seviyesi düşük olan kırsal kadını kendi ayakları üzerinde durmayacağını ve aile evine dönemeyeceğini, dönse bile rahat olamayacağını da düşüncesi onu evliliğe devam ettirmesine neden olmaktadır. Normalde kent kadını için boşanma konusu olan şiddet kırsaldaki kadının sosyoekonomik durumunun yetersizliğinden kaynaklanan sebeplerden ötürü boşanma sebebi olarak görülmemektedir(Arıkan,1988,s.12-13).

3.6.3.İş bölümü ve Karar Almada Kadının Yeri

Kırsal alanda cinsiyet temelli oluşan bir iş bölümü hakimdir. Cinsiyetlere göre ayrılan iş bölümünde yatan neden ise her zaman toplumsal cinsiyet algısı olmuştur. Geleneksel toplumlarda iş bölümü tanımlanması yapılırken kadınlara genel olarak ev içi roller uygun görülür. Böylelikle onların ev dışında herhangi bir statülerinin olamayacağı vurgusu yapılarak, sosyal statü bakımından sözgelimi erkeklerden daha düşük olduğu algısı oluşturulmaktadır. (Apalı,2011,s.55). Tabi bu kırsal alanda kadın ev dışında da aktif rol oynadığı için iş bölümü genel olarak daha geniş çerçeve içinde oluşturuyor. Şöyle ki kadın evde yemek yaparken, hayvanları otlamaya da çıkabiliyor ve hayvan otlamasını kendi iş tanımlaması içine alıyor. Fakat erkek için bu tam olarak da böyle olmamaktadır. Toplumsal cinsiyetlenmiş iş bölümü dediğimiz kısımda erkekler de hayvan otlatırken ev de yemek yapma işini kendi iş tanımlamalarına almamalarıdır. Kadınların iş tanımlaması erkeklere oranla daha olduğunu da söylemek

gerekmektedir. Kırsal da kadının üretimdeki katılımının yoğunluğu düşünüldüğünde genellikle dikim, çapa, sebze hasadı, hayvan bakımı ve sağımı gibi işler de yine ev içi rol statüne girmekte ve ücretsiz işçi konumunda yer almaktadır(Kaya,2017,s.10). Erkeklerin ise evin dışında kalan işleri gerçekleştirdiği ve sosyal hayatta yer alan işlerdir.

Genellikle erkeklerin yaptığı işlerin toplumsal karşılığı gelir getiren işler tanımlanmaktadır. Kadınların yaptıkları işler ise ev eksenli emeğe dayanan mevsimlik, yarı zamanlı ve ücretsiz işler olarak sınıflandırmaktadır. Dolayısıyla kadının yaptığı işlerin maddi bir karşılığı olmamasının ve ürettikleri ürünlerin çabuk tüketilip bitmesi kaynaklı olarak ekonomik bir değer atfedilmemektedir. Bu çerçeveden bakıldığında erkek ve kadın işi olarak ayrılan işlerden kadının işinin değersiz olarak nitelendirilmesi toplumda kabul gören yargılar arasındadır. Toplumsal yargılar içerisinde kadınların yaptıkları işlerin erkekler tarafından yapılması küçük düşme, aşağılanma olarak algılandıkları için erkekler bu alanda yer almak istemektedirler. Kadın içinde erkek işi olarak algılanan işlere girişmesine “elin hamuru ile erkek işine karışma” söylemleri ile ket vurularak. Her iki cinsiyetinde kendi alanlarının dışına çıkarılmasına müsaade verilmemektedir(Candan,Günel,2013,s.95).

Geleneksel yapının hâkim olduğu kırsal kesimlerde kadın-erkek eşitliğinden söz etmek çok da mümkün olmamaktadır. Kadının rolü eğitim seviyesi, çalışma durumu erkeğe karşı en belirleyici değişkenler olmaktadır. Kadınların bu özelliklerden yoksun olması durumunda dezavantajlı konuma düşmektedir. Kadınların kendilerine verilen haklardan yararlanabilmesi için belirli bir eğitim seviyesini geçmiş olmaları ve çalışma yaşamına içine girmeleri gerekmektedir. Aile ya da başka bir alan da kara verme mekanizmasına içine dahil olabilmeleri için öncelikle kendi hayatlarını kontrolünü kendileri almaları gerekir(Arıkan,1988,s.14). Çalışma hayatı olarak adlandırılan kırsaldaki kadının konumu da ücretsiz işçi olarak nitelendirilmekte olduğu konusu daha önce çok defa nitelendirildi, bu arada baz alınması gereken bir diğer nokta da aile mülkü dışında gidilen tarım işçiliğinin ücretini ise yine aile bireyleri paylaşmakta daha doğrusunu kocasına vermekte olduğu da kadının kendisini aile içerisinde bir birey olarak tanımlamayasından kaynaklı olduğunu söylenebilmektedir.

Aile sisteminde karar verme bir uzmanlaşma biçimidir. Geleneksel aile içerisinde genel olarak evin reisi olarak baba ya da koca karar verme mekanizmasında başat güç olmaktadır. Karar süreçlerinde kadının katılımı ailedeki ataerkil yapının

kadının statüsü ile doğrudan ilişkilidir. Aile de karar alma süreçlerinde erkeklerin hakimiyeti ve ailenin reisi olduğu günümüzün ataerkil ailelerinin en önemli özellikleridir. Kadının ikinci plana itildiği bu aile yapılarında karar mekanizması erkeğin üzerinde toplanmaktadır(Bozok,2018,s.107).

Ailede karar verememe söz sahibi olamama durumu her kesim kadın için önemli bir sorun teşkil etse de fakat kırsaldaki kadının için bu daha belirgin bir gerçektir. Türkiye 'de kırsal alanda üretim sürecinin içinde yer alan kadın, karar verme sürecinde yer alması aile içi işlerde sınırlı kalmaktadır. Kırsaldaki kadının topluluk seviyesinde çok etkili olamamasının nedeni geleneksel yapı içindeki toplumsal cinsiyete dayalı tabakalaşmadan kaynaklanmaktadır. Ayrıca kırsaldaki kadının eğitim seviyesinin düşüklüğü ise bu durumu tetikler vaziyettedir(Çakır,2016,s.117)

Kırsal toplumsal yapı içerisinde saygı kavramı oldukça önemli bir unsurdur. Aile içerisinde evlâdının ana-babaya olan saygısı, eşlerin özellikle kadınların kocalarına olan saygısı, evli kadınların eşinin ana ve babasına olan saygısı olarak sıralayabiliriz. Saygı kavramında önemli olarak karşımıza çıkan unsur ise saygı çerçevesinin hiyerarşik bir olguya dayalı olmasıdır. Bu saygının ise daha çok kadınların göstermesi yine toplumsal yapının bir inşası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal alanda kadının kendine olan saygısından daha da önemli olarak erkeğin kişiliğine saygı göstermesine dayalı bir iletişim gözlenmektedir. Bu iletişim boyutu kadınların kendi hayatlarını etkileyen kararlara katılımlarına gelinceye kadar fikir bile beyan etmeyi sınırlayan bir faktör olabilmektedir. Çoğu zaman kadın bu tavizin boyutunu ve sonunu sorulmaktan kaçınmaktadır. Sorgulama ve karışmama durumunun doğal bir durum olarak algılamaması da yine görülen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. (Hablemitoğlu,1996,s.10)

3.7. Kırsal Dönüşümün Kadın Üzerindeki Yansıması

Kültürel değişimin yansıması olarak adlandırabileceğimiz toplumsal değişme olayı, temelde iki faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürün içinde yer alan maddi ve manevi unsurlar birbirlerinde farklı düzeyde cereyan ederler. Değişimin maddi kültürel boyutu hızlı bir etkileşim gösterirken. Manevi düşünsel anlamdaki değişme aynı hızla yaşamamaktadır. Zihinsel anlamdaki değişimin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için kuşaklar arası aktarım ile mümkündür. Dolayısıyla nesilden

nesile oluşabilecek bir zihni ortam sağlanması için uzun bir zamana ihtiyaç duyulmaktadır(Demirhan,2019,s.105).

Değişim olgusu Türkiye çerçevesi içinde ele alındığında, değişimin ana eksenini olarak köy ve köylülük içinde gerçekleşen dönüşüm ele alınabilir. Köylerdeki ticaretin, kendi kendine yetecek şekildeki üretim kapasitesinden ulusal pazar piyasasına girecek kadar büyütülmesi noktası 1950’li yıllardan günümüze kadar hızla gerçekleşmektedir. Ekonomik olarak yaşanan bu değişim beraberinde birçok yapının değişmesine olanak sağladı. Tarım içindeki makinalaşma ve üretimdeki işletme mekanizmaların yetersizliği, emek açığını ortaya çıkararak işsizliğe yol açmıştır. Buna bağlı olarak o dönemde kırsal alanlardan kente hızlı bir göç dalgası oluşmaya başlamıştır. Özellikle evin oğlan çocukları kente göçmesi ile hane içindeki işleyişin ve aile tiplerinin değişmesine doğrudan etkili olmuştur(Kandiyoti:2013,s.30).

Kırsaldaki maddi boyut olarak adlandıracağımız dönüşümün kırılma noktası, yeni teknolojilerin kırsala alana geçişi dolayısıyla tarımında makinalaşmanın iç göçe sebebiyet vermesi olarak görüldü. Kırsal üretimde gerçekleşen, ulusal pazar ekonomisine dahil olan üreticiler ve fabrika işçiliğine yönelme durumu sonucunda ortaya çıkan eleman ihtiyacı, bazı köylülerin gündelikçi olarak çalışmasına sebebiyet vermiştir. Köylülerin ekonomik yapılarındaki bu dönüşüm aile içerisindeki değişimin de bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada görüldüğü üzere maddi kültürel değişimin manevi kültürel değişimini etkisi altına almaktadır. Aile içerisinde değişim gösteren bu ekonomik şartlar kadınlar üzerinde yeni bir statü tanımlaması kazandırdı. Kadınların emeklerin karşılığını para olarak almaya başlaması kadınlarında ev içinde söz sahibi olmaya başlamasına olanak sağladı. Bu durumun bir neticesi olarak da kadınlar arasında üretim kalıpları değişime uğramış, tüketim farklılaşmasından kaynaklı olarak yeni yatırım biçimleri görülmekte idi. Mutlak otoritenin değişime uğraması erkekler cephesinde de özgürlük alanı doğurmuştu. Evlilik ve eş seçimlerinde daha çok kendi kararlarını kendileri verir hale gelmişlerdi. Aile üzerinde gerçekleşen bu değişimler toplumsal olarak yeni bir yapılaşmayı da beraberinde getirdiği görülmektedir(Çakır,2016,s.98).

Kırsal alanların dönüşümde aile içerisindeki yaşanan iktidar paylaşılması neticesinde ataerkil yapının sarsılması ile genç kuşağın bireyselleşmesi noktasına olanak sağladığı gibi kadınların ev içi rollerinde hissedilen farklılıklara neden olmaktadır. Bu durumun sebep olduğu etkilerden biri olarak kırsal da üretimini ve

yapılmasını kendi sağladıkları hizmetleri dışarıdan alınması durumu, kadınların bu arada harcadıkları emeklerin hafiflemesine sebebiyet verdiği görüldü. Buradan bakıldığında kadınlar için dezavantajlı bir durumun olmadığı kanısına varılabilir(Kandiyoti,2013,s.11). Ancak bu yeni hal kadınlar için dezavantajlı bir durumunun ortadan kaldırılması noktasında yeterli değildir. Kadının ev içi rollerinin hafiflemesi durumunda zamandan tasarruf olsa da kadın ve erkek eşitliğinden bahsetmek mümkün değildir. Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından bakıldığında kırsalda belirlenen kalıp yargıların şehir içerisinde etkisinin görüldüğü söyleyebilir.

Geleneksel rollerin baskın olduğu kırsalda, keskin olarak çizilen kadının ev içi rolleri ve çocuk bakımı gibi rollerin yine sadece kadınlara ait olduğu düşüncesi halen dönüşülmüş aile yapısı içerisinde de etkili olmaktadır. Bir de her ne kadar toplum tarafından belirlenen bu rollerin kadınlarında benimsemiş olduğu noktasının kaçırılmaması gerekmektedir. Her ne kadar toplumsal değişim ile cinsiyet kalıp yargılarında bir değişim söz konusu olsa da bu rollerin kimliğin bir parçası olduğu düşüncesi halen devam etmektedir. Düşüncenin değişimi veya yok olma durumu zaman içerisinde belli olacak olsa da bu durumun kültürel boyutu ele alındığında çok da kolay olamayacağı görülmektedir(Apalı,2011,s.156-160).

Kırsal alanda yaşayan kadının yaşamını etkileyen bir başka unsura da değinmek gerekirse oda erkeklerin yanı sıra genç nüfusun da büyük şehirlere geçici ya da sürekli olarak göç etmeleridir. Bu durumun neticesinde kırsal da kalan ya da kalmak zorunda kalan kadınlar için iş gücü daha da artırmaktadır. Tarımsal iş gücünün femine olması olarak adlandırabileceğimiz bu durum karşında kadınların iş yükünün normaldekinden iki kat fazlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte kadınlar, kırsal da kalan yaşlı nüfusun bakımı üstlenmek zorunda da kalmıştır. Bu durumu sosyal ekonomik sonucu bakımından ele alındığında, nüfusun yaşlanması o yörenin yaşam kalitesini düşmesine olanak sağladığı gibi bu yaşlı tanıdıklarının bakımı da çoğunlukla kadınların üzerine kalmaktadır. Çocuk bakımı nedeni ile iş piyasasından belli bir süre ayrı kalan kadınların bir de yaşlı bakımını üstlenmesi neticesinde istihdam piyasasından yeniden kopmaktadır(Esen,2013,s.118).

Tüm bunların neticesinde erkek dünyasında yaşanan otorite ilişkilerine bağlı olarak değişim hızı kadınlarla kıyaslandığında bu değişim oldukça küçüktür. Geleneksel yaşamın hâkim sürdüğü kırsal alanlarda kadın, gelin gittiği hanenin tüm erkeklerinden ve kendilerinden büyük kadınlardan daha alt konumdadır. Kadının

konumu hala yaş ve çocuk doğurma gibi geleneksel ölçütlerle tanımlanır. Bunların yanı sıra önemli değişim olarak gösterebileceğimiz unsurlar; erkek çocukların baba evinden daha erken ayrılarak ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları ve kadınların da daha erken bir yaşta kendi evlerinin idaresini ele almaktadırlar. Kırsal alanda gerçekleşen makineleşme ve teknoloji sayesinde kadınların boş zamanı oluşmaya başladı ve ihtiyaç duyulan emeği azalttı şayet varsa tavuk yemleme, inek sağmak gibi işler sayılmazsa kadınları tarımsal üretimin dışına ittiği söylenebilir(Kondiyati,2013,s.32). Bu değişimlerin yanı sıra merkezle iletişim artması bütün kadınları kapsama da belli bir yoğunluğunu şehirle ile yakınlılaştırdı. Bu da kadını kendi bölgesinden uzaklaştırarak sosyalleşme ve bireysellik kazandırmıştır.

3.8. Kırsal Alanda Kadının Çalışma Yaşamındaki Yeri ve Sosyal Güvenlik

Kırsal kesimi oluşturan geleneksel roller ve bu rollere bağlı olarak oluşan yaşayış tarzı, kent hayatı dediğimiz sanayi topluluklarından oldukça farklıdır. Kırsal alanda tarım ve mahsul işlerinden oluşan emek piyasasında en çok kadınların yer alması ve kırsaldaki iş yükünün en çok kadınlar üzerinden döndüğünü açık bir gerçektir(Çakır,2016,s.119). Bu söylemin üzerinden konuya başlanmasındaki nokta ise kadınların bu emeklerinin görülür kılınmamasından kaynaklanmaktadır. Kadınların emeklerinin yoğun olduğu kırsal kesimde görülmemesi ve ücretsiz işçi olarak tanımlanması oldukça önemli bir sorun teşkil edilmektedir. Kadının cinsiyet rollerindeki hane içinde yeniden üretim(hane içinde çocuk ve yetişkinlerin bakımını üstelenme) konusunda konumlandırılması, kadının emeğinin finansal değer biçilmediği gibi emeği toplum cinsiyetlenme yaşayarak görmezden gelinmesine olanak sağlamaktadır.

Kadının tarımsal faaliyetlerdeki katılım şeklini incelendiğinde, karşımıza çeşitli faktörler çıkmaktadır. Bunlardan bazıları tarım arazinin büyüklüğü, emeği kullanma şekillerine ve çeşitlerine göre değişmektedir. Kadınların tarım faaliyetlerindeki aktif olduğu alanlar genelde ürünü toplama ve çapa yaptığı kadar arazi üzerindeki yabancı otları toplama işini de yapmaktadırlar. Kadın üretimin satış, sürüm, gübreleme, sulama olarak ifade edilebilir. Kadınlar tarımsal alanda oldukça aktif olsa da toplumsal cinsiyet rollerinin sonucu olarak bazı alanları kesin çizgiyle ayrılmıştır (Esen,2013,s.115). Kırsal da kadının emek piyasasına katılımı içerisinde birçok unsuru barındırmaktadır. Bu hususu şu şekilde açıklamak gerekirse, iş gücüne

katılım sağlayan kadın için toplumun sosyal, siyasal, kültürel yapıları kadar, çevresel ve fiziki koşul olarak ele alabileceğimiz ailenin sahip olduğu toprak büyüklüğü, hayvan varlığı, pazara açılma hali, ailenin sosyoekonomik düzeyi, demografik özellikler ve tarımsal alanın eve mesafesi gibi birbiri ile girintili yapıya sahiptir. Küçük işletmelerde gösterdikleri emek düzeyi erkeklerden daha fazladır(Çakır,2016,s.120).

Kırsaldaki iş tanımlamasında ortaya çıkan bir diğer husus olarak kendi mülklerinde işledikleri tarla, bahçe gibi alanlarda gösterilen emeğin ‘ev işi’ olarak algılandığı söylemek mümkündür. Dünyanın birçok noktasında bu tanımlama halen geçerliliğini korumaktadır. Bunun sonucunda bu evrede en çok iş gücünü ortaya koyan kadının emeği yok sayılmaktadır. Kadınların emeğinin aile ekonomisine katkı olarak görülmesi emeklerinin değersizleşmesine ve bu işlerin ev işlerinin devamı olarak algılanmasına sebebiyet vermektedir(Candan,Günel,2013,s.115).

Kırsal kesimde yaşayan kadınların iş yaşamında ve emek piyasasındaki konumları bir bakıma toplumun kültürel ve ekonomik yapısı içindeki kadının yaşadıklarını simgeler vaziyette olduğu aşıkardır. Bu durumu toplumun ekonomik yapısında kadın emeğinin değersizleşmesi önündeki yaptırımları gösterir vaziyettir. Dünyanın her yerinde olan eşitsizlik tarımda da kendini göstermektedir. Tarım sektöründe yaşanan kadın emeği sömürüsü diğer sektörlerle göre daha derin olduğu söylenebilir(Esen,2013,s.115).

Arıkan’a göre (1988) tarımsal üretimde kadınların konumu dört grupta toplamak gerekir bunlar;

- Kırsal kesimde genel de küçük işletmelerde yoğun olarak çalışan kadın için büyük işletmelerde kadına ait alan oluşturulmaz ve bünyelerinde kadın çalışmaz. Tarımsal üretime doğrudan katılma dışında kalan tüm yerlerde baş rol erkeklerindir. Bu iş bölümünü şu şekilde de ayırt edebiliriz karar verme ve yönetme erkelerin, yürütme kısmı kadınlara ait alanlar olarak ayrıldığını söylemek mümkündür. İstisnai durumlar dışında kadınlar bu alanlarda bulunmamaktadır.
- Çiftliklerde erkekler pazar piyasası ve mekanize işler ilişkileri yürütürler, kadın ise emeğin yoğun olduğu işleri yürütürler.

- İşletmelerinde aile kısmında ise erkekler tarım dışı kaynak ararken, kadınlar emek yoğun tarımsal üretimi yürütürler. Kadın el emeğine dayalı işlerde daha fazla yoğunlaşmaktadır.
- Kırsal alanda toprak sahibi olmayan kadın ve erkek başka kimselerin arazilerinde ücret karşılığı çalışmaya ihtiyaçları vardır. Bunun için kadın ve erkek kendi köylerinde ya da farklı köylerde mevsimlik işçi olarak çalışmaktadırlar. Bu tür ailelerde kadın sınırlı üretim durumunda kaldığı emek yoğun tarla ve hayvanlarla ilgili işleri yapmakla yükümlüdür.

Yukarıda maddeleşen iş tanımlamaların da kadının iş ortaklığı ya da toprağı kendi yönetme gibi bir iş tanımının da bulunmadığını görmekteyiz. Kırsal da yarışan iş tanımlamasının kadınlar için daha çok emek harcayıp az kazanç ya da hiç kazanç elde edememesi kadını dezavantajlı konuma almaktadır. Kırsaldaki kadının kendi topraklarında emeğinin karşılığını ücret olarak alamadığı gibi ne sigortası ne de emekliliği vardır(Arıkan,1988,s.3).

Emeklilik sorunu kırsaldaki kadın için büyük bir emek yolsuzluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yıllarca gece gündüz emek verdikleri tarım, hayvancılık, bağ bahçe işlerinde ücret tanımlaması yapılmayan kadınların hizmetleri ev içi olarak algılanması kadınların gençlik yıllarında bağımlı yaşama durumunu yaşlılık dönemlerinde yaşatmaktadır. Kadınların çoğu yaşlandıklarında, gençken hiçbir sosyal güvenceye sahip olmadıkları için yaşlılık süreçlerinde emekli maaşından mahrum kalmaktadırlar. Çoğu kadın eşleri üzerinden sağlık güvencesinden yararlanmaktadırlar. Eşleri vefat eden kadınların ancak o zaman maaş aldıkları görülmektedir. İstisnai durumlar dışında kadınların çoğu için bu tablo bu şekilde tecelli etmektedir. Kadınlar yaşlılık süreçlerinde ya kocalarına ya da erkek çocuklarına bağlı olarak maddi gelirleri olmaktadır.

1950’li yıllarda değişen toplumsal yapının etkisiyle gerçekleşen kırdan kente göç olayı, kadının iş gücü piyasasından giderek çekilmesinin arkasındaki temel neden olarak gösterilebilir. Kadının yapması öngörülen işlerin kısıtlanması kadınların istihdam edilmesi noktasına engel teşkil edildi. Kırsalda kalan kadın içinde durumu, makinalaşmanın artışı ile iş gücünün azalmasına sebebiyet verdi(Ecevit,2008,s.115).

Kır kent arasında gerçekleşen göç olgusu artıkça ve makineleşme düzeyi yükseldikçe, sermayesi ve teknolojisi yoğun işler erkeklere düşerken, emek yoğun işler çoğunlukla kadınlara düşmektedir. Tarımda makineleşme artıkça kadın tarımsal üretimden kopmakta ve çalışma potansiyelini ev kadınlığına yöneltmektedir. Ev içi rollerle kadının yine tüm iş yükünü üstlenmektedir.

Tablo 3.2: Tarım alanında çalışan 15 yaş üstü grubun sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlılık durumu (Bin)

	Erkek						Kadın					
	İstihdam		Kayıt Dışı		Kayıtdışı Oran %		İstihdam		Kayıtdışı		Kayıtdışı Oran %	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Tarım	3062	3090	2488	2406	81,3	77,9	2542	2199	2440	2089	96,0	95,0
Ücretli veya yevmiyeli	428	519	340	410	79,4	79,0	308	261	277	228	89,9	87,4
İşveren	46	62	26	39	56,5	62,9	4	7	3	6	75,0	85,7
Kendi hesabına	1943	1867	1521	1371	78,3	73,4	238	184	225	170	94,5	92,4
Ücretsiz Aile İşçisi	644	641	600	586	93,2	91,4	1993	1747	1934	1685	97,0	96,5
Toplam												
	İstihdam		Kayıt dışı		Kayıtdışı oranı %							
	2019	2020	2019	2020	2019	2020						
Tarım	5603	5289	4928	4495	88,0	85,0						
Ücretli veya yevmiyeli	735	781	618	638	84,1	81,7						
İşveren	50	69	30	45	60,0	65,2						
Kendi hesabına	2181	2051	1746	1541	80,1	75,1						
Ücretsiz aile işçisi	2637	2388	2535	2271	96,1	95,1						

Kaynak: [TÜİK - Veri Portalı \(tuik.gov.tr\)](https://tuik.gov.tr)

Yukarıda tablodan referans alınarak güncel bir yorum yapabilmek adına 2019 ile 2020 yılları baz alınmıştır. Genel olarak tarımsal alanda kayıt dışı istihdam oranı halen günümüzde yüksek bir oranla devam etmektedir. Tablodaki tarımda istihdam alanına cinsiyet perspektifinden bakıldığında 2019 ve 2020 yıllarında erkeklerin

kadınlara oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Kayıt dışı istihdam boyutunda ise 2020 yıllarında erkeklerde 77,9 iken kadınlarda bu oran 95,0 ile tespit edilmiştir. Tarım alanında çalışan kadınların neredeyse hepsi denebilecek bir oranda kayıt dışı olarak çalışmakta oldu görülmektedir. Yukarıdaki tabloya göre erkekler tarım da alanında kadınlardan daha fazla yer alsa da emek sömürsünde kadınlar daha fazla yer almaktadır. Tabi bir yandan da tarım alanında erkelerinde kayıt dışı çalışma oranının yüksekliği elbette elzem boyuttadır. Fakat konumuz gereği araştırmamız için kadınların oranları üzerinden analizler yapılacaktır.

Ücretli işçi ve ücretsiz aile işçisi oranları karşılaştırılmalı olarak gidildiğinde ilk olarak ücretli işçi oranında genel olarak bir yoğunluk olmadığı görülmektedir. Tabi bu oranı cinsiyetler arasında karşılaştırıldığında erkeklerin kadınlardan daha fazla olması hatta 2020 yılında tablodaki verilere dayanarak erkeklerin kadınlardan iki kat daha fazla ücretli olarak çalışmakta olduğu görülmektedir. Bu alanda istihdam oranlarındaki en fazla kayıt dışı çalışan tarafın yine kadınlar olduğu görülmektedir. Ücretsiz aile işçiliğine bakıldığında burada çalışan kişi sayısında kadınların daha fazla yer alması aile içinde yapılan işin ev içi rollerden sayılıp kadının üzerinde olması ile doğru orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Ücretsiz aile işçi olarak tanımlanan çalışmada, genelde işveren aile bireylerinden olduğu için karşı taraftan sosyal güvence talep etme durumu olmamaktadır. Bu da tabloda görüldüğü üzere kayıtdışı istihdam oranını yükseltmektedir.

Kadınların sosyal güvencelerini ele alabilmeleri önündeki en büyük engel olan ücretsiz hane işçi algısının kaldırılması gerekmektedir. Kırsal da çalışan kadınları tarımsal üretimde yer almaları ve kredi olanaklarında yararlanabilmeleri için kadına ait özel mülk algısının oluşturulması gerekmektedir. Diğer türlü kadınlar kredi alabilmek için eşlerin üzerine tapulu olan topraklarını kiralamak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca kırsal alanda çalışan kadınların en büyük sorunlarından biri de kayıt dışı istihdam ve ücretsiz işçi algısıdır. Bu alanda değinilmesi gereken bir diğer noktada. Ücretsiz işçi dediğimiz olgunun hane halkının kendi mülklerinde yer alan işlerde, işverenden yani evin reisinden ücret talep etmediği ve herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıt yaptırma zorunluluğu olmadığı için bu noktada kayıt dışı emek arzından bahsetmek oldukça güçleşmektedir.

Sonuç olarak da kırsal alanda kadınların tamamına yakını sosyal güvenceden mahrum kalmaktadır. Öte yandan ücretsiz işçi olarak görülen kadınların bir çoğu eğer

eşlerin varsa onların üzerinden yaralandıkları sosyal güvencenin yeterli olduğu kanısında olduğu kendilerine ait bir sosyal güvenceyi ihtiyaç olarak görmedikleri söylenebilir(Kaya,2017,s.9,Bayramoğlu,Bozdemir,2020,s.779).

Kırsal kesimlerde tarım alanı dışında farklı istihdam alanların varlığı oldukça kısıtlıdır hatta bazı yerlerde hiç yoktur. Özellikle de kırsal kadının tarım dışı iş imkânı çok azdır. Kırsal alanda tarımsal üretimde istihdam edilen kadınlar çoğunun ücretsiz aile işçisi olarak çalışırken, erkeklerin de kendi hesabına çalışıyor olması, bu sektörde çalışanların büyük bir çoğunluğunun sosyal güvenlikli mahrum kalmasına sebebiyet vermektedir(Şahinli,Şahbaz,2013,s.87).

Sosyal güvenliğin amacı bir dizi kamu güvencesi ile hastalık, doğum, iş kazası, işsizlik, yaşlılık ve ölüm gibi nedenlerle ortaya çıkabilecek ekonomik ve sosyal sıkıntılara karşı toplumu korumaktır. Bireyin bu güçlüklerle karşılaşması neticesinde gelirin azalmasına ve giderin de artmasına neden olmaktadır. Bireyin dezavantajlı konumuna girmesini önlemede sosyal güvence oldukça önemli bir olgudur(Güvercin,2004:89). Türkiye’de sosyal güvence alanında en büyük engelleyici faktör kayıt dışı istihdamdır. Ülkemizde oldukça yaygın olan istihdam oranları;

Tablo 3.3. Yıllar itibariyle kayıt dışı istihdam oranları (%)

Yıllar	Tarım	Tarım dışı	Sanayi	Hizmet	İnşaat	Genel
2003	91,15	31,55	36,43	29	-	51,75
2004	89,9	33,83	37,28	31,96	-	50,14
2005	88,22	34,32	38,11	32,27	-	48,17
2006	87,77	34,06	38,12	31,88	-	46,97
2007	88,14	32,34	35,51	30,63	-	45,44
2008	87,84	29,76	31,61	28,77	-	43,5
2009	85,84	30,08	33,43	28,4	-	43,84
2010	85,47	29,06	32,68	27,11	-	43,25
2011	83,85	27,76	31,5	25,71	-	42,05
2012	83,61	24,51	27,89	22,73	-	39,02
2013	83,28	22,4	25,23	20,9	-	36,75
2014	82,27	22,32	20,26	21,09	36,61	34,97
2015	81,16	21,23	19,13	20,05	35,58	33,57
2016	82,09	21,72	20,2	20,35	35,76	33,49
2017	83,33	22,1	20,03	20,95	35,8	33,97
2018	82,73	22,28	20,29	21,46	34,39	33,42
2019	86,62	22,96	20,03	22,55	37,74	34,52
2020	83,46	19,30	16,46	18,76	34,72	30,59

Kaynak:http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kay

Yukarıda yıllara göre ayrılan tabloda en çok kayıt dışı istihdamın yaşandığı sektör 2003 yılında % 91,25 tarım sektörü olarak görülmektedir. Yıllara göre azalma yaşandığı görülse de 2020 yılında 83,46 ile olan oranın yüksekliği yine kayıt dışı istihdamın en büyük alanın tarım sektörü olduğu göstermektedir. Onu takip eden sektörün tarım dışı olması, bu sektörlerin kırsal alanda kayıt dışı istihdam konusunun ne denli büyük olduğu ve bölgenin en büyük sorunlarından olduğu bir olduğu gözler önüne serilmektedir. Tablo içerisinde diğer sektörlerinden kayıt dışı oranları verildiği görülmektedir. Fakat konumuzun içeriğini kapsamadığı için üzerinde analiz yapılmaya gerek duyulmamıştır.

Türkiye de kadınlarda kayıt dışı çalışma oranının %58 'ini oluşturması çalışan kadınların yarısının sosyal güvencesinin olmadığını göstermektedir. Sosyal güvenlik kapsamına alınmayan vatandaşların çoğu tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarım da işverenler ve araçların tarafından işgücü kaynaklı sömürülen tarım işçileri her türlü sosyal güvenlikten uzak bir şekilde istihdam edilmektedirler. Kırsal alanda tarım emeği üzerinde kadın oldukça önemli bir konumdadır. Tarım sektöründen yıllara oranla azalma olsa da en önemli istihdam olma özelliğini korumaktadır. Kırsal da kadının tarım dışı işlerin az olması ve çoğunun ücretsiz işçi olarak çalışması kayıt dışı kalmasına sebebiyet vermektedir(Çakır,2016,s138). Ayrıca kırsal alanda tarım dışı işlerde(Lokanta işçisi, tezgahtar, temizlikçi) kadınların gündelik ya da haftalık yevmiye olarak çalıştırılması sosyal güvenceden mahrum bırakmaktadır.

Kırsal da kadınların çoğunluğu eşlerinden yararlandıkları ve kendilerine ait sosyal güvenlerinin olmaması oldukça yaygındır. Hem bu kadar zor şartlarda çalışan, hem de sosyal güvenceden bu kadar mahrum kalması durumu kırsaldaki kadın için oldukça önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Kadınlar kırsal kesimde üretimin her aşamasında rol oynamaktadır. Tarımda verimliliğin artırılması açısından kadınlara yönelik tarım eğitimlerinin büyük önemi bulunmaktadır. Bu nedenle kadınlara halk eğitim merkezlerindeki eğitimler vasıtasıyla ek kazanç elde edebilecekleri mesleklerin yanında, sürdürülebilir tarım uygulamalarını içeren eğitim programları sunulmalıdır. Kadınlar kırsal kesimde toprağın sahibi olmamakla birlikte asıl kullananlarından biridir. Üretimin her aşamasında rol oynamaktadır. Tarımda verimliliğin artırılması açısından kadınlara yönelik tarım eğitimlerinin büyük önemi bulunmaktadır(XI Kırsal Kalkınma Planı).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KIRSAL ALANDA ÇALIŞAN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINI ANLAMAYA VE ANALİZ ETMEYE YÖNELİK SAHA ÇALIŞMASI

4.1.Bulgular ve Değerlendirme

Bu çalışma Adana ilinin kırsalın da yaşayan ve bu kırsal bölgede çalışan kadınların toplumsal cinsiyet algısını betimlemeyi amaçlayan araştırma bulguları yer almaktadır. Öncelikle bu kadınların kırsal alanda üretime katkıları sırasında ve sosyal yaşam içerisinde cinsiyet kaynaklı sorunlar yaşayıp yaşamadığı, aile içerisindeki rolleri ve kırsal alanda geleneksel yapıya bağlı olarak ataerkil yapılanmanın hangi boyutlarda kadınlığı etkilediği incelenmiştir. Görüşme gerçekleştirilen çalışan toplam 30 kadının verileri bütüncül bir şekilde ele alınıp, karşılaştırılıp, benzerlik ve farklılıklar tanımlanmış, elde edilen sonuçlar sosyolojik olarak yorumlanmıştır.

Bu çalışmada kırsal alanda sadece tarımla ilgilenen kadınlarla değil, bölgede farklı alanlarda çalışan kadınlarla da görüşülmeye gayret edilmiştir. Böylelikle o bölgede farklı alanda çalışan kadınların düşüncelerine aynı anda ulaşılabilir. Görüşmede 13 tarım ve hayvancılık, 5 esnaf, 7 işçi, 5 ev ekseninde çalışan kadınlar yarı yapılandırılmış görüşmede, kartopu modeli tercih edilmiştir. İçinde bulunduğumuz pandemi koşulları dolayısı ile sağlık önlemleri açısından ve kadınların tanıdıkları vasıtasıyla görüşmeye olumlu yaklaşmasını ve bir sonraki görüşmeciye daha kolay ulaşılmasına olanak sağlanarak örneklem oluşmasına katkı sağlamıştır. Örneklem kapsamını civar köyler dahil edilmek istenilmiş fakat içinde bulunan salgın nedeni ile birbirine yakın ve güvenli mekanlar seçilmeye karar verilmiştir. Fakat yine

de örneklemin çeşitlenmesi için özellikle farklı kültür ve farklı iş sahaları ile uğraşan kadınlara ulaşılacak istenmiştir. Geleneksel yapı içerisinde kadının fikirlerine çok az önem verildiği ve içinde bulunan ataerkil yapıdan kaynaklı korku kültürü nedeni ile örneklem için seçtiğimiz kadınların görüşme talebini reddettiği için görüşme gerçekleştirilemediği görülmüştür. Bundan dolayı da kendilerine görüşme talebi iletilen 4 kadın, sorulan sorulara bilgi eksikliği nedeniyle cevap verememe kaygılarını ve eşlerinin izin vermeyeceğini dile getirerek, 1 kadında mazeret göstermeden görüşme talebini reddetmiştir. Böylece toplamda 5 kadın ile görüşme sağlanamamıştır.

Kendi düşünce yapılarını daha rahat ve iyi ifade edebilmeleri için kadınlarla görüşmeye onların tanıdıkları kişi ile gidilmeye gayret edilmiştir. Katılımcılara 4'ü demografik olmak üzere 18 soru yöneltilmiştir. Görüşme sırasında kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri ve soruları daha anlaşılır kılmak adına yan sorular sorularak hem sorunun anlaşılması hem de cevapların derinleştirilmesi sağlanmıştır.

Gündüz saatlerinde kadınların evde yalnız olması ve gündelik doğal hayatlarının daha iyi gözlenebilmesi amacı ile katılımcılarla yapılan görüşmelerin gündüz saatlerinde olmasına dikkat edilmiştir. Tabi diğer taraftan günlük yevmiye ile çalışan kadınların gündüz saatlerinde evlerinde olmamalarından kaynaklı olarak, tarla işçisi kadınlarla yapılan görüşmeler akşam saatlerinde gerçekleşmiştir. Görüşme yapılan kadınların birkaçı eşleri ya da ailelerinden birileri yanında oldukları zaman kendilerini ifade etmekte zorlandıkları ve cevapları net bir şekilde cevaplayamama durumunun yaşandığı gözlenmiştir. Bunun neticesinde de dışarıdan bir müdahale gelmemesi açısından görüşme yapılan kadınların eşleri ya da ailelerinden birileri olmadan görüşme yapılmasına büyük önem verildi.

Görüşmeler soruları her birine verilen cevaplar gözlemlendiğinde cevaplama yapan kadınların bazılarının sorulara cevap verirken sıkıntılı ve çekingen bir tavırla yaklaştıkları gözlenmiştir. Görüşme grubundaki kadınlar arasında hayvancılıkla uğraşan katılımcının gün içerisindeki iş yükünün fazlalığından dolayı ilçenin merkeziyle olan iletişimlerinin azlığı ve sosyalleşme konusunda yaşamış oldukları sıkıntılar sebebi ile daha çekingen ve kendilerini ifade etmede zorluk yaşadıkları görülmüştür. Tarım alanının pazarcılık kısmında rol alan ve çarşıda da esnaf ya da işçi olarak çalışan kadınların ise tüm gün evde duran kadınlara oranla daha aktif ve kendilerini ifade etme konusunda daha rahat oldukları gözlenmiştir. Ancak tüm

bunlara rağmen araştırmanın verdiği genel sonuçların birbiri ile çelişkili olmaması ve tahmin edilen gerçeklere uygun bulunması varılan hükümleri doğrulamaktadır.

4.2.Görüşme Grubundaki Kadınların Demografik Yapısı

Tablo 4.4. Katılımcıların demografik bilgi verileri

Meslek	Katılımcı sayısı	Yaş aralığı	Medeni durum	Eğitim düzeyi	Çocuk sayısı
Tarım / Hayvancılık	13	30-63	10 Evli 3 Dul	4 okuma-yazma yok 1 ortaokul, 1 ortaokul terk 7 ilkokul	1-8
Esnaf	5	69-32	4 Evli 1 Dul	3 ilkokul 2 Lise	2-4
Ev Eksenli Çalışan	5	72-33	1 Boşanmış 4 evli	4 ilkokul 1 Lise	1-5
İşçi	7	59-24	7 Evli	5 ilkokul 2 Lise	1-3

Meslek ayırımına bakılmaksızın kırsal alanda çalışmış 30 kadınla yapılan bu çalışmada en küçüğü 24, en büyüğü 72 olan katılımcıların yaş ortalaması 45 olarak hesaplanmıştır. Görüşme yapılan kadınlardan 3 kişi 65 yaş üzeri olup geri kalan katılımcıların çoğunluğu orta yaşlarda ve ileri yaşlarda olması kadınların bugünkü düşüncelerini gençlik yılları ile kıyaslama yapıp cevap verme olasılığını güçlendirmiştir. Yapılan çalışmada görüşmecilerin yaş aralıklarının bu kadar geniş tutulması yaşa oranla toplumsal cinsiyet algılarındaki farkları ya da benzerlikleri analiz edilmesine olanak sağlamıştır. Gün geçtikçe değişen kırsal yapının değişimin kültür aktarımında önemli rolü olan kadının zamana göre düşüncelerinde değişim olup olmadığı konusu üzerinde durulması öngörülmüştür.

Kadınların eğitim seviyeleri incelendiğinde, 4 kişi Okuma-yazma yok, 19 kişi ilkokul, 1 kişi Ortaokul terk, 1 kişi ortaokul, 3 kişi Lise seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Görüşmeye katılan görüşmecilerin eğitim seviyeleri çoğunlukla ilkokul

seviyesinde ve 4 kiřin okur yazarlıęın olmadığı katılımcıların eęitim seviyesi dūřūklūęu yine arařtırma bulgularına gōre tespit edilmiřtir.

Gōrūřmelerin medeni durumlarına bakılacak olunursa; 30 katılımcıdan 25 ‘i yani kadınların tamamına yakını evlidir. Katılımcılardan 1’i Boşanmış diğer 4 kişinin ise eři vefat etmiştir. Kadınların tamamına yakının evli olması araştırmamız adına son derece ōnem arz etmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili aile içi kararlara katılım, aile içi iř bōlūmū, annelik ve çalışma hayatı gibi konularda veri elde edilebilmesine katkı sağlamıştır. Ancak kadınların evli olma hali kadar bu evliliklerini kaç yaşında gerçekleştirdikleri ve toplumsal cinsiyet rollerini belirleyen unsurlardan biri olan evlenme şekilleri ūzerinde durulması da gerekmektedir.

4.3. Katılımcıların Meslekleri ve Evlilik şekilleri

Tablo 4.5. Esnaf olarak çalışan kadınların yaş, ocuk sayısı, evlilik yaşı ve evlilik şekli verileri

	Yaş	ocuk Sayısı	Evlilik Yaşı	Evlilik şekli
ESNAF	49	2	31	Tanışarak
	69	3	20	Gōrūcū usulū
	32	2	22	Tanışarak
	32	3	17	Tanışarak
	41	4	20	Tanışarak

Gōrūřmeye katılan ve esnaf meslek grubu diye sınıflandırılan kadınların 4 kiři tanıřarak evlendikleri 1 kiři ise gōrūcū usulū ile evlendięi tespit edilmiřtir. Bu grubun evlilik yař ortalaması 22 olarak hesaplanmıřtır.

Tablo 4.6. Ev eksenli çalışan kadınların yaş, ocuk sayısı, evlilik yaşı ve evlilik şekli verileri

	Yaş	ocuk sayısı	Evlilik yaşı	Evlilik şekli
EV EKSENLİ ALIşAN	72	1	20	Gōrūcū usulū
	33	1	19	Gōrūcū usulū
	65	5	17	Gōrūcū usulū
	42	4	18	Gōrūcū usulū
	62	2	24	Gōrūcū usulū

Ev eksenli çalışan grubun tamamın görücü usulü ile evlendiği ve evlilik yaş ortalamasının 23 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.6. İşçi Olarak Çalışan Kadınların Yaş, Çocuk Sayısı, Evlilik yaşı ve Evlilik şekli verileri

	Yaş	Çocuk Sayısı	Evlilik Yaşı	Evlilik Şekli
İŞÇİ	24	1	19	Tanışarak
	25	1	22	Tanışarak
	28	3	19	Görücü usulü
	59	2	27	Görücü usulü
	55	3	16	Görücü usulü
	45	3	22	Tanışarak
	35	3	18	Görücü usulü

İşçi grubu olarak sınıflandırılan araştırma grubundaki kadınların 4 kişi görücü usulü ile 3 kişi ise tanışarak evlendikleri tespit edilmiştir. Bu grubun evlilik yaş ortalaması ise 20 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.7. Tarım ve hayvancılık alanında çalışan kadınların yaş, çocuk Sayısı, evlilik yaşı ve evlilik şekli verileri

	Yaş	Çocuk Sayısı	Evlilik Yaşı	Evlilik Şekli
TARIM VE HAYVANCILIK	52	4	14	Kaçarak
	61	4	20	Tanışarak
	34	5	19	Görücü usulü
	40	4	29	Görücü usulü
	56	4	19	Görücü usulü
	57	1	30	Görücü usulü
	43	2	14	Kaçarak
	47	3	17	Görücü usulü
	63	8	18	Görücü usulü
	43	3	16	Kaçarak
	30	2	18	Görücü usulü
	38	3	19	Görücü usulü
	41	3	16	Görücü usulü

Tarım ve hayvancılık olarak adlandırılan grubun evlilik şekli oranları ele alındığında 9 kişi Görücü usulü, 3 kişi kaçarak, 1 kişi tanışarak evlendiği tespit edildi. Bu grubun evlenme yaş ortalaması 19 olarak hesaplanmıştır.

Sonuç olarak araştırmamıza katılan toplam 30 kadının evlilik yaş ortalaması 20 olarak hesaplanmıştır. Kırsal alanlarda kadınların erken evlenmeleri oldukça yaygındır. Kadınların fazla çocuk yapmaları için erken yaş evlilik olağan sayılmaktaydı. Bugün kırsalda üretimde kullanmak için çocuk yapmak çok yaygın olmasa da yine de o düşünce özellikle doğu toplumlarında yer almaktadır. Araştırma yapılan bölgenin göç doğu ve güneydoğudan göç alıyor olması çocuk sayısının fazla olmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmadaki kadınların evlilik yaş ortalamasının çok küçük olmaması bize eski zamanlara göre evlilik yaşının yükseldiği düşüncesini oluşturmuştur. Fakat 20 yaş ortalama baz alınarak konuşulursa kadın için evlilik yaşının, ileriki yaşlarda da olmaması gerektiği görüşünde hala etkili olduğu kanıya varılmıştır. Farklı yaş gruplarının yer aldığı araştırmamızda yaşlı, orta ve genç kuşak olarak adlandırabileceğimiz kadınların, genel olarak evlenme yaşının her kuşak da birbirine yakın sayılar olması bize günümüzde de kırsal da evlenme yaşının geçmiş dönemlerle arasında fazlaca değişim olmadığını göstermektedir.

Geleneksel yapıyla örülmüş kırsal toplumlarda görücü usulüyle evlenme şekli oldukça yaygındır. Kültürel olan Görücü usulü evlenme türüne bakılırken iki farklı şeklin hakimiyetinden bahsetmek mümkündür. Bireylerin rızası esas olan görücü usulü ile bireyin rızası olmadan yapılan görücü usulü evlenme şeklinde ayrılabilir. Bu durumda görücü usulü ile evlenmede dahi onay kavramının bireyin hayatında önemli faktör olduğunu söylenebilmektedir. Kültürel anlam taşıyan bu evlenme şeklinde ailelerin kararı oldukça önem arz etmektedir. Araştırmamıza katılan kadınlara yöneltilen “Eşiniz ile evlenme kararını kim verdi? Nasıl Tanıştınız?” sorusuna katılımcılardan 30 kadının 19’unun görücü usulüyle evlendiği tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında kadınların evlenme kararının kendilerine sorulmadan verildiği şu cümlelerle ifade edilmiştir.

“Görücü usulüyle, aileler istedi oldu. Benim haberim bile yok”(G2-Terzi-69)

“Biz yani aynı tarla gibiydik satılmışım haberim yok yani kocamı görmeden evlendim. Aileler araya girdi, istedi. Hiç anlamadım ne olduğunu”(G22-Tarla işçisi-63)

G22- (Tarlaişçisi-63)’nin evlenme kararının kendisine sorulmadan alınmasından dolayı kendisini ticari bir toprak parçası olarak tasnif etmektedir. Onay alınmadan yapılan evliliklerde kadınların kendilerini ne denli değersiz hissettiği cevabı verirken ki ses tonunun kısılmasından ve yüz ifadesinde oluşan üzüntü hal bu durumu açıklar vaziyetindeydi. Evliliği satılmış kelimesi ile ifade eden katılımcının, evliliğini ticaret

olarak gördüğü düşüncesini de oluşturmuştur. İki katılımcının evleneceği konusunda hiçbir fikrinin de olmaması bu konu da onlara bilgilendirme dahi yapılmamasının aile tarafında yok sayıldığı düşüncesi oluşmuştur. Kırsal gibi kadının ikincil plana atıldığı ve kendi üzerinde hiçbir söz hakkı olmadığı toplumlarda kadının kendisini değersiz görmesi kaçınılmazdır. G12- (Hayvancılık-56) katılımcının da beyanından ve yaş ortalamasında yola çıkılarak görücü usulü evlenme şeklinin günümüze gelindiğinde biraz daha esnetildiği yorumu yapılabilir. Yaş ileri olan ve görücü usulü ile evlenen katılımcıların karar alma konusunda oldukça pasif oldukları ve dışarıdan müdahale etme durumu daha sert olduğu gözlenebilir yapılabilmektedir.

Katılımcıların verdikleri yanıtlardan yola çıkılarak, aile kararı baskın olan evlilikte evlenecek olan kişilerin birebirlerini dahi görmemesi, evliliğin bireyler için değil daha çok toplum için yapıldığı düşüncesi oluşmuştur. Kadınların hayatlarını son derece etkileyecek evlilik kararında kendileri dışında herkesin söz sahibi olması kadınların hayati kararlarda dahi söz sahibi olmadığını göstermektedir.

“Görücü usulü ile evlendik herifle öyle hiç yani görüşmedik önceden aileler kararını vermiş”(G12-Hayvancılık-56).

“Görücü usulü ile evlendik aileler karar verdi Tabii sonra bizim de kararımızı aldılar fikrimizi öyle yani”(G10-Hayvancılık-34)

Görücü usulü ile evlenip fakat kedisinden onay aldıklarını söyleyen G10-(hayvancılık-34) ve

G24-(EvEksenliÇalışan-62) isteyerek evlendiklerini beyan etmişlerdir. Kadınların evlilik algılarının oluşmasında toplumsal değişimin katkısı fazla olduğu görülse de kişiler arasında var olan bireysel farklılıklar ve aile yapıları içinde yer alan farklı düşünce biçimlerinin etkili olduğu söylenebilmektedir. G24(EvEksenliÇalışan-62)ve G22(Tarlaişçisi-63) katılımcıların beyanları üzerinden yola çıkılarak, iki katılımcının yaşları itibari ile akran olması neticesinde aynı dönem şartlarında yaşadıkları bulgusuna varılabilmektedir. Aynı dönem içinde yer alan katılımcılar evlilik şekillerinde oluşan benzerlik noktasından ayrı olarak evlenme durumu neticesinde gerçekleşen ‘onay alma’ noktasında farklılıklar olması, iki katılımcı arasındaki aile yapı farklılıkları olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Diğer katılımcıların sadece “görücü usulü” şeklinde cevap alınması ve ayrıntılı cevap vermek istemedikleri gözlenmesi sonucunda bu konuda fazla ısrarcı olunmayarak, kendilerinden evlenmek için onay alınma ya da alınmama durumu tespit edilememiştir.

Araştırmamızın neticesinde diğer evlenme türlerine verilen cevaplar 9 kişi severek, 3 kişi kaçarak evlenme şekline sahip olduğu tespit edilmiştir. Severek (Flört ederek) evlenme türünde bireylerin birbirlerini karşılıklı olarak daha iyi tanımak adına görüşmeler gerçekleştirdiği görülmektedir. Görücü usul evlenme şeklinin aksine burada kadınlar yapılacak olan evlilikleri kendi kararları ile yapmaktırlar. Bu tür evlenme şekillerinde aileler daha geri planda kalarak bireyler kendi kararlarını kendileri vermektedir.

Katılımcılar arasında görücü usulü ile evlenme şekli ile evlenen bireylerin eşleri ile evlenmeden önce karşılıklı görüşme yapılmamasının aksine severek evlenme şeklinde bireyler arasında karşılıklı görüşme söz konusu olduğu ve bu konuda esneklik olduğu anlaşılmaktadır. Kırsal alanda görüşerek evlenme durumu eskiye oranla daha fazla olması kadınların evlenme konusunda daha çok söz sahibi olduğu düşüncesini oluşturmuştur. G9(Hayvancılık-61) katılımcının verdiği cevaptan yola çıkarak daha çok görücü usulünün hâkim olduğu dönemde eşi ile severek evlilik gerçekleştirmesi o dönem içerisinde severek evlenmelerin de olduğu kanısına varılmaktadır. Fakat bugün ki gibi görüşme olanaklarının olmadığı düşünülmektedir. Zira görüşmeler sırasında kadınlar bugünkü şartlar ile geçmişteki şartları kıyaslayarak görüşme usullerinin aynı olmadığı konusuna sık sık vurgu yaptıkları dikkati çekmiştir. Çiftler birbirini sevse bile, birbirlerini tanımları için karşılıklı görüşme sağlanacak uygun toplumsal yapının olmadığı düşünülmektedir.

“Eşimle evlenme kararını ben kendim verdim birlikte arkadaşlık zaten çocukluk arkadaşımı görüşerek evlendik”(G3-Satışdanışmanı-24).

“Sevgiliydik biz 2 sene ya da 3 sene görüştük Belki daha fazla olabilir evlenme kararında ikimiz verdik bayağı bir görüştükten sonra”(G4-Satışdanışmanı-25).

“Seve seve evlendim saklım niye olsun seve seve göre göre evlendim”(G9-Hayvancılık-61).

Medeni hukuk 18 yaş altı evlilikleri yasal olarak suç kabul etmektedir. Ülkenin her yerinde görülen erken yaşta evlilik özellikle kırsal kesimde örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Araştırmamızda katılımcıların 3 kişi kaçarak G20-(Hayvancılık-43) 16, G6-(tarlaışçisi-52) ve G26-(çiftçi-43) 14 yaşında evlendiği tespit edilmiştir. Bu kadınların eğitim seviyeleri bakıldığında G26 ve G6-İlkokul, G20'nin ise -Okuma-yazmanın olmadığı bulgularımızda yer almaktadır. Genelde erken yaşta evlenen

kadınların sosyoekonomik yönden zayıf ve eğitim seviyelerinin düşük olduğu kadınlardır.

“Ne olduğu bilmiyordum ki kaçtım. Aynı köylüydük kaçtım ben ona ”(G26-Çiftçi-43)

Evlilik kararı vermede genelde kadına fikrinin sorulmadığı ve isteklerinin önemsenmediği gelenekselci toplumlarda kadınlar istekleri kişilerle evlenmek için kaçma eylemini gerçekleştirdikleri görülmektedir. Katılımcıların bu kaçma eylemlerini hangi sebeplerden ötürü gerçekleştirdikleri verilen cevaplarda belirleme olasılığı bulunamamıştır. Fakat Katılımcılardan G26(çiftçi-43) verdiği yanıt üzerinden aldığı kararın farkında olmadığını ve bilinçsiz olduğu kanısına varılmıştır. Kaçarak evlenme cevabını veren katılımcıların 3 kişiden en büyüğünün 16 yaşında olması, bu kararı yaşı itibari ile bilinçli olarak verebilme ihtimalinin olmadığı düşünülmektedir. Evlilik kararını verdiği eşiyle aynı köyde yaşaması katılımcının evlilik için yeterli bir sebep olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Kırsal alanda yaşayan kadınların gerek çalışma hayatlarından kaynaklı gerekse kültürel şartlardan kaynaklı olsun dış dünya ile bağlantıları oldukça kopuktur. Çoğu kadın yaşadıkları köyden hayatı boyunca çıkmamış olması istekleri ve amaçlarının o köy sınırları çerçevesinde oluştuğu söylenebilir. Bir diğer noktada köy sınırları içinde yaşayan kadın aynı zamanda bu sınırları güven alanı olarak görmesi ve evlendikten sonra da bu alandan çıkmak istememeleri de olası bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.4. Çocuk Sahibi Olma ve Çocuğa Bakış Açısı

Kırsal alanda çocuk çok önemli bir unsurdur. Gerek erkek için gerek ise kadın için çocuk sahibi olmak büyük anlam içermektedir. Çocuk sahibi olmanın bir statü ve toplum içerisinde itibar aldığı inancının yüksek olduğu ve özellikle de kırsal da yaşayan kadın için daha da önem arz ettiğini söylenebilmektedir. Kadının doğurganlığının önemine vurgu yapan Kandiyoti' e göre kadın doğuramıyorsa kusurludur ve kırsalda kadın ancak anne olduğu zaman statüsü yükselir(Kandiyoti,1997,s.27). Bu nedenle de kırsal alanda içinde çocuk olmayan aile olması ihtimal dahilinde değildir.

Kırsal Alanda çocuğun işlevselliğine daha çok haneye giren ücretli işçi mantığı ile bakılmaktaydı. Kadın ne kadar çok çocuk doğurursa, üretim içinde yetişecek eleman sayısı o oranda artacak zihniyeti hakimdir. Günümüzde kırsal da yaşanan

değişimler, tarımda makinalaşma gibi nedenlerden ötürü insan gücüne eskisi kadar ihtiyaç duyulmamaktadır. Çocuğu dünyaya getirme isteği daha çok ekonomik sebeplere dayandığı için kadın ya da erkek olsun çocuk istememe durumunu düşünememektedir. Değişen günümüz kırsal koşullarında çocuk sahibi olma kararının nasıl verildiği üzerine araştırmaya katılan katılımcılara sorular yöneltilmiştir.

Tablo 4.8. Kadınların çocuk sahibi olma kararlarının verileri

	Katılımcı
Ortak Karar	20
Karar vermeden	8
Koca İsteği	1
Allah İzni	1

Tablo 4.9. Katılımcıların çocuk sayıları verileri

Çocuk sayısı aralığı	Katılımcı
1-3	20
4-6	9
7-9	1

Yukarıdaki tablolarda da görüldüğü üzere katılımcıların 20'si çocuk sahibi olma kararını eşleri ile verdikleri, 8 kişi karar vermeden plansız bir şekilde olduğu, 1 kişi kocasının isteği ile ve 1 kişi de Allah'ın izni ile olduğu ve yine katılımcıların 20'si en fazla 1 ile 3 arasında, 9 kişi 4-6, 1 kişi de 7-9 arası çocuk sahibi olduğu tespit edilmiştir. Kırsal alanda tarımsal üretimin fazla olduğu zamanlarda çocuk sahibi olmak anne babanın kararından ziyade ailenin hatta sülalenin geçim kaynağı ilgilendirdiği için herkesin sorumluluğunda idi. Çocuk sahibi olma ve sayısı ortak menfaat açısından aile büyüklerin aldığı karar olarak karşımıza çıkmakta idi. Değişen kırsal yapı üzerinde eşlerin artık çocuk sahibi olma kararını birlikte aldıkları aile büyüklerinin bu karar noktasında etkisinin olmadığı görülmektedir. Tablodaki çocuk sayılarına bakılarak kırsal da geniş aile modelinden çekirdek aile modeline bir geçiş olduğu söylenebilir. Türkiye kırsalında olduğu gibi Adana kırsalın da bu değişim görülmektedir.

“Çocuk sahibi olmayı beraber karar verdik 3 tane çocuğumuz var”(G7-Gündelik Temizlikçi-28)

“3 çocuk var üçünü de isteyerek ortak karar verdik”(G25-Hizmetli-45)

“5 tane çocuğum var Beraber karar verip yaptık”(G10-Hayvancılık-34)

“2 tane çocuğumuz var ortak kararla oldu isteyerek yani”(G27- Çiftçi-30)

“4 tane çocuğumuz var anlaşmalı olarak yaptık”(G11-Hayvancılık-40)

Katılımcılar arasında çocuk sahibi olma kararının kendileri dışında olduğunu ifade eden bir açıklamada bulunmuştur. Çocuk sahibi olma kararının eşi ile ortak değil sadece eşinin kararı olduğunu belirten G5'nin anne olma kararının başkası tarafında verildiği görülmektedir.

“kocam istedi oldu yaptık bir tane kızım var”(G5-EvEksenliÇalışan-72)

Görüşmeye katılan 8 kişi çocukların dünyaya gelme durumunun bir karar ya da istek dışında olduğu ve plansız bir şekilde dünyaya getirdikleri görülmektedir. Bu da kadınların aile planlaması ya da doğum kontrol takiplerinin bilmemesi veyahut önemsenmediği durumuna sebep olarak gösterilebilmektedir. Kadınların verdikleri cevaplar doğrultusunda çocuk sahibi olma durumu üzerinde düşünülecek bir durum olmadığı ve çocuk için bir gelecek planlaması yapılmadan bilinçsiz bir şekilde çocuk dünyaya getirdikleri düşünülmektedir.

“Birtane kızım var. Aslında çocuğa karar vermedik plansız bir şekilde oldu. Evlendikten sonra plansız bir şekilde çocuk dünyaya geldi.”(G4-SatışDanışmanı-25)

“Bilmeden oldu çocuklar öyle karar filan vermedik plansız oldu 4 tane çocuk var”(G6-Tarlaişçisi-52)

“4 tane çocuğumuz var isteyerek oldu zar. Ne bileyim yani oldu işte”(G12-Hayvancılık-56)

Çocuk sahibi olma durumunun istek veya karar ile değil de inancın bir parçası olarak gördüğü anlaşılan(G13- EvEksenliÇalışan-65) ;

“5 tane çocuğum var vallahi Allah verdi yani evlendim 3-4 sene sonunda oldu çocuklarım yani Çok şükür Allah’ın izni ile oldu.”

Şeklinde beyan etmiştir. Kaderci anlayışın hâkim olduğu kırsal toplum yapısında karar verme eylemi geri plana itilmektedir. Bu tarz toplumsal yapı içerisinde yaşayan insanlar genel olarak hayatta başlarına gelecek olan durumların Allah’tan geldiği ve değiştirilme olasılığı olmadığı algısına daha çok intibah etmektedirler. Özellikle kadınlarda daha çok görülen bu düşünce durumunda kadınlar tabi olmayı, mücadele etme yerine kabullenme halini daha çok benimsedikleri görülmektedir. İster evlilik ister çocukla ilgili konular olsun kadın, karar verme mekanizmaları kendinden ayrı olarak tutmaktadır. Bunlara ek olarak katılımcılardan alınan cevaplar neticesinde ulaşılan bulgularda çocuk sahibi olma durumu geçmişe oranla daha serbest bir şekilde kendi iradelerinde olduğu görülmektedir. Değişen toplumsal yapının kırsaldaki etkisi göz önüne alınarak kadınların çocuk doğurma kararları çoğunluklu olarak kendi rızaları ekseninde de gerçekleştiği görülmektedir.

Cinsiyet kavramı, toplumsal cinsiyet elbisenin kumaş hali olarak nitelendirilebilmektedir. Kültürel olarak şekil verilen toplumsal cinsiyet olgusu, cinsiyet üzerinde anlamlar oluşturulmaktadır. Kırsal alanlar toplumsal cinsiyetin ağırlık kazandığı topluluklardır. Toplumsal normların, bireyin isteklerinden önce geldiği bu topluluklarda kadınlık ve erkeklik algısı kesin çizgilerle belirlenmiştir. Çocuklar, dünyaya geldikleri andan anne babaların ona yüklediği anlamlar dahilinde büyür. Çocuk sahibi olma noktasında çocuğun cinsiyeti oldukça önemlidir. Kız çocuk ve erkek çocuğunun ailedeki işlevlerinin farklı oluşu onların cinsiyetlerine yükledikleri anlamların sonucudur. Araştırmaya katılan katılımcılara “Sadece bir tek çocuk sahibi olsaydınız. Kız mı erkek mi olsun isterdiniz” sorusu yöneltilmiştir. Hangi cinsiyeti neden istediklerini beyan eden katılımcıların verdikleri cevapların toplumsal cinsiyet nedenlerine dayandığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kimlikleri içinde kız çocuğunun uysal ana babaya saygılı, ailesine düşkün, gibi özelliklerin yüklenmesine karşılık G18(Esnaf-41) katılımcının kız çocuğu istemesindeki nedenin altında kız çocuğuna atfedilen toplumsal roller yatmakta olduğu düşünülmektedir. Toplumda kız çocuğunun anneye babaya daha düşkün olması algısı kız evlat sahibi olma istediğini tetikliyor. Dünya ya tamamen bu beklentiler içinde getirilen kız çocuğu cinsiyet kalıp yargıları ile karşı karşıya kalmaktadır.

“Kız olsun isterdim. Kız çocukları anneye daha düşkün anneye her zaman destek bir kız çocuğu daha farklı tabii oğlan çocuğu da iyi ama kız çocuğu anneye daha yakın aileye daha yakın evlenip gitse de daha yakın aileye anneye babaya”(G18-Esnafl-41)

“Kız isterdim kız çocuğu ne bileyim daha uysal daha evcimen.”(G15-Esnafl-32)

Kız çocukları sosyalizasyon süreçlerinde kendilerinden beklenen birtakım roller çerçevesinde şekillenmektedir, bunlar kırsal topluluklar için oldukça önem arz eden olgulardır. Kız çocukları aileye karşı sadakatli ve bağımlı olarak yetiştirilmektedir. G15-(Esnafl-32) Katılımcının verdiği cevaba istianen kız çocuğu daha uysal ve evcimen olması ve kız çocuklarının merhametli ve anaç olarak yetiştirilmesi ileride aile fertlerinin bakımını üstelenmekte tereddüt yaşanmaması için oldukça önemlidir. Katılımcı cevabı içindeki kız çocuğun düşkünlüğü konusu, tamamen toplumsal cinsiyet beklentilerle kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet olgusu içinde yetişen kız ve erkek çocuklarının farklı sosyalizasyon süreçlerinden geçtiğini ve aileye bağlılık anlayışlarında farklılık olduğu düşüncesine ulaşılmaktadır.

Bu durum erkek çocukları bakış açısında da görülmektedir. Erkek çocuklara yüklenen roller neticesinde oluşan beklentilerin yine aynı şekilde devam ettiği G2(Terzi-69) verdiği cevaptan anlaşılmaktadır. Katılımcı erkek çocuk bakış açısı olayının eski dönemlerde kaldığı ve yanlış olduğu düşüncesine hâkim olsa da yine de miras kalan düşüncenin etkisi ile cevap verildiği düşünülmektedir. Katılımcının yaşı ve eğitim seviyesi baz alındığında bu düşüncesinin o toplum yapısında yetişmiş bir birey için kaçılmaz olduğunu söylenebilmektedir. Günümüz ile karşılaştırma yaptığında bu düşüncenin cahillik olduğu tasniflense de bu konuda kesin bir yargıda olduğu da söylenememektedir. Bu da kültürel aktarım yoluyla yerleşen toplumsal cinsiyet kalıpları her ne kadar sorgulanmak istense de geçmişten gelen zihniyetten o kadar kolay kurtulunamadığı görülmektedir.

“bilmiyorum ama erkek isterdim herhalde bilmiyorum önceden erkek çocuğu daha çok tutuluyordu herhalde ondan o kafayla isterdim evvelden daha çok Oğlan istiyorlardı şimdi kızda o aynı oldu da. Eskiden cahillikten bilinçsizlik ten Oğlan olsun isterlerdi aileler ailelerden öyle görüşürüz demek ki”(G2-Terzi-69)

“Oğlum olsun isterdim. Çünkü kızımın Belki ben bakıma muhtaç olurum kızımın eşi baktırılmaz yani Ama oğlum mecbur bakacak bakar yani bana bir şekilde bir şekilde

öteden beri eder bir şekilde bakar eşi bakmasa da O bir şekilde bana bakar ama kızımı belki eşi salmaya bilir yani göndermeye bilir eşinin emrinden çıkamaya da bilir yani onu zan altında bırakmamak için oğlum olsun derdim oğlum Bir şekilde gelir yani”(G21-Hayvancılık-47)

Ataerkil yapının belirgin olduğu geleneksel toplumlarda, erkeklerin daha çok söz sahibi olduğu ve otorite kurmasına olanak sağlanmasını kolaylaştırıcı bir yapı inşa edilmektedir. Bu sebepten kadınlar erkek çocuklarının evin reisi ve kural koruyucusu olduğu bilincine varmaktadır. Bu nedenle kendilerine destek verecek kişinin ancak erkek çocukları olduğu farkındalığı olduğu görülmektedir. Kız çocuğu aynı sistem içerisinde de kural koyucu olmaktan ziyade bağımlı olan taraf olması onu pasif konumda bırakmasına sebebiyet vermektedir. Kız çocuğunun kocasının emrinden çıkmasının iyi bir davranış olmadığı düşüncesine sahip olan, G21-(Hayvancılık-47) aynı koşullardaki oğlunun davranışından rahatsızlık hissetmediği aksine gelinin kararına rağmen oğlunun bir şekilde bu durumu halledeceği inancı yer aldığı görülmektedir. Oğlan ve kız çocuğa yüklediği rollerde farklılık olan ve erkek her koşulda söz sahibi olduğuna inanan katılımcının oğlundan daha çok beklenti içinde olduğu görülmektedir. Bu beklenti toplumun inşa ettiği cinsiyet rolleri ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir. Karar verici mekanizmanın erkek tarafından yönetildiği ataerkil sistem içerisinde kadın rolü itibari ile tabi olmaktan öteye gidilmediği ve özellikle de kırsal toplum yapısında bu düşüncenin hala hakim olduğu elde edilen bulgular neticesinde tespit edilmiştir.

Geleneksel toplumlarda aile ve çocuk ilişkisi karşılıklı yararlı olma durumu içinde karşılıklı beklenti halinde olduğu gözlenmektedir. Karşılık beklentisi ile bağımlı olma durumu önce küçük yaşta çocuğun aileden onu koruması ve bakması beklentinden başlayıp daha sonra da anne baba tarafından ileri yaşlarda bakım karşılanma durumu neticesinde başatılır(Çakır,2016:207). Erkek çocuk kırsal alanda maddi manevi açıdan aileyi etkilemektedir. Ailenin ekonomi basamağını günü gelince ele alacağı için güvence sağlarken, soy devamlılığında aile itibarı için de son derece önemlidir. Katılımcılara “erkek çocuk doğurmak kadının değerini artırır mı ?” şeklinde soru yönelttiğinde birbirinden farklı görüşlerin yer aldığı gözlenmektedir. Yapılan çalışmanın sonucunda oldukça farklı görüşler yer almaktadır.

Kırsal da bazı toplumların geçiş süresince olmasından kaynaklı olarak geleneksel görüş ve yeni eşitlikçi görüş düşüncelerinin birbiri ile karşılaştırılarak bir

zihniyet oluşturulduğu görülmektedir. Kültürün etkilediği düşüncelerin eski dönemle karşılaştırıldığında katı ve keskin olmaması durumu günümüz koşullarında çocuklar üzerinden cinsiyet farklılık durumuna kültürel açıdan bakılmak istenilmediği görülmektedir. Verilen cevaplarda eski ile karşılaştırma yapılarak cinsiyetler arasında daha eşitlikçi politika izlenmesi gerektiği vurgusu yapıldığı gözlenmektedir. G15 (Esnaf-32) eşitlik vurgusu yaparken erkeklerin ön planda oluşunun toplum tarafından oluşturulduğu “erkekleri ön plana koyduğumuz için” beyanından tespit edilmiştir. Kadınların toplumsal yapı içinde erkekler ile aralarındaki farklılıkların daha çok kültürel olduğu durumunu kimi zaman bilincine vardıkları görülse de benimsedikleri toplumsal rolleri dolayısı ile bu düzeni devam ettirdikleri görülmektedir. Kadınların bu senaryoda etkin rol oynadığı düşünüldüğünde, ataerkil sistemin kültürel aktarımında etkin rol oynayan kadının bu rolleri farkında olması ve daha eşitlikçi bir politika izlemesi gerekmektedir.

“Bence o yanlış. Hani şöyle erkek çocuğu var şey oluyor hanı diyorlar ya erkek olunca kabarıyor biraz, aslında evlat, evlattır benim için yani, erkek de olsa kızda olsa ikisi de evlattır yani değişmez benim için”(G1-Esna-49)

“Bence arttırmak erkekle kadın her zaman Bence eşdeğer olması gerekiyor Ona Erkekler hep zaten böyle ön plana koyduğumuz için hep böyle toplumda olaylar sıkıntılar yaşıyor işte Bence kız çocuğu erkek çocuğu eşit olmalı”(G15-Esna-32)

“Şöyle yani bilene arttırmaz ama cahil insanlar çok olduğu için erkek çocuğu olduğu için kadının değeri bir tık artıyor ama bana göre eşit yani erkek çocuğu da kız çocuğu da eşit aynı git de seni yani”(G18-Esna-41)

Çalışmamızda katılımcıların %80 nine yakın bir oranda “Artırmayacağı” ve bu düşüncenin cahilce olduğu vurgusunu yapmakta olduğu gözlemlendi. Genel kanının kız ve erkek çocuk arasında artık ayrım olmadığı vurgusunu yapılmaktadır. Katılımcılardan G18 (Esna-41) erkek çocuğun kadın değeri artırdığı görüşünün cahilce olduğu vurgusu yapıldığı görülmektedir. Değer artırmanın cinsiyetten kaynaklı olarak değil de insanların düşünce yapısının bu değeri oluşturduğu olgusunun var olduğu düşünülmektedir.

“Bence arttırır çünkü eşimin soyunu devam ettiriyor. Bence arttır.”(G3-SatışDanışmanı-24)

“Arttırır tabii ailelerde bütün her yerde Türkiye’de öyle yani erkek çocuğu önde. Hele de erkekler erkek istiyor aile olarak herkes erkek istiyor soy devam etsin diye erkek başka işte erkek daha kıymetlidir toplumda her yerde daha kıymetli.”(G5-EvEksenliÇalışan-72)

“Arttırır bak şimdi rahmetli kayın babam kız çocuğu doğurduğumda kambur kalmış ama erkek çocuk doğurunca kamburluğu gitmiş. Oğlanı doğrunca dedi ki bakın artık hiç kamburum kalmadı dedi”(G9-Hayvancılık-61)

“Arttırır yani insan erkek oldu mu çocuğu biraz değerli oluyor kıymetini biliyor eşin, eşimden taraf kıymetli olurum biraz yani kıymetli olurum yani”(G10-Hayvancılık-34)
“Arttırır bence soy devam ediyor ya”(G29-Aşçı-35)

Kadınlar özellikle soy devamı açısından erkek çocuğun kocasının ve ailesi için önemli olacağı kanısına hakimdir. Eşlerinin yanındaki değerlerinin erkek çocuk ile artacağı görüşü devam eden kırsal da kadınlar için eşlerinin ailesi tarafından da değerli olacağı düşüncesi de önem arz etmektedir. Erkek çocuğunu kadının değeri ile eş gören, düşünce yapısına sahip olan katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında aralarında yaş ve kuşak farkının olmasına rağmen katılımcıların aynı zihniyette olduğu gözlenmektedir. Toplumsal gerçeklik olarak vurgulanan erkek çocuk değer ilişkisi kırsal alanlarda günümüzde de halen devam ettiği görülmektedir. G5(Ev-EksenliÇalışan-72) Erkeğin üstünlüğün her yerde olduğu vurgusunu yaparak kırsal toplum yapısındaki geleneksel yapının her yerde olduğu düşünce ile kadın erkek arasındaki iktidar ilişkisinin meşrulaştırdığı düşünülmektedir. Katılımcıların özellikle eşlerinin ailesi tarafından bu durumun memnun karşılayacağı düşüncesi kadınların bebeklerinin cinsiyetleri belirleme de etkin taraf olduğu düşüncesi ile paralel bir görüş olduğu söylenebilmektedir. Bebeğin cinsiyetinin erkek bireyden gelen cinsiyet kromozomların belirlendiği bilimsel olarak kanıtlanırsa da geleneksel toplumlarda bu düşünce halen kadın üzerinden yönlendirilmektedir.

4.5 Yaşlılıkta Seçilen Mekân ve Nedenleri

Ailenin en büyük işlevselliği toplum normlarına uygun bireyler yetiştirmek olduğu söylenmektedir. Geleneksel toplumunda aileye bakış açısı daha çok faydacı bir hal döngüsünde bağımlı ilişkisi oluşturmaktadır. Aile içerisinde de yaşanan bu bağımlı ilişki önce çocuk tarafından sonra anne baba tarafından beklenmektedir. Bu özellikle geleneksel yapı içinde olan toplumlar içinde yer önemli bir olgudur. Yaşlılık dönemlerinde bireyler çocuklarından onlara bakmaları konusunda beklentiye girmektedirler. Çocukların sosyalizasyon süreçlerinde bu algının temelleri atılmaya başlanır. Yaşlılık güvencesini ve çocuğun aileye gerçek katkısının olduğu aile toplumlarında oldukça önemlidir. Böyle bir bağlam içindeki ilişki türünde çocuğun bağımsızlığı olanaklı değildir. Anne babaya saygılı vicdanlı ve merhametli olan çocuk aileyi terk etmeyecek ve mekân olarak ayrı yaşalar bile maddi manevi desteğini esirgemeyecektir(Kağıtçıbaşı,1982:51). Tabi bu çocuğun cinsiyeti geleneksel toplumlarda önemlidir Anne baba yaşlanınca aileye sahip çıkması istenilen öncelikli kişi erkek evlattır.

“Oğlumun yanında kalmak isterim oğlum yani çünkü benim oğlum olduğu için daha rahat ederim. Hani Kendi evimde kalmak isterim Çok çocuklarımın evinde kalmak istemem ama çok ağır bir rahatsızlığım olur o zaman oğlumun evinde kalmak isterim kızım artık elin olmuştur. Ama oğlum benimdir yani gelen gelinim de artık benim kızımdır”(G3-Satışdanışmanı-24)

Toplumsal cinsiyetlenmiş çocuklara atfedilen anlamlar arasında büyük farklılık vardır. Bunun en büyük sebebi cinsiyetlere yüklenmiş kültürel kodlardır. G3(Satışdanışmanı-24) katılımcının verdiği cevabın içeriğine baktığımızda bu kodlara uygun kalıp yargılar görmek mümkün olduğu görülmektedir. Yaşlılık sürecinde kendi evinde kalmak istenilme durumu dışında erkek çocuğu seçilmesindeki altında nedenlerin kültürel inşalardan kaynaklı olduğu düşünülmüştür. Kız çocuğunun evlendikten sonra elin olduğu ve yaşlanıldığı zaman artık onunla ilgili beklenti kalınmadığı vurgusu yapılan cevapta, kırsal da toplumsal cinsiyetin sosyalizasyon süreçlerinde kız çocuğu ‘el’ olarak değerlendirmesi kız çocuklarının ikincilleştirmesine, önemsinmemesine sebebiyet vermektedir. Bir yandan erkek çocuklarının üzerinde bu kadar beklentilerin yüksek olması onlara çok fazla yüklenilmesine sebebiyet vermektedir. Erkek çocukların bağımsız olma durumlarında

görmezden gelinmesine neden olmaktadır. Katılımcıların ileri yaşlarında mecburiyet durumlarında erkek evlatlarının yanında kalmak isteyen, G3-(Satışdanışmanı-24) G4-(Satışdanışmanı-25), G10(Hayvancılık-34) yaşlarına bakıldığında toplumsal cinsiyet kültürel aktarım söylemleri genç yaşta katılımcılarının etkilendiği düşünülmüştür. Kadının bu kültürel aktarımda etkin olduğu göz önüne alındığı günümüz kırsal toplum yapısında cinsiyete yüklenen rollerin değişmediği tespiti de görülmektedir. Eskisi kadar baskın olamamasına rağmen bu zihni eşiğin varlığın hala olma durumu toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının değişmesi hususunun kolay olmayacağı düşüncesini oluşturulmuştur.

“Aslında kendi evimde kalmak isterdim ama öyle bir hastalık durumunda da oğlumun evinde kalmak isterdim kalmak isterim sebebi çünkü şimdi kızımın elinde kalsam kızım ve evli olsa Onun eşi işi olacak belki ben o insan yabancı tanımayacaksın onun yanında çok rahat edemeyeceğim ama kendi oğlum olsa oğlumun evi sonuçta gelinim de olsa ben daha rahat ederim”(G4-Satışdanışmanı-25)

“Oğlumun yanında kalmak isterdim yani ben oğluma daha çok düşkünüm oğlumun evinde daha rahat ederim”(G10-Hayvancılık-34)

Kıray’a göre toplumsal değişme içerisinde tampon mekanizma görevi gören ailenin işlevi oldukça önemlidir. Ailedeki rollerin değişmesi neticesinde toplumsal dinamiklerinde değişme vurgusu yapılabilir. Baba otoritesinin değişmesi neticesinde ailenin üyesi olan kadın ve çocuklarından söz sahibi olma durumunda değişiklikler yaşanmaktadır. Her ne kadar tam anlamıyla bir eşitlikten bahsetmenin güç oldu toplumlarda değişen roller toplum içerisindeki cinsiyet algısına da etki etmektedir. Erkek Çocuğa verilen önemi kız çocuklarına verildiği görülen kırsal toplumlarında kız çocuklarının eskisi kadar el olarak görülmediği düşünülmektedir. Kızlarına değer verilen toplumlarda damat olgusu da değiştiği düşünülmektedir. Katılımcılar G22-(Tarlaişçisi-63) düşünce yapısında kızının evinin daha rahat olacağı söyleyen kadının damatı da yabancı olarak görmediği düşünülmüştür. Damatla yaşama fikri artık toplumsal olarak yerleşmeye başlanıldığı düşüncesi oluşturulmuştur. Katılımcılardan G29-(Aşçı -35). Gelini el kızı olarak görüp oğlunun evinde rahat edemeyeceğini söylemektedir. Bu durumda erkek çocuklara olan beklentinin keskinliğinde azalma olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların erkek çocuk ya da kız çocuk kalma nedenlerinin kendi aile yapıları ve bireysel bakış açılarına göre açıklasalar genel örtük olarak toplumsal cinsiyet yargıları söylemlerinin yer aldığını söylenebilmektedir.

“Elden ayaktan düşmek dikten sonra kendi evimde kalmak isterim ama bakıma muhtaçsam, şimdi gelinden Kızım daha yakındır bana Kızım da kalmak isterim”(G22-Tarlaişçisi-63)

“Ben evimde kalmak isterdim Daha rahat ederdim ama tabi rahatsızlandım o zaman kızımın evinde kalmak isterdim yine kızımın evinde rahat ederdim yani ederim”(G28-Çiftçi-38)

“Yani bana kalsa ben kendi evimde kalmak isterim tabii ama şartlar değişirse de çoğunlukla kızda kalırım. Yani sonuçta gelin kabul edecek mi etmeyecek mi ? Sonuçta el kızı. O boyutu da var ama ben rahatlık bakımından kızımın yanında kalmak isterim”(G29-Aşçı-35)

Katılımcıların tamamı ilk tercihlerini kendi evlerinden yana yaptıkları elde edilen bulgular arasındadır. Ama hastalık gibi bir durum ile karşılaştıklarında bakmaları için çocuklarının yanında kalmak istediklerini beyan edildiği, fakat bu düşüncesin aksi yönde olduğu katılımcılar arasında yer almaktadır. Hiçbir koşulda kimsenin yanında kalmak istemeyen G24-(EvEksenliÇalışan-60)’e göre yaşlılık sürecinde bağımlı olma duygusunu ötelemekte olduğu düşünülmüştür. Çocuklarının alıştıklarını ve farklı hayatları olduklarını düşünen katılımcının çocuklarına toplumsal işlevinden farklı olarak algıladığı da gözlenmektedir.

“Hiçbirinde kalmak istemem Allah hayırlı bir ömür verirse hayırlı ölüm versin ama ben evimde kalmak isterim çocuklarım çalışıyor Ne bileyim rahat edemem kendileri genç Fıkır Fıkır lar yani Niye ben gidip de şey yapayım onları rahatsız edeyim.”

Değişen koşullar karşısında kadınlar çocuklarına yük olma düşüncesi nedeni ile kendi evlerinde kalmak istedikleri söylenmiş olup, aile yapısının içerisinde de tamamen yok olmasa da evlat bağımlı ilişki günümüz kırsalında da azalma olduğu gibi düşünülse de fakat katılımcıların görüşme sırasında da ki söylemlerinden anlaşıldığı üzere çocuklardan bekledikleri yine geleneksel ve kültürel olarak manevi bağlarını koparmaması ve anne babayı tamamen bırakmamaları düşüncesi yer almaktadır. Yaşlılık süreçlerini çocuklarından bağımsız bir süreç olarak değerlendirmedikleri ve bağımlı ilişkilerinin özellikle onlara muhtaç olduklarını düşündükleri zamanlar da daha etkin hissetmek istedikleri düşünülmektedir.

4.6. Çalışma Yaşamı ile Evlilik ve Çocuk İlişkisi

Kadın çalışma hayatının içinde olduğunda iki durum ile karşı karşıya kalmaktadır. Çalışan hayatına giren kadın kendine olan özgüveni geliştirken toplum ve

aile içerisinde de güçlü konuma yükselmektedir. Diğer durum ise ev içi rolleri hala kadınların üzerinde olduğu görüşü nedeniyle kadının ev içi rollerinde azalma olmadığı ve işten artan kalan zaman da bu işlerle meşgul olmak zorunluluğudur. Kadının çalışması konusunda en büyük engelleyici düşünce, ev işlerini aksattığı görüşü olduğu görülmektedir.(İçli,2020,s.39).

Çalışma kapsamında kadınlara çalışma yaşantısı evliliği olumlu yoksa olumsuz mu etkilediği? sorusu yöneltilmiştir.

“Ya şöyle erkeğe destek olmak için kadının çalışması bence güzel çalışsın. Ben kendi kızlarıma da diyorum okuyun, bir yerde bir iş sahibi olun kendinizi kurtarın. Kendiniz kurtarın demek istemem yani kimseye muhtaç olmadan yaşayın. Ha yarın bir gün evlendiği zaman eşine saygısızlık yapma. Hani bazen diyorlar ya ben çalışırım sen para getiriyorsan ben de getiriyorum diyorlar bence yanlış. O evde yaşıyorsak ben de getireceğim eşimde getirecek harcamalarımızı beraber yapacağız bu böyledir. Yani kadının çalışmasını isterim ama saygılı olacak. Tabi çalışan anne ile çalışmayan anne arasında fark var. Şimdi ben evde olsam daha çok sorunlarıyla ilgilenirim. Daha çok desteklemeye çalışırım. Ama şimdi çalıştığım için bazen bir şey oluyor anne şöyle yapalım mı diyor. Tamam kızım daha sonra yaparız diyorum çünkü vaktimi buraya(iş yerine) harcıyorum. Çocuklarıma fazla vakit ayıramıyorum ha elimden geldiği kadar da vaktimi onlara harcıyorum. Ya durumun iyi olsa yani durumun iyi olsa derken çalışmayı isterim de hani mesela baktım kızlarım okudu, büyüdü, durumum iyi evimde otururdum. Namazımı kılardım, ibadetimi yapardım.”(G1-Esnafl-49)

Toplumsal cinsiyet olgusunun yer aldığı toplumlarda kadınlar aile ve iş yaşamının birbirine bağlı olarak yürütülmesi gerektiği vurgusu yapılabilmektedir. G1(Esnafl-49) katılımcının verdiği cevabı bir kaç farklı noktadan incelemek gerekirse. Kadının iş piyasasında yer alması, erkeğin iş piyasasındaki oluşu ile eş değer olmadığını, erkek çalışması aile geçimini sağlamak amacı güdülürken kadının çalışması aileye katkı ya da ek gelir olarak algılanmaktadır. Kadınların da çalışma durumlarını bu şekilde algılandıklarının G1(Esnafl-49) katılımcını ifadelerinden yola çıkılarak düşünülmektedir. Geleneksel roller içerisinde kadının evine ve kocasına bağlılığını kaybetmemelidir. Sosyalizasyon süreç içerisinde bu durum kız çocuklarına defalarca tembihlenerek kültürel düşüncenin aktarılması sağlanır. G1(Esnafl) katılımcının kızlarına eşlerine saygılı olması gerektiği söylemesi ve kendi değer yargılarından bu saygı üstün tuttıkları düşünülmektedir. Kadınlar çalışma hayatlarını tanımlarken genel da kariyer odaklı olarak değil de belli bir zaman içinde çalışmalarının uygun olduğu görüşü gözlenmektedir. Çocukları büyüğüne kadar çalışmak istediğini söyleyen katılımcının, emeklilik ve sosyal güvence gibi kavrama

değınmediğı daha ziyade geleneksel rollerini ve bireysel ibadetini gerçekleştirmek için işi bırakacağını beyan etmesi dikkat çeken unsurlar arasında idi. Bu durum kadınların iş hayatlarının kısalığını açıklar vaziyette olduğu düşünölmektedir.

Görüşme yapılan kırsaldaki kadınlara çalışan anne çalışmayan anne kadar çocukları ile ilgilenebilir mi? da sorusu yöneltiömiştir. Kadının ev içi rollerinde en önemli görevi annelik olduğu düşöncesinin hâkim olduğu toplumsal yapı içerisinde çalışan annenin çocukları ile ilgilenme olasılığının düşük olduğu kanısı, görüşme yapılan kadınlarda çoğunluk oluşturduğu görölmüştür. Çocuk yetiştirmenin daha çok annenin üzerinde olduğu algısı kadın çalışma hayatında olduğu zaman çocukları ihmal ettiğı düşöncesini tetikleemektedir. G25(Hizmetli Çalışan45) çalışma yaşının içinde çocukları ile daha az ilgilendiğı kanısına vardığı görölmektedir. Cinsiyetçi rollerin yeniden üretim de kadınların başat rol oynamasına neden olmasından dolayı kadınlar bu rollerini tam manası ile yerine getiremedikleri zaman kendilerini yetersiz hissettikleri düşünölmektedir. Katılımcıların çocuk bakımına eşlerini dahil görmemeleri ya da yardımcı olarak görmeleri bu rollerin kadının üzerinde yapışmasına da etken rol oynadığı düşünölmektedir.

“Erkeğın anlayışına bağlı diyelim ona göre değişir yoksa olumlu yani niye hem kar var hem zararı var. Ev ile tam ilgilenemesem bile maddi acıdan rahatlığı var. İlgilenemez bir yerde bırakıyorsun Hadi git diyorsun ilgiyi bir yerde bırakıyorsun yani çalışmamam gibi bir durumum olsaydı yani şu an çocuklarımı ders çalıştırabilmek için istemezdim çalışmak”(G25-HizmetliÇalışan-45)

Toplumsal olarak kadının çalışma hayatındaki konumu kocasının düşönceleri ile doğrudan bağlantılı olduğu görölmektedir. Çalışan kadının ev içi rollerini aksattığı düşöncesi, toplumsal cinsiyet eksenli iş bölümünde kadının ev içi rollerini benimsemesi gerektiğı düşöncesinden kaynaklanmaktadır. Çocuk sorumluluğunun kadın üzerinde olması durumu, kadına çocuğu ile ilgilenememe durumunun çalışma hayatından kaynaklı olduğu düşöncesini benimsetir. Sonuç olarak kadın annelik görevinin daha kutsal olduğu düşöncesine girerek çalışma hayatından kendisini uzaklaştırmaktadır.

Ne kadın bir olur ne de erkek bir olur. Yani tabii bir kadın Kendi Ayakları üzerinde dursa iyi olur. Ama her kadında biri değil yani Olumlu ya da olumsuz olması ise kadına göre değişir. Yani arada çok fark var yani kadın evde olsa nerede işe olsa nerede evde olan kadın daha çok etkilenir çocuğuyla. Yani ben Düzenli bir işe çalışmak kim istemez ki yani ben de çalışmak isterdim. Ama ben çalışsaydım mesela

evdeki işlerin düzeninin bozuldu bozulurdu yani çünkü bütün ev düzeni bana ait(G11-Hayvancılık-40)

Kadının ev içi düzenden sorumlu olduğu ve çalışma hayatına girildiğinde bu düzenin bozulma durumu yaşanması kadının düzenli bir işte çalışmasını engelleyici bir faktör olduğu görülmektedir. G11(Hayvancılık-40) aktarımdan yola çıkarak kadının, iş hayatı ile evlilik hayatı arasındaki ilişkide olumlu ya da olumsuz olma durumunda denge görevi gördüğü, geleneksel aile içi rolleri devam ettirdiği takdirde dengeyi koruduğu düşüncesi yer alsada çalışma durumunun bu dengeyi bozabileceği görüşü daha hâkim olduğu düşünülmektedir. G11(Hayvancılık-40) katılımcının çalışma konusunda olumlu görüş içerisinde olsa dahi toplumsal cinsiyetin kadına attığı rollerden vazgeçememesinin bu rolleri benimsemesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

“ Kadının çalışması olumlu etkiler yani erkeğe şart değil yani bu geçim. Yani ben erkeğe şart görmüyorum yani çünkü kadında yani evi geçindirmek zorunda kocamın kendine göre ihtiyacı olur Benim kendime göre ihtiyacım olur Ben kocamdan niye para isteyeyim. İlgilenebilir mi çalışan anne ilgilenemez bütün gün işte olduğu için”(G27-Çiftçi-30)

Toplumsal cinsiyet rollerinin hâkim olduğu ataerkil toplum yapısında ev ekonomisini sağlamak erkeğin görevi olarak tanımlanmaktadır. Ama eşitlikçi rollerin etkin olduğu düşünce yapısı içerisinde ev geçimin sadece erkek üzerinden oluşmasının yanlış olduğu aynı sorumluluğu kadında alması gerektiği düşüncesi yer almaktadır. Kırsal alanda çoğunluk olarak toplumsal cinsiyet rollere göre iş bölümünün yapılması gerektiği düşüncesin olduğu mekanlardan biridir. Sadece erkekler değil kadınların da bu düşünce yapısı içerisinde olduğu görülmektedir. Tabi bu genel savın değişmesi için kadınların iş hayatında daha aktif olması ve çalışan kadının gelirin ek gelir olarak algılanmasının yerine erkek ile anı seviyeye getirilmesi gerekmektedir. Kırsal alanlardaki iş yükünün ve çalışma saatlerinin çok fazla olduğu toplulukla da kadının çalışması çocuklarına ayıracak zamandan çalmasına sebep olmaktadır. Baskın olan gelenekselci rollerin değişmesi gerektiğine inan G27(Çiftçi-30) katılımcının düşüncelerinde kadınların da çalışmasının şart olduğu vurgusunu yapmaktadır. Kadınların ihtiyaçlarını karşılamak için kendi paralarını kendilerinin kazanması gerektiği noktasına değinen katılımcının para kazanmanın kadın için önemli olduğuna değinmiştir. Kırsal alanlardaki iş yükünün ve çalışma saatlerinin çok fazla olduğu

toplulukla da kadının çalışması çocuklarına ayıracak zamandan çalmasına sebep olmaktadır. G27(Çifti-30) çalışan kadının çocuğu ile ilgilenmemesinin sebebi olarak kadının yoğun iş saatlerine de bağladığı düşünülmektedir. Araştırmaya katılan kadınların çalışan annenin çocuğu ile yetersiz ilgi gösterdiği noktasında iki bakış açısı var olmaktadır. İlki kadının cinsiyet rolleri nedeni ile çocuk bakımını öncelik olarak kendisini görmesi diğeri ise kırsal alanlarda çalışma saatlerinde belirli bir zaman dilimin olmaması ve kadınların yoğun bir şekilde çalışması olarak gösterilmektedir.

4.7. İş bölümü ve Aile İçi Karar Alma

Ataerkil toplum yapısının belirgin özelliklerinden bir ise toplumsal yapı içerisinde cinsiyet dayalı olarak ayrılan toplumsal cinsiyet dayalı iş bölümüdür. Özel alan ve kamusal alan olarak ayrılan iş bölümünde kadın ve erkek işlerini kesin bir çizgi ile ayıran toplumsal cinsiyet temelli iş kavramı, kadının hane içerisindeki işlere yönelterek dışarı ile ilişkisine mesafe koymakta idi. Erkeği kamusal alana içine alan bu sistem erkeğin sosyal yaşamda aktif olmasını kadını ise hayatın her alanın pasif kalmasına neden olmaktadır(Arabacı,2015,s.51).

Araştırma kapsamında olan kırsal kesimin toplumsal algısına hitap eden cinsiyete dayalı iş bölümü, kadın ve erkek işlerini belirgin bir şekilde ayırması ve bu ayrımın her iki cinsiyet için kabul görmesini sağlamıştır. Katılımcılara yöneltilen ev içinde iş bölümün nasıl olduğu sorundan yola çıkarak verilen cevaplarda kırsaldaki cinsiyete dayalı iş bölümün kabul gördüğü kanısına varılmaktadır. Kadınların verdikleri cevaplarda çoğu ev işi rollerin sadece kendilerinden sorumlu olduğunu vurgusu yapıldığı anlaşılmaktadır. G6(Tarla işçisi-52) alınan cevap doğrultusunda toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün ayrımında kadının üzerinde olan sorumlulukların ne kadar fazla olduğu görülmektedir. Temel olarak dışarı işinin erkeğe bağlı olduğu toplumsal cinsiyetçi görüşte kadınların evin alışverişini yaptıkları görülmektedir. Kadın iş olarak erkeğin alanına girmesi kadının iş yükünün artırmasının dışında konumunda herhangi bir değişiklik yaşanmadığı düşünülmektedir. G6(Tarla işçisi-52) eşinin sabah gidip akşam gelmesi beyanı evin sorumluluğunun büyük kısmı kendisinde olduğu anlaşılmaktadır. Kırsal yapının iş yükünün fazla olduğu ve bu iş yükünün çoğunluğunu kadının üzerinden geçmesi kadını yoksunlaşmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. Bu kadar iş yükünün

arasında çocuk yetiştirme sorumluluğun da kadına yüklenmesi kadınların erken yaşta yıpranmalarına neden olmaktadır.

“Evin günlük işlerini ben yaparım temizliğini alışverişini her şeyi ben kendim yapıyorum gidilecek bir yer varsa ben kendim gidiyorum. Eşim çok ortak olmaz bana her şeyi de ben yüklenirim. Çocuklar yetiştirmek de genelde onlar da benim sorumluluğumdaydı sabah gidiyor adam akşam geliyor kim bakacak çocuklara mecbur ben bakıyorum”(G6-Tarlaişçisi-52)

“Benim eşim yurt dışında olduğu hep rahmetli o yüzden her işimi ben kendim hallettim. Bütün evin sorumluluğu bendeydi şimdi de oğlumda, çocukları yetiştirmek benim sorumluluğumdaydı”(G9-Hayvancılık-63)

“Tarlaya gidiyordum. Bulaşık yıkıyordum, eve gelip yemek yapıyordum sabah 5 de kalkıyorum işe 6 da gidiyorum Sonra işten yine beşte geliyordum yemek yok bulaşık yıkıyordum Hamur yoğuruyorum bazlama yapıyorum öyle her şey bendeydi yani çocukta gene benim sorumluluğumdaydı yani”(G22-Tarlaişçisi-63)

Kadının toplumsal cinsiyet dayalı iş bölümünde kendine düşen görevleri yerine getirirken, eşlerin bu işlerde “yardımcı” olduklarını vurgularken, aslında bu işlerin sadece kendinde sorum olduğu düşüncesini benimsediği görülmektedir. G9(Hayvancılık-63) eşinin uzakta olduğu için bütün sorumluluğunun kendisinde olması ve eşinin rahmetli olduğunu zaman otoritesini ve evin sorumluluğunu oğluna verdiğini söyleyen katılımcının kız evladı da olduğu halde kızına değilde oğluna vermesi geleneksel yapı içerisinde erkek çocuğunu daha ön planda tutmak istediği düşünülmüştür.

“Genel itibariyle ev işlerini ben kendim yaparım ama eşim de yardımcı olur ufak tefek işlerimiz de yardımcı olur. İş bölümü yok da hani yardımcı olur Eşim bana çocukları yetiştirmek annenin yani benim sorumluluğum da”

Cinsiyete dayalı iş bölümün iki temel belirleyici vardır. İlk kadın ve erkek işlerinin farklılığına vurgu yana ayrılma ilkesi, diğeri ise erkek işlerinin kadın işlerinden daha değerli olduğu kanışa vurgu yapılan hiyerarşik ilkesi olarak literatürde yerini almıştır(Arabacı,2015:51). Kadının annelik rolü üzerinde durulan baskı ise kadınların çocuk bakımın en yetkin kişisi olduğu düşüncesinin günümüz toplumlarında olduğu gibi araştırmamızın kapsamına giren kadınların da düşüncelerinde hâkim olduğu elde edilen bulgular arasında yer verilmiştir. Özel alan ve kamusal alan olarak ayrılan iş bölümünde kadınların ev içi rollerde daha aktif olduğu görülmüştür. Yaş aralığında farklılık olmasına rağmen G7-(Gündelikçi-28),

G3(Satış danışmanı-24), G12(Hayvancılık,56) katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda toplumsal cinsiyet dayalı iş bölümüm benimseme durumun daha fazla olduğu düşünülmektedir.

“kadın işlerini ben yapıyorum erkek işlerini Kocam yapıyor. Ben evdeki işleri oda dışarıdaki işleri yapıyor işte Tabii ki de çocukları sorumluluğu anne olarak ben de Yani tabii babalarının de yardım oluyor Ama tabii yani ben daha çok”(G7-Gündelikçi-28)

“iş bölümümüz var evin içi ile Ben ilgilenirim dışarı kısmını dış kısmına eşim yapar alışveriş mesela dolapla ilgili yani mutfakla ilgili alışverişleri eşim yapar çocuk yetiştirmek her ikimizin de sorumluluğunda eşimin de benim de Ortak yani.”(G3-SatışDanışmanı-24)

“Dış işlerde herif çalışır İçişleri de ben çalışırım çocukları yetiştirmek Yani ben daha çok ama yani eşim de yardımcı olur”(G12-Hayvancılık-56)

Kadınlar eşleri ile ortak geçim için çalıştıkları işlerde de yine bir cinsiyet dayalı iş bölümün olduğu görülmektedir. Ayrıca ortak yapılan işlerden dönüşlerde ev içi sorumlulukların ve çocuk sorumluluğunun sadece kadında olduğu görülmektedir. Kadınlar erkek işi olarak tabir edilen işi yaparken erkeklere yardımcı olmak gibi bir ifade kullanılmamakla birlikte erkek, kadın işi denilen işi yaparken yardımcı olduğu görüşünün olduğu görülmektedir. Kadın erkek işi diye yaptığı işin toplumsal olarak kadınlaştırılması yüksekken kadınların yaptığı özellikle ev işinin erkekleştirilmemesi iş bölümün daha çok erkekler tekelinden bakıldığı düşünülmektedir.

“Mallara beraber bakarız yani sabah erken kalkıyoruz birlikte yapıyoruz yani beraber yapıyoruz. Ev işi ben de zaten malcılık da yarı yarıya yani yarısı işini yarısı ben de yarısı ondan malın alım satımı ile eşim ilgilenir o benim sorumluluğum da değil onunla o ilgilenir gelir kısmı ile eşim ilgilenir. Ben bakım kısmı ile ilgilenirim süt sağma işini ben yaparım sütü satma işini eşim yapar çocuklar yetiştirmek benim sorumluluğunda”(G11-Hayvancılık-40)

“İş bölümü Ortak yapıyoruz ya ama evin işinin yükü çoğunluk bende tarlada ortak beraberiz çocukları yetiştirmek benim sorumluluğum da”(G28-Çiftçi-38)

Köy ya da kırsal da evin reisi konumundaki erkek her şeye hakimdir. Kadın kırsal toplum yapısı içerisinde karar alma mekanizmalarından mahrum kalma durumu

ile oldukça belirgin bir şekilde karşılaşmaktadır(Çakır:2016,s.214). Gelenekselden modern toplumlara geçişte bu algı kırılrsa da izleri halen devam etmektedir.

Görüşme yapılan kadınlara ailede kararlar nasıl alınmaktadır? sorusu yöneltilmiştir. Araştırmada katılan kadınlarda 21 kişi eşleriyle kararları ortak aldıklarını, 9 kişi ise kocaların karar aldığı tespit edilmiştir. Kırsal bölge olan araştırma alanının da yapılan görüşmelerde ortak karar alma olgusunun hâkim olduğu görülmektedir. Yapılan Görüşmede yine de geleneksel rollerin etkisin de olan ailelerin de de mevcut olduğu görülmüştür.

“Herifin kararı olur onun dediği olur bize laf düşmez.”(G12-Hayvancılık-56)

“Vallahi her şeyi eşimden sorulur. Kadınsın yani sen ne diyeceksin ki”.(G11-Hayvancılık-40)

G11’in ifadelerinde karar mekanizmasının içinde olmamasının kadınlığın sonucu ve elinden bir şey gelmeyeceği ifadeleri yer almaktadır. Kadının özellikle de kırsal alanda yapılan tarım ve hayvancılık ile ilgili iş bölümünde yaptıkları iş dolayısı ile maddi ya da karar alma statüsünde olmamasından kaynaklı olarak karar alma mekanizmasının içinde var olamadıklarını açıklar durumda olduğu daha önceki görüşme sorundan yola çıkaracak bir kanı oluşturulmuştur. Görüşme sırasında katılımcının ifadelerinde G11 ve G12 nin düşünce sistemlerinde erkeğin kararlarını sorgulanamaz olduğu ve eşlerinin verdikleri kararları isteseler bile bir şeyleri değiştiremeyecekleri düşünülmektedir.

4.8. Gündelik Hayat ve Boş Zamanı Değerlendirme

Kırsal alanda gerçekleştiren görüşmelerde kadınlara bir gününüzü nasıl geçirirsiniz? sorusu yöneltilmiştir. Bu soru neticesinde kadınların gündelik hayatları ile ilgili bilgi tespitinde bulunul istenmiştir. Geleneksel toplum yapısı içinde olan kırsal kadının gündelik hayatları ev içi rolleri içerisinde geçirdiği ve bu işlerin yeniden üretime katkı sağladığı için görünmez emek olarak tabir edilmektedir. Bu kadar yoğun ve istikrarlı bir şekilde her gün tekrar tekrar aynı işleri yapan kadınların çoğunlukla emeklerinin görülmemesi kadını dezavantajlı konuma itmektedir. Günün erken saatinde başlayan ev işleri, varsa inek, koyun gibi ahır hayvanların bakımları, bağ bahçe tarla işleri gibi ücretsiz işçi konumunda çalışarak ya da yine ev işleri ile başlayıp daha sonra varsa ücretli işlerine giderek kadınlar tüm günlerini bütün işleri bir arada yürüterek değerlendirdikleri görülmektedir.

G1(Tuhfiyeci-49) eşi ile aynı dükkânı işleten katılımcının anlattıkların yola çıkarak eşi ile kendisinin gün içerisindeki yaşantılarının yaptıkları iş bölümünden dolayı birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Gün içerisinde hangi meslekten olursa olsun kadının iş yükü erkeğe oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Bu iş yükünün eşitsi dağılımı kadınlarının gün içerisinde toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde hizmet eylemi ile geçmekte olduğu düşünülmektedir. Kadınların çalışma saatleri dışında çalıştıkları ve gün içerisinde yaptıkları işlere ek olarak akşam vaktinde de ev işlerine devam etmektedirler.

Sabah kalkıyorum eşimi gönderiyorum önce iş yerine sonra evi toparlıyorum okul varsa kızlarımı okula gönderiyorum. Ondan sonra kendim hemen evleri toparlıyorum. Akşamki yemeğimi ayarlıyorum. Çünkü akşam geldiğimde hemen yemek hazır olsun diye. Yemek yoksa hemen bir aperatif kahvaltı türü hazırlıyoruz. İş yerine geliyorum. Öğlen bazen sabah dokuz gibi geldiğim oluyor. Eşim bazen mal almaya Adana ya gidiyor. Ben tek kalıyorum çoğunluk. Hani çocuk bölümü olduğu için bizimki daha çok benim kalmamı tercih ediyor bayanlar(G1-Tuhfiyeci-49)

Sabah kalkıyoruz kahvaltı ev işi biraz toparlama sonra dükkân sana akşam tekrardan ev o kadar Yemek bulaşık çay derken Ve yatıyoruz televizyon izleme filan çocuklar ödevlerini yapmışsa tabi yoksa onların ödevlerini yapıyoruz(G17-Züccaciyedükkanı-32)

Sabah geliyoruz burada akşama kadar salatalık toplayıp satıyoruz Akşam eve gidince de Yemek bulaşık yatıyoruz yemeği falan Zaten ben yapıyorum her şey orada bana ait(G29-Aşçı-35)

Tarım ve hayvancılık ile uğraşan kadınların gündelik hayatları ev içi, hayvanların bakımı ve tarla işlerini aile mülkü olarak gördüklerinden tüm günleri ücretsiz işçi olarak ve görünmez emekleriyle geçirmektedirler. Hayvanlarla uğraşan katılımcıların çok erken saatlerde işe başlayan kadınlar gün boyunca aktif olarak çalışmaktadırlar. G11(Hayvancılık-40) kızı ile ortak iş bölümü yaptığını söyleyen katılımcının kız çocuğuna geleneksel rollere göre ayrılmış iş bölümünü de öğrettiği düşünülmektedir. Sosyalizasyon süreçlerinde öğrenilen kadın erkek işi bölümü hayatlarını sonuna kadar devam eden bir döngüye dönüşmektedir.

Kızım ile beraber hayvanın her şey ile ilgileniyoruz sabah otlamaya kalkıyoruz. Kızım ile ortak yapıyoruz başka kimsemiz yok 6 da namaza kalkıyorum sonra hayvanlara yemini veriyorum kahvaltı sonra öğlen oluyor. Öğlen yine yemlerini veriyorum sonra eve gidiyoruz şimdi evdeki işleri kızım yapıyor Ben inekle ilgileniyorum yani hayvanlar ben ilgileniyorum kızım da ev işlerini yapıyor. Akşam oluyor sonra akşam 10'da yatıyorum (G11-Hayvancılık-40)

Şimdi tarlaya işe gidiyorum ya işten geliyorum Bulaşık yıkıyorum yorgun yorgun Ondan sonra hamuru yoğuruyordum biraz banyo yapıyorum Ondan sonra Banyodan sonra bir bardak çay içiyorum yemek yiyorum yiyemiyorum sonra hemen yatıyorum sabahın köründe ine kalkıyorum Namaz kılıyorum sonra aynı şeylere devam ediyorum(G22-Tarımışçisi-63)

“Bir günümü yani evin işi, çocuklar, mal, sabah önce kalkar mala bakarım yani tavuğa cüceye bakarım. Ondan sonra çocuklarımı kahvaltısını hazırlarım evimi toplarım sana akşam üzeri hayvana otlamaya çıkartırım”(G20-Hayvancılık-43)

Zamanın iş dışında ya da çalışma saatleri dışında kalan zaman dilimine boş zaman adı verilmektedir. Aynı zaman da boş zaman kavramı düşüncede istenilen, arzu edilen zaman olarak ifade edilmektedir(Demir,Demir:2006). Her insanın ihtiyaç duyduğu boş zamanın değerlendirme şeklide birbirinden farklıdır. Boş zaman değerlendirmesi cinsiyete göre değişiklik olduğunu özellikle kırsal alanda kadın ve erkeğin boş zaman kavramının birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir.

Kırsaldaki kadınlar için boş zaman kavramı ev ya da tarımsal işler dışında kalan zamandır. Geleneksel roller içinde olan çocuk bakımı ve ev işleri boş zaman oluşmasında engelleyici etki oluşturmaktadır. Kırsal da çalışan kadınların boş zaman değerlendirme şekillerine bakıldığında boş zamanların değerlendirilmesinde ataerkil sistemin yüklediği toplumsal sorumluluklarının kadının serbest zamana katılımını kısıtladığı görülmüştür. Kırsalda kadınların boş vakitlerini değerlendirmesi yaparken ev içindeki işler ve çocuk bakımı görünmez emek olduğu için kadınlar yine bu vakitlerinde bu işleri yapmaya devam etmektedirler. Boş zaman algısının tam olarak oturmadığı kırsal kesimde kadınlar hoşlarına giden işleri yapmaktan ziyade yarım kalan ya da yapması gereken işleri yaparak geçirdikleri görülmektedir. Kendilerine ait ayıracakları zamanı evin diğer bireylerinde sorumlu olduğu ev işlerini yaparak geçirmeleri boş zaman değerlendirme olgusuna uymadığı düşünülmektedir.

“İşlerimden arta kalan zamanda temizlik yemek bulaşık ev işi”(G3-Satışdanışmanı-24).

“Ben genelde bir şeyler çıkıyor ya Yani ev işi bitmez zaten onlarla oyalanıyorum hele hele bir çocukta illaki bir şey çıkıyor bir iş çıkıyor yani çok kendime vakit ayıramıyorum”(G10- hayvancılık-34)

“Evin içinde arta kalan zamanda el işi yapıyorum bahçeme Bakarım tavuklarımı bakarım yine ev işleriyle uğraşıyorum yani”(G14-EvEksenliÇalışan-42)

“Ev işleri ile geçiyor ev işi bitmez malum. Sonra patik matik işliyorum. Oya işlerim.”(G22-Tarlaişçisi-63

G14(EvEksenliÇalışan -42) ve G22(Tarla işçisi-63) katılımcıların patik, oya le işi yaparak geçirdikleri görülmektedir. Kırsal alanlar sosyalleşme adına mekanların bulunmaması kadınların boş vakitlerini eğer ev işi yapmıyorsa el işi faaliyetlerine verdikleri düşünülmektedir.

Katılımcıların yine boş zamanlarını değerlendirme şeklini el işleri ile uğraşmakla geçirdiklerini ifade eden kadınların yine boş zaman değerlendirmesini emek harcayarak geçirdiklerini. Şu anda yaşana pandemiden dolayı komşu ziyaretleri yapan kadınların tüm boş vakitlerini evde geçirdikleri gözlenmiştir.

“İşlerimden arta kalan zamanda Kur'an okuyorum Bahçemde iş yapıyorum Kur'an okuyorum. Ev işi yapıyorum günüm öyle geçiyor yani mahalleye gitmeyi de sevmiyorum zaten gezmeyi çok sevmiyorum genelde evde geçiriyorum vaktimi”(G2-Terzi-69)

“Vallahi bu yaşta daha çok dinlenerek geçiriyorum televizyon falan izliyorum”(G24-EvEksenliÇalışan-62)

Katılımcılar arasında yaşı ilerlemiş kadınların G2(Terzi-69) ve G24(EvEksenliÇalışan) boş vakitleri gençlere oranla daha çok olduğu ve bu vakitlerini de daha çok ibadet yaparak ve televizyon izleyerek geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Yine de boş vakitlerinde ev işi rollerini de yerine getirdiklerini ifade etmişlerdir.

4.9. Kadın Olmak ve Yaşamak

Ataerkil toplum yapısı kadınların erkeklere bağımlı bir şekilde yaşam sürmesini oluşturan bir sistemdir. Erkeği başat konuma alan kadını ise ikincil konumda tutan ataerkil ideolojinin geleneksel toplumlarda erkeği kamusal alana kadını ise özel alana hapsedmektedir. Bu ayrımı kadını sosyal ve ekonomik anlamda ikincil plana atarak, kadını erkeğin karşısında toplumsal bakımından dezavantajlı konumundadır(Can,2018,s.42). Geleneksel toplum yapı çerçevesinde yetiştiren kadınların kendi hayatları hakkında zaman zaman söz hakkı bulamadığı gibi kendi ayakları üzerinde de durmakta da zorlandıkları söylenebilmektedir.

Kadının toplumsal statüsünün artmasını sağlamak için kadınların eğitim ve kamusal kurumlardaki varlığının aktifleşmesi ile olanak sağlamıştır. Özellikle çalışma

yaşamına katılan kadının ekonomik özgürlüğünü eline alması erkeğe olan bağımlılığını azalması yönünde atılmış önemli bir adımdır. Çalışma kapsamındaki katılımcılara, bir kadın başında erkek olmadan hayatını idame ettirir mi? sorusu yöneltilmiştir. Kırsal alanda geleneksel yapısının egemen olduğu kadın erkeksiz hayatını idam ettirmesi sosyal yaşam açıdan zor olduğu, toplumsal normların kadın ile erkeği aynı tutmamasından kaynaklı olarak tek başına yaşıyan kadına kısıtlayıcı birçok faktörün oluşabileceği ama yine de kadın isterse başarabileceği araştırma bulguları arasında yer almaktadır.

G2(Terzi-69) Kadının istediği zaman istediği şekilde hayatına devam ettirme gücü olduğuna inansa da toplumsal cinsiyet rolleri kaynaklı olarak erkek işi olarak gördüğü kamusal alana girmekte sıkıntı yaşadığı söylemektedir. Kadınlar ataerkil sistem içerisinde keskin çizgilerle ayrılmış alanların varlığına inandırılması ve benimsenmesinden kaynaklı olarak dışarı işleri gibi erkeklere ait görülen alanlara girip çıkma konusunda sıkıntılar yaşamakta olunduğu düşünülmektedir.

“Devam ettirebilir niye devam ettiremezsin sıkıntı yok artık bir bayanda alışverişini yapabiliyor. Her işini yapabiliyor sonuçta 23 yıldır mesela ben tek başıma yaşıyorum her işi ben kendim yapıyorum. Yaşadığım zorluk sadece erkek işlerini yaparken zorlanıyorum erkek yanına gitmeye sıkılıyorum mesela belediyede bir işim var mesela oralarda ben erkeklerle konuşmayı pek sevmiyorum yani Oralarda biraz zorlanıyorum o yüzden kimi zaman kadın böyle alanlarda dışarı dışarıda zorlana biliyor ama onun dışında hayatını idame ettirebilir Ama mesela ben onun dışında başka bir şeydi zorlanmıyorum evin içinde mesela her işimi kendim yapıyorum Her şeyi ben karar veriyorum alışverişimi kendim yapıyorum sadece işte böyle erkek işlerinde zorlanıyorum Ama yine de yapıyorum Kimse yapmıyor benim işime ben yapıyorum”(G2-Terzi-69)

Kadınların evleri dışında kalan alanlarda kendilerini güvende hissetmemeleri toplumsal cinsiyetlenmeye maruz kalınmış toplumlarda oldukça sık yaşanan bir durumdur. G1 (Esna-49) kendisini eşi ile daha güvende hisseden katılımcının ifadelerinden toplumsal yapı içerisinde kadın ve erkeğe olan bakış açılarda görülmektedir. Kadınların erkeklerden daha özgüvensiz ve çekingen olmasının altında yatan sebeplerden biri ise kadınların toplum tarafından denetleme mekanizmasına sürekli kalınmaktadır. Yaptığı her hareketi sorgulayan kadın toplum içindeki hal ve

tavırlarına erkeklere oranla daha çok dikkat etmesi gerektiğinin bilincin de hayatlarına devam etmektedirler. bu da kadınların tek başlarına özgür ve güvende hissetmedikleri anlamları oluşturulduğu düşünülmektedir.

“Şöyle biraz zor oluyor ama bence ayakta durmaya çalışıyor kadınlar eşi olmadığı zaman ama zor. Şimdi eşin ile olduğun zaman daha bir güvendesin, gece yarısı olsa tek başına çıkamazsın ama eşin olduğu zaman rahatlıkla çıkabilirsin. Mesela bir şey oluyor bir yere gidecek olsam acaba beni mi konuşuyorlar bir şey mi yaptım. Yanlış mı yaptım, hata mı yaptım diyorsun. Ama eşin olduğu zaman rahatlıkla her yere gidip gelebiliyorsun. Daha özgür oluyorsun”(G1-Esnaf-49)

Kadınların kendilerine güven kazanmaları için yaşam koşullarını iyileştirmeleri gerekmektedir. Her zorluğun içinde kolaylıkların yer aldığını bilmek ve çalışma konusunda daha kararlı ve istikrarlı olunması gerekmektedir. G5(EvEksenliÇalışan -72) yaşam tecrübelerinden yola çıkarak verdiği cevaptan da görüldüğü üzere kadınların toplumun inşa ettiği kültürel korkuların arındıkları zaman daha güçlü oldukları düşünülmektedir. Kızını tek başına büyüttüğünü beyan edem katılımcının yaşının iler olması ve geleneksel toplum yapısının bugüne oranla daha keskin olduğu zamanlarda tek başına mücadele etmiş oldu düşünülmektedir kadınlar tek başlarına yaşadıkları zorlukların toplumsal nedenlerden kaynaklı oldukları ve yapılan araştırmaya katılan katılımcıların da verdikleri beyanlar esasında kadının konumunu belirlediği faktörlerin hepsinin toplum tarafında inşa edildiği düşünülmektedir.

“Ettirir, ettirdim ben kızımı burada doğurdun burada büyüttüm. Kızım 6 yaşına geldi kazmaya Gittim pamuğa gittim şeftaliye gittim Oya işledim dantel işledim yani liseyi bitirene kadar çok yardımcı oldum çok güzel giydirdim kimsenin gözüne bak durmadım bir tarafı noksan kalmasın diye her şeyi elimden geldiğince yaptım çok güzeldi yetiştirdim kızımı”(G5-EvEksenliÇalışan-72)

“Yaşar çalışıyorsa Eğer Yaşar. Kendi Ayakları üzerinde durabilir her şeyi erkek değil bence kadın ve erkekte eşit bu devirde Kendi Ayakları üzerinde durabilir bence çalıştığı sürece”(G3-Satışdanışmanı-24)

Kırsal alanda yaşayan kadınların iş yükü bakımından herşeyi üstlendikleri ve erkeklerden daha fazla çalışma durumlarından dolayı tek başına hayatlarını çalışarak devam ettirme konusunda sıkıntı yaşamayacaklarını fakat toplumun kadınlara oluşturduğu toplumsal cinsiyet kaynaklı kalıp yargılar nedeni ile sorun yaşayacaklarını beyan edilmekte olduğu düşünülmektedir. Kültürel yapının kadının yaşadığı çevrede

özgür olamamasından kaynaklı olarak kadına uyguladığı kısıtlayıcı yaptırımların kadınların tek başına hayatta kalmalarını zorlaştırıcı niteliktedir. Zihniyet yapısından kaynaklı olan bu cinsiyet ayrımcılığı tek yaşayan erkek için çok bir şey ifade etmezken özgürlük bakımından kadın daha dezavantajlı konumdadır. Kırsal da yaşayan kadının sosyal yaşama ve hayata bakışını analiz edebilmek için görüşme sorularının içinde yer alan Tekrar yaşama şansınız olsa yine kadın olarak gelmek ister miydiniz? Neden? sorunu yöneltmiştir. Kırsaldaki kadının yaşadığı hayatına göre cevap verildiği, genel olarak hayatlarından memnun görülen kadınların dünyaya tekrar kadın olarak gelmek istediği tespiti yapılmıştır. Burada elde edilen veriler doğrultusunda da kadınlar kendi adlarına belirlenen rolleri benimsedikleri ve bu rolleri yerine getirdikçe hayatlarından memnun oldukları görülmektedir.

“Gelirim. Yani kadın olarak gelmek isterdim Yani kadın olmak güzel evinin işi ile uğraş çocuklarıyla uğraş ne bilim güzel yani”(G14-EvEksenliÇalışan-42)

“Olur yani kadın olarak gelmek isterim yani Niye gelmeyeyim çocuklarım oldu işime gücüme baktım mutluyum”(G13-EvEksenliÇalışan-65)

“Yani kadın olarak gurur duyuyorum kendimle çalıştığım için ayaklarımın üzerinde durabiliyorum çok şükür en önemlisi de 2 tane Dünya Tatlısı evladım var annelik hissinden dolayı tekrar kadın olmak isterdim(G15-Esnağ-32)

Toplumda yaşayan bireylerin düşüncesinde yer alan toplumsal cinsiyete dayalı farklılıkların kaynak noktası toplumda yer alan hiyerarşik kaynaklı düzendir. Toplumda kadına ve erkeğe atfedilen statülerin neticesi olarak belirli roller ve özellikler yüklenmektedir(Çiffliz,2018:99). Sosyalizasyon süreçleri içerisinde kadın yüklenen roller arasında annelik rolü, kadın bedenine verilmiş armağan olarak algılanmaktadır. Özellikle geleneksel toplumlarda annelik kutsal olarak görülmekte kadınlık ve annelik iç içe geçmiştir. G15(Esnağ32) katılımcının verdiği cevaptan yola çıkarak çalışmak noktasına vurgu yapılması kadının kendine olan özgüven kazanımının oldukça iyi seviyede olduğu görülmektedir. Annelik duygusu özelleştiren katılımcı için anne olmak dünya ya bir daha gelme isteğini güçlendirdiği düşünülmektedir.

“Bilmem Ben memnunum hayatımdan Kadın olmak da isterim Bilmem Ben anneliğimi de sevdim her şeyimi sevdim Yani bu kadın olarak gelmek isterim kadın olmayı sevdim”(G15-Esnağ-32)

“isterdim hani kadınlığımdan yöne hiçbir pişmanlığım yok hayatımda da yani Hiçbir pişmanlık duymadım için memnunum kadın olarak gelmeyi tercih ederdim. En başta Anne olmak çok güzel annelikten seviyorum kadın olmayı seviyorum yani ben” (G18-Esnafl-41)

“kadın olarak gelmek isterdim. Ben kendimi seviyorum. Kızım oldu anne oldum o yüzden kadın olmak isterdim” (G5-EvEksenliÇalışam-72)

Ataerkil toplum yapısı içerisinde kadın ve erkeğe yüklediği roller açısından her iki cinsiyete büyük görevler düşmektedir. Bu görevler toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü olarak adlandırılmaktadır. Ataerkil yapı içerisinde şekillenen görevler kadını etkilediği gibi erkeği de etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet iş bölümünde erkeği evi reis olarak tanımlamakta ve ekonomik sorumluluğu onun üzerinden sağlanmaktadır. Kadın evin düzen kısmında yer alırken erkekler ise geçim kısmında yer almaktadır. Bu da toplumda erkeklerin ev ekonomisi kaygısını kadınlara oranla daha çok duyduğu görülmektedir.

G1(Esnafl-49) katılımcının da kadın olmanın güzel yanının bir bakıma erkek olmamaktan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Erkekleri maddi ve geçim sıkıntısı yüzünden sıkıntı yaşandığını beyan eden katılımcı cinsiyet kalıp yargıları çerçevesinde değerlendirdiği erkeklik algısını, kadınlıktan daha zor olduğunu söylediği düşünülmektedir. Toplumsal roller içerine kilitlenmiş kalıp yargıların değişmesine olanak sağlanması neticesin erkek ya da kadına düşen ağır roller hafifletmesi beklenmektedir. Bu durum oradan kaldırmak için her iki cinsiyetin de karşı tarafın görevi olarak gördüğü işi kendisi için de görmesi gerekmektedir.

“Evet kadın olmak için dünya gelirdim hayatımdan memnunum ha şöyle bazen iş yaptığımda yorulduğumda diyorum mesela keşke erkek olsaydım diyorum. Ama sonra düşünüyorum erkek de aynı çalışınca, mesela ben çalıştığım zaman nasıl yoruluyorsam erkek de yoruluyor. Onların mesela erkelerin daha çok beyin yoruluyor. Kadınların nasıl yoruluyorsa erkeklerde diyor mesela acaba bunu böyle mi yapsam. Çocuk büyüyor mesela oğlu olsun kızı olsun daha çok yük biniyor. Onların düşünlerini filan düşünüyorlar. Erkekler de yoruluyor. Ama kadınlara da zor onlara da zor yani. Ama ben tekrar dünyaya gelmiş olsam kadın olarak gelmek isterim” (G1-Esnafl-49)

“Vallahi kadın olmak isterdim yine Çünkü erkeklerin sorumlulukları çok Onlar bizden daha fazla düşünüyor her şeyi bizden daha fazla sorumlulukları var o yüzden kadın olmak isterdim” (G29-Aşçı-35)

Kadın ve erkeği ayrı alanlara hapseden ataerkil yapı bu alanlarda bireylere özgürlük kavramını yalnızca yerine getirilen normlar neticesinde elde ettirmektedir. Kadınlara ayrılan alanın kontrolünü elde eden erkek yaptırımlarını bu doğrultuda gerçekleştirmiş olup kadına bu konu da baskı uygulamaktadır. Kadın olmanın yorucu olduğu kanısı yaygınlaşır. Bu durumun yaşadığı toplumlar kuşkusuz ataerkil düzenin hâkim olduğu geleneksel topluluklardır. G4(Satışdanışmanı-25) bahsettiği gibi erkeklerin özgürlük alanlarının kadınlardan daha çok olması kadını erkek dünyasının daha çekici olduğu kanısına vardırmaktadır. Kadın toplumsal olarak sürekli olarak denetlenmesi olayı kadının yaşantısında kısıtlamalara neden olduğunu görülmektedir. Baskı mekanizması altındaki kadın çoğu zaman kültürel normlara karşı koyamaz ve kabullenmek durumunda kalır. Sosyal yaşam içerisinde yapılan bu baskı bunalan kadın bazen kendi hayatından bıkmış vaziyete gelmektedir

“Erkek olarak da gelmek isterdim O da Şöyle mesela erkekler sanki rahat daha rahat gibiler kadınlara göre. Hani daha özgür gibiler kadınlarda Özgür'de erkekler kısıtlama yönünden daha az. Onlar daha özgürler. Kadına sürekli ay öyle mi olmuş da bu buraya girmiş gibi kadınlar üzerine hep bir laflar var. Hep bir gözlem var ama erkekler de öyle bir durum yok. Toplumda olarak öyle bir baskı yok o yüzden erkek olarak da gelmek isterdim”(G4-Satışdanışmanı-25)

“Vallahi ben gelmek istemezdim yani kadın olmak çok zor her şey senden sorumlu kadının sorumluluğu fazlası ile daha çok”(G11-Hayvancılık-40)

Kadınların ifadelerinde yer alan dünyaya tekrar aynı cinsiyetle gelip gelmeme durumu toplumsal cinsiyetlere yükleri anlamlardan kaynaklı olduğu görülmektedir.

Cinsiyetlere yüklenen anlam toplumsal cinsiyetin varlığını ortaya koymaktadır. Değişken olan toplumsal cinsiyet olgusu bireyin inşa edilen dünyasında şekillendiğini söylenebilir.

Kadın ve erkeğin konumlarının toplumdaki değer ve yargılar ile ilişkilidir. Cinsiyetler, biyolojik anlamda bireyin kadın ve erkek olduğunu belilerken toplumsal cinsiyet kavramı ise toplumun beklentisini karşılayacak kadınlık ve erkeklik algısını oluşturmaya yöneliktir. Kültürel bir anlam taşıyan toplumsal cinsiyet kadın ve erkek arasındaki ayrımında başlangıç noktasıdır. Toplumun kadından ne beklediğini toplumsal rol ve cinsiyet kavramı ile bunu gerçekleştirmektedir. Araştırmamızda Sizce kadın dediğinizde aklınıza neler geliyor? Sizce kadın nasıl olmalıdır? sorusu kadınlara

yöneltmiştir. Alınan cevaplarda kadınların toplumsal normlara uygun olan özellikleri kadınlar için önemli olduğu ve kadınların toplumun genel ahlaki kurallarına uygun davranışlar sergilemesi gerektiği düşünülmektedir.

G1(Esnaflar-49) katılımcının ifadelerinde yer alan toplumsal cinsiyetin rollerinde kadınlık algısının canlandırmaktadır. Toplumun inşa eden toplum yapısında kadının daha çok uysal, bağımlı ve söz dileyen olarak tasnif edilmektedir. Geleneksel toplum yapısında daha çok görülmek istenilen kadınlık algısının kadınlar için de benimsenmiş olduğu görülmektedir. Kadının namuslu olması kişisel değerlerinden daha çok aile ve toplum nezdinde daha çok önemli olduğu düşünülmektedir. Kadının daha çok ev ve aile ile tasnif edildiği G6-(EvEksenliÇalışan-72) katılımcının ifadesinden bakılarak kadınların özel alana ilişkilendiren toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantılı olduğu düşünülmüştür.

“Kadın bir defa namuslu olmalı, ekmeğini taştan çıkarıyor öyle deyim bence, çocuklarına bakmalı, eşine saygılı olmalı, sevgi saygı olduktan sonra da herşey güzel gider canım. Eşine ve çocuğuna bağımlı olmalı”(G1-Esnaflar-49)

“Bir kadın nasıl olmalı evine düşkün çocuklarına düşkün eşine evinin geçimine önce adaplı olmalı bence öyle yani kadın olmak”(G6-EveksenliÇalışan-72)

Ataerki yapı içerisinde aile kavramında kadın ve erkeğe biçilen roller birbirinden farklıdır. Kadın erkeğe her koşulda tabi olması ev işleri, ev kadınlığı, ve anneliğin kutsal ve ulvi bir görev gibi sunulması kadının bu görevleri benimsemesinde kolaylık sağlamaktadır.

“Kadın Bence evin orta direği bir anne kadın olmasa bir ev olmaz diye düşünüyorum ben aile için çok çok önemli bir kadın çocuklar babasız olabilir ama annesiz kesinlikle olamaz benim görüşüm kadının olmadığı anı düşünemem. Yani bizim de öyle bir kadın evin işini de başarmalı, toplum içine de girmeli bir anne bilmediğini de yapabilmeli”(G28-Çiftçi-38)

“Öncelikle çocuklarına iyi bir anne olmalı eşine bağlı olmalı benim aklıma ilk bunlar geliyor”(G7-Gündelikçi-28)

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıların kadına yüklediği roller kadınların sorumluluklarının erkeklerden iki katı fazla olmasını sağlamaktadır. Kadın aile içinde ve toplumsal alanda yüklediği rolleri lakıyla yerine getirmesi gerektiği vurgusu yapılmaktadır. Ataerki yapının kadınlara yüklediği roller kadınların hayatlarını zorlaştırmaktadır. Sürekli kontrol ve test edilme hali kadında en iyi olma savaşını da

beraberinde getiriyor. Kadına duygusal, fedakâr, sabırlı ve özverili gibi sıfatlar kullanılarak, kadına özel bir varlık algısı yapılır ve bu rollerin meşrulaşması sağlanır.

“Vallahi kadın dediğimde aklıma hep zorluklar geliyor. Kadın olmak da zor elinde işin olmazsa zorda ama kadın olmak daha zor yani her şeye koşturuyorsun. Koştur bulaşığa koştur yemeğe her şeyi düşünmek zorundasın ince fikirlisin mesela her kadında aynı değil tabii ama bazı kadınlar düşünmüyor aman bugün yersem yeter diyor. Telliyo cıgarayı işime bakayım diyor yani. Ama Bizler öyle değiliz. Bazı kadınlar biz bugün yedik mi yarın ne yiyeceğimizi düşünüyoruz. Biz yarını düşünenlerdeniz yani”(G21-Çifçi-47)

Değişmekte olan kırsal toplum yapısında kadınların toplumsal cinsiyet temelli kadınlık algıların hala devam ettiği görülmektedir. Kırsal da kültürel yaşayışın yaygın olması, kadınların toplumun inşa ettiği kadınlık algısını benimsemesine ve cinsiyetleri ile özdeşlik kurmasına olanak sağlamıştır. Sosyalizasyon süreçlerinde inşa edilen kadınlık erkeklik algısı sosyal ajanlar ile bireye aktarılmaktadır. Hayatı boyunca bu rollere uygun davranış kalıpları geliştiren birey bir süre sonra davranışları normalleştirip kabullenmektedir. Yapının devam etmesini isteyen birey ise bunu gelecek nesillere aktarır bu aktarımın en önemli temsilcisi kadındır. Kadın annelik rolü ile toplumsal normları gelecek nesilere aktarmaktadır

4.10. Kır ve Kent Kadının Ayrımı

Yerleşim yerlerine bakılarak iki tür kadın tiplmesi bulunmaktadır. Kır ve kent kadını olarak ayrılabilceğimiz kadınların sosyo-ekonomik, eğitim ve sosyalleşme bakımın birçok nokta da farklılık bulunmaktadır. Yasayış, eğitim, iş gücü bakımından birçok nokta da ayrılan bu kadınların sosyolojik açıdan değerdendirildiğinde kırsaldaki kadının daha dezavantajlı konumda olduğı bilinmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğı her kesimden kadını etkilese kırsal alanda yaşayan kadını daha derinden etkilemektedir. Görüşme yapılan kadınlara, kırsalda da kadın olmak ile kentte kadın olmak arasında fark var mıdır? Bu farklar nelerdir? sorusu yöneltlmıştır.

Kırsala alanlar sosyalleşme ve imkân bakımından şehre göre daha geri konumdadır. Kadınların kırsaldaki iş yükü ve tarım dışı alanlarda iş imkanının kısıtlı

olmasından dolayı kadınlar ekonomik yönden şehirdeki kadından daha alt statülü işlerde çalışmaktadırlar. Yüz yüze ilişkilerin şehre göre daha yoğun yaşandığı kırsal kesimde kadınlar sosyalleşme bakımından bir yere gidip gelme bakımından daha kısıtlayıcıdır. Eğitim bakımından şehir ve kırsal alan arasında büyük bir fark yer almaktadır. İnsanların sosyal çevrelerinin farklılaşmasında eğitim oldukça önem arz etmektedir.

Örneğin; G2(Terzi-69) nin

“Belki onlar daha akıllı olabilirler daha cahil değil bizim gibi biz cahiliz mesela olanakları daha iyi onların daha Merkezi yerde oldukları için eğitime daha kolay ulaştıkları için daha Görgülü olurlar Biz ne kadar olsa cahiliz yaşlar arasında anca dedikodu başka bir şey yok ama daha bilgili olan var dedikodu yapmaz diye biliyorum”(G2-Terzi-69)

şeklindeki beyanı kırsal kadının eğitim durumunun önemini bu şekilde ifade edildiği görülmüştür.

“Yani şöyle küçük yerde şöyle bir şey var yani imkanın varsa güzel Yani Adana'ya gidip gelme imkanın varsa güzel ama gidemiyorsan sıkıntı var büyükşehirde olsa kaynana kayınbaba yok yani istediğin yere gidip gelirsın ama burada ya sorumluluklarım fazla oluyor öyle canın istediği gibi her yere gidip gelemiyorsun O yüzden küçük yerim böyle sıkıntıları oluyor yani o büyük yerde yaşasan daha farklı küçük yerde bir yerden bir yere giderken her yere hesap vermek gerekiyor ama büyük yerde Kimseye hesap vermeden istediğin yere gidersin En Büyük şehirlerde imkanın varsa daha Özgürsün yani”(G8-EveksenliÇalışan-33)

Kırsala alanlar sosyalleşme ve imkân bakımından şehre göre daha geri konumdadır. Kadınların kırsaldaki iş yükü ve tarım dışı alanlarda iş imkanının kısıtlı olmasından dolayı kadınlar ekonomik yönden şehirdeki kadından daha alt statülü işlerde çalışmaktadırlar. Yüz yüze ilişkilerin şehre göre daha yoğun yaşandığı kırsal kesimde kadınlar sosyalleşme bakımından bir yere gidip gelme bakımından daha kısıtlayıcıdır. G8(EveksenliÇalışan-33) katılımcının beyanı üzerine, kadınların kırsal alanda sürekli denetin mekanizmalarına maruz kalmaktan ve geniş aile içerisinde eşinin ailesine de hesap vermek durumunun kaynaklı olarak şehirleri daha özgür alanlar olarak tanımladıkları görülmektedir.

Kırsal alanda çalışma şartların daha ağır olması ve iş yükünün, genelde yapılan işlerin kadınların ciltlerine zarar verecek nitelikte olması kentli kadının yaptığı işi daha avantajlı konuma koymaktadır. Günün çoğunu evin dışında bağ bahçe toprak işleri ile geçiren kadınların ciltlerin hava koşullarının da etkisiyle bozulmalar meydana gelmektedir. Beden gücü gerekli işlerde çalışan kadınların erken yaşlardan itibaren bel, sırt ve diz ağrıları oluşmaktadır. Hayat kaygıları ve çalışma şartların ağırlığı kırsaldaki kadının daha fazla yıprattığı ve fiziksel anlamda daha fazla olgunlaşmaktadır.

Örneğin; G21(Çiftçilik -47);

“Çok fark var bizim Ellerimiz nasır bağıyor onların elleri tazecik söyle ellemeye kıyamazsın yani Bak ip tutacağız ellerimizi görüyon mu öyle fark var. Onlar rahat biz reziliz yani iş bakımından tabii. Ciltlerine baksana onların daha temiz daha pamuk pürüzsüz Bizimkine baksan yaşılanmışım. Benimle aynı yaşta olan süslenmiş kadın seni görüyor çok yaşılanmışsın diyor. E sen şehir ‘de yaşıyorsun ben burada ineklerle danalar la hayatın zorluklarıyla uğraşıyorum. Eşinin de iyi bir işi olmazsa çiftçilik ile öte beri ile koştur koştur. Tabii kırıyacağım yıpranıyorum sonuçta onlar daha şanslı yani”(G21-Çiftçilik-47)

“Oradakiler hep çalışıyor. Hani burada ne var çalışsın kızım. İmkân yok ya çapıya gidecek, ya koyun bakacak ya inek başka iş var mı burada yok. Şehirde niye olmasın. Sosyal hayat var orada burada ne var”(G9-Hayvancılık-61)

Kadınların sosyalleşme bakımından sıkıntı yaşadıkları sosyal hayatlarının olmadıklarını ve şehirdeki yaşantının kadın için sosyalleşme imkanlarının daha fazla olduğu kırsal alanda gidilecek bir mekânın olmadığını özellikle genç kızlar için sıkıntılı bir durum oluşturmaktadır.

“Aslında fark yok da imkan yönünden fark olabilir yani kırsal yerlerde öyle her türlü avantaj olmayabilir mesela İmamoğlu da yani burada en basiti genç kızlar bir kafeye gitmek istese imkan yok ama Adana’da veya daha büyük yerlerde imkan daha çok yani sosyalleşme yönünden biraz fark var yani bana göre”(G4-Satışdanışmanı-25)

Kırsal alanda yaşayan kadınlardan en büyük sıkıntısı imkanların kısıtlı olması ve sosyalleşme bakımından eksik olmasını. Eğitim farklarının oldukları, kırsal alanda daha cahil kaldıklarını ifade etmişlerdir. Türk toplum yapısı içersin de kadın hep dezavantajlı konumda olmaktadır. Yerleşkeler arası farkların keskin olması kır ile kent kadını arasındaki uçurumu artırmaktadır. Gelişmişlik seviyesinin oldukça fazla olduğu kent ile kır arasında toplumsal rollerin içselleştirme durumlarında farklılık yaşanmaktadır. Kent kadını eğitim seviyesinin yüksekliğinden kaynaklı olarak sorgulayıcı bakış açısıyla gelenekselci rolleri benimsemeyi reddetmektedir. Kırsaldaki kadının eğitim seviyesinin düşük olması gelenekselci roller arasında sıkışıp kalmasına neden olmuştur. Kırsaldaki istihdam olanaklarının az olması ve ücretsiz işçi olarak daha fazla çalışması kadını erkeğe daha bağımlı hale getirmektedir.

4.11. Kadın ve Erkek Arasındaki Farklılıklar

İki cinsiyet arasında varolan farklılıkların görmezden gelinmesi düşünülemez. Biyolojik farklılıklar, yani; doğuştan gelen, öğrenilmemiş, değiştirilemez ve kalıcı farklılıklar bazı biyolojik özelliklerdir, diğer farklılıklar ise tamamen kültürel ve sosyaldır, diğer bir deyişle toplumun yarattığı farklılıklardır(Saraç,2013,s.29). Toplum, cinsiyeti kurgulamaya başlar. Bu kurgunun sonucunda bireyin biyolojik özelliklerinden daha çok toplumun inşa ettiği kadınlık ve erkeklik algıları üzerinden çözümler yapılmaktadır. Çalışmada kadınlara yöneltilen, kadın ve erkek arasındaki en temel fark sizce nedir? sorusuna yöneltilen cevaplar incelendiğinde kadınlar temel farkları cinsiyet temelli almaktan ziyade toplumsal cinsiyet temelli aldıkları elde edilen bulgular neticesinde tespit edilmiştir. Toplumsal rollerin farklılıkları noktasına değinerek verilen cevaplarda daha çok toplumun cinsiyetlerde beklediği yaptırımlar referans alınarak yapılmıştır. Örneğin; G5(EvEksenliÇalışan-72)

“Erkekler vurdumduymaz biraz Tabii var kadınla erkek arasında fark erkekler vurdumduymaz biraz kadınlar daha yapıcı daha tutumlu çocuğun olsun kocasına olsun daha bağımlı daha yapıcı. Erkeğin görevi başka kadının görevi başka mesela gülüm erkek çalışacak parasını getirecek çocuğunla ilgilenecek karısı ile ilgilenecek onun görevi odur ama kadında Tabii çocukların hizmet edecek kocasına hizmet edecek her şeyi evin işi ile yemeği ile temizliği ile bulaşığı ile çamaşırını ütüsünü ile her şeyle ilgilenecek iş bölümünden temel farkları var” (G5-EvEksenliÇalışan-72)

Şeklinde beyan ederek bu durumu tespit edilmesini kanıtlamış vaziyettedir.

Kadın erkek arasında temel varlıklılara vurgu yapılırken cinsiyetler arasındaki sosyal yaşamın arasındaki uçurum olduğu görülmektedir. Kadınların dışarıda daha rahat hareket etmesinin erkeklere oranlara daha kısıtlayıcı olduğunu, kamusal alanın erkeklere ait olduğu algısı kadınları bu alanda yargılamaktadır. Toplumsal olarak bakıldığında kadın erkek arasındaki medeni durum değişikliği dahi kadın erkek arasında eşitsizlik olduğunu göstermektedir. “*Evlenmiş boşanmış olsa ona toplum kötü bakmıyor ama bir kadın evlenip boşanmış olsa çok kötü bakıyor toplum*” G4(Satışdanışmanı-25) ifadesinden anlaşılacağı üzere kadın ve erkeğin toplum nezdinde algılanma durumu medeni hallerine yapılan yorumlarla destekler olduğu görülmüştür.

“Temel fark erkekler Yani daha erken da daha özgür yani Kadınlar her konuda kısıtlayıcı kısıtlanıyor en basiti Mesela bir erkek Evlenmiş boşanmış olsa ona toplum kötü bakmıyor ama bir kadın evlenip boşanmış olsa çok kötü bakıyor toplum. Kıyafetine varana kadar dikkat ediyor. Kadın Yürüme şekline yani sakız çiğneme bile dikkat ediyorsun kadın olduğun için”(G4-SatışDanışmanı-25)

Kadın erkek arasında var olan haksız eşitsizlik kavramı toplumda doğal olarak görülse de gerçekte toplumun inşasının bir parçası olduğu bilinmektedir. Bir kadının çocuk doğurması doğal fakat çocuk doğurduğu için ev rollerine hapsedilmesi doğal bir durum değildir. Kadının kamusal alanda kısıtlamalar yaşaması ve erkeğin bu alan da özgür olmasının doğanın bir kanunu olmadığını söylenebilir. G1 (Esnaf -49) aktarımın da olduğu gibi kadının kamusal alanda kısıtlayıcı olması en basit özgürce bir yerden bir yere gitmesinin zaman kavramına göre denetlenmesi kadınlar için oldukça büyük bir sorun teşkil ettiği düşünülmektedir.

“Hani diyorlar ya mesela kadın erkek eşit, bence eşit değil nasıl eşit olabiliyor. Şimdi ben mesela geziyorum tozuyorum gündüz, ama gece gezebilir miyim gezemem ama erkek istediği zaman gece de olsa gezebiliyor. Ha eşitlik nasıl olur her işi zaten beraber yapıyorsun yardımlaşıyorsun, sen bulaşık yıkıyorsan yer geliyor eşine diyorsun bana yardımcı olur musun? Zaten şimdiki gençler eşlerini üzüyorlar.

Yardımcı da oluyorlar burada fark yok bence. Sadece özgürleşmek konusunda erkek daha özgür”(G1-Esnaş-49)

“Erkek alışverişı için her zaman çıkabilir. Ama kadın her zaman çıkamaz Ben mesela bir sefer çarşıya gidiyorum ikinciye gideceğim bir şeyi unuttum çekiniyorsun haliyle ama Erkek olsa çekilmez gider yani o fark var yani”(G2-Terzi-69)

“Erkek yani bir tık önde kadın olarak kadından yani eşitlik var diyorlar ama toplumda yani erkek bir tık önde olduğu da belli zaten. Mesela erkek Her yere girebiliyor ama kadın giremiyor özgürlük bakımından erkek daha avantajlı erkeğin yapabileceği şeyler var kadının yapabileceği şeyler var kadın ve erkeğin giremeyeceği yerler vardır yani erkek her yönden daha özgürdür kadına Bakarak daha özgürdür daha kısıtlı, kısıtlanıyor”G18-Esnaş-41)

“Özgür olamıyorsun yani öyle her şeyde kadınsan yani özgür olmak istiyorsun ama sesin geçmiyor söz dinletemiyorum bazı yerde de erkek daha özgür şimdi şu anda yetişenler o özgürlüğü bayana da veriyor ama bizim zamanımızdakiler vermiyordu. Yani bilmiyorum Benim adam vermiyor”(24-EvEksenli-62)

Toplumsal iş bölümü kadınla erkeğin toplum içerisinde atandıkları iş bölümleridir. Cinsiyet temelli olan bu iş bölümünün belli çizgilerle kadın ve erkeğin aile ve toplumsal yaşantıda neler yapacakları belirlenmiştir. Erkeklerin Kamusal alanda yer alması ve ev içi görevleri sorumluluğu dahilinde olmadığı ancak kadınların ev içinin bütün sorumluluklarını aldığı bilinmektedir. Erkeğin ev içi görevlerini “yardım” etmesi aslında bu sorumluluğun kadına ait olduğu gizli mesaj ile verilmektedir. G6(Tarlaışçisi-52) kadının herşeyi yapabileceğini ama erkeklerin kadınlara göre daha kabiliyetli olduğu ve bu kabiliyetinden ötürü ev de onun sözünün geçti vurgusunu yapıldığı düşünülmektedir.

“Kadınlar da herşeyi yapar ama bence erkekler bir adım önde bence mesela onun yapacağı iş var. Benim yapacağım iş var ama bazen mesela 3 tane iş varsa ben iki tanesini eşime yönlendiriyorum iş yapabilme kabiliyeti farklı oluyor çünkü evin içinde mesela birden fazla onun sözü geçer. Onlar dışarıda daha özgürdür”(G6-Tarlaışçisi-52)

“kadın içeride Erkek dışarıdadır kadınla erkek biri değildir dışarıda olan hep erkek oluyor kadın hep evinin içinde evine eşinle çocuklarıyla Biz hep evdeyiz Erkek hep dışarıda yani”(G10-Hayvancılık-34)

“Erkek mesela evinin kazancını getirir aşımı getirir ister istemez Senden daha farklı işte çalıştığı için erkek istediği yere girer çıkar ama kadın girip çıkamaz erkek daha özgürlük kadın değildir Mesela adam Antalya'ya da gidiyor yani Ama ben gidemem o serbestçe gidiyor her yere” (G20- Hayvancılık-43)

Toplumsal cinsiyet algısının sebebiyet verdiği cinsiyete bağlı eşitsizliği nedeni biyolojik değil daha çok sosyal olanın ayrımından kaynaklanmakta oldu görülmektedir. Toplumlarda cinsiyet eşitliği sağlanabilmesi için insanların cinsiyetlerinden farksız olarak bütün kapasitelerini fark etmeleri ve kendi seçimleriyle yönlendirmeleri için eşit statülü hakların sağlanması gerekir. Yine unutulmamalıdır ki toplumsal cinsiyet varlığını korudukça, cinsiyetler arasındaki eşitliğin sağlanması imkânsız hale gelecektir.

4.12. Sosyal Güvenlik

Kırsal alanda çalışan kadının aile mülkünde çalışmasının ev eksenli çalışma algılanarak ücretsiz işçi olarak tanımlanması kadının emeğinin sömürülmesindeki en önemli etkidir. Kırsal alanda yeniden üretim ve tarım üretiminde etkin rol oynayan kadının sosyal güvence hakkı ihlal edilmektedir. Kırsal alanda, kadın emeği aile içinde kayıtdışı, üretimde de ücretsiz aile işçisi olduğundan gelir getirici bir faaliyet olarak görülmemekte ve finansal istatistiklere de yansımamaktadır. İşverenin aile reisinin olması kadınların herhangi bir sosyal güvence talebinde bulunmaması da yine kadının emeğinin finansal göstergesinin olmadığına neden olmaktadır.(Candan,Özalp-Günel,2013,s.96).

Kayıt dışı çalışma kadını, sosyal güvence, sağlık hizmetlerinden tam anlamıyla yararlanma ve ileri ki yaşlarda sahip olması gereken emeklilik hakkından mahrum etmektedir Kırsal alanda sosyal güvencenin kadınlar için elzem olmamasının altında kadınların, çalışma hayatlarında gösterdikleri emekleri bir emek olduğunu ve kendi işleri olduğu için bu durumun ev işi olarak görmesi de kadınların sosyal güvenceden mahrum bırakmaktadır.

Kırsal kesimindeki kayıtdışı çalışma sadece tarım değil tarım dışı işlerde olmaması bu alanda kayıtdışı çalışma kültürü oluşturmaktadır. Kırsal toplum yapısında ucuz iş gücü ile çalışan bireylerin genelde para kazanma hedeflerine

odaklandıklarından ötürü sosyal ve iş hakları ya bilmemekteler ya da önemsememektedirler. Bu durumun mağduriyetini en çok kadınlar yaşamaktadır.

Geçim kaynağı olarak aile mülklerinde çalışan kadınların bireysel olarak bireysel olarak mülk sahibi değildir. İşveren statüsünde olmayan kadın kırsal da daha çok ara işlerde çalışmaktadır.

Araştırma da kadınlara sorulan sosyal güvenceniz var mı? Sorusuna verilen cevaplarda eşi ile kendisinin hiçbir sosyal güvencesinin olmadığını söyleyen kadınların olduğu tespit edilmemiştir. Fakat kadınların daha çok kendi sosyal güvencelerinin olmaması ve daha çok eşlerinden üzerinden sosyal güvencelerinin olduğunu görülmektedir. Çalışmadaki katılımcıların bu husus da ki beyanları,

“Sosyal Güvencem eşimin sigortası oluyor. Ben de ondan yararlanıyorum(G4-Satışdanışmanı-24)

“Eşim bağ-kur'lu eşimden de dolayı da ben de yararlanıyorum”(G22-Tarlaışçisi-63)

“Eşim işte sigortalı sigortadan yararlanıyoruz Ben burada sigortam yok”(G29-Aşçı-35)

örnek şeklinde verilerek bu konudaki düşünceyi destekler mahiyetinde olduğu görülmüştür.

Kırsal alanda ağır koşullarda çalışan ve işgücün büyük bir kısmını göğüsleyen kadınların hayatları boyunca çalıştıklarının emeklerini alamamaktadırlar. Kadınların sosyal güvence konusunda bu kadar mahrum kalması, onu istihdam alanından güçlü bir konuma gelmesinden alı koymaktadır. Çalışan kadının çalıştığı dönemde olmadığı gibi yaşlılıkların da emeklilik haklarının olmaması onlara hayatlarında çok çalıştıkları ama boşa çalıştıkları düşüncesine itmektedir. Bu duruma kaderci bakış açısı ile yaklaşan ve toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı değişim yaşanmasının mümkün olmadığı algının oluşmasına da sebebiyet vermektedir. Kırsal da yaşayan 65 yaş üstü kadınların çoğunun emeklilik durumunun olmadığı devletin verdiği 65 yaş maaşı hakkı oda eşinin emeklilik durumuna bağlı olarak alındığı görülmektedir. Kırsal da birçok kadın emekli maaşına eşi kendinden önce öldüğü vakit sahip olduğu da söylenebilmektedir. Toplumsal cinsiyetlenmeye maruz bırakılan kırsal kadını sesiz bir şekilde geleneksel rollerini yerine getirerek hayatlarına devam ettikleri görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal cinsiyet, cinsiyetin senaryolaşmış hali olarak tasnif edilmektedir. Kültürel olarak şekil verilen toplumsal cinsiyet olgusu, cinsiyet üzerinde anlamlar oluşturmaktadır. Kırsal alanlar toplumsal cinsiyetin ağırlık kazandığı topluluklardır. Toplumun istek ve normlarına öncelik verildiği bu topluluklarda kadınlık ve erkeklik algısı kesin çizgilerle belirlenmektedir. Sosyalleşme süreci ile başlayan bu algı bireyin toplumsal cinsiyet rollerini benimsenmesi sonucunda devam ettirmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine sahip olunmasında sosyalizasyon sürecinin önem taşıdığı bilinmektedir.

Geleneksel rollerin hâkim olduğu toplumlarda aile içi ve toplum içerisinde yer alan roller cinsiyet ayrımına dayanmaktadır. Kadına duygusallığından dolayı evi geçip çevirme, düzenleme, sahiplenme rolleri uygun görülürken, erkelere ise daha araçsal, nesnel vurgular yapılarak, otorite oluşturma, ekonomik etkinlik rolleri uygun görülmektedir. Rollerin bu şekilde toplum içerisinde cereyan etmesi kırsal toplum yapısı için de önemli olduğu görülmektedir.

Bireyler toplum içerisinde yerleşmiş olan cinsiyet kavramını betimlerken, elde edilen bilgiler aynı zaman da kalıp yargılara dönüşmektedir. Elde edinilen kalıp yargılar bireyin eylem ve düşüncelerinin geliştirmekte önemli bir etkiye neden olmaktadır. Toplumun kadın ve erkek için beklediği toplumsal cinsiyet rolleri aynı zaman da toplumsal yapı içerisinde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına da alt yapı oluşturmaktadır. Gelenekselliğin hâkim olduğu kırsal toplum yapısı içerisinde yer alan bireyler geçmiş dönemlerden getirdikleri zihniyet olguları ile cinsiyet kalıp yargılarıyla birlikte toplumsal cinsiyet rollerin geleneksel yaklaşım etrafında şekillenmesine olanak sağlanmaktadır. Geleneksel yaklaşım, toplumda kadına uygun gördüğü düşük statü algısı bu yapı içerisinde yaşayan kadının rollerinin çoğunlukla fark edilememesine neden olmaktadır. Ataerkil yapılanma içerisinde kadın rollerinin erkeklerden geri planda olması olağan kabul edilmesi kadınların bu rolleri gerçekleştirirken pasif olmak istemesine olanak sağlamaktadır.

Bu Çalışmada toplumsal cinsiyet olgusu ve bu olgunun beraberinde getirdiği ataerkil yapısı içerisinde kırsaldaki kadının “kadınlık” olgusu üzerinden toplumsal

cinsiyet rollerini ve sergiledikleri rollerin etrafında sosyal yaşam algısı betimlenmek istenmiştir. Geleneksel toplum yapısına hâkim olan kırsal kesimde kadının toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkilerini ve benimseme durumlarının zamana göre değişim yaşanıp yaşanmadığı araştırma için oldukça önemli olmuştur.

Yapılan yarı yapılandırılmış mülakat yönteminde 18 adet soru bulunmaktadır. Çalışmaya katılan 30 kadının, demografik yapıları incelendiğinde görüşmeye katılan görüşmecilerin eğitim seviyeleri çoğunlukla ilkokul seviyesinde ve 4 kişinin okur yazarlığın olmadığı ve bundan kaynaklı olarak katılımcıların eğitim seviyesi düşüklüğü araştırma bulgularına göre tespit edilmiştir. Eğitim faktörünün önemi kırsal kesimlerde halen tam manasıyla istenilen seviyeye gelememektedir. Her ne kadar kırsal alanlarda geçmişe oranla eğitime ulaşım daha kolay olsa da kadınların eğitim seviyesinde istenilen düzeyde bir iyileşme gerçekleşmemektedir. Araştırma grubunda yer alan kadınların eğitim seviyesinin düşüklüğünün nedeni olarak eğitime ulaşılma konusunda fiziksel engellerden ziyade kadının eğitim almaya bilinçli olarak yaklaşmaması ve önemli olduğu düşüncesinin yerleşmemiş olduğu gösterilebilir. Araştırmada yer alan genç kuşakların eğitim seviyesi en yüksek lise olduğu elde edilen bulgular arasında olması, ve bölgede yüksek öğretime devam etmek için bir çaba oluşmadığı görülmektedir. 30 kadınla yapılan bu çalışmada en küçüğü 24, en büyüğü 72 olan katılımcıların yaş ortalaması 45 olarak hesaplanmıştır. Görüşme yapılan kadınların 3 tanesi 65 yaş üzeri olup geri kalan katılımcıların çoğunluğu orta yaşlarda ve ileri yaşlarda olması kadınların bugünkü düşüncelerini gençlik yılları ile kıyaslama yapıp cevap vermelerinin olasılığını güçlendirmiştir.

Görüşmecilerin medeni durumlarına bakılacak olunursa; 30 katılımcıdan 25 'i yani kadınların tamamına yakını evlidir. Katılımcılardan 1'i boşanmış diğer 4 kişinin ise eşi vefat etmiştir. Kadınların tamamına yakının evli olması kültürel yapılar içerisinde evlilik algıları, aile ilişkileri ve bu ilişkilerdeki rollerini betimleme amacı neticesinde yapılan çalışma olumlu katkısı olmaktadır.

Araştırma grubunda kadınların evlilik yaş ortalaması 20 olması eskiye oranla kırsal toplum yapısı içinde evlilik yaşının yükseldiği görülmektedir. Kadının doğurganlığı açısından erken yaşta evlenmesi kırsal kesimlerde oldukça önemlidir. Çocuğun ücretsiz işi olarak tanımlanmasından yola çıkılarak kırsalda çok çocuk sahibi olma durumu kadınların evlilik yaşları düşürmektedir. Çalışma grubu içindeki kadınların evlilik yaşları birbirleri ile kuşak farkına bağlı olarak değişmektedir. Çocuk

yaşta evlilik yaşlı kuşak da görülürken genç kuşakta evlilik yaşı biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Fakat yine çoğunluk oluşturan evlilik yaşının 20 olması günümüz şartları göz önüne alındığında özellikle kentte yükselen evlilik yaşına oranla erken evlilik olarak düşünülmektedir. Çalışma grubu içerisinde kadınların çalışma alanlarına göre ayrılan kategoriler incelendiğinde, en çok çocuk sayısı ortalamasının hayvancılık ve tarımla uğraşan grupta yer alması bu alanda aile yapılarında geleneksel rollere bağlı olarak çok çocuk olgusunun devam ettiği görülmektedir. Katılımcılar arasında yer alan, işçi olarak çalışan kadınların çocuk sahibi olma ortalamasının en düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun geçim kaygısından kaynaklı olarak oluştuğu düşünülmektedir.

Kantarın 2000 yılında “Adana İl Merkezinde ve Kırsal Alanda Yaşayarak Tarımsal Faaliyetlerine Devam Eden Ailelerde Toplumsal Yapı ve Toplumsal Cinsiyet” adlı çalışmasında köylerde gerçekleştirdiği görüşmelerde evlilik kararı incelendiğinde yoğunluk olarak görücü usulü evliliklerin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Aile kararının görüşü usulü evlenme şeklinde hala etkili olduğu vurgusu yapılmıştır(Kantar,2000,s.114). Araştırma da aradan geçen süreye bağlı olarak 2021 tarihinde yapılan araştırmamız içerisinde yer alan evlilik şekillerinde katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda 30 kadın içerisinden 19’ u görücü usulü ile evlenme gerçekleştirdiği görülmektedir. Toplumsal değişmeye bağlı olarak değişen kırsal alanlarda geleneksel rollere bağlı kalınarak evlenme şekli üzerinde ortalama bir değişme yaşanmadığı görülmektedir. Bu araştırma doğrultusunda toplumsal cinsiyet rollerinin evlilik şekilleri üzerinde değişime uğramadığı betimlenmektedir.

Kırsal alanda çocuk çok önemli bir unsurdur. Gerek erkek için gerek ise kadın için çocuk sahibi olmak büyük anlam içermektedir. Çocuk sahibi olmanın bir statü ve toplum içerisinde itibar aldığı inancının yüksek olduğu ve özellikle de kırsal da yaşayan kadın için daha da önem arz ettiğini söylenebilmektedir. Çocuğa ücretsiz aile işçisi bakıldığı dolayısıyla çocuk sahibi olma kararı çiftlerden ziyade toplumun öngördüğü bir durum olarak karşılaşılmaktadır. Günümüz toplum yapısı içerisinde tarımda yaşanan teknolojik değişiklikler insan gücüne eskiye oranla daha az ihtiyaç duyulmasının neden olmaktadır. Katılımcıların çocuk sahibi olma konusu da çoğunluk olarak eşleri ile ortak karar verdikleri görüşü vurgulanmıştır. Kadın ve erkeklerin eskiye oranla çocuk sahibi olma konularında kendi iradelerinin olduğu görülmektedir. Değişen toplumsal yapının kırsaldaki etkisi göz önüne alınarak kadınların çocuk

doğurma kararları çoğunluklu olarak kendi rızaları ekseninde gerçekleştiği de görülmektedir.

Ailenin en büyük işlevselliği toplum normlarına uygun bireyler yetiştirmek olduğu söylenmektedir. Geleneksel toplumunda aileye bakış açısı daha çok faydacı bir hal döngüsünde bağımlı ilişkisi oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde yetişen çocuktan toplumsal rollerini benimsenmesi beklenmektedir. Bu roller neticesinde aile içerisinde birçok sorumlulukları bulunan çocukların günü geldiğinde bu sorumlulukları yerine getirilmesi beklenmektedir. Günümüz kırsal toplum yapısı içinde gelenekselci geniş aile modelinden daha çok çekirdek aile görülmektedir. Evlenen bireylerin kendilerine ayrı ev oluşturması sıklıkla karşılaşılan bir durum olmaktadır. Evlerin ayrı oluşması ailelerin çocukları ile bağlarını koparmak istedikleri anlamına gelmemektedir. Bu düşünce doğrultusunda gelenekselci bakış açısını devam ettirdikleri görülmektedir. Çalışmada kadınların yaşlandıklarında nerede kalmak istedikleri sorulduğunda, öncelikle kendi evlerinde kalmak istedikleri fakat hastalık ya da yaşlılık gibi durumlar karşısında çocuklar tarafından bakılmak istedikleri beyanları bulunmaktadır. Kadınların kız ya da erkek çocuklarında kalmak istemelerindeki bulgular toplumsal cinsiyet temelli olduğu ve bireyin toplumsal rollerine göre şekillenen beklentiler çerçevesinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Kırsal da aile yapılarında yaşanan değişiklikler aile içindeki gelenekselci rollerin devam etmesine engel teşkil etmediği ve beklentiler halen toplumsal cinsiyet ile ölçüldüğü çalışma içerisinde görülmüştür.

Kırsal da bazı toplumların geçiş süresince olmasından kaynaklı olarak geleneksel görüş ve yeni eşitlikçi görüş düşüncelerinin birbiri ile karşılaştırılarak bir zihniyet oluşturulduğu görülmektedir. Kültürün etkilediği düşüncelerin eski dönemle karşılaştırıldığında katı ve keskin olmaması durumu günümüz koşullarında çocuklar üzerinden cinsiyet farklılık durumuna kültürel açıdan bakılmak istenilmediği görülmektedir. Verilen cevaplarda eski ile karşılaştırma yapılarak cinsiyetler arasında daha eşitlikçi politika izlenmesi gerektiği vurgusu yapıldığı gözlenmektedir. G15 (Esnaf-32) eşitlik vurgusu yaparken erkeklerin ön planda oluşunun toplum tarafından oluşturulduğu ve bu duruma kadınların da katkısı sağladığı düşüncesi “erkekleri ön plana koyduğumuz için” beyanından tespit edilmiştir. Kadınların toplumsal yapı içinde erkekler ile aralarındaki farklılıkların daha çok kültürel olduğu durumunu kimi zaman bilincine vardıkları görülse de benimsedikleri toplumsal rolleri dolayısı ile bu

düzeni devam ettirdikleri görülmektedir. Kadınların bu senaryoda etkin rol oynadığı düşünüldüğünde, ataerkil sistemin kültürel aktarımında etkin rol oynayan kadının bu rolleri farkında olması ve daha eşitlikçi bir politika izlemesi gerekmektedir.

Araştırma kapsamında olan kırsal kesimin toplumsal algısına hitap eden cinsiyete dayalı iş bölümü konusunda kadınlara yöneltilen sorular neticesinde, kadın ve erkek işlerini belirgin bir şekilde ayırması ve bu ayrımın her iki cinsiyet için kabul görmesini sağlandığı görülmektedir. Katılımcılara yöneltilen ev içinde iş bölümün nasıl olduğu sorundan yola çıkarak verilen cevaplarda kırsaldaki cinsiyete dayalı iş bölümün kabul gördüğü kanısına varılmaktadır. Kırsal da toplumsal cinsiyete dayalı iş tanımlamasında kadınlar tarla işlerinde ekme, biçme, çapa yapma gibi emek yoğun olan işlerde çalışmasına karşılık o tarlanın işletme ve satış yapma alanlarında bulunmadıkları sadece işin yürütme kısmında yer aldıkları görülmektedir. Farklı alanlarda çalışan katılımcıların eşleri ile yürüttükleri işlerde yönetme ve idari kısımda erkeklerin yer aldığı kadınların ise geri kalan işlerde daha aktif oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcılar arasında özellikle genç kuşağın karar alma da ortak aldıkları vurgusu yapılırken özellikle de tarım ve hayvancılık ile uğraşan katılımcılar iş bölümünde bulundukları konum itibari ile maddi ya da karar alma statüsünün bulunmaması sonucunda ailede karar alma mekanizmasının içinde var olamadıkları görülmektedir.

Yapılan çalışmada kadınların toplumsal cinsiyet rolleri daha iyi analiz edilmesi için kadınların gündelik hayatları ile bilgiler elde edilmek istenmiştir. Geleneksel toplum yapısı içinde olan kırsal kadının gündelik hayatları ev içi rolleri içerisinde geçirdiği ve bu işlerin yeniden üretime katkı sağladığı için görünmez emek olarak tabir edilmektedir. Bu kadar yoğun ve istikrarlı bir şekilde her gün tekrar tekrar aynı işleri yapan kadınların çoğunlukla emeklerinin görülmemesi kadını dezavantajlı konuma itmektedir. Günün erken saatinde başlayan ev işleri, varsa inek, koyun gibi ahır hayvanların bakımları, bağ bahçe tarla işleri gibi ücretsiz işçi konumunda çalışarak ya da yine ev işleri ile başlayıp daha sonra varsa ücretli işlerine giderek kadınlar tüm günlerini bütün bu işleri bir arada yürüterek getirdikleri görülmektedir.

Geleneksel toplum yapı çerçevesinde yetiştiren kadınların kendi hayatları hakkında zaman zaman söz hakkı bulamadığı ve kendi ayakları üzerinde de durmakta da zorlandığı söylenebilmektedir. Kadının erkeğe bağımlı olarak yetiştirilmesi ve

başında mutlaka bir erkek olması olgusu, toplumsal cinsiyetlerin hâkim olduğu topluluklarda oldukça sık görülen bir görüştür. Yapılan çalışmada kadınların başında erkek olmadan yaşama konusundaki kaygıların hepsinin toplumsal olduğu ve kültürel olarak kadın erkek kodlarında yer alan düşüncelerden kaynaklı olarak zor olacağı görüşü çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Kadınların yaşamlarını sıkıntılı olmasına yol açan unsurun özel ve kamusal alan kalıp yargılar kaynaklı olduğu söylenebilmektedir. Kadınlar genel olarak yalnızlık ve kadın olma durumlarını zorlaştıran faktörün kamusal alanın erkeklere ait olduğu düşüncesi ve bu alana ait olmadıkları için rahat edemeyecekleri ve başlarında bir erkeğin olması gerektiği düşüncesini benimsemektedir. Kadın olarak sosyal yaşam içinde özgür ve güvende olmadıklarını ifade ederek erkek olmadan dışarı çıkmanın zor olduğunu özellikle akşam saatlerinde bir kadının tek başına dolaşmasının mümkün olmadığı konusuna değinerek bu gibi durumlar karşısında erkeğe ihtiyaç duyduklarını belirtmektedirler. Ancak diğer taraftan kadınların tek başına yaşama olayının eğitimle ve iş sahibi olma durumlarının sosyal yaşamlarına kolaylık sağlayacağı görüşü de araştırma bulguları içerisinde yer almaktadır.

Kırsal alanda çalışan kadının aile mülkünde çalışmasının ev eksenli çalışma algılanarak ücretsiz işçi olarak tanımlanması kadının emeğinin sömürülmesindeki en önemli etkidir. Kırsal alanda yeniden üretim ve tarım üretiminde etkin rol oynayan kadının sosyal güvence hakkı ihlal edilmektedir. Kırsal alanda, kadın emeği aile içinde kayıtdışı, üretimde de ücretsiz aile işçisi olduğundan gelir getirici bir faaliyet olarak görülmemekte ve finansal istatistiklere de yansımamaktadır. İşverenin aile reisinin olması kadınların herhangi bir sosyal güvence talebinde bulunmaması da yine kadının emeğinin finansal göstergesinin olmadığına neden olmaktadır.(Candan,Özalp-Günel,2013,s.96).

Kırsal alanda ağır koşullarda çalışan ve işgücün büyük bir kısmını göğüsleyen kadınların hayatları boyunca çalıştıklarının emeklerini alamamaktadırlar. Kadınların sosyal güvence konusunda bu kadar mahrum kalması, onu istihdam alanından güçlü bir konuma gelmesinden alı koymaktadır. Çalışan kadının çalıştığı dönemde olmadığı gibi yaşlılıkların da emeklilik haklarının olmaması onlara hayatlarında çok çalıştıkları ama boşa çalıştıkları düşüncesine itmektedir. Bu duruma kaderci bakış açısı ile yaklaşan ve toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı değişim yaşanmasının mümkün olmadığı algının oluşmasına da sebebiyet vermektedir. Kırsal da yaşayan 65 yaş üstü

kadınların çoğunun emeklilik durumunun olmadığı devletin verdiği 65 yaş maaşı hakkı oda eşinin emeklilik durumuna bağlı olarak alındığı görülmektedir. Kırsal da birçok kadın emekli maaşına eşi kendinden önce öldüğü vakit sahip olduğu da söylenebilmektedir. Toplumsal cinsiyetlenmeye maruz bırakılan kırsal kadını sesiz bir şekilde geleneksel rollerini yerine getirerek hayatlarına devam ettikleri görülmektedir.

Değişmekte olan kırsal toplum yapısında kadınların toplumsal cinsiyet temelli kadınlık algıların hala devam ettiği görülmektedir. Kırsal da kültürel yaşayışın yaygın olması, kadınların toplumun inşa ettiği kadınlık algısını benimsemesine ve cinsiyetleri ile özdeşlik kurmasına olanak sağlamaktadır. Sosyalizasyon süreçlerinde inşa edilen kadınlık erkeklik algısı sosyal ajanlar ile bireye aktarılmaktadır. Hayatı boyunca bu rollere uygun davranış kalıpları geliştiren birey bir süre sonra davranışları normalleştirip kabullenmektedir. Yapının devam etmesini isteyen birey ise bunu gelecek nesillere aktarır bu aktarımın en önemli temsilcisi kadın olduğu görülmektedir.

Kadınları topluma entegre ederken özellikle kırsal toplum yapısı gibi gelenekselci toplumlarda benimsediği rollerden hemen kurtarılması beklenilmemelidir. Kırsal kalkınma projelerinde kadın odaklı yapılan çalışmalarda kadını kırsal yaşantısından kopuk yatırımlar yapılması kadının yabancılaşmasına ve reddetmesine olanak sağlamaktadır. Kadınların yerel kimliklerinden uzaklaştırılarak yapılacak çalışmalar toplum yapısı içerisinde çatışmalara sebebiyet vermektedir.

Kadınların kırsal alanda çalışma saatlerinin uzun ve yoğun olması, üstüne çocuk bakımı ve ev işlerin de de kadının yer alması kadını dezavantajlı konuma getirmektedir. Kırsal alanda yapılacak düzenlemeler de kadınların özellikle tarım işçilerinin çalışma saatlerine göre uyarlanacak çocuk yuvaları ve oyun evleri geliştirilmelidir.

Yapılan Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların eğitim seviyesinin düşük olması kırsal kadının eğitim algısının toplumsal cinsiyetlenmeye uğradığı söylemek mümkündür. Bu durum şu şekilde açıklamak gerekirse, yapılan çalışmalarda kırsaldaki kadının eğitim olan ilişkisi fiziki ya da aile baskısı tarafından engellendiği elde edilen bulgular arasında yer almaktadır. Değişen kırsal yapısı içerisinde çalışma yapılan alan da eğitim olanaklarına fiziki bir engel teşkil edilmediği görülmektedir. Buna rağmen kadınların eğitim konusunda bilinçli olmaması ve eğitime devam etmemesi toplumsal kaynaklı olduğu görülmektedir. Özellikle

kadınların eğitim konusunda bilinçlendirilmesi gerekir ve eğitimin toplumsal rollerden kaynaklı oluşan kalıp yargıların değiştirilmesi gerekmektedir. Kadınların kırsal yaşamlarında onları daha bilinçli ve daha profesyonel açıdan zenginleştirici eğitim kursları verilmesi gerekmektedir. Özellikle başta sosyalizasyon ve kültürel aktarımı sağlayan kadın olmak üzer aile toplumsal kültürel yapıları göz ardı edilmeden aile içi sorunlar ve iletişim için aile danışmanlıkları ve toplumsal cinsiyet odaklı eğitimler verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kırsal alanda yapılan projeler köylerin tamamını kapsayacak şekilde olması gerekmektedir. Bu konuda yerel belediyelerin köylere sadece belediyeçilik hizmeti değil onun dışında kadınların gereksinimlerine yönelik çalışmalarda yürütülmesi gerekmektedir. Yerel yönetimler bunu tek başına değil iş birliği içinde özellikle de büyük şehir ile yürütülebilecek projeler hazırlanması gerekmektedir.

Kadınların özellikle de karar verme mekanizmalarında aktif rol oynamaları için kadınlara iş gücü piyasası içinde talep ettiği becerileri kazandırılması, üretim ve istihdamın her aşamasına katılması sağlanması gerekmektedir.

Çalışma hayatı ile ilgili mevzuatların eksik oluşu kadınların sıkıntı yaşamasına neden olmaktadır. Kadınların ya tarımda düşük ücretli çalıştırılmasından kaynaklı prim yatılmaması ya da hane içinde ücretsiz işçi olarak çalışması neticesinde kaydının olmaması kadınların sosyal güvencelerinin olmamasına sebebiyet vermektedir. Sosyal güvencesi olan kadınlar ise çoğunlukla eşleri üzerinden yararlandıkları görülmektedir. Tarım ve iş kanunun toplumsal cinsiyet temel bakış açısı ile yasalaşmasının sağlanması ve çalışma yaşamı ile ilgili mevzuattaki eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ağrıdağ, G. (2015). *Türkiye’de kadın araştırmaları*, Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.

Albert, B.(1971). “*Social learning teory*” New York City: General Learning Press

Anar, B. (2011), Evli ve çalışan yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rolleri ile evlilik doyumu ve İş Doyumu İlişkisinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana.

Apalı, Y. (2011). Sosyolojik açıdan kadınlarla ilgili kalıp yargılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 26,

Arslan, A. A. Gülten, K. (2015). Kırsal türkiye’de, geçmişten geleceğe kadın, evlilik ve aile. *Türkiyat Araştırmaları*, Sayı:37, 2015, s.s 629-684

Arıkan, G. (1988). Kırsal kesimde kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:5 Sayı:2 Aralık 1988 s.s.1-16

Badinter, E.(2011). *Kadınlık mı annelik mi?* İstanbul: İletişim Yayınları.

Baran, G. (1995). Ankara’da bulunan çocuk yuvaların da kalan 7-11 yaş grubu çocuklarda cinsiyet rolleri ve cinsiyet özellikleri kalıp yargılarının gelişimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara

Başak, S. Kındır, S. Yaşar, Ş. (2013) *Kadının görülmeyen emeği: ikinci vardiya*. Ankara: ANKA (Kadın Araştırma Merkezi).

Berktaş, F.(2013) *Toplumsal cinsiyet çalışmaları, feminist teoride açılımlar*. Edt. Yıldız Ecevit, Karkiner Nadide, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”*, (Çev. Ay, A.) İstanbul: Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları

Bilgiseven, K. A (1986). *Genel sosyoloji* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Birkök, C. M. (2004). Sosyal rol ve iş bölümü. *Uluslararası İş Bölümü Dergisi*, Sayı 1,

Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı I): s.108-114,

Bora B. Hale, O. Fişek, G. E. Ziya, H. (2017). *Erkekliğin türkiye halleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bora A. ve Üstün İ. (2008). *Sıcak aile ortamı demokratikleşme sürecinde kadın ve erkekler*. İstanbul: Tesev Yayınları.

Bozok, M. (2011). *Soru cevaplarla erkeklik*. İstanbul: SOGEP.

Bozok, M. (2018) Toplumsal cinsiyet ve aile, aileyi Anlamak -disiplinler arası yaklaşım- Oktik, N. Reşatoğlu, Ü. H.(edt) Ankara: Nobel Yayıncılık,

- Butler, J. (2018). *Cinsiyet belası feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Candan, E. G. Özalp, S. (2013) Tarımda kadın emeği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 19(1), s. 93-101
- Canpolat, F. A. Hayli, S. (2018) Türkiye’de kırsal yerleşmelerin kuruluş ve gelişmesinde etkili faktörlere teorik bir yaklaşım. *ZFWT*, Sayı:10 s.s 183-206
- Ceylan, S. ve Somuncu, M (2018). Kırsal alanların dönüşümünü kavramsal bakımından yeniden düşünmek. *TUCAUM*. Ankara, s.s 1141-1153
- Clow, F. R. (1919). Cooley’s doctrine of primary Groups. *American Journal of Sociology*. Wiscons: Oshkosh,
- Connel, R.W.(1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar “Toplum Kişi ve Cinsel Politika”*. (Çev. Soydemir, C.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Coser, L. A. (2013). *Sosyolojik düşüncenin ustaları “tarihsel ve toplumsal bağlamlarında fikirler”* (Çev: Hülür, H. Toker, S. Mazman, İ.) Ankara: De ki Yayınevi.
- Çaha, Ö. (2010). *Sivil Kadın “Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum”*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çak, E. Ş. (2010). Toplumsal cinsiyet ve feminizm teorileri bağlamında türkiye’deki reklam ve filmleri ve popüler müzik videoları. *Yedi DEÜ GSF Dergisi*, Sayı: 4, s.101-110
- Çakır, H. (2016). Yozgat kırsalında yaşayan üç kuşak kadının toplumsal cinsiyet rollerindeki değişim. Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Çeler, Z. (2012). Annenin serüveni: kadın anne olarak toplumsal kurgulanışı. *Doğu Batı düşünce Dergisi*, Sayı: 63
- Çiffiliz, G.(2018). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi İçinde Şenol D. ve Kaya H. (Edt) *Cinsiyet kimliğinin oluşumu, cinsel yönelim ve queer kuram tartışmaları*, İstanbul: Lisans Yayıncılık,
- Demir, C. ve Demir, N. (2006) Bireyin boş zaman faaliyet katılmalarını etkileyen faktörler ile cinsiyet arasındaki ilişkisi lisans öğrencilerine yönelik uygulama. *Ege Akademik Bakış Dergisi*
- Demirel, N. (2018). Kır sosyolojisi ve kırsal kalkınma. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 2-(2) 194-210
- Demirhan, H. S. (2019). Mübeccel belik kıray’da toplumsal değişme ve sosyal sermaye. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Deniz, E. ve Özdemir A. (2018). Toplumsal cinsiyet kalıp yargıların çocuk oyunlarına yansması. *GSF Sanat Dergisi*, 31 s. 80-89
- Doğan, B. Oral, S. (2020). Toplumsal gerçekliğin inşasında etnometodoloji ve sembolik etkileşimcilik kuramların etkisini kavramak. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 1, Haziran

- Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumda kadınların üretime katkıları. *History Studies* Sayı 2/1 s 10-30
- Donovan, J. (2016) *Feminist Teori*, (Çev: Bora, A. Gevrek, A. Meltem, S. Fevziye,). İstanbul: İletişim yayınları,
- Dökmen, Z.Y. (2009). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Dönmezler, İ. (2009). *Ailede İletişim ve Etkileşim*, Ankara: Hegem Yayınları.
- Durğun, S. (2020). Feminist tarihyazımında soykütüksel yaklaşım: eleştirel tarih. *Kilikya Felsefe Dergisi*. sayı: 2 s.75-91
- Duruoğlu, T. (2007). Emek piyasasında cinsiyetçi ücret ayrımı: bursa organize sanayi bölgesinde bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. Sayı 24 Kış -Bahar, s.61-76
- Ecevit, Y.(2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisi. İçinde Ecevit, Y. Karkıner, N. (Edt.) *Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını,
- Eken, H. (2006). Toplumsal cinsiyet olgusu temelinde mesleğe ilişkin rol ile aile içi rol etkileşimi: Türk silahlı kuvvetlerindeki kadın subayları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*
- Elmas, N. (2017). *Kadın ve aile hayatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erkal, M. (2016) *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, İstanbul: DER Yayınları.
- Erol, M. (2008). Toplumsal cinsiyetin tutumlar üzerindeki etkisi. *ÇÜ. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 32 No:2 Aralık s. 199-219
- Ertuğrul, Y. Z. ve Zorluoğlu E. (2021) Toplumsal cinsiyet rollerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların incelenmesi. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* S12
- Esen, E. (2013). Avrupa birliği ve türkiye’de kırsal kadının durumu ve almanya’dan proje uygulama örnekleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* Cilt:12 No:1 s. 105-127
- Eskicumalı, A. (2003). Eğitim ve toplumsal değişme: türkiye’nin değişim sürecinde eğitimin Rolü. 1923-1946. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, Cilt 19(2)
- Eyce B.(2000) Tarihten günümüze türk aile yapısı. *MYO Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:4,
- Eyce, B. (2014). Tarihten günümüze türk aile yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*,
- Freud, S.(1994). *Kendi kendine psikanaliz*. (Çev: Büyükören, T.) İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Geray, G. (2008). *Kır ve kent hayatında kadın profili: Kırıkkale araştırması*. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılık.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. (Çev. Hüseyin Ö. Cemal G.) Ankara: Ayraç Yayınları.

- Güdücü, B. (2018). Toplumsal cinsiyet sosyolojisi. İçinde Şenol D. Kaya, E.H. (Edt) *Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Gültekin, M. (2020) Değişen toplumda eğitim ve öğretmen nitelikleri. *AJESI dergisi*, 10(1) s. 654-700
- Günay, G. Bener, Ö. (2011) *Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri*. Ankara : TSA.
- Günindi E. (2016) *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güvercin, H.C. (2004). Sosyal güvenlik ve türkiye’de sosyal güvenliğin tarihçesi. *Ankara Tıp Fakültesi Mecmuası*, Cilt 57 sayı:2 89-95
- Hablemitoğlu, Ş. (1996). Kırsal Ailede Kadının İş Modelleri ve Karalara Katılımı. *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*
- Hasta, D. Karaçanta, H. (2017). Yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve siyasal görüş. *Türk Psikoloji Yazıları*, Sayı: 20 Aralık s.23-34.
- İçli, S. (2020). Kadınların çalışma hayatı ve ekonomik özgürlük algısı: konya örneği. Yayınlanmamış yüksek lisan tezi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*
- İleri, Ü. (2009). *Türkiye’de Toplumsal değişimin çalışma ilişkileri üzerindeki etkileri*. Ankara: TÜHİS
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). Türkiye’de aile kültürü. *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*.
- Kahraman, D. Esra, D. N. (2018). Annelik üzerine: kadının annelik kimliği üzerinden tahakküm altına alınması. *e-GİFDER* Sayı 2
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar, “Kimlik ve toplumsal dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kantar, M. (2000). Adana il merkezinde ve kırsal alanında yaşayarak tarımsal faaliyetlerine devam eden ailelelerde toplumsal yapı ve toplumsal cinsiyet. Yayınlanmamış doktora tezi, *Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Kasapoğlu, A. (2012). *Aile Sosyolojisi*. Kasapoğlu, A. Karkıner, N. (edt) Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kaya, N. (2017). Kırsal ve kentsel alanda yaşayan evli kadınların evlilik uyumu, evlilik doyumu ve ilişkilerde mutluluk düzeyleri karşılaştırması ve incelemesi” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*
- Kaymaz, Ş. İ. (2010) Çağdaş uygarlığın milhenk taş: türkiye’de kadının toplumsal konumu” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 46, s. 333-366
- Keskin, F. Uluşan, A. (ty) Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme” *Akdeniz İletişim Dergisi*.
- Keskinkılıç, Ö. A. (2018). Türk, muhacir ve arap köylerinde yaşayan kadınların tarımsal yapı özelliklerinde kuşaklar arası değişme: Adana İli Örneği. *Journal Social And Humanities Sciences Research*. Sayı 5, s. 4580-4597

- Kıray, B. M. (2006). *Toplu Eserleri 4 Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*, Ankara: Bağlam Yayınları.
- Kırkpınar, L. (1999). *Türkiye’de toplumsal değişme ve kadın*. İzmir: Zeus Kitabevi Yayınları
- Kongar, E. (1981). *Toplumsal değişme kuramları ve türkiye gerçeği*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Korkmaz, A. ve Başar, M. (2019). Toplumsal cinsiyet bağlamında ataerkil ve iktidar ilişkileri. *Sted Dergi*, sayı 1. s.71-75
- Kurt, H. (2006). Türkiye kent- köy ve kentli köylü algısı üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 3. s. 1-30
- On Birinci Kalkınma Planı(2019-2023). (2018). Kalkınma Bakanlığı, *Kırsal Kalkınma*. Ankara: Özel İhtisas Komisyonu Raporu
- Orçan, M. (2008). *Kır ve kent hayatında kadın profili: Kırıkkale araştırması*, Ankara: Harf Eğitim Yayıncılık
- Osborne, Travis, L. (2004). Male gender role conflict and perceived social support: predicting help seeking in college men. *Master’s Thesis, Missouri Üniversitesi*, St. Louis, May 14
- Ozankaya, Ö. (1991). *Toplumbilim*, İstanbul: Cem yayınevi.
- Özaydınlık, K. (2014) Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitimi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. Sayı: 33,
- Özçatal, Ö. E. (2011). Ataerkillik toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt 1, Sayı 1, s.21-39
- Özer, B. Eren, T. (2017) Türkiye’de kırsal kalkınma politikaları 4. *Uluslararası Öğrenci Kongresi Bildiri Kitabı*, Manisa
- Özer, B. Tozak, E. (2017). Ekonomi, Siyaset ve Toplum Değişen Fırsatlar 4. *Uluslararası Öğrenci Kongresi Bildiri Kitabı*
- Özgür, Ö. (2010). Televizyonda yayınlanan kadın programlarında toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Özhancı, E. ve Yılmaz, H. (2017) Köy ölçeğinde yerel değerler ve kırsal alan kimliği analizi: Bayburt Örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Sayı:13
- Özsungur, B. (2010). Cinsel kimlik gelişimi ve cinsel kimlik bozukluğunda psikososyal değişkenler: Gözden geçirme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, Sayı (3) 17 s. 163-172
- Öztan, E. (2019). Aramızda kalmasın: kır, kent, ve ötesinde toplumsal cinsiyet. İçinde Şendeniz Ö.(Edt.) *Ad koymak önemlidir: toplumsal cinsiyet ve türkiye’de toplumsal cinsiyet düzeni*. Aramızda Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Derneği Yayınları.
- Öztürk, E. (2011). Feminist teori ve tarihsel süreçte türk kadını. İsimleri: Rağbet yayınları, İstanbul,

- Pehlivan, V. P. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: Bir literatür taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:31 Bahar, s. 497-521
- Pekel, E. (2019). Toplumsal cinsiyet rolleri ve kadının çalışma hayatındaki konumu. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019
- Pratto, F. Sidanius, J. Levin, S. (2006). Social dominance theory and the dynamics of inter group relations: taking stock and looking forward. *European Review of Social Psychology*, Sayı:17, s.271-320
- Sağlık, G. N. (2021). Psikanalitik kuram ve sosyal hizmet. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. sayı: 31 s. 435-455
- Sar, E. (2021). Çalışma hayatında kadın istihdamı ve türkiye’de yansımaları *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*. 4(1) s.s. 20-40
- Sayılan, F. (2012). *Toplumsal cinsiyet ve eğitim*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sever. M. (2019). 1980 sonrasında türkiye’de toplumsal değişim. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, cilt 2 sayı:3 s.1-9
- Sezen, Lütfi, (2005). Türkiye’de evlenme biçimleri. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:27 s.s 185-195
- Sonya, O. R. (2018). *Toplumsal cinsiyet tarihçiliği nedir?* (Çvr: Aydar, B.F.). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Sönmez, N. S. (2011). Kırsal alanda kadın girişimciliğin desteklenmesinde kooperatifiğin rolü (Amasya-Çorum İlleri Örneği) Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi *Gaziosmanpaşa Fen Bilimler Enstitüsü*
- Sungur, M. R. Yalnız, Ö. (1999). Transseksüalite: ilgili kavramlar ve cinsiyet düzenleme Girişimleri *Klinik Psikatri*, Sayı 1, s.49-54
- Şahin, M. (2019). Kültür aktarımında toplumsal cinsiyetin rolü. *Akademik Hassasiyet*, Cilt:6 Sayı:11,
- Şahinli, M. Arif, Ş. (2013) .Tarımda kadın istihdamı: sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.15(25) s.85-103
- Şenol, D. (2017). *Sembolik Etkileşim*. Ankara: Net Yayıncılık.
- Şenol, D. Erdem, S.(2019). *Toplumsal cinsiyet, kültürel antropoloji*. Talas, M. Çatlı Ö. G.(edt) İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Tan, M. (1994) Toplumsal değişim ve eğitim: kadın bakış açısından. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Dergisi*, sayı:27 s.s83-96
- Tan, G. M. (2011). *Eğitim, toplumsal cinsiyet sosyolojisi*, Ecevit, Y. Karkıner, N. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Tarhan, N. (2014). *Kadın psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yayın Grubu.
- Tellioğlu, P. ve Özdemir H. (2018). Kırsal kesimde yaşayan evli kadınların aile işlevlerinin evlilik uyumuna etkisi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:1 Volume:3, 2018, s.s 127-140

Tezcan, M. (1984). *Sosyal Kültürel Değişme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Tezcan, M. (ty.) *Sosyolojik yönden köy (Tanımı ve özellikleri)* *Anme İderesi Dergisi*, 3(3), s.s.151-182

Tombuloğlu, T.(2020) Türk modernleşme sürecinde kadınların eğitim hakları üzerine Düzenlemeler. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* Cilt:8 sayı: 25 Aralık, s.s. 188-199

Tong, P.R. (2006). *Feminist düşünce*. (Çev: Cirhinlioğlu, Z.) İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Türküne, M. (1995). *Eski türk toplumun cinsiyet kültürü*. Ankara: Ark Yayınevi.

Tütengil, O. ve Yücel, Ç.(1999) *Köycülük Üzerine Köy ve Köycülük ve Türkiye’de Köy Kalkınması Sorunu* İstanbul: Sanat Yayınları

Urhan, B. Etiler,N. (ty) Sağlık sektöründe kadın emeğinin toplumsal cinsiyet açısından analizi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*.

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve rollerin algılayışı. *Sosyoloji Konferansları*, Sayı 35 s29 -56

Vatandaş, S. (2020). Toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargıları bağlamından kadının medyada metalaştırılması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Yıl:13 Sayı: 36

Yılmaz, A. (2010). Osmanlı’dan cumhuriyet’e kadın kimliğinin biçimlendirilmesi *ÇTTAD*, XI 20-21 2010 s.s.191-212

Yolcu, B. (2019) Üniversite yerleşkelerinin köy toplumsal yapısına Etkileri İnönü Üniversitesi Yerleşkesi Örneğinde bir inceleme, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*

İnternet kaynakçası

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayal%C4%B1-N%C3%BCfus-Kay%C4%B1t-Sistemi-Sonu%C3%A7lar%C4%B1-2020-37210&dil=1> TÜİK Nüfus İstatistik